

מתווכרים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' ל"ג
מקושרים
בניקוי ודפוס
גיליון שבועי בנתיבי כותלי ויכארי תורת החפילה
מס' שנתון: 1999

עמ' ל"ז
ובחרת בחיים
גיליון שבועי בחשבת פור האור החיים תתי זיליא

עמ' מ"א
מכתלי בית ההוראה
מגדל עילון

גליון ר"מ | במדבר
- חג השבועות
| תשפ"ה

על המדף <<<

גיליון מוגדל

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פירת השבוע

ספיר ויהלום מגילת רות

"ספיר ויהלום על מגילת רות" מתוך שיעוריו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, בתוספת משלים סיפורי הוד מצדיקי הדורות, הנהגות ופנינים מאירים. 665 עמודים מלאים זיו ומפיקים נוגה.

סידור כוונות הרש"ש תיקון ליל שבועות

תיקון ליל שבועות על פי כוונות הרש"ש זיע"א. ערוך ומסודר ליודעים ומכוונים ומתאים במיוחד לבעלי השגה המבקשים לכוון כראוי בליל חג מתן תורה.

אוצר פניני החסידות שבועות

ליקוט דברי רבותינו מאורי הדורות גאוני ישראל ורועי החסידות בלשונם, מעשי צדיקים, משא קודש מאת כ"ק אדמו"ר רבי דוד אביחצירא שליט"א, וספיר מנדל פומרנץ שליט"א.

שאכלו בשר בחלב, לא אכלו חלב מטעם אבר מן החי. גבנונים ועוד.

מכל ההסברים בחר "חפץ חיים" לבאר כזאת. וכה כתב המשנה ברורה: שמעתי בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה, כאשר ירדו מן ההר לא מצאו מה לאכול כי אם מאכלי חלב, שהרי לבשר צריך הכנה רבה, לשחוט בסכין בדוק, לנקר, להדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים, כי הכלים שבישלו בהם אתמול נאסרו. (תצ"ד י"ב)

משנה ברורה זה היה תמוה מאד על סבי, הגאון רבי דוד סומפולנינסקי, שהרי מתן תורה היה בשבת, ז' בסיון (שבת פ"ז), וכי הם יכלו לשחוט?! ביקש מבנו, הג"ר אברהם זאב שישאל את הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך. רבינו השיבו תירוץ נפלא:

הגמרא שואלת אודות סדר הפרקים במסכת בכורות, מדוע פרק ראשון מדבר על בהמה טמאה - פטר חמור, ופרק שני בכור בהמה טהורה, הסדר היה צריך להיות הפוך, היה ראוי להתחיל בכור טהור שקדוש קדושת הגוף? מתרצת הגמ' שחביב עליהו דברי רבי חנינא, המסביר כי החמורים זכו בשל שסייעו לסחוב את שלל מצרים - כלומר חביבים עליהם דברי אגדה. (בכורות יג, ה).

אמר רבי שלמה זלמן: אותו דבר כאן, על פי האגדה מתן תורה היה ביום שישי - 'בשישה לחודש סיון, בשש שעות קיבלו ישראל את התורה - 'ויהי בקר יום השישי - ה' יתירה' - התנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר: אם ישראל מקיימין את התורה שניתנה בשישי מוטב ...' (פרד"א מ"ו, שבת פח) גם למשנה ברורה היו חביבים דברי אגדה ולכן הביא טעם זה.

(נר לשולחן שבת)

ישראל לא שמעו בסיני מפי הגבורה - כי אם קמץ אלף של אנכי

אָנְכִי ה' אֱלֹקֶיךָ וְגו' (כ. ב. ג.)
כתוב בכתבי מורי חמי (הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ ז"ע) ששמו מרבו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרמינוב ז"ל שישאל לא שמעו בסיני כי אם קמץ אלף של אנכי, ופירש הוא ז"ל את דבריו הקדושים, גם אני אענה חלקי.

נראה לי כוונתו כך הוא, כי השם יתברך הורה לנו במעמד הקדוש הזה, שנקמץ האל"ף בראשי תיבות א'יון ל'יב פ'יה, ושלש אלה עולים בגימטריא עינ"ים עם הכולל, באילו ארבעה תולה כל ההנהגות בגוף לטובה או חלילה להיפך, על כן הזהירנו השם יתברך

ריקוד בחג השבועות לכבוד התורה ולומדיה

נהגו בהרבה בתי כנסת וישיבות, וכן נהגו בישיבת "קול תורה" לרקוד בליל שבועות אחר תפילת ערבית. פעם ניגש אחד התלמידים ושאל את מרן ראש הישיבה, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך איך מותר לרקוד, הרי נפסק שאין לרקוד בשבת וחג?

השיבו רבינו במתק לשונו: בחתונה שלך אתה רוצה שירקדו, אף הקב"ה רוצה שירקדו ביום הנישואין שלו שהוא יום קבלת התורה, וזו רקידת מצוה שמותרת בשבת וי"ט (-כבוד התורה!) וגם שאין זו ממש רקידה. והסביר רבינו שמה שנוהגים היום לרקוד בסיום שמחה בשבת ויום טוב, כגון המעגל שעושים בסיום "שבע ברכות", אין בזה דין רקידה האסורה בשבת וחג, דמה שאסרו חז"ל הוא כעין אומנות של רקידה, אבל מה שנוהגים היום לעשות היא הליכה במעגל... ולכן ריקוד כזה מותר. ורק אם יעשה תנועות ריקוד מיוחדות, יש מקום לאסור.

(קול התורה" מו, "שולחן שלמה" תקצ"ו י"ב)

אימתי האדם יוצא מצרים - רק בשעה שהוא מקבל את התורה...

שאלו את הרה"ק מגור, בעל ה"חידושי הרי"ם" זצ"ל, מדוע אנו אומרים בקידוש ליל חג השבועות שהוא "זכר ליציאת מצרים". הלוא ההיפך הוא הנכון: כל יציאת מצרים הייתה למען חג השבועות, עבור מתן התורה, כמו שנאמר: בהוציאך את העם ממצרים - תעבדון את האלוקים על ההר הזה". אם כן, יציאת מצרים הייתה תפלה לחג השבועות, ומדוע אנו אומרים שחג מתן תורה הוא זכר ליציאת מצרים.

השיב: "והדברים כפשוטם, שכן עד שלא קיבלו את התורה - לא יצאו למעשה ממצרים"... כלומר, הם יצאו ממצרים, אבל מצרים לא יצאה מהם. היו ספוגים בטומאתה, בזוהמתה, באווירתה..."

והדברים כה נוקבים - אימתי האדם יוצא ממצרים - רק בשעה שהוא מקבל את התורה..."

(פרי עמלנו)

מדוע בחר המשנה ברורה טעם למאכלי חלב משום שלא הספיקו לשחוט

טעמים רבים ניתנו למנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות: זכר לשתי הלחם. ביום זה משו את משה ולא רצה לינוק, המלאכים

פניני אביר יעקב עמ' ח'

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

חשיפה: הסגולה של אמירה יומית של ח' פסוקים ממזמור קי"ט - סיפור בן זמנו | עמ' ה'

האור החיים הק': אין מלאך אחד עושה ב' שליחויות | עמ' ב'

אקטואליה: מי שהתחיל לקרוא מזמור תהילים והפסיק, האם חייב לסיים? | עמ' ט"ז

להדיא! וכי בגלל שמצבי קשה כל כך, וכי בשביל זה לא צריך ללמוד?!"

אדם כזה שחי עם ההרגשה ש"אן דעם קען איך נישט", והוא חי עם ההכרה שה'חיים' של הנשמה, ה'אור' ונשימה' של הנשמה הוא 'אבי' ורבא', והוא יודע כמה חשוב ויקר כל תיבה של תורה, והוא מכיר את ערך התורה - אדם כזה יכול לייעץ לאדם שעומד במצב שמלאך המוות כבר דופק לו בדלת, שהוא יכול לקבל חיזוק מן הגמרא! - שאם עדיין ביכולתו לומר 'אמר אבי', הרי הוא אדם מאושר עלי אדמות!

זהו סיפור נורא שכל בחור בר דעת צריך לדעת זאת ולחקוק במוחו היטיב, בכדי לקבל את הראיה הנכונה על צורת ההתייחסות לכל תיבה של לימוד התורה. - אם ביכולתך עדיין לומר 'אמר אבי', הרי אתה האדם המאושר עלי אדמות! וממילא עלינו לחטוף ולתפוס עוד ועוד תיבות ורגעים של לימוד התורה, כי הם חיינו ואורך ימינו, כפשוטו.

(גליון 'זמן מתן תורתנו' - מפי הגה"ח ר' מרדכי אריה פרידמאן שליט"א)

מעלתה של אם בישראל

פה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (יתרו יט. ג.)

פירש רש"י: "כה תאמר" - בלשון הזה וכסדר הזה. 'לבית יעקב' - אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. 'ותגיד לבני ישראל' - עונשין ודקדוקין פרש לזכרים.

רבי יששכר שלמה טייכטל זצ"ל, הרב של פייטיאן בסלובקיה [נהרג בשואה], חיבר את שו"ת "משנה שכיר". בהקדמה לספר הוא מודה לאביו ולאמו, הוא מפליג בשבחה של אמו ומתאר את מסירות נפשה לגדלו לתורה. הוא מספר כיצד בהיותו ילד קטן בן שמונה, החדירה בו אמו את החשק לתורה הקדושה:

"דרכה של אמי היתה לקום ביום ו' בבוקר השכם לפנות לכבוד שבת, ותמיד היתה אופה לי עוגה קטנה מתוקה מיוחדת לי, באמרה: יען שאני לומד תורה מגיע לי שכם אחד על אחייתי. והיתה מכוונת לעשות איתי שינוי בן בין הבנות, כדי לחבב את התורה בעיני ולהלהיב לבבי לתורה הקדושה"

"ופעם אחת נשתהה האפיה, עד כשבאתי מבית הכנסת מתפילת שחרית, העוגה שלי עוד לא נאפתה. אמרתי לה: אמי אמי, איה העוגה שלי, כי מאד תאוה נפשי לאכול, כי אחזני הרעב. ובחכמה תשיב לי אמריה: 'מה אעשה לך בני יקירי, כי העוגה

כי הם חיינו

ריעה מיוחדת של אהבת והתמדת התורה לרגל חג השבועות

'במה תחפוץ להתאווש רבי גרשון, תה או קפה?'

הגאון רבי גרשון לפידות היה מתמיד מופלא. פעם הלך רבי גרשון לבית המדרש בבתי ברוידא כדי ללמוד כדרכו, אך מרוב זקנותו, החליק במדרגות, אחד מעוברי אורח שנכח במקום הרימו, העלהו לבית המדרש והושיבו על ספסל כל עוד נשמתו בו. כשרבי גרשון חיוור כסיד ומתנשף עד עומק נפשו. שאלו הלה: 'במה תחפוץ להתאווש רבי גרשון, תה או קפה?'

רבי גרשון נשם בכבדות, הגה לא יכל להוציא מפיו, לאחר מאמצים מרובים הצליח לומר את המילה הנכספת "ג-מ-ר-א - ש-ב-ת-!"

(דרכה של תורה ח"ב עמ' שפח)

אם ביכולתך עדיין לומר 'אמר אבי', הרי אתה האדם המאושר עלי אדמות!

לפני כעשרים שנה עברה על כ"ק האדמו"ר מויז'ניץ-מאנסי זצ"ל תקופה קשה, שלא היה בשלימות הבריאות, וליבו פסק מלעבוד כראוי עד שהוצרכו להכניס לו 'קוצב לב' ל"ע.

עד כדי כך היה שרוי בסכנת חיים, שהרופאים אמרו אז, שעצם הנסיעה עמו עד בית החולים בכדי לעשות את הניתוח הנדרש, עומד בסכנת ספק של 'מחצה על מחצה' - יתכן שעד בית החולים כבר יחזיר את נשמתו לבוראה רח"ל!

והנה, מה מפליא היה הדבר, שכאשר הכניסו את הרבי אל ה'אמבולנס', ביקש גמרא 'זבחים - מנחות', ולמד בה כל הדרך!!!

כאשר שאל אותו בנו, "טאטע, האם זה לא הרבה מידי, האין זה מידי קשה?", השיב לו, "אן דעם קען איך נישט!" - בלא זה איני יכול!!!

לאחר זמן, כאשר בס"ד הניתוח עבר בהצלחה והשי"ת הוסיף לו שנות חיים, שאל אותו בנו: "אבא, האם ידעת באיזה מצב מסוכן היית שרוי אז?" והרבי השיב לו - "כן!".

"ואם כן" - הוסיף הבן ושאל - "מדוע וכיצד היית מסוגל אז לעסוק בתורה?"

התשובה לא איחרה לבוא: "הרי יש חיוב לימוד התורה אפילו בשעת מיתה! הרי כך פסק הרמב"ם

שנקמץ האיברים האלו ראשי ועיקר הכל העינים מלהסתכל במקום איסור חלילה, כי שקול נגד כולם כמו שהוא בגימטריא כנגד כולם, ועל ידי זה יקמץ לבבו מלהרהר חלילה הרהורים רעים, ויקמץ האוזן שלא ישמע שמע שוא, ויקמץ פיו ולשונו מלהוציא מפיו דברים בטלים, וכל שכן שקר ורכילות וחנופה, כי אם בתורת ה' יגהה תמיד.

אור ישע (להרה"ק רבי אשר מראפשיץ ז"ע) - חג השבועות

הדיבור של שבת - נשאר בלוחות הראשונות שנשתברו

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (כ.ז.).

"סיפר כבוד קדושת מרן אדמו"ר [הכנסת מרדכי] זצוק"ל מסאדיגורא, מה ששמע בעצמו מאביו מרן אדמו"ר הקדוש והטהור קדושת אהרן זי"ע, עת היותו בשנת תרס"ט במקום המרפא "מארינבאד", ושם ביער נועדו יחדיו אדמו"ר קדושת אהרן זי"ע עם המבדיל בין חיים לחיים הרה"ק מגור שליט"א (מ-רן האמרי אמת מגור זי"ע), ובין השיחה שהיתה אז ביניהם... דיברו מענין קדושת שבת.

ענה אדמו"ר קדושת אהרן זי"ע ואמר: איתא במדרש חז"ל ישן [כמדומה שאמר כי ראהו ככתב יד ולא נדפס עדיין], אשר בשעה שנשתברו הלוחות על ידי משה רבינו ע"ה - לא נשאר שום תיבה ואות שלמים, שהיו אותיות פורחות, ונשארו רק שברי לוחות, אולם הדיבור של "זכור את יום השבת לקדשו" נשאר בו כל התיבות והאותיות שלמים. עד כאן לשון המדרש.

ואמר על זה אדמו"ר קדושת אהרן זצ"ל... וזהו הוא הרמז בנוסח התפילה שטבעו חכמים ז"ל בשמונה עשרה דשחרית בשבת "ישמח משה במתנת חלקו וכו' ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת", פירוש: בשעה שמשא לבדו נשאר עוד לפניך בהר סיני - ושאר ישראל קלקלו וכו', נגרם אשר שני לוחות האבנים "הוריד" בידו, מלשון רדידה ושבירה, שהוכרח משה לשברם בידו עד כדי רדידה, שלא נשארו בהם שום תיבה ואות שלמים, אבל "וכתוב בהם שמירת שבת", הדיבור של שמירת שבת נשאר כתוב בהם בשלימות, ולא נשתברו בו שום תיבה ואות, כי לא חלה עליו השבירה - מחמת שקדושתו היא מלמעלה ואינה תלויה במעשיהם, וכבר היה לישראל אחיזה בהשבת ממרה. עד כאן לשונו הקדוש. ודברי פי חכם חן".

קדושת אהרן (להרה"ק רבי אהרן מסאדיגורא ז"ע, ווארשא תרע"א) - הוספות שבסוף הספר

זמני כניסת וציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	ניו יורק	לונדון
מספת השבת: 18:59	מספת השבת: 19:14	מספת השבת: 20:50	מספת השבת: 21:04	מספת השבת: 22:07
מספת השבת: 20:16	מספת השבת: 20:53	מספת השבת: 21:26	מספת השבת: 22:07	מספת השבת: 22:15

מחוברים מתחילים את היום! הגוף הרוחני נבית עוז אהרן - אור לישרים

שירות לטליל האיש | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

מחוברים העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון מדי שבוע בכל סיפוי "ספרי אור החיים"

ספרי אור החיים מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצחקים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הרוקנס 8 • ביתר עילית: ה'רן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 18 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

קו 'מחוברים' שעי" ממלכת התורה עוז והדר

02-803-9999

לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8 או למייל: rav@abiryaakov.com

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

עודנה בתנור עוד לא נאפה לחוץ. אך אמר לך עצה להשקית רעבונך: תדע בני יקירי שהגמרא הקדושה פועלת להשקית הרעב ומשביעה לכל חי, ממש כמו הלחם והעוגה הטובה שאני עושה לך. קח נא בני את הגמרא וחזור לך את הגמרא שלמדת בשבוע זו ותשבע לחם, ותראה שצדקו דבריי ולא תרגיש שום רעבון, ואדרבה, תטעם טעם נופת צוף יותר ממה שאתה מרגיש באכילת העוגה.

"ואני בשמעתי את דבריה הנעימים הנאמרים בפנים צוחקות וצהובות, בווערות מאש אהבה לתורה הקדושה, מדברת על לבי דברים נאמנים אשר תכליתם להלהיב לבבי לתורה הקדושה, לא נסתפקתי כלל באמינות דבריה והאמנתי שבאמת כן הוא, שבעת שהאדם רעב ויושב ללמוד אז ישבע בזה, והלכתי בחשק נמרץ ולקחתי את הגמרא וחזרתי את שיעור השבוע בתשוקה גדולה, עד שבאמת נשכח ממני כל רעבון וגם העוגה נשכחה ממני".

ילד קטן אינו מתוחכם להבין שאמו מדברת עמו בשפה מליצית, והוא מתייחס לדבריה ומקבלם בצורה הפשוטה ביותר, לכן, כשאמו אמרה לו שלימוד התורה משביע את האדם כמו אכילת לחם ועוגה, ולא עוד אלא שטעם הלימוד טעים וערב יותר מטעמה של העוגה - הוא האמין לדבריה בכל לבו, ורץ אל הגמרא כדי להיווכח כמה היא צודקת. ואכן נוכח לדעת שהיא צדקה - הוא למד בחשק גדול כל כך עד ששכח מן העוגה! הוא מספר שבאמצע הלימוד באה אמו הצדקת והביאה לו את העוגה המוכנה ואמרה לו: "לך אכול בשמחה לחמך".

וכך הוא משבח בלשון מליצית את אמו, ש"משחה אותי בשמן ערב, וערבה לי את דברי תורתנו הקדושה בפי בכל מיני עריבות וטעם, כטעם לשד השמן". ומוסיף, שזה מה שנתן בו כח לעמוד בכל הקשיים ונסיונות החיים שעברו עליו - "ושמן שסכה לי אמי בימי ילדותי עמד לי עד היום".

בדבריו אלו הוא רומז לדברי חנינא שאמר: "חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי - הן עמדו לי בעת זקנותי" (חולין כד ע"ב). דהיינו, המים החמים והשמן שרחצה וסכה אותו אמו בילדותו, ליוו אותו עד הזקנה.

ובדרך רמז יש לומר: החמין רומז לחום והשמן הוא סימן לחכמה (מנחות פה ע"ב). החמימות והחכמה שבעניניה האם לבנה בקטנותו, מלוות אותו כל חייו!

(הגאון רבי שלום מאיר ולך שליט"א - דורש טוב שמות)

השיר שמן הרב אלישיב אהב

כשמרן הרב אלישיב זצ"ל הגיע ארצה, יחד עם אביו הרב אברהם זצ"ל, לא היו בירושלים הרבה ישיבות. הבחורים הטובים הלכו ללמוד, ואלו שהתקשו בלימוד הלכו לעבוד. לא היה מי שטיפל בהם, והם נותרו כשהם מנוערים מתורה.

המצב הזה כאב להם מאד, ולשם כך יסד אביו של הרב אלישיב את ישיבת "תפארת בחורים". הוא היה מעיר אותם בשלוש לפנות בוקר, והם היו לומדים בקבוצות עד שבע בבוקר. לאחר תפילת שחרית, הם הלכו לעבודה. ברבע השעה האחרונה של סדר הלימוד, היה רבי אברהם ואמר להם דברי חיזוק, ומלהיב אותם לאהבת תורה. הוא היה שר להם שיר באידיש, שהרב

אלישיב אהב מאד לשיר אותו. מילות השיר, בתרגום לעברית, היו: "כשלומדים שעה אחת - תופרים בגד יפה. כשלומדים שעתיים - תופרים לבגד ציצים ופרחים. כשלומדים שלוש שעות - מרגישים טעם גן עדן".

ביאורו של השיר הוא: בשעה הראשונה של הלימוד, הדברים עדיין מעורפלים. מתחילים לבנות את הסוגיה - "תופרים את הבגד". אחרי שעתיים הסוגיה מתחילה, פחות או יותר, לקבל צורה. העניינים מתחילים להתבהר. הלומד מתחיל להבין, שיש כאן קושיות והערות, וישנן שיטות שונות לביאור הקושיות. אלו הם "הציצים והפרחים". בשעה זו, בה ההבנה מתחזקת ומתעצמת, ישנו "מתן תורה" מחודש, בבחינת "נותן התורה" - בלשון הווה! וכשהציצים החלו להוציא פרחים - זה כבר טעם גן עדן! האדם "מתחבר" עם הקב"ה באמצעות התורה הקדושה. בשעה זו אדם מרגיש כי "יִקְרָה הַיָּמִים מִפְּנֵינִים וְכָל חֶפְצֵיךָ לֹא יִשְׁוּוּ בָּהּ" (משלי ג, טו).

(רבי יצחק קולדצקי שליט"א - דורש טוב שבועות)

הלימוד שהציל משפחה שלמה

ברצוני לספר סיפור, בשם הרב פולנסקי, הַמְּכַנֶּה הגאון מטפליק, שהיה מורה הוראה גדול מאד בירושלים, והרב וואזנר זצ"ל שימש אותו ולמד ממנו את דרכי ההוראה הַפֶּסֶק. מהסיפור הזה נוכל ללמוד מה חיזוק אחד יכול לעשות, ולאלו השלכות הוא יכול לגרום:

בעירו של הרב פולנסקי התגורר רבי שלומק'ה מזוועהאל זצ"ל. יום אחד פגש רבי שלומק'ה את הרב פולנסקי והציע לו ללמוד בחברותא. הם התיישבו ללמוד, סוגיה במסכת בבא בתרא, כשלתע, באמצע הלימוד, הרב פולנסקי תופס את ראשו בשתי ידיו, וקורא: "אוי וי! הייתי דיין בעיר טפליק ברוסיה, ובא לפני דין תורה בדיוק בנושא בו אנו עסוקים, ולפי מה שלמדנו עכשיו, מתברר שטעיתי בפסק ההלכה והייתבתי את פלוני שלם שלא כדין! עלי להחזיר לו את הכסף!" ואכן

הרב פולנסקי ארגן את הסכום הדרוש ושלח אותו לרוסיה, לאותו פלוני.

לימים עלה אותו אדם, עם כל בני משפחתו, ארצה, והוא בא לרב פולנסקי וסיפר:

"הכסף ששלחת הציל אותי ואת כל בני משפחתי. בהיותי ברוסיה עשיתי טעות גדולה: ביקשתי מהשלטונות אֶשְׁרֵת יציאה לארץ ישראל. כשהם שמעו את בְּקִשְׁתִּי הם החלו להתעלל בי ובבני משפחתי: "אתה בוגד! כיצד יתכן שאתה מבקש לעזוב את 'אימא רוסיה'? הרי רוסיה היא המקום הטוב ביותר עָלֵי אדמות!" הם פיטרו אותי מהעבודה, והייתי צפוי לְגָלוּת לסיביר בעוון 'בגידה' במולדת".

יום בהיר אחד הם החליטו, משום מה, שאין להם מה לעשות אתי, ואמרו לי שתמורת סכום כסף הגון שאשלשל לידיהם, הם ייתנו לי, ולכל בני משפחתי, אשרת יציאה כפי שבקשתי. דא עקא, במשך תקופה לא היתה לי עבודה ולא היה לי את הסכום הנדרש.

הייתי אובד עצות. ידעתי היטב מה רע ומר יהיה גורלי אם לא אמציא לידם את הכסף. הרשעים הללו יציקו לי ולכל בני משפחתי ללא הרף.

והנה, בדיוק באותו יום, מגיעה המעטפה עם הכסף ששלחתם לי, שהספיק בדיוק לסכום שדרשו, וכך יכולתי לצאת מבית הכלא הסובייטי, ולעלות לארץ ישראל.

משפחה שלמה של בני תורה ועמליה, הצליחה לצאת מאחורי מסך הברזל ולהציל את חייה, בגשמיות וברוחניות, מכוחו של "חיזוק אחד", מכוחה של סוגיה במסכת בבא בתרא שנלמדה בחברותא!

לאף אחד אין מושג מה קביעות אחת קטנה יכולה לעשות, לְמִוּה "חיזוק אחד קטן" יכול לגרום! בכוחו להפוך את כל העולם, להציל משפחה שלמה לדורי דורות!

(הגאון רבי גואל אלקריף שליט"א - דורש טוב שבועות)

ווארט מהאור החיים הק'

אין מלאך אחד עושה ב' שליחויות

וַיַּעֲנֵנוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אִשְׂרָאֵל דְּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (יתרו יט, ח). דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו שישים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים - אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום (שבת פח).

'מקשים העולם' מדוע להנחת הכתרים על ראש ישראל הספיקו שישים ריבוא מלאכים, ואילו להסרתם מראש ישראל לאחר שחטאו היה צורך במאה ועשרים ריבוא מלאכים?

התוספות (שבת פח. ד"ה ירדו) מיישבים זאת על פי הכלל "גדולה מידה טובה ממידת פורענות", ולכן מלאך טוב יכול היה לקשור ב' כתרים אולם מלאך חבלה לא היה לו כח להסיר כתר אחד.

רבינו האור החיים הק' בספרו חפץ ה' על הש"ס מבאר באופן אחר:

יתכן שגם מצד אמירת נעשה ונשמע, אף אם לא היו מקדימים את ה"נעשה" ל"נשמע", היו זוכים לכתרים. אולם הרי ידוע הכלל ש"אין מלאך אחד עושה ב' שליחויות", ואם כן לכאורה לא יתכן שמלאך אחד יניח שני כתרים משונים זה מזה - אחד כנגד "נעשה" ואחד כנגד "נשמע", ולכן דקדק בלשונו ואמר "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, כי ה"נעשה" כשלעצמו כבר מחייב גם את השמיעה, כי אי אפשר לעשות בטרם שומעים איך ומה לעשות, ואם כן במצב זה השמיעה והעשייה הם דבר אחד, ולכן הספיק מלאך אחד לכל שני כתרים ובסך הכל שישים ריבוא מלאכים.

אולם כאשר חטאו ישראל, היה צורך במלאך נפרד לכל כתר, כי עתה אין לא שמיעה ולא עשייה, ואם כן הם שני עניינים נפרדים - הזקוקים לשני מלאכים שונים...

והאר עינינו בתורתך:

תפילה שהפכה למציאות, סיפור על בחור צעיר שהתפלל מעומק ליבו לזכות להתחבר לתורה דרך חברותא, וכיצד נענה באופן מופלא...

המתפלל לא נשכח מעיניהם. הפלא בדבר התפילה נותר סוד שנים ארוכות. מה ביקש הבחור באותו לילה, עבור מה התחנן כל כך? איש לא ידע. ברבות הימים עלה ונתעלה אותו בחור במדרגות התורה והקדושה, ונודע שמו בעולם: כ"ק האדמו"ר בעל ה'באר יעקב' מנדבורנה זצ"ל. הדבר נתן קצת הסבר לתפילה דאז, ועדיין, הסוד הגדול - מה גרם לתפילה הארוכה דווקא בלילה ההוא - לא נודע.

שנתיים ימים לאחר הסתלקותו בשנת תשע"ב, נכנסו חברי מכון 'דבר חיים' העוסק במשנתו אל הגאון רבי יוסף דב פישר זצ"ל, אשר כיהן כגאב"ד קהילת 'לומדי תורה' ברחובות. הם ידעו כי הרב פישר - בן שיחם, היה מיווד מאוד עם הרבי, ואף היה לו חברותא בשנותיו הצעירות, וביקשו לשמוע מפיו סיפורים והנהגות בשולי אדרת הרבי, למען יעמדו לימים רבים.

ואז גילה הרב פישר את הסוד של אותה התפילה, והתברר שהוא בעצמו היה דמות מרכזית באותה תפילה נרגשת. הוא סיפר שברבות השנים סיפר לו הרבי כי ביומו הראשון בישיבה נכנס לבית המדרש, והבחין ברב פישר הוגה בתורה כשקולו מתנגן במתיקות עילאית. באותו רגע החליט כי הוא רוצה לקבוע עמו לימוד בחברותא!

עודו עומד ומחשב את צעדי, ומיד נשמע בתוכו קול ההיגיון הקר וטפח לו את המציאות בפניו: 'וכי מה פתאום יסכים בחור מבוגר ומופלג כזה ללמוד דווקא עמך, עלם צעיר וזר שהיום הגיע? והלא הבחור הזה הוא מהוותיקים ומהחזקים שבישיבה, מדוע יסכים ללמוד עם בחור חדש?' הרהר בעוגמה. המחשבה הזו העציבה אותו, אבל הוא לא הסכים לוותר. המחשבה שהלימוד עם אותו בחור ירומם אותו - לא הניחה לו!

וכך, בשעת לילה, כשחשב שהכל פרשו למנוחה, הוא נכנס להיכל בית המדרש, פתח את הפרוכת, והתייפח שעות ארוכות. הוא ביקש להצליח בלימוד התורה, התחנן שיזכה להגות בה באהבה, וככלי לכך - שתימצא הדרך שאותו בחור שמצא חן בעיניו כחברותא, יואיל ללמוד אתו...

ואז קרה נס מופלא, שהוא לא העלה בדמיונו: בהגיע הבוקר, טרם תחילת סדר הלימוד, ניגש אליו לפתע אותו בחור נשאף, ופנה אליו בחיוך: 'שלום עליכם! אתה הרי חדש כאן, ועדיין אין לך חברותא כלבבך, ואילו אני ותיק וכבר מכיר את כולם, וחפץ להתרענן בחברותא חדשה. שמא תרצה ללמוד אתי בחברותא?!' - - -

הבחור היה המום. הנה כי כן, בורא עולם הקשיב לתפילתו, מילא את משאלת לבו באופן מושלם, כשהבחור הוא - שהיה נראה מופרך שיסכים בכלל ללמוד אתו - פנה אליו מיוזמתו! הם החלו בלימוד המשותף, והחברותא הזו נמשכה לאורך כמה שנים. לימים הזכיר הרבי לרב פישר את הדרך המפתיעה שבה החלה ההיכרות ביניהם, ואז גילה על מה התפלל באותו לילה, וממנו התברר הסוד שמאחורי התפילה הנרגשת שאיש לא עמד על טיבה עד אז...

וללמדנו בא: השאיפה להצליח בתורה - מאחדת את כולנו. אין יהודי שאינו רוצה להתחבר יותר לתורה הקדושה, לעסוק בה בהתמדה, להבינה ולקנותה קניין נצח. היצר מכניס מחשבות ייאוש ומרפה ידיים, מציב מחסומים ואתגרים משמעותיים. אין זו סיבה לוותר על השאיפה, זו סיבה להילחם עליה בתפילה!

הבה ננצל את ההזדמנויות להתפלל, בפרט בחג השבועות בברכת התורה ובאמירת ברכת 'אהבת עולם', להתחנן לבורא עולם שיעניק לנו קשר וחיבור הדוק עם התורה הקדושה. כמה כדאי לעשות זאת כל ימות השנה, כמה כדאי לזכור שמדי יום אנחנו מברכים: 'ברוך אתה ה' נותן התורה!' - כי התורה היא מתנה שצריך לקבל אותה, ויש מי שנותן אותה, צריך רק לפנות אליו ולבקש בתחנונים ובדמעות!

וככל שנשקיע כוחות בתפילתנו, ככל שעניינו ימלאו דמעות בגשנתו אל נותן התורה, ככל שנזעק מעומק הלב: 'אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד!' - כך נזכה שהוא ייתן לנו את חלקנו בתורתו, ונזכה להיות ממקבלי התורה בכל לב!

(פניני פרשת השבוע)

היה זה ביום שגרתי, בחודש אלול תש"ו. בישיבתו של הרה"ק מהרי"ץ דושינסקיא זצוק"ל התייצב בחור חדש ולא מוכר, שהשמועות אמרו שהוא בנם של קדושים ודוגמא ומופת לעבודת ה' מנעוריו. הוא הגיע בהתחדשות וברעננות שניכרו היטב על תווי פניו העדינים, שלא הסגירו כלום מהמאורעות ומסכנות החיים שהיו מנת חלקו בשנים האחרונות, כשבניסי ניסים נחלץ בעור שיניו ממלתעות המרצחים ימ"ש שהמיטו שואה על יהדות אירופה.

כבר בלילה הראשון לשהותו בישיבה, למרות שניסה להסתיר את מעשיו באותו לילה, נחשף כי מדובר בבחור בן עלייה מיוחד. תפילת ערבית שלו התארכה והתמשכה. בית המדרש האפלולי עטה דממה לילית שקטה. שולחנות העץ העתיקים נמו בשלווה את שנתם. הנר ב'עמוד' כבה זה מכבר, ואף ריח עשנו נמוג והתנדף. צינה ירושלמית קלה חדרה פנימה מבעד לחלון, והרעידה קלות את זרועותיה הדקיקות של מנורת הברזל ש ה ש ת ל ה ב ר י ש ו ל מ ה ת ק ר ה ה ק מ ו ר ה .

והתלמיד החדש, שהגיע רק באותו היום, עוד עמד מול ארון הקודש והתפלל. ביקש. התחנן על נפשו. תלמידי הישיבה שהביטו במחזה בהשתאות -

התקשו להבין את פשר התפילה, רק הביטו בבחור הצעיר בהערכה והוא עמד והתפלל שעות ארוכות אל תוך הלילה, עד סמוך לעלות השחר...

'אוי... טאטע טאטע... והאר עינינו בתורתך! ודבק במצוותיך!' נשמע הקול, חנוק ואצור, ופרצי בכי שברו אותו לפיסות קטנות, מתפזרות. על יד כותל המזרח הוא ניצב, מרטט כולו, ופניו ספונות בין קפלי הפרוכת הדהויה של ארון הקודש. נפש חיה לא היתה בהיכל, והתחניות התגלגלו להן באין מפריע אנה ואנה...

מתענגים על יסודות הפרשה בחיבורו הנפלא של הרה"ג יעקב שטיינהויז שליט"א מחבר הסדרה הנודעת 'דבר יעקב על הש"ס

חדש! מהיום לומדים את הפרשה בעיון

דבר יעקב תורה ומועדים

לגעת בעומק הפרשה! טפרא אמר טפרא יודע

מתענגים על יסודות הפרשה בחיבורו הנפלא של הרה"ג יעקב שטיינהויז שליט"א מחבר הסדרה הנודעת 'דבר יעקב על הש"ס

ספרי אור החיים מרכז הספר היהודי הגדול בעולם ניתן להשיג בכל סניפי הרשת ובאתר ספרי אור החיים

”וְחַיִּי עוֹלָם נְטֵעַ בְּתוֹכְנוּ”

לאחר שבעים שנות נתק, יהודי זוכה לעלות לתורה שוב ומתחבר לשורשיו בעקבות ביקור מקרי בבית הכנסת.

הגדולים של וילנא העיר. וילנא, עיר גדולה לאלוקים. תורה וקדושה בצבצו מכל פינותיה. הנה הבית אשר בו התגורר הגאון רבי אליהו, אשר וילנא נכרכה בשמו ושמו נכרך בשמה. מספר רחובות משם נמצא המנוח שבו כלאו את גר הצדק הידוע, ובתי מדרשותיה מלאים בתלמידי חכמים וביהודים העוסקים לפרנסתם, אשר באו מידי יום ביומו לעסוק בלימוד התורה הקדושה.

”הייתי אז בן שנים עשרה וחצי”, שח הזקן, כאשר אבי ואמי המנוחים המתיקו סוד על אודות המשך דרכי בחיים. אמי נטתה לשלוח אותי לשיבה, ואילו אבי ביקש לשלוח אותי לגימנסיה. ”ילך ישראל, ילמוד מקצוע, ישמור על יהדותו בין הגויים, וכך יהפוך לאדם בוגר בעל אישיות מוצקה” אמר אבי, שדגל בפיתוח האישיות ובהקניית בטחון עצמי רב לצאצאיו.

אמר ועשה. עוד באותו שבוע רשם אותי אבי לגימנסיה, אשר שמה יצא לתהילה, וכעבור מספר שבועות התחלתי ללמוד בה לשבעות רצונן של אבי, אשר רווה נחת מידיעותי שהלכו והתרבו.

לקראת השבת בה מלאו לי שלש עשרה שנה, שיננתי בשקידה את ה”מפטיר”, ובשבת קודש עליתי לתורה מלווה בחיוכו של אבי ובדמעותיה של אמי שצפתה בי מעזרת הנשים.

כאשר ירדתי מהבימה, ניגש הגאון רבי חיים עוזר גראדזינסקי זצ”ל ולחץ את ידו של אבי למזל טוב, תוך שאמר לו ”לטובתך, הרשה לי להזיזי אותך, כי אם לא תחזור כך מכוונתך לשלוח את בנך לגימנסיה, יחלפו שנות דור עד אשר בנך יעלה לתורה שנית!!!”. אבי לא היה חצוף ולא העז להתווכח עם גדול הדור, אך למעשה לא חזר בו מהחלטתו.

הישיש השעין את ראשו לאחור, כמו ביקש לטובב במהירות את גלגל הזמן מאז, מרגע עמדו על בימת בית הכנסת בוילנא, ועד לרגע זה בישוב למרגלות הבימה בעיר פתח תקווה. ”היום, משום מה נמשכתי להכנס לבית הכנסת”, נאנח הזקן עמוקות ושב להתייפח קלות. ”כאשר הבעל קורא התחיל לקרוא בתורה, נזכרתי, כי זו היא פרשת בר המצווה שלי. כן. שלי. פרשת בר המצווה שלי. יהודים!!! מאז אותה שבת בה עליתי לתורה בוילנא חלפו שבעים שנה!!! בשבת זו עליתי לתורה בפעם הראשונה מאז אותה שבת.

הוא צדק הגאון, אמר הישיש בעצב, כאשר מבטו נפל על בנו שלא הבין מילה מדברי אבי.

המתפללים התפזרו לבתיהם, איש איש עם הרהוריו ומחשבותיו, והישיש נותר על מקומו בבית הכנסת, לספר לבנו יקירו בשפה הרוסית את כל אשר אירע עמו.

(גליון מאורות הדף היומי)

העליה מרוסיה, מספר הרב זלמן כהן שליט”א, מרבני בית מדרשנו, הביאה עמה סיפורים ומעשיות אשר נשתמרו במשך דורות בקרב יהדות רוסיה, ועם התערבותם של יהודים אלו בקרב הקהילות בארצנו הקדושה, נחשפנו למצבור חדש של עובדות ומעשים.

בימי בחרותו למד הרב זלמן כהן שליט”א בישיבה בפתח תקווה, ובאחת השבתות הוא התפלל בבית כנסת הסמוך למקום לימודיו. התפילה התחילה כסדרה ולקראת ”נשמח” נכנס לבית הכנסת יהודי קשיש מלווה באדם צעיר ממנו. השניים נעמדו בפתח בית הכנסת, בחנו את המתפללים מכף רגל ועד ראש, ופסעו פנימה בהסננות.

הם לא ידעו להתפלל. הם אפילו לא התביישו בזה. להיפך, אחרי שבעים שנות ניתוק מוחלט מן היהדות, ביקור בבית כנסת היה עבורם אטרקציה מעניינת. עדות נבחנית לכך העניק הכלבלב הקטן שנקשר לשער בית הכנסת. במהלך טיול בוקר החליטו האב ובנו להכנס לבניין בית הכנסת ולשבת מעט בין האורתודוקסים.

אותה שבת ביקש הגבאי מאחד המתפללים לעבור לפני התיבה. הלה נהנה לסלסל בקולו הערב, ועל פניו של הישיש ניכרו אותות התרגשות מעטים, בעוד בנו ישב קפוא על מקומו והמתין לאביו שיסיים את חוויותיו המוזרות.

נשמח; א-ל אדון; קדושה; הוצאת ספר תורה. בעל הקריאה החל לקרוא בפרשת השבוע ולפתע נופף הישיש בידיו לגבאי שעמד על הבימה. באידיש ליטאית כבדה הוא ביקש שיעלוהו לתורה. הגבאי המופתע נענה לו על אתר. עטוף בטלית שאולה ובכיסוי ראש מאולתר צעד הישיש לעבר הבימה, דחה את הסידור שהוגש לו לקריאת הברכות, ובקול עמוק ורועד מהתרגשות בירך באיטיות ”אשר בחר בנו מכל העמים...”

בעל הקריאה סיים את קריאתו, ובדממה שהשתררה בבית הכנסת נשמע קולו הרוטט של הישיש בוכה את המילים ”וְחַיִּי עוֹלָם נְטֵעַ...”. דקות ארוכות רכן הישיש על הבימה, ראשו בין ידיו ונעליו הישנות נצצו מדמעות שנטפו עליהן היישר מארובות עיניו הזקנות של בעליהן.

מאן-דהוא האהיל בפיסת בד גם על קדקדו של הבן הנדהם, שחש לעזרת אביו וניסה להפיס את רוחו בבלייל משפטים מהירים שנורו מפיו, ושהוסיפו נופך למחזה שאליו נקלעו המתפללים.

אט אט נרגעה ההמולה. הזקן הערה אל קרבו מעט י”ש ורוחו שבה אליו. יקום פורקן, מוסף, קווה אל ה’, עלינו, ומספר מתפללים כבר ישבו על יד הזקן, מצפים לשמוע את אשר בפיו, מה גרם לו לבכי נורא זה.

הישיש, אשר ניהון בכושר דיבור נדיר, סחף באחת את השומעים אל ימיה

תַּמְנִיא אֲפִי:

שמונה פסוקים והשפעה עצומה - השתדלות קטנה באמירת תהילים הביאה לחברותא מן השמיים ולייעתא מיוחדת בלימוד התורה...

ולא רק זה: אנחנו קובעים שעה ומתחילים ללמוד, והנה, תוך זמן קצר אנחנו לומדים את הדף בבהירות ובהבנה מיוחדת. כיצד אני יודע שכל זה בא כמענה לתפילתי השוקקת? - יום אחד החברותא שלי לא חש בטוב, והשיעור התבטל. כך היה גם ביום המחרת. באותו ערב אני נזכר, שבאותם יומיים לא הוספתי את פסוקי האותיות מפרק קי”ט.

ביום השלישי החברותא עדיין לא חש בטוב, אבל אני כבר חזרתי לומר את התהילים. כעת בוודאי לא תתפלאו לשמוע, שבאותו יום החברותא הצליח לבוא לבית המדרש ללמוד אתי, על אף שעדיין לא הבריא לגמרי.

יש כוח בפסוקי התהילים. למדתי להשתמש בו. לפעמים, לפני התפילה מגיע היצר הרע ומציע להתעדכן בחדשות יום האתמול - יש ניירות שעליהם אנשים כותבים מה היה, מה התקדם או נסוג במלחמה... באותו רגע שהיצר מאיים להסיט את מחשבותיי לדברים שאינם תואמים הכנה לתפילה, אני ממנהר לזרוק אותו החוצה, ואומר את פסוקי התהילים של האות בה אני עומד, ומבקש לזכות לידיעת התורה.

מדהים לראות כמה זה משפיע.

(גליון השנה פרטית פר' קרח פ”ד)

זו תקופה ארוכה שאימצתי לי מנהג קבוע, לומר תהילים לרפואת אמי שתחי'. לאחרונה החלטתי להוסיף לתהילים עוד כמה פסוקים מפרק קי”ט, הפרק הידוע שכל שמונה פסוקים בו מתחילים באותה האות לפי סדר הא’ ב’. זהו פרק שסגולתו היא ידיעת התורה והצלחה בלימודה.

בכל יום אני אומר, בלי נדר, שמונה פסוקים מהפרק. ביום ראשון את האות א’, ביום שני את האות ב’, וכן הלאה. אחרי הגיעי לסיום הפרק, שוב אני מתחיל מההתחלה. השתדלות קטנה להצלחה בתורה הקדושה.

בתקופה שבה התחלתי בהשתדלות הקטנה הזאת, לא שמתי לב לשינויים שהתרחשו, אבל במבט לאחור אפשר להצביע עליהם, ממש בבחינת ה’נהגה אלוקינו זה’.

בימים הראשונים לתוספת של פסוקי פרק קי”ט, ביקש ממני מישור ללמוד אתו בחברותא את הדף היומי. ברוך ה’, זכיתי להיות ר”מ בישיבה קטנה, וזה דורש כמובן הכנה של השיעורים. אמנם רציני מאוד לדעת יותר, ולכן התפללתי על כך, אבל הייתי נבוך לגבי הזמן שאקדיש לתוספת הלימוד. גם לא ידעתי באיזה אופן בדיוק לממש את שאיפתי, והנה מגיע חברותא ומבקש ממני להוסיף עמו בלימוד.

כִּי הֵם חַיִּינוּ:

כיצד גילה הרב אלישיב את עוצמת החיבור לתורה ברגעים הדרמטיים ביותר על מיטת חוליו,

כשהדבר היחיד שהטריד אותו היה סדר לימודו...

אלא שסערת החלטה זו, לא היתה אלא דוגמית מהסערה הבאה שהחלה להתחולל, רגע אחרי. לפתע, קרא להם הרב, והם מיהרו חזרה למיטתו, לשמוע מה יבקש בשעה שהוא מוטל בסכנת חיים ממשית, כשחבר חדה מתהפכת על צווארו, ואין לדעת מה יקרה בעוד שעה קלה. הם עמדו ליד מיטתו לחוצים ומתוחים, והרב אלישיב שאל בשלווה: 'מה השעה עכשיו?'

שאלתו נשמעה בחלל, ולמרות שכולם ענדו שעון על ידם - איש לא הצליח לענות. נשימתם נעתקה, דיבורם נאלם. למה כה חשוב לשעת מה השעה עכשיו, מה המידע הזה מוסיף בשעות האימה והמתח הללו. מה זה משנה אם אמצע היום או אמצע הלילה, בשעה שליבם של ישראל מוטל על כף המאזניים...

לפתע, שמעו קול חלוש קורא שנית: 'מה השעה עכשיו?' - והקול הזה העיר אותם מתדהמתם. מיד השיבו לו: 'שתיים בלילה', כשהם מבינים שיש סיבה לשאלה הזו, יש סיבה למה הרב כה עסוק בלברר את השעה עכשיו, כשחיינו מוטלים מנגד ואת המתח מסביב ניתן לחתוך בסכין...

הרב הגיב כבדרך אגב, בפשטות אופיינית. מתעלם מרעשי הרקע, לא נותן למתח וללחץ לחדור אל נפשו. הוא שב וטילטל את הנוכחים הנדהמים, כשהגיב בהאי לישנא: 'אם כן, נותר לישון חצי שעה בלבד, בשתיים וחצי אני צריך כבר לקום, להתחיל את סדר הלימוד הקבוע...'

כי גם כשהוא מוטל בין חיים למוות, מודע לחלוטין למצבו הרפואי הסבוך והמורכב, הרב מחובר לנקודה המרכזית בחייו, והיא התורה. וגם אם בהיכלי הישיבות ובבתי הכנסת קורעים שערי שמים בתפילות נרגשות לרפואתו, והרופאים הגדולים בתחומם סובבים סביבו בדאגה, יש משהו שמטריד את הרב אלישיב, כי הוא נוגע לחייו הרבה יותר - - -

התורה! סדר הלימוד הקבוע - זה החמצן שלו!

כי כשיהודי מרגיש שהתורה היא החמצן שלו, היא כל חייו, אזי בכל מצב, גם ברגעי לחץ ופחד וגם ברגעי שמחה ועליצות, גם כשעול משימותיו וטרדותיו גדול וגם כשנושאים הרי גורל מוטלים לפתחו, יהודי מחובר לתורה, אוהב את התורה, לא מתנתק מהלימוד בה, לא מבטל את סדרי הלימוד שלו. כי התורה היא סם חיים, ואי אפשר להתנתק ממה שנותן לנו חיים, אי אפשר! הבה נאמץ את המסר העולה מסיפור נפלא זה, המופיע בספר 'גדולה שימושה', הבה נחדד בנפשנו ונטמיע בלבנו את החיבור לתורה בכל עת ובכל מצב, את ההתמדה בתורה והשקיעה בה תוך התמסרות מוחלטת והתנתקות אבסולוטית מכל מה שמקיף אותנו, 'כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נגהה יומם ולילה!'

(פניני פרשת השבוע)

היה זה לילה דרמטי, במחלקת הלב בבית החולים שערי צדק בירושלים. בתוככי החדר, על המיטה הגדולה ועמוסת המכשירים, שהה רבן של ישראל, הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל. הוא הובהל לכאן בדחיפות באמבולנס, לאחר שוויד מרכזי המוביל דם ללב פקע, והוא נתון עכשיו בסכנת חיים ממשית.

השעה היתה אחרי חצות הלילה, אך במחלקה - איש לא עצם עין מדאגה. מחוץ לחדר, עמדו בכירי העסקנים הרפואיים, לצד גדולי הפרופסורים והמנתחים בישראל, והעלו אפשרויות שונות להציל את הלב הגדול, תוך שהם דנים בטיפולים אפשריים לסוגיהם. המתח היה בשיאו, הלחץ והחרדה פשטו כאש בשדה קוצים בכל שדרות הציבור, ובהיכלי הישיבות כבר התכנסו לתפילות רבים לרפואת גדול הדור.

אפשרויות הטיפול השונות, נידונו בכובד ראש. בסערה דרמטית לחוצה ומתוחה, דנו העסקנים והרופאים בכל הדרכים האפשריות להציל את לבו של הרב. האפשרות הריאלית היחידה שנתורה, היתה הצעה שאחוזי ההצלחה שלה אינם עולים על עשרה אחוזים, אך לכאורה אין ברירה אחרת, ואם לא יעשה משהו ומהר - דום הלב הוא שאלה של זמן...

איש לא רצה לקבל את ההכרעה הקשה, איש לא רצה ליטול את האחריות לגורל חייו של הרב. כל המומחים הגדולים והעסקנים המנוסים, לא העזו לקבל את ההחלטה הגורלית שבתשעים אחוז לא תוביל להצלת חיי הרב, ורק עשרה אחוזים כי ינצל.

באין ברירה אחרת, החליטו לשאול את פי הרב עצמו, וכאשר יורה - כך יעשה. עקב בצד אגודל, מודעים היטב לרגישות שבדברים, נכנסו ופרשו את השאלה לפני הרב. 'הרופאים אומרים שבלי טיפול מסובך, לא נותרו יותר מכמה שעות עד שהלב יקרוס חלילה. אך מאידך, סיכויי ההצלחה כה נמוכים, עד שתשעים אחוזים שהטיפול המוצע נועד לכישלון. מה לעשות?'

הרב אלישיב לא איבד משלוותו גם עכשיו. הוא דן בשאלה כאילו אינה נוגעת אליו, כאילו הנושא העומד להכרעתו אינו שעות חייו הספורות. 'נו, בלי טיפול זה סכנת חיים ודאי, עם הטיפול יש לפחות עשרה אחוזים, זו הגדרה של ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. יש לבצע את הטיפול, ומן השמים ירחמו.'

מחוץ לחדר הרב, התקבלה ההכרעה הדרמטית בסערה. הרב הכריע בכח התורה, שקל את הדברים במאזני שכלו הגאוני, וקבע מסקנה מחרידה שמהולה בה תקווה. מחד גיסא - תשעים אחוז שהרב לא יתעורר אחר כך לנצח, מאידך גיסא - עשרה אחוז כי חייו יינצלו! כך קבע הרב, וכך יעשה!

תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזָבוּ:

הקנטוניסט שלא ידע א"ב והפך לגדול בתורה - סיפור על ילד שנחטף לצבא הצאר ובזכות טעות מביכה בלימוד מסכת יבמות,

שב אל חיק היהדות והפך לגאון הדור...

לאחר שנלקח ממנה בעלה ז"ל באבחת גרון של קוזק שתוי, וכשדמעות-אושר תלויים בזוויות עיניה היתה לוחשת לעצמה את המילים שנהג בעלה ר' אשר לפזם בעת לימודו, "זאת נחמתי בעניי..." או אז נכנסה אל המטבח החשוך כדי לשפות חלב על הכירה. אל כוס החלב החם הוסיפה באהבה שאין לה גבולות, קוביית סוכר, שיהיה לו קצת מתוק ליתום שלי, והגישה ליוס'לה את כוס החלב המתוק והחם.

לא הרבה זמן נתנו להם מפקדי הקוזקים להבין כי יותר לא יראו האחד את זולתו. היה זה השכם בבוקר עת הכינה האלמנה את שקיק האוכל המיועד לחידר, בעוד בנה נם שנת ישרים בקיטון הצר שלידי המטבח. דפיקות עזות נשמעו על דלת הבית ותוך שניות מספר היה יוס'לה לפות בידי השריריות של חייל אדיש שכלל לא שמע את זעקותיה הנואשות של האם האומללה.

לפני שנים רבות אירע מעשה אותו נוהג היה החפץ חיים לספר בעת שרצה לעורר את השומעים.

קנטוניסט!

היו ימים שבהם הצטרפררו האנשים כשלחלל האוויר נזרקה המילה הנוראה הזו, הטומנת בחובה דמעות רבות מספור של ילדים רכים שנקרעו מחיק אימותיהם על ידי הקוזקים, כשהם מותירים אחריהם בעיירה הדלה, לבבות נדכאים מצער וחוסר אונים.

אף גורלו של יוס'לה לא שפר עליו. ילד מחונן היה, את כל מילות הרבי שתה בשקיקה ועם ערב, בבואו לביתו המט ליפול, ישב אל השולחן הרעוע לאור עשית נפט מעלה עשן ושינן את אשר לימדו רבו.

בזווית החדר היתה עומדת אמו האלמנה שיוס'לה היה תנחומיה היחידים

כשיס'לה כבר היה על מפתן הדלת התעשתה לפתע האלמנה וזעקה אלמותית נזרקה מגרונה: "יס'לה בלייבט אאיד! -השאר יהודי!"

כמוהו כיוס'לה נחטפו באותו יום מר ונמחר ילדים רבים שנלקחו תחילה ל"חינוך" אצל איכרים נבערים וגסי רוח, כדי להכשירם לשמש כחיילים בצבא הוד מלכותו, הצאר. הללו העבידום בעבודות פרך והאכילום בצמצום רב, זאת מלבד התעללויות השכיחות ביהודונים הקטנים. כך נותקו אלפי ילדים בני עמנו מכור מחצבתם ועם הזמן נשכחה מהם כליל מורשת בית אבותיהם. צווחתה האחרונה של אימו לא הרפתה ממנו ובשכבו בלילות הקרים על מזרון קש מעופש, היתה מהדהדת באזניו הקריאה "יס'לה בלייבט אאיד!". הרבה לא היה באפשרותו מה לעשות כדי לממש את צוואתה של אימו, אך על דבר אחד הקפיד וממנו לא מש - קריאת שמע שעל המיטה. דווקא היא מבין שאר כל התפליות נשארה חקוקה בליבו. בכל לילה היה מפזם את "קריאת שמע" והמלאך הגואל באותו ניגון ערב בו היתה אמו קוראת עמו קריאת שמע.

יס'לה בגר והיה לאיש, העבודה החקלאית המפרכת חישלה את גופו ועתה כלל לא דמה לילד השברירי שלמד תורה לאור עששית הנפט. דמות תמירה וחסונה היתה לו, כזו המיועדת לשרות קרבי עם הקוזקים.

במלאת לו עשרים קרא לו האיכר שהפך לאביו מכורח המציאות ואמר: הבט נטשה - זה היה שמו החדש - שם, מעבר לדלת ממתנים לך חיילים כדי לגייסך. אני עשיתי את שלי וחישלתי אותך כיאות. כעת משבגרת עליך להתכונן למשימת חייך - שירות מפואר בצבא הצאר. לך!

יס'לה הלך, וכי ברירה היתה לו? במחנה הצבאי פגש אי מי מחבריו לעיירה שלמרבה הצער המירו את דתם. מעטים היו הקנטוניסטים שהצליחו לשרוד תקופה זו ולשמור במאמץ עילאי ובמסירות נפש על הניצוץ היהודי שלא יכבה, יס'לה זכה להיות אחד מהם. אולם, אף אותם מעטים, לאחר שסיימו את שנות הסבל והיסורים כשהם כבר קרובים לימי הזיקנה, שבו לריכוזי היהודים שברוסיה, בורים גמורים שלא יודעים צורת אות, וכמובן שלא הכירו את דיני ומנהגי ישראל. בדרך כלל אירחו הקהילות את האומללים בסבר פנים יפות והללו היו יושבים רוב היום בבית הכנסת ומסתובבים בין

הלומדים.

אף לעיירה "ליפנישוק" שליד וילנא הגיע קנטוניסט מגודל שהשתחרר מהצבא וקבע לו את מקומו בחצר בית הכנסת, היה זה יס'לה מיודעו. באותה עת למדו בבית הכנסת מסכת יבמות בשיעור המשניות שבין מנחה לערבית, והנה שומע הקנטוניסט את הלומדים חוזרים על המילה "יבם" פעמים רבות.

בתקופה ההיא היה הכינוי לגוי רוסי "יון", משום שהעם הרוסי השתייך ל"כנסייה היונית". בשמוע הקנטוניסט את הלומדים מזכירים בלימודם "יבם", חשב לעצמו "וכי איזה יון" נמצא כאן? על אודות מי הם מדברים? וכשהביט סביבותיו ונוכח שאין שום גוי בבית הכנסת, הגיע למסקנה שהם מרכלים ומגלגלים על אודותיו שהוא "יון-רוסי נכרי", מאחר ששירת שנים רבות את הצאר הרוסי. יס'לה נפגע עד עמקי נשמתו, ופנה אל הלומדים בכאב, כשהוא שואלם בשפתו העילגת: "וכי אינכם מתביישים לשחוק עלי ולכנותני "יון" אחר הסבל הרב שעברתי, וכי מהי אשמתי שגזלוני מביתי בילדותי?".

הלומדים ההמומים מדבריו ניסו לפייסו ולהסביר לו שלא קראוהו "יון" ולא שוחחו על אודותיו, אלא אמרו "יבם" שהוא מושג ממסכת יבמות. אך האומלל נשאר בשלו, "לא כי, אלא "יון" אמרתם ועל אודותי שוחחתם".

לומדי בית הכנסת שלא הצליחו להניח את דעתו חככו בדעתם כיצד לנהוג עם הנפש הנכאה, והגיעו למסקנה שלא נותרה ברירה אלא לנסות ללמדו קצת "עברי" כדי שידע להבדיל מעצמו בין "יון" ל"יבם" ויעמוד על כך שלא התכוונו להעליבו.

ממחשבה למעשה, קבעו יושבי בית הכנסת בליפנישוק תורנות בינם לבין עצמם כדי ללמדו לשון הקודש, והנה גילו שבכח רצונו הוא מצליח להבין את המוסבר לו ותוך תקופה קצרה ידע הרבה יותר מאשר החילוק בין "יון" ל"יבם" עד שגדל לתלמיד חכם מופלג.

כאן היה ה"חפץ חיים" מפטיר ואומר למאזיניו: "אני הכרתי יהודי זה כשהוא מכונה בתואר "הגאון מליפנישוק"!

(גליון מאורות הדף היומי

להגות בפרשת השבוע עם האוצר הבלום

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

מס' 202

מס' 202

פנינים לחג השבועות:

שמת'. וכמו שכתוב (תהלים ע"ט) 'ארץ יראה ושקטה', אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא קדם שנתנה התורה יראה, עד שנתנה תורה שקטה (שבת נח). ולא שקטה עד שנתנה על הר סיני שהוא ענן, ועל ידי ישראל, שאין אלהותו יתברך אלא על ידי ישראל. זה שאמר הכתוב ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלקים, בעת נתינת התורה, כשאמר להם הקדוש ברוך הוא אני נוטנה על הר סיני ועל ידי ישראל, מיד נתקשרה דעתה. וזהו סיני מפני אלקים, גם הר סיני נרמז, עד שאמר לו לישראל:

(דורש טוב, דרוש ב' למתן תורה)

כדי שיהיו ראויים לתורה הוצרך להמיתם ולהחיותם

גשם נדבות תניף אלקים וגו' (תהלים ס"ח). כשהקדוש ברוך הוא אמר שני דברות 'אנכי' ו'לא יהיה לך', מיד פרחו נשמתם ומתו ונעשו פגרים מתים, ולמה המיתם הקדוש ברוך הוא, אמר הקדוש ברוך הוא אם אני מניחם כאלו הגופות, אלו הגופות אינם ראויים לקבלת התורה, לפי שהם מזהמים מצרים, ולכן אני מניחם ומוריד להם טל מן השמים שצחידיים המיתם להחיות בו, זה שאמר הכתוב גשם נדבות תניף אלקים, טל של תחיית המתים תניף אלקים ותחיים, ולמה המיתם, לפי שנתלתך ונלאה, עודם מזהמים, לפיכך אתה כוננתה, והמיתם והחיים בטל: (דורש טוב, דרוש ב' למתן תורה)

יעקר ישוב העולם מקבלת התורה ואילך

ויתן להם ארצות גוים ועמל לאמים יירשו. בעבור ישמרו חקיו ותורתיו יצטוו הללו יה (קה מד-מה). עוד יש לומר טעם אחד על פי מה שכתוב בתהלים 'ויתן להם ארצות גוים וכו', בעבור ישמרו חקיו וכו', משמע דאלמלא התורה לא יזכו בני ישראל לטל ארצות גוים, והנה באמת דאף על גב דעל ידי התורה זכו ישראל לטל ארצות גוים, לא נאה להמלך הגדול מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שיתן מתנה לעבדו הגרוע ויחזיר ויתנהג לבנו, אף על גב דהעבד גרוע וכן המלך חשוב, מחמת גדלותו של מלך וכבודו שאין כבודו לא ראוי לחזור ממתנה שנתן לעבדו, מסבה זו הכרת הקדוש ברוך הוא יתברך שמו לחזר להם התורה, להודיעם שעקר העולם הוא על קיום התורה, שמי שיקבל התורה הוא שינצל העולם, דהכי הוי התנאי מעקרא במששת ימי בראשית, אם לא תהיה קבלת התורה יחזר העולם לתו ובהו. נמצא כינון שהחזיר עליהם התורה ולא רצו לקבלה איננו דאפסידו אנפשיהו, ובהו לא נשאר להם חלק בארץ, דמקבלת תורה ואילך הוא עקר ישוב העולם:

כשהחזיר על האומות נאמר להם שירות

הארץ תלויה בקבלת התורה

ולחכי הקדוש ברוך הוא יתברך שמו מרב אהבתו את עמו ישראל החזיר התורה תחלה על אמות העולם, והודיע להם שנתלת הארץ תלויה בקבלת התורה, ולא רצו לקבלה. ולפיכך זכו ישראל בארצות גוים, ואלמלא לא החזיר עליהם התורה לא היו זוכים ישראל בארצותם, דהיו אמות העולם יכולים לטען אלו הודעתנו שירות הארץ תלויה בקבלת התורה היינו מקבלים אותה. נמצא רוח גדול היה לישראל במה שהחזיר הקדוש ברוך הוא התורה על אמות העולם, דבזה זכו לדון דיני נפשות, וזכו לפריה ורבייה, וזכו לירש ארצות גוים. והוא יתברך שמו לא עשה שום עול בזה לאמות העולם, דכך הוא האמת, ויותר מזה היה ראוי להיות, מאחר דהעולם על תנאי קבלת התורה נברא ישראל שקבלה וזכו בכל:

(דורש טוב, דרוש ג' למתן תורה)

בזכות קדושת ישראל ואחדותם זכו לתורה

ויסעו מרפידיים ויבאו מדבר סיני ויחזו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר. ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות י"ט ב-ג). אפשר לומר, דרבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין ק). דרשו על פסוק (שמות י"ח) 'ויבא צמלק ויילחם עם ישראל ברפידיים, שרפו ידיהם מן התורה, לפיכך נתגרה בהם צמלק, ועכשו שנתקברו להר סיני ורצו לקבל התורה, הסירו רפיון ידיהם וקבלו עליהם לקבל התורה ולשמרה בזריות, ונתקשרו ונתטהרו ונעשו אהובים זה לזה בלב כאיש אחד, ומצד קדושתם וטהרתם ואחדותם זכה משה שעלה אל האלקים, דזכות ישראל היא שהשלימה למשה מצלתו, וכמו שמצינו בתלמוד (סנהדרין י"א) שיצאה בת קול ואמרה יש אחד כאן שראוי שתשרה עליו שכניו כמשה אלא שאין דורו ראוי לכך. מכאן ראינו שזכות הדור היא שמסיעת לשלמות גדול הדור, והנה מצינו שהאבות נקראים 'הרים', וישראל, עכשו שנתקשרו באחדות אחת, נקראו כלם בשם הר אחד:

עזבו את הרפיון בתורה והתאחדו

וזהו שאמר ויסעו מרפידיים, דהינו, נסעו מרפיון ידיהם שהיה בהם בתחלה, עכשו הסירו רפיון ידיהם וכאו למדבר סיני בזריות, לקבל התורה בזריות ולשמרה בזריות, ויחן שם ישראל, נעשו בלב אחד כאיש אחד, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (מכילתא מס' בחדוש א). נגד ההר, לרמוז דכמו שהר סיני גוף אחד, גם הם נעשו הר אחד, גוף אחד וקדושה אחת ואחדות אחת, וזהו נגד ההר:

אחר שזכו לשלימות קבלו את התורה

ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר, ההר הם ישראל כמו שאמרנו. ועוד נמי, ההר במלוי כזה: ה' ה' ר"ש עם הכולל גימטריא 'ש'ראל', וזהו ויקרא אליו ה' מן ההר, דהינו, זאת המעלה שבאה לך מסבת ההר, שהם ישראל, ועכשו הכל מתקן, העם מתקנים והמנהיג מתקן, גם אני איני מונע השפעתיה מהם, לפיכך כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל:

(פיתוחי חותם פרשת יתרו)

מעלת תפילת מנחה בערב שבועות

והקטיר הכהן את אוכרתה מגרשה ומשמנה על כל לבנתה אשה לה' (ויקרא ב' טו). זה רומז גם כן כמו שאמרנו למעלה (פסוק א) דהתפלה עולה על ידי המלאך, דכשרואה המלאך האדם המתפלל רצוני ותפלתו רצויה, אז קושר התפלה כתר וצטרה בראש צדיק חי העולמים: והנה התפלה הזאת של מנחת ערב שבועות, אף על גב דהאדם המתפלל ראוי ותפלתו כראוי, צריכה עוד תנאי אחר, שלא בטל האדם הנה שום לילה מחשבון העמר [וכו.]. וזה שאמר והקטיר הכהן הוא המלאך כאמור, את אוכרתה גימטריא 'זו כתר', הכתר שקושר מהתפלה כאמור, מגרשה, 'גרש' הוא ראשי תבות גדלות ראשון שני כאמור, דהינו ששמר האדם הזה בימי העמר שלא בטל שום לילה:

(מחשוף הלבו פרשת ויקרא)

עד מתן תורה לא היה קיום לעולם

ארץ רעשה אף שמים וגו' (תהלים ע"ט). אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שיה"ר א נ"א) כי כל זמן שלא קבלו ישראל התורה, היה העולם מתמוטט ומתנועע ולא היה קיום לשמים ולארץ, וכך אמרו השמים והארץ, לא בראת אותנו אלא בשביל התורה, כמו שכתוב (ירמיה לג כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא

עצות וסגולות:

תלמוד תורה (א')

יעקר ביאת האדם לעולם כדי לעסוק בתורה

זה כל האדם ועקר ביאתו לעולם, כדי שיטרח להכין דברי תורה על אמתתם ולחדש דבר מתוך דבר, וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (ברכות ח). אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. (אלף בינה, אות ב"ח א)

חשיבות לימוד תורה מאהבה ובשמחה

יש מי שעוסק בתורה ואינו מתבטל ממנה, אבל לא משמחה ומאהבה, רק כעל המטל עליו, שהוא ירא מלהתבטל ממנה מפני הענש, ואלמלא הענש לא היה עוסק בתורה, רק היה מרבה במשא ובמתן ובטיולים, אמנם האיש השלם עם ה', מאהבתו את ה' אוהב את תורתו ושמה בה, ואפלו אם לא היה ענש למתבטל ממנה לא היה מתבטל ממנה מרב אהבתו ויתברך. וכל ממון שבעולם חשוב בעיניו כחרס הנשבר לגבי עסק התורה.

(אלף בינה, אות ב"ח א)

חשיבות חזרה על הלימוד וחיידוש תורה

בכל עת שהם חוזרים על למודם, דורשים וחקרים לחדש דבר מתוך דבר, וכל מה שמשיג לבם להצמיח בדבר דורשים וחקרים, וזהו 'בכל לב ידרשוהו', דהינו כל מה שמשיג לבם דורשים וחקרים לחדש דבר מתוך דבר.

(אלף בינה, אות א"ף ב)

בכל מצב וזמן יעסוק בתורה

ומה שאמר 'ההלכים', להורות דלעולם אינם מסירים דברי תורה מלבם, אפלו בשעת משא ומתן ובשעת אכילה ובשעת שכיבה, דבזה מקומים מקרא שכתוב (שם י"ז) 'ודברת בם בשבתך בביתך ובילכתך בדרך ובשכבך ובקומך'.

(שם א)

לימוד התורה צריך טהרה ונקיות

דהנה למוד התורה וקיום המצוות צריכים יראת שמים וטהרה ונקיות, שהם דבר רוחני וקדוש, ולא שיה' שיחולו על גוף נגוף מלא אספסוף, וכמו שמצינו בקבלת התורה כמה אזהרות הזוהר הקדוש ברוך הוא למשה רבנו עליו השלום שזיהה את ישראל שיקדשו את עצמם כראוי כדי שיהיו ראויים שתחול עליהם התורה.

(שם, אות ב"ח ב)

בכל יום מקבלים את התורה מחדש

ודקדקו הראשונים ז"ל, דכיון דנסח התחימה בלשון הנה שהוא נתן התורה, ולא אמר 'אשר נתן' שהוא לשון עבר רק 'נתן' שהוא לשון הנה, מזה משמע דבכל יום יום הקדוש ברוך הוא נתן חכמה בלב לומדי תורה לשמה לחדש חדושים אמתיים, וכל מה שמחדש האדם נחשב לו כאלו באותו יום קבל תורה מחדש, ולפיכך נתקנה חתימה זו בלשון הנה.

(אלף בינה, אות ב"ח ד)

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

כ"ק אדמו"ר מלעלוב שליט"א:
 על פי מה שאמר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע על הפסוק 'כף אחת עשרה זהב' כף אחת מלשון כפיפה - 'איין בייג', שבכפיפה אחת שיהודי כופף את עצמו, 'עשרה זהב', מיד נעשה הוא יהודי של זהב, 'א גאלדינער יוד' (עשרה הוא יו"ד), והיינו שברגע אחד בידו להתעלות ולתקן הכל.

עדיין אפשר להספיק לתקן, 'מ'קען נאך אריין כאפן'

בשבת זו מצויים אנחנו עדיין בתוך ימי ספירת העומר, ומן הראוי אם כן לפתוח דברינו במעלת וחשיבות העבודה בימים האלה, כפי שכתב בספד"ק 'סידורו של שבת' (שורש ז, ענף ב, עלה ג) וז"ל: וגם עתה מה שאנו מצויין לספור ספירת העומר לאו בספירה באמירה בפה בלבד תליא מילתא, והעיקר הוא בלב, לספר ולזכר ולטהר את לבבו ('אויס לייטערן, אויס רייניגן דאס הארץ') מכל מיני טומאות והרע והס"א השולט בו על ידי התאוות החזקות והרהורי הלב.

הוא כעין ההכנה שכתבנו (בשורש הראשון ענף ג' ע"ש) שכאשר יכין עצמו בנקיות וטהרת הלב על ידי שבירת התאוה וכחות היצה"ר, אז לפי ערך הכנתו כן תתרבה בו אור הקדושה ושכינת ה' יוכל לשכון בקרבו. אבל אם לא יתקן את גופו מקודם משורש תאות הרעים שבו לא תוכל השכינה לשכון בתוכו כאשר הארכנו שם.

ולכן קודם בא חג הקדוש חג השבועות המעודד לקבלת התורה ובכל שנה חוזר למציאת הראשון כידוע ממאמר הקרא 'והימים האלה נזכרים ונעשים', צריך אדם מישראל לספור שבע שבועות תמימות, והוא לנקות ולזכר ולטהר ולספר את גופו בהארה נפלא לצאת מכל שורש הרע והקליפות בחי' מ"ט שערי טומאה.

ועל ידי זה גם שורש חלק נשמתו יבורר ויצא מבחינת הקליפות השולטין עליו ויהי בהגיע דבר המלך ודתו ביום החמישים לספירה שאז התגלות אור גדול רב ויקר וכו', יאיר הארה על שורש חלק נשמתו שיצא מתחת יד רשות הס"א ומשם יאיר על נשמתו למטה שבתוך גופו כי גם גופו נקי ומזוכך לקבלת קדושת ה', עכ"ל.

ומובא דבר נורא מבעל ה'חידושי הרי"ם', דהנה בימי הספירה עד קבלת התורה צריך כל אחד לתקן, וכל יום ויום נותן הארה לאדם לתקנו, ומסיים בלשון זו 'וכל אדם אשר לא היה פועל בזה הענין, אז צריך לידע אשר לא היה לו עדיין שום פעם יראת שמים'.

ואף שכבר עומדים אנו בשלהי ימי הספירה, עלינו לדעת שעדיין אפשר להספיק לתקן, 'מ'קען נאך אריין כאפן', וכדאיתא ב'עבודת ישראל' (ליום טוב שני של פסח) על הפסוק 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום', שנרמז בזה שגם מי שלא עשה תשובה ולא העיר את עצמו תיכף בתחילת ספירת העומר אל יאמר שאין לי עוד תקוה, אלא 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו', רצה לומר כל זמן שיש אפילו יום אחד מהספירה - תספרו, רצה לומר תוכל להאיר ביום זה כל החמישים יום על ידי תשובה.

כיוצא בדבר הביא זקני אדמו"ר ב'ברכת משה' (פרשת אמור, תשכ"ח) על פי מה שאמר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע על הפסוק 'כף אחת עשרה זהב' כף אחת מלשון כפיפה - 'איין בייג', שבכפיפה אחת שיהודי כופף את עצמו, 'עשרה זהב', מיד נעשה הוא יהודי של זהב, 'א גאלדינער יוד' (עשרה הוא יו"ד), והיינו שברגע אחד בידו להתעלות ולתקן הכל.

ובזה פירש הפסוק 'עד ממחרת השבת השביעית', אפילו אם כבר עברו החמישים יום וכבר הגיע חג השבועות ועדיין לא תיקנו כלום, אפילו הכי שבועות הוא זמן קבלת התורה, ויכולים הם ביום אחד לתקן ולהעלות את כל החמישים יום, על ידי קבלת התורה שמקבלים עליהם לחזור בתשובה. וזהו 'תספרו' מלשון ספיר ויהלום שתוכלו עדיין להאיר את ה'חמישים יום', עכ"ל.

הנה עתה כאשר עומדים אנו עוד בעיצומם של ימי הספירה, ועוד יש לפנינו כמה ימים עד יום החמישים, ודאי שביד כל אחד ואחד להספיק ולעמול לתקנם כראוי.

(כ"ק אדמו"ר מלעלוב שליט"א - אוהל מועד)

הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א: יהודי בא אל ה"חפץ חיים" זצ"ל בשאלה: יהודים מתקבצים למניין אחד, וכל אחד מהם מתפלל בנוסח שונה מחברו - זה מתפלל נוסח אשכנז וזה נוסח ספרד, זה נוסח עדות המזרח, זה נוסח תימן וזה נוסח האר"י... למה צריך ריבוי כזה של נוסחים בתפילה?

הנוסחאות שונים, הבסיס משותף

וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דְּגְלוֹ לְצַבְאָתָם... אִישׁ עַל דְּגְלוֹ בְּאֵתֶת לְבֵית אֲבֹתָם יְחַנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְּגִיד סָבִיב לְאֶהֱל מוֹעֵד יְחַנּוּ (א, נב - ב, ב).
 יהודי בא אל ה"חפץ חיים" זצ"ל בשאלה: יהודים מתקבצים למניין אחד, וכל אחד מהם מתפלל בנוסח שונה מחברו - זה מתפלל נוסח אשכנז וזה נוסח ספרד, זה נוסח עדות המזרח, זה נוסח תימן וזה נוסח האר"י... למה צריך ריבוי כזה של נוסחים בתפילה?

אמר לו החפץ חיים: עד שאתה שואל אותי על ריבוי הנוסחים בתפילה, מדוע אינך שואל אותי על האנדרלמוסיה השוררת בצבא המלך - חייל אחד בחיל רגלים, חייל אחר בתותחנים וחברו בפרשים... למה שהצבא לא יהיה אחיד, שכולם לא יהיו אותו דבר? אלא התשובה היא: "רבות בנות עשו חיל", וביחד מביאים את הנצחון. כך גם אנו - הננו חיילים בצבא ה', יש נוסחים רבים, וכולם יחד עושים כבוד למלך מלכי המלכים.

ידוע מה שאמרו על הבדלי הנוסחים שבין נוסח אשכנז לנוסח ספרד: בנוסח אשכנז פותחים את תפילת שחרית ב"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד", ובנוסח ספרד - ב"הודו", אבל כשמגיעים ל"יהי כבוד ה' לעולם" כולם מתאחדים...

לעם ישראל כולו יש יסוד ובסיס משותף - התורה והמצוות, לכולם יש את השולחן ערוך, ומעבר לכך לכל שבט יש את הייחודיות שלו, את המנהגים והמסורות שלו, וכולם אהובים לפני המקום, בתנאי שחיים יחד בשלום ובאחדות.

כידוע, כאשר החלו להדפיס בסידורים את נוסח ה"לשם ייחוד" ולאמרו בקהילות החסידים, התעורר פולמוס חריף סביב העניין. בראש המתנגדים היה ה"נודע ביהודה", שיצא בחריפות נגד תיקוני תפילות ונוסחים חדשים המודפסים בסידורים, ובכלל זה אמירת "לשם ייחוד". וידוע הביטוי החריף שכתב בתשובתו: "מתנשאים ברום לבבם, כל אחד אומר אנכי הרואה ולי נפתחו שערי שמים ובעבורי העולם מתקיים. אלו הם מחריבי הדור. ועל הדור היתום הזה אני אומר: 'שירים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם וחסידים יכשלו בם'".

לימים, כשצאצי ה"נודע ביהודה" הדפיסו מחדש את ספר שו"ת "נודע ביהודה", הם רצו 'לצנור' את הביטוי החריף ולכתוב במקומו את לשון הפסוק: "ופושעים יכשלו בם". אמר להם החוזה מלובלין: סבא שלכם עשה ממושעים חסידים, ואתם רוצים לעשות מחסידים פושעים...

פעם האדמו"ר מבעלזא לא אמר "לשם ייחוד", והסביר זאת בכך ש"הנודע ביהודה" אמר שלא לאמרו. הוא רצה להמחיש את הגישה הנכונה למסורות ולמנהגים: אמנם אנו, החסידים, אומרים "לשם ייחוד", אבל אין זה אומר שלדעתו של ה"נודע ביהודה" אין מקום.

פעם במוצאי תשעה באב ניגש יהודי חסידי אל ראש הכולל שלי, רבי מרדכי מן זצ"ל, בבית המדרש "בית הלל", ואמר לו שיש לו 'חיוב' והוא רוצה לעבור לפני העמוד. רבי מרדכי מן, כמובן, כיבד אותו לגשת לעמוד. אמר לו היהודי: "אבל אני רגיל להתפלל בנוסח ספרד, אני אומר 'ויצמח פורקניה'..."

השיבו רבי מרדכי: "כעת אנו מסיימים את הצום, יום שלם ישבנו על הרצפה בגלל הבעיות הללו של מחלוקות וויכוחים בתוך עם ישראל, יום שלם התפללנו שהקב"ה יצמיח לנו ישועה, ועכשיו נתווכח על 'ויצמח פורקניה'!?"

כזכור, בתקופת הקורונה התקיימו 'מנייני חצרות'. השכנים, מכל החוגים העדות, התאספו והתפללו יחד באותו מניין. לא היתה אז את ה'פריווילגיה' לדון ולהתווכח באיזה נוסח להתפלל ומי ייגש לעמוד, העיקר שזוכים

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: אמר להם הגה"ק משינווא ז"ל: אני אפרש לכם טעמו! הוא מכוון בנפילת אפים כוונה של מסירות נפש, והוא מוכן ומזומן שתצא נפשו בעת אמירת תחנון, ובערב שבת לא רצה להטריח את העולם בהתעסקות עמו, על כן לא אמר תחנון. אבל אצלכם, דאין שייך טעם זה, אין לכם לנהוג כמותו בזה.

מסוגל לנתק את עיניו ולבו מזיו מראהו. במשך כל זמן תפילתו הארוכה של הנועם אלימלך, שהייתה בהתלהבות ודביקות עצומה כבן המתחטא על אביו ועושה לו רצונו, היה רבי קלמיש עומד ומביט בפניו המזהירות של הרבי מבלי שהוא יכול להסיר ממנו את עיניו.

אותם שעות עילאיות היו שעות בהן התאחדו נשמותיהם של הרב והתלמיד בעבותות האבה וקשר של קיימא. אור חדש ועילאי זרח והאיר אל תוך נשמתו הכוספת של רבי קלמיש, והוא התקשר אל רבו כחסיד אל רבו, כשאינו יכול להסיח דעתו ממנו. מני אותם שעות בבית הכנסת של המגלה עמוקות החלו עשתונותיו של רבי קלמיש להסעריו ולהלהיבו כי מוכרח הוא לנסוע לליזענסק, להסתופף בצילאל דמהימנותא ולשאוב מים חיים ממעיניו הטהור.

היה ליבו של רבי קלמיש אומר לו: מה תכלית יש לך ביושבך בקראקא, בעוד שחיים של תורה וחסידות תוססים בליזענסק?! הלאו בליזענסק יושב לו האי רעיא דהימנא, עיר וקדיש משמיא נחית, והוא דולה ומשקה מתורתו לכל שומעי לקחו הלומודים ועממו תורה לשמה מה היא, עבודה שבלב כיצד נעשית, יראת שמים אמיתית מה טיבה, כיצד מקדשים שביעי כראוי לו, וכן על זה הדרך בכל ענייני עבודת השם יתברך.

היתה רוח השם מפעמת בקרבו והקול נשמע באזניו של רבי קלמיש: לך לך מארצך ומבית אביך אל הארץ העליונה אליה יולך אותך הרבי. מה לך לשבת בדד בקראקא כשמן הראוי לך להיות יושב בין חסידים ואנשי מעשה בליזענסק, שם תחזינה עיניך באורה זו תורה ותדע את הדרך תלך בה ואת המעשה אשר תעשה.

היטב ידע רבי קלמיש כי חוקי המדינות עומדים לו לרועץ. באותם הימים הייתה העיר קראקא בבחינת 'עיר מוקפת חומה', ולכל אלו שלא היה בידם רשיונות מסע מתאימים היה קושי רב לנסוע מקראקא למדינות אחרות. בפרט רבי קלמיש שעצם מגוריו בקראקא לא היו באופן חוקי לחלוטין, שכן מקום הורתו ולידתו לא היה שם. ידע רבי קלמיש כי הוא אינו יכול לעבור את מעבר הגבול באופן ליגאלי, והוא החליט להשיח את ליבו ולגלות מצפוני לבבו בפני נוות ביתו, ולבקש את עצתה הטובה.

הרהרה האשה וענתה: מה לך לדאוג כשישועתך קרובה לבוא, הלא ידעת גם ידעת כי אבי הוא מטובי העיר ומגדולי עסקניה, מהלכים רבים יש לו בחלונות

וְלֹא יבֹאוּ לְרֹאוֹת פְּבַלְעַת אֶת הַקֹּדֶשׁ אֲבָרְךָ כְּמִדְרָשׁוֹ הִי' רַבִּי קְלוֹנִמוֹס קְלֵמֶן עִפְשֵׁטִיין, מִי שְׁלִימִים נִתְפָּרֵס כְּהַרְהֵ"ק בְּעַל 'מֵאוֹר וְשֵׁמֶשׁ' זִיע"א וּבִשְׁחַר נְעוּרָיו הָיָה מְכֻנָּה בְּשֵׁם 'רַבִּי קְלֵמִישׁ'. יוֹשֵׁב הָיָה עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה בְּעִיר הַגְּדוּלָה לְאַלְוִקִים 'קְרָאקָא', כְּשֶׁהוּא סְמוּךְ עַל שׁוֹלְחַן חוֹתְנָו שֶׁהָיָה אֶחָד מִחֻשְׁבֵי וְנִגְיָדֵי הָעִיר. הַחוֹתָן הַתְּחִיבֵי לְהַחֲזִיק אֶת הָאֲבָרְךָ הַצְעִיר, שֶׁשְׁמוֹ הֵלֵךְ לִפְנֵיו כְּמִי שֶׁעִדּוֹ לְגֵאוֹן וְלִתְפָּאֵרָת, וְעָשָׂה זֹאת עַל הַצַּד הַיּוֹתֵר טוֹב. שְׁנַיִם חֲלָפוּ וְעוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ הָיָה נוֹהֵג. הָאֲבָרְךָ רַבִּי קְלֵמִישׁ הָיָה בְּבֵית הַמְדַרְשׁ כְּשֶׁהוּא מִקְבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה וּמַעֲבִיר מַעֲלָיו עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. לֹא הָיָה עָלָיו לְדַאֵג לְפִרְנֵסֵת בֵּיתוֹ, שֶׁכֵּן כְּאִמּוֹר חוֹתְנָו הוּא שְׂדָאָ לְזוֹה, וְאֵת כָּל זְמָנוֹ הַקְּדִישׁ לְתוֹרַת הַשֵּׁם.

בעוד שרוב ככל השמועות שהעסיקו את בני העיר קראקא חלפו ועברו ליד אזנו של רבי קלמיש מבלי שידע עליהם כלל, הרי שלמרבה הפלא, שמועה אחת הגיעה לאזניו וטלטלה אותו, למרות שבדרך הטבע לא הייתה אמורה להשפיע עליו כלל. באותם שנים הייתה העיר קראקא מחוז גדול של מתנגדים לתורת החסידות המסורה מפי רבינו הבעל שם טוב זיע"א, ועניינים של חסידים ורבותיהם לא תפסו מקום אצל בני העיר בכלל ואצל יושבי בית המדרש בפרט.

עם זאת, בדרך לא דרך, בהשגחה פרטית מובהקת הגיעה השמועה אל רבי קלמיש כי הנה הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק זיע"א, בעל 'נועם אלימלך', הגיע לעיר קראקא והוא עומד להתפלל בבית המדרש של רבינו בעל 'מגלה עמוקות' זיע"א, זה בית הכנסת שהיה מכונה בפי יושבי קראקא 'אויפן בערגל', אם בשל כך שהבניין היה בנוי על גבעה נישאת ברובע קז'ימיז', ואם בשל גובהו הרב. המסורת בקראקא ידעה לספר שבת הכנסת נבנה לפני מאות בשנים על ידי רבי משה יעקלס, אחיו של הפרנס הידוע ר' אייזיק יעקלס, עבור חתנו הגדול רבי נתן נטע שפירא, אשר נודע בישראל בספרו הקדוש 'מגלה עמוקות'.

השמועה על האורח החשוב לא העלתה ולא הורידה אצל בני העיר, שכאמור דרך תורת החסידות הייתה זרה להם, אולם את רבי קלמיש היא זעזעה בתוך פנימיות נפשו והיו רגליו מוליכות אותו בשעת בוקר אל בית המדרש בכדי לראות את הנועם אלימלך בשעת תפילת שחרית. מאותו רגע בו הביט רבי קלמיש בדמותו הקדושה של הנועם אלימלך, שוב לא היה

להתפלל. חבל שצריכים זמני מצוקה ומצבי חרום כדי להתאחד ולהתעלות מעל לחילוקי הדעות והוויכוחים הללו. כולם אוהבים ורצויים לפני המקום, העיקר שנוכה לכוון את לבנו לשמים.

אומר השל"ה הקדוש בשם האר"י ז"ל: כשם שהיו ארבעה דגלים - כך יש ארבע כיתות ראשיות בישראל החלוקות במנהגייהן, וכל אחד יישאר על דגלו לנהוג כמנהגו.

ועל זה מוסיף מהרי"ץ דושינסקי: מובא שגם מי שלא יודע לכוון בתפילה, על כל פנים יתפלל את הנוסח של אנשי כנסת הגדולה, כי כשהם תיקנו את נוסח התפילה, הם הכניסו בו את כל הכוונות הרצויות, ותפילה בנוסח שלהם עולה עד לשמים. למה הדבר דומה, לאדם הנוהג ברכב בדרך המלך, שגם אם אינו בקי בדרכים - הוא יגיע ליעד.

ועל כך רמזה התורה: "והוא בני ישראל איש על מחנה ואיש על דגלו" - כל אחד ינהג כמסורת העדה או המחנה שאליהם הוא משתייך, העיקר שיחיו כולם בשלום ובאחוזה.

"איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל" - כל אחד יתפלל בנוסח שלמד והורגל בבית אביו.

"מנגד סביב לאהל מועד יחנו" - אף שהוא "מנגד", כלומר: רחוק מהכוונות האמתיות של התפילה, בכל זאת "סביב לאהל מועד יחנו" - יתפלל בנוסח שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, ומובטח לו שהתפילה תיכנס אל השער הנכון ותעלה עד לשמים.

(הגאון רבי שלמה לונגשטיין שליט"א - גאה דורש)

ארכיון 'עוז והדר'

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: יש לומר שלכן מכוון היום האחרון כנגד תיבת 'ארץ', להורות שאפילו מי שהוא שפל ופחות בבחינת ארץ, גם הוא יכול לתקן ביום זה את כל הימים - של ימי הספירה.

אפילו השפל בבחינת ארץ אפשר לתקן את כל ימי הספירה - ביום האחרון

הרה"ק רבי יחזקאל'ע מערץ זצ"ל הוצרך לנסוע פעם בימי הספירה עם מטוס, וזמן הנסיעה היה מכוון באופן שהוצרכו להתפלל ערבית בדרך. שאלוהו הגבאים היכן ירצה להתפלל, על המטוס או בשדה תעופה. אמר ר' יחזקאל'ע שרוצה להתפלל בשדה תעופה לא על המטוס, ונימק את בחירתו כי באותו יום צריך לכווין בספירה מלת 'ארץ' ממזמור 'למנצח בנגינות', על כן רוצה לאמרו על הארץ דווקא. ע"כ.

והנה, היום האחרון של הספירה מכוון נגד תיבת 'ארץ', ונראה ליתן טעם לדבר, על פי מה שכתב בספ"ק עבודת ישראל (יום ב' של פסח) לפרש הפסוק (ויקרא כג טז) 'עַד מִמְחֶרֶת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם', שהתורה הקדושה מלמדת לאדם שאף אם לא התעורר בתחילת ימי הספירה, ולא ניצל את הימים כראוי בהכנה רבה לקראת מתן תורה, עם כל זה אל יתייאש לחשוב שאין לו עוד תקנה, אלא 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום', 'תספרו' לשון הארה, כלומר שעד היום האחרון אפשר לתקן ולהאיר את כל חמישים הימים למפרע על ידי תשובה, עתודה"ק.

יש לומר שלכן מכוון היום האחרון כנגד תיבת 'ארץ', להורות שאפילו מי שהוא שפל ופחות בבחינת ארץ, גם הוא יכול לתקן ביום זה את כל הימים.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גלי המאיר)

הגבוהים ואצל רבי השלטון. זאת אשר תעשה: גש נא אל אבי ואמור לו כי חשקה נפשך לנסוע לליזענסק ובוודאי הוא יפעל עבורך את רשיון המסע על הצד היותר טוב.

לא העלה רבי קלמיש על דעתו את תגובתו הנחרצת של חותנו לשמע בקשה זו. אך שמע החותן את בקשת חתנו והתמלא בועם ובחימה רבה: היה לא תהיה! כף רגלך לא תדרוך בליזענסק ולא יהא לך דבר או חצי דבר עם אנשים אלו המכנים עצמם חסידים ורבי. על אחת כמה וכמה שלא אסייע לך בכך מאומה. אם העלית על דעתך שאני אסייע לך בהשגת רשיון המסע, דע כי לא זו בלבד שלא אעמוד לעזרתך ולא כלום אלא שגם אעשה ככל יכולתי לשבש לך את הנסיעה ולמונעה כליל.

תהה רבי קלמיש בתמימותו ושאל את חותנו לחש: על מה יצא הקצף ומפני מה עלה עשן באפק? וכי מבקש אני דבר שאינו הגון או שמא יש בכוננתי לעשות עבירה וחטא חלילה?! שאלה זו עוררה עוד יותר את כעס חותנו, שזה מכבר היה בעל דעות שליליות על תורת החסידות, והוא החל זועק: נרפה אתה נרפה, על כן אתה אומר נלכה נזבחה בליזענסק, לעשות סעודות בבשר ויין, כחסידים אלו המניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. התורה הקדושה זקוקה ללימוד מתוך עמל ויגיעה, ומה לך ולעבודת החסידות שהיא ההיפך מכך.

במילים בוטות אלו היה החותן מטיח דברים כלפי מעלה באזני רבי קלמיש שלא ידע את נפשו מרוב הלם ותדהמה. עם שוך חמתו מעט, החליט החותן כי מוטב יהיה אם ישתמש גם במקל נועם ובדברי פיוס וריצוין והחל משדל את רבי קלמיש לזנוח את רעיונו זה: ראוי יהיה אם תסיר את הדבר מלבך, וכדאי לך להנאתך ולטובתך לשכוח לחלוטין עניינם של אנשים אלו, וכך תוכל להמשיך לשקוד על התורה ולעשות לנו נחת רוח כאשר באמנה איתך מימים ימימה.

בשברון לב שב רבי קלמיש לביתו ושח לאשתו כי לא הועיל כלום בביקורו אצל אביה, ואדרבה, הוא הודיע שהוא יעשה ככל שביכולתו להפריע את הנסיעה. ישב רבי קלמיש ליד הגמרא, ודמעות ורתחות של געגועים החלו נזולות מעיניו: רבינו הקדוש, נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות השם, ומי מעכב, שאור שבעיסה מעכב.

אשה כשרה העושה רצון בעלה הייתה אשתו של רבי קלמיש ובראותה את רצונו העז של בעלה באה ונתנה לו עצה הוגנת: יודעת אני כי במקום פלוני יש פרצה מסוימת שדרכה ניתן להבריח את הגבול. יהיה עליך לקפוץ על ההרים ולדלג על הגבעות, אך אם תעשה כן תוכל להגיע למחוז חפצך בליזענסק לחיים טובים ולשלום.

לא נחה דעתו של אשת רבי קלמיש והוסיפה לומר לו: הלא גם ממון תצטרך עבור נסיעה ארוכה זו, לצידה לדרך ולכל ההוצאות הצפויות לך, וברצוני לעזור לך גם בזה. הנה מטפחת ראשי יקרה היא מפנינים שנקבעו בתוכה, יהלומים יקרים יש בה וחוטי זהב שזורים בתוכה! אתן לך את המטפחת ותמכרנה, ואילו אני אעבור ללבוש מטפחת פשוטה כאחת הנשים. אם ישאלו אותי, היכן מטפחתי, אשיב כי 'נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות'.

שמח רבי קלמיש על טוב ליבה של אשתו. את

מטפחתה מכר תמורת סכום הגון, בתרמילו צרר מיני מזונות ובגדי שבת ויום טוב, ויצא לדרכו כבי טוב, בשעת בוקר מוקדמת כשאין איש ברחוב רואהו.

רק לעת ערב נודע הדבר בעיר כי רבי קלמיש נעלם ואיננו. אנשים שהיו רגילים לראות את רבי קלמיש שוקד על תלמודו, התפלאו לראות כי נפקד מקומו. היו שטרחו להודיע לחותנו כי רבי קלמיש לא נראה כהיום הזה בבית המדרש, וכשאכן ראו כי רבי קלמיש לא הגיע כמנהגו לבית חותנו לאכול את סעודת הערב, החלה מהומה גדולה והרצים יצאו הדופים לחפש את רבי קלמיש הנעלם.

החותן בעצמו שלח שליחים שיצאו לבדוק בכל בתי הכנסיות ובתי המדרשות בעיר קראקא, אלא שכל השליחים חזרו כלעומת שבאו כשהם מעלים חרס בידם. תאניה ואניה הייתה בביתו של החותן, כולם פרצו בבכיות ובילות, וימאנו להתנחם.

אשתו של רבי קלמיש ראתה את צערם הגדול של הוריה, וזה נגע מאוד ללבה עד כי לא יכלה להתאפק וגילתה דברים כהווייתן באזני הוריה: דעו כי בעלי כלל לא נעלם כי אם זו בלבד שנסע אל העיר ליזענסק, כדי להסתופף בצל קדשו של הנועם אלימלך, ויש בדעתו לשהות שם חודש ימים או יותר. הבינו ההורים כי המעשה כבר נעשה, ואין בידם להשיב אחור את אשר נעשה.

היה רבי קלמיש מהלך אל ליזענסק, ובדרכו עבר דרך העיר לאנצוט, שם היה מקום מגוריו של הרה"ק החוזה מלובלין זיע"א. בהשגחה פרטית פגש החוזה ברבי קלמיש ובראותו כי הכרת פניו ענתה בו כי גברא רבא היא ולאילנא רברבא יתעבי, ביקש מעמו כי ישאר להיות אצלו בשבת קודש הבאה עליהם לטובה.

נענה רבי קלמיש והשיב: מסכים אני להישאר כאן על שבת, אם יסכים הרבי לענות לי על שתיים עשרה שאלות ובקשות אשר סדורות עמדי על הכתב. הנהן החוזה בראשו ורבי קלמיש הגיש בפניו את הדף עם השאלות והמשאלות, והיה כאשר הביט החוזה בתוך השאלות, מיד אמר לו: על חלק מכם, יכול גם אנכי לפעול ולהשיב, אולם על יתר דבריך - אין זה באפשרות אלא למי שיכול לאכול כמו הנועם אלימלך.

שמע רבי קלמיש את הדברים והבין כי עליו אכן להמשיך בדרכו אל ליזענסק, שם יתוודע לסוד האכילה בעבודת השם. והיה כבואו אל העיר, תיכף פנה אל בית מדרשו של הנועם אלימלך והנה הוא רואה את הרה"ק הרבי רבי אלימלך יושב וסועד את סעודת הערב. לפני הנועם אלימלך היה מונח חלת לחם גדולה וקערה עם תבשיל, והיה הצדיק אוכל מתוכה בקדושה ובטהרה ובדביקות עילאה.

לאחר שאכל, משך הנועם אלימלך את ידו כשהוא מותיר ממאכלו בקערה שלפניו, ויפן אל תלמידיו ויאמר: שמעו נא רבותי, בני יקירי, אל תלמדו ממני לעשות כן, לאכול ולשייר, אלא מחויב אדם לאכול את כל אשר הגישו בפניו, למען יוכל לקבל כוחות לעבודתו יתברך שמו ולזכות עוד מאכל שיעלו הניצוצות שבו. אמנם אני לא אכלתי הכל בשל כך שכבר זקנתי, כוחי אינו במוטני, ובעל כורחי אנוס אני למשוך את ידי ולהותיר. אולם אתם תאכלו כדי צרככם וכך תוכלו לעבוד את הבורא כראוי.

באחת משיחות ההתעוררות שנשא הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, בעל 'אבן האזל' ורבה של סלוצק לקראת הימים הנוראים, פתח בשבחם של לומדי התורה, ולאחר מכן המשיך ואמר: הנה חז"ל השוו תלמיד חכם לספר תורה! והגמרא מציינת: כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה. ובכן, 'גברא רבה' הרי הוא בבחינת ספר תורה, נתבונן אם כן, עד כמה עלינו להזהר להתאמץ ולהמנע מחטאים ומשגיאות. מה עושים עם ספר תורה שנמצאה בו אפילו אות אחת שאינה כתיקונה?! לוקחים את החגורה, כורכים וקושרים אותה על ספר התורה מבחוץ על גבי המעיל! ומפני מה עושים כך? מפני שספר התורה הזה צועק: אני פסול! אל תלמדו ממני, אני פסול! וכך המשיך וקרא מתוך כפי מר וקורע לב: כמה חטאים ועוונות ופשעים עושים אנו?! כמה חגורות חייבים אנו ללבוש מעל לבגדינו?! ללכת ברחובות קריה ולצעוק בקול מר: אל תלמדו ממני! אל תלמדו ממעשה זה שעשית ואל תלמדו ממעשה זה שעשית! אלו שהאזינו לשיחותיו היו יוצאים לאחר כל שיחה כזו נרגשים ונסערים מאימת המעשים והפחד מפני יום הדין ('בדרך עץ החיים').

בסוף פרשת במדבר כתיב (במדבר ד ט): 'ולא יבאו לראות פבלע את הקדש ומתו', ופירש הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדליקוב זיע"א, נכדו של רבינו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זיע"א, בספרו 'דגל מחנה אפרים': יש לומר הרמז בזה על דרך ששמעתי מן א"י [הבעל שם טוב] זללה"ה, שיש לפעמים שבא אחד אצל הצדיק כדי ללמוד ממעשיו, והצדיק הוא אז בבחינת קטנות, והוא מקבל ממנו כך ולא ידע לאזדוהרי ביה, וכמו שאירע שבא אחד אל הרב המפורסם מוה"ר [הרה"ק רבי נחמן מהורדאנא] זללה"ה, וראה ששתה אז קאווע בטלית ותפילין, ונסע לביתו והתחיל לנהוג גם כן כך.

וזהו אזרהה 'ולא יבואו לראות', היינו, בשביל לראות את מעשיו ולקבלם תיכף 'כבלע את הקודש', היינו, שיש לפעמים שהוא בימי הקטנות ונבלע אז הקדושה בו, ולכך מתו, היינו שנפלו ממדריגתן, לא יבואו לקבל זה כי אם שיראה זמן הגדלות ויקבל ממנו, והבן זה כי קצרה דעת השומעים ולא הבינו ויש בזה דברים טובים, ואם ירצה ה' כשיזכה ה' אותי ואהיה בריא עדיף אפרש.

וכך היה מוסיף ומספר הרה"ק בעל 'יחי יוסף' מפאפא זיע"א, בהקדמתו לספר אביו 'ויגד יעקב' (על ספר במדבר): ברם דא צריך למודעי, דלא כל דבר אשר אדם שומע או רואה אצל צדיק ניתן ללמוד לנהוג כמותו... ושמעתי מ"ק אאמו"ר [הרה"ק רבי יעקב יחזקיה גרינוואלד מפאפא] זצ"ל, שפעם אחת בא הגה"ק [רבי יחזקאל שרגא] משינווא זצ"ל למקום אחד בערב שבת, וראה תפילת שחרית של אומרים תחנון, ושאל אותם: למה אין אומרים תחנון? והשיבו, שכך ראו אצל הגה"ק [רבי צבי הירש] מזידיטשוב זצ"ל. ואמר להם הגה"ק משינווא ז"ל: אני אפרש לכם טעמו! הוא מכוון בנפילת אפים כוונה של מסירות נפש, והוא מוכן ומזומן שתצא נפשו בעת אמירת תחנון, ובערב שבת לא רצה להטריח את העולם בהתעסקות עמו, על כן לא אמר תחנון. אבל אצלכם, דאין שייך טעם זה, אין לכם לנהוג כמותו בזה.

המשך בעמ' הבא

ארכיון 'עוז והדר'

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: על פי זה נראה לתת טעם למנהג שאוכלים מאכלי חלב בחג השבועות, כי הנה חלב אי אפשר לתת בלי כלי, לפיכך אוכלים מאכלי חלב לרמז שאנו מבקשים לקבל קודם את הכלי, ואחר כך שפע רב של השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות.

טעם נפלא לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות
 מסופר על הרה"ק רבי אייזיק מקאליב זי"ע שנסע פעם בכפרים ובעיירות לקבץ מעות לצרכי צדקה. בדרכו התאכסן אצל כפרי אחד, ושמע אותו שהוא דן עם אשתו מה יתנו להרה"ק, והיא אמרה לו 'יש לנו הרבה חיטים, ניתן לו מהם בעין יפה', אך הכפרי התנגד ואמר: 'אני מסכים לתת לו חיטים מלוא השק, אך השק עצמו הוא חזק וטוב מאוד, ואותו איני מסכים למסור להרה"ק, יביא הרבי שק משלו ואנו נמלא לו חיטין בשפע'.

קרא הרה"ק מקאליב את הכפרי ואמר לו 'מי שנותן את החיטים הוא צריך ליתן גם את הכלי, לכן תיתן לי גם את השק וגם את החיטים'. אחר כך פירש בזה את נוסח הברכה קודם קרי"ש: 'כן תחננו ותלמדנו', שאנו מבקשים מן הקדוש ברוך הוא שיתן לנו תחילה את הכלי לקבל את התורה הקדושה וההשגות הרוחניות, ואחר כך 'ותלמדנו', שילמדנו את התורה עצמה. ע"כ.

ובענין זה מובא מעשה נפלא, שפעם אחת היתה שמחת נישואין אצל הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זצ"ל, והיה החדר מלא עד אפס מקום ובנוסף צבאו חסידים רבים על החלונות מבחוץ. באמצע חילק הרה"ק יין לנאספים, ושלה גם קנקנים לעומדים בחוץ, אך הללו לא יכלו לשתות כי לא היו להם כוסות, על כן קראו אל העומדים בפנים שישלחו להם גם כוסות. שמע הרה"ק את דבריהם ונענה: 'אכן צודקים הם, שכן אמר דוד המלך (תהלים קד כח), 'תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּ, תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׁבְּעוּ טוֹב', 'ילקוטון' מלשון 'ילקוט הרועים', והכוונה שתחילה נותן הקדוש ברוך הוא את הכלי לקבל את ההשפעות, ורק אחר כך 'תפתח ידך ישבעון טוב'.

על פי זה נראה לתת טעם למנהג שאוכלים מאכלי חלב בחג השבועות, כי הנה חלב אי אפשר לתת בלי כלי, לפיכך אוכלים מאכלי חלב לרמז שאנו מבקשים לקבל קודם את הכלי, ואחר כך שפע רב של השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גל' המאר)

צילום: הרב מרדכי זאב שוונמפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

כ"ק אדמו"ר מסאטמר שליט"א: ואז צוה זקיני הייטב לב צ"ל שיקבצו אלו האבנים יחד ובשעת הנחת אבן הפינה לביהמ"ד חדשה יצק מהם אבן פנה לבנות בית ה', באלו האבנים אשר נזרקו לנגדו. והתבוננתי בזה על מה עשה ככה לבנות בית ה' באבני ריקנים אשר נזרקו באופן נורא וחילול השם...

הטעם שניתנה התורה באש - להורות שצריכים למסור נפש עבור התוה"ק

במדרש ילקוט ראובני (פ' יתרו אות ג) בשעת מתן תורה הביא הקב"ה את הר המוריה להר סיני, כדי שתנתן התורה על מקום המקדש.

ויש להבין טעם הדבר שהביא הקב"ה את הר המוריה להר סיני, ויש לומר דהנה עובדא ידענא דהוה אצל א"ז מרן הייטב לב זי"ע (מוזכר בשו"ת דברי יואל יו"ד סימן ל"ד) שהשקיע כח ואמץ רב למען כשרות המקולין, ובימים ההם נקבצו יחד הקצבים ורדפו רדיפות וערכו מלחמות נגדו בעבור עמדו בתוקף בחומר הענין, ועד כדי כך הגיע מעשי ריקנים שהשליכו אבנים והפציעו חלונות ביתו של א"ז זללה"ה למען לטרוד אותו ולנקום על קנאתו בעניני כשרות, ואז צוה א"ז זללה"ה שיקבצו אלו האבנים יחד ובשעת הנחת אבן הפינה לביהמ"ד חדשה יצק מהם אבן פנה לבנות בית ה' באלו האבנים אשר נזרקו לנגדו. והתבוננתי בזה על מה עשה ככה לבנות בית ה' באבני ריקנים אשר נזרקו באופן נורא וחילול השם.

ובפשטות נראה לומר טעם נכון, כי בעת שמגישים לבנות בנין בית המדרש שיהיה מקום תורה, צריכים לכתוב של מסירות נפש, כי בביהמ"ד יש צורך על מסירות נפש, וכמו שכתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (אור המקיף אות יב) לפרש החרוז מבעל החרדים, קדושיך בניך בין העמים, מסרו נפשם כמו עולות ושלמים, לרצון שנת עינם נדדה. כי שבירת תאוות שינה להיות עומד ושונה בתורה הוא מעין מסירות נפש, וכמו שכתב רש"י במס' חולין (דף קכ. ד"ה לרבנות) כי נפש לשון תאוה וקורת רוח שהנפש נהנה ממנו. וכשמבטל תאוותו ורצונו מפני רצונו ית"ש ומנדד שינה מעיניו, הרי הוא כאילו מוסר נפשו והנאתו לה, עכ"ד. ומהיכן יקחו כח של מסירות נפש לקום באשמורת הבוקר, על כן פעל ועשה אותו מעשה להניח אלו האבנים אשר בהם סבל רדיפות למען החזקת והעמדת דת על תלה מקלי הדעת ריקנים שבהם אשר זה היה בחינת מסירות נפש ממש, אלו האבנים הלא המה יסוד החזקה במאד לבניית בית ה' שיהיה מקום תורה ותפלה לבני ישראל.

והנה איתא במדרש (במדב"ר פ"א ס"ז) בג' דברים ניתנה התורה באש ובמים ובמדבר, באש מנין (שמות י"ח) והר סיני עשן כולו וגו'. ולדרכינו יש לומר הטעם שניתנה התורה באש, להורות את בני ישראל שצריכים למסור נפשם עבור התוה"ק, ולהיות מוכנים לשרוף באש למען כבוד התורה.

ולפי זה יבואר הטעם שהביאו הר המוריה למעמד הנבחר של קבלת התורה, כי על הר המוריה נעקד יצחק אבינו ופשט צוארו להיות מוכן במסירות נפש להשחט למען כבוד שמו יתברך, ועל כן על מקום הזה אפשר ליתן התורה, כי על ידי שינתן התורה במקום שמסרו נפשם על קדושת השם יהיה קיום להתורה הקדושה, וכמו שאמרו חז"ל תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי.

(כ"ק אדמו"ר מסאטמר שליט"א - גל' קול התאחדותנו)

וכן אם לפעמים רואים מצדיק שאומר תיבות התפילה במהירות גדולה, לא ניתן ללמוד לנהוג כמותו, שלא לדקדק באמירת התיבות בדקדוק, דין המבואר בשולחן ערוך, דהצדיקים יש להם בעת התפילה התפשטות הגשמיות, על דרך המבואר בטור (או"ח סי' צח), וכיון דמחשבתן שוטטות בעולמות העליונים אי אפשר להם לצמצם עצמם על אמירת התיבות. וכן יארע לפעמים להיפוך, שאין יכולים להפרד מתיבה אחת וכופלים אותה הרבה פעמים מחמת דביקות. וכל אלה וכיוצא בזה אינו לימוד לנהוג כן.

ומספרים שהגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנו זצ"ל בא פעם אחת בראש השנה לתקיעת שופר, ובבואו לפתח בית הכנסת פתח ואמר 'למנצח' ורץ אל הבימה, ובבואו על הבימה סיים הברכה 'לשמוע קול שופר'. ואמר בנו הגה"ק בעל 'דברי יחזקאל' זצ"ל אל העולם: אל תטעו לחשוב ששיטתו של אבא הוא שלא לומר המזמור שבע פעמים, אלא שלבו היה בווער כאש לקיים המצוה עד שלא היה אפשר לו לעצור עצמו עד שיאמר המזמור שבע פעמים. כך שמעתי מאדמו"ר זצ"ל.

כמו כן יש צדיקים ששורשם ממדת החסד ודרכם ללמד זכות אף על עוברי עבירה, והנה המון העם כששומעים דבריהם לפעמים טועים וסוברים שדעתם שלא להתרחק מהם, אבל באמת אם שואלים אותם האיך דעתם, גם הם אומרים להתרחק מהם, ואברהם אבינו שלמד זכות על סדום, מכל מקום לא רצה לדור אצלם. ועל כן אמרו: 'אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו' דייקא, כלומר, תשאל את פיו איך להתנהג ולא לנהוג כמותו מבלי שאלת פיהו. (הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

ארכיון 'עוז והדר'

הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א: יוצא א"כ, שמגילת רות נקראת דוקא בחג העצרת בגלל ג' סיבות ייקרות: א', ללמדנו מה כוחה של גמילות חסדים, שהתורה תחילתה חסד וסופה חסד. ב', ללמדנו את ייחוסו של דוד המלך שנעשה בכוחם של חכמים. ג', פטירתו של דוד המלך שהיתה בחג השבועות.

והיוב גמ"ח אדם עם חבירו, דהנה כיון דחזינן דהחמירה תורה במואב שלא יבא לקהל לעולם, ועכ"ז התיר מואבית, ואמרו בגמרא (יבמות ע"ב) הטעם מפני שכל עונשם הוא על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ודרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם, וע"כ הנשים מותרות לבוא בקהל, הרי שכל איסור לבוא בקהל הוא משום שמנעו מגמ"ח, וזה מוכח יותר ממגילת רות, שאלו מקרא שבתורה לא היינו ידעינן דעיקר טעם הוא משום שלא קדמו, דהא כתיב גם "ואשר שכר עליך בלעם בן בעור", ומטעם זה היו הנשים ג"כ אסורים דבזה אין חילוק בין איש לאשה, אבל כיון דחזינן במגילת רות דבועז לקח רות לאשה מפני שהנשים מותרות, וע"כ מטעם דאמרין ביבמות (ש) דדרכו של איש לקדם ולא דרכה של אישה לקדם, נמצא דכל עיקר טעם איסור לבוא בקהל הוא מניעת גמ"ח, ומהאי טעמא קורין מגילת רות לעורר אותנו ע"ז.

בא ר' שלמה אלקבץ, ואומר שמי שכתב את מגילת רות היה שמואל הנביא, כדי לקבוע את ייחוסו של דוד המלך. כותב ר' שלמה אלקבץ (שרש ישי, הקדמה) - ואני אומר שזה הספר כללו ופרטו נכתב להכשיר את דוד ע"ה ולהראות שהמואבית כשרה לבא בקהל, והמגילה הזאת אינה רק פסק דין על הענין הזה ר"ל להכשיר המואבית. ובעבור בלשה דברים נכתב עם ספרי הקדש. האחד בעבור שהוא פסק דין גדול על דבר גדול כזה ר"ל הכשר דוד וכל מלכי (ישראל) בית דוד עם המלך המשיח עד עולם להכשירם למלוכה. והשני בעבור שלא יפסד לאורך הימים והזמנים, אם היה נכתב לבדו. והשלישי, להודיע אמיתתו כאמיתת שאר ספרי הקדש הנכתב בינתום זה הפסק. ואם תאמר אחר שהספר הזה נכתב לפסק דין על ענין רות, אם כן למה לא הבאיהו לראיה על מחלוקת אבנר ודואג בימי שאול, ולמה הוצרכו לקבלת עמשא מבית דינו של שמואל הרמתי, אמנם בעו לאכרוזי עליה לולי עמשא שאמר כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי מואבי ולא מואבית. תשובה. הספר הזה עדיין לא נכתב בימים ההם כי הנה אמרו רבותינו ז"ל ששמואל ע"ה כתב ספר שופטים ורות ככתוב בפ"ק דבבא בתרא [יד:], ועדיין לא כתבם שמואל, כי מסתמא בסוף ימיו כתבם, ויעת המחלוקת של אבנר ודואג על ענין רות עדיין היה שמואל קיים, ככתוב ביבמות בפרק הערל [עז]. שאני הכא ששרי שמואל ובית דינו קיים. ואני מאמין ואין אצלי בו שום ספק שבעת ההיא שלחו לפני שמואל ע"ה וישאלוהו על זה הדין, ואז כתב הספר [מגילת רות] לפסק דין, כמו שקיבל שהמואבית כשרה. והתחיל לספר הענין ולומר, שענין רות נהיה בימי הגדול שבכל שופטי ישראל, ונשאה בועז ברשות בית דין השופט הגדול ההוא. ומפני שהשאלה נשאלה בו בעבור דוד, אמר בסוף פסקו ששולד ממנו עובד הוא אבי ישי. ושוב חזר וכתב "ואלה תולדות פרץ" - לכבודו ולייחוסו אל פרץ, לא כדברי מי שהיה סובר שדוד

לישראל מקבלי התורה הקדושה כהיום הזה לעורר לבם לעסוק בתורה וגמילות חסדים אשר יש להם שכר טוב בעמלם, וכמה מעלות נאמרות באמת בש"ס ובמדרשים לעוסק בתורה וגמ"ח שתיים כהלכתן.

כדי שהתלמוד תורה יתבשל טוב יותר - צריך לעשות איתו ג"כ חסד!

על דברי החיד"א הללו, מוסיף עוד להטעים הדברים הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. כותב החתם סופר (שו"ת ח"ס או"ח סי' מ"ו) - בספר ברכי יוסף (כונתו לדברי החיד"א ולי"מ בברכי) כתב טעם נכון לאמירת רות, מפני שתורה תחילתה וסופה גמילות חסדים, ועל ידי שניהם יחדיו ידובקו זוהא אדם לתורה כדמצינו בגדולי תנאים ואמוראים שעסקו בתורה ובגמ"ח, ורות זכתה ע"י גמילות חסדים שעשתה עם חמותה שיצא ממנה דוד המלך ע"ה.

נשאלת השאלה - איפה מצאנו תנאים שעסקו בתורה ובגמ"ח?

אומרת הגמרא (מסכת ראש השנה יח, א) - רבה ואבבי מדבית עלי קאתו שניהם באו מגזע בית עלי. רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין חי ארבעים שנה. אבבי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין חי ששים שנה.

נשאלת השאלה - מה חשוב יותר, תורה או גמילות חסדים!?

התשובה, לכאורה, שהתורה חשובה יותר כמ"ש "ותלמוד תורה פגגך כלום". אבל אומרת לנו כאן הגמרא, שמי שלמד תורה חי רק ארבעים שנה, ומי שהיה לו גם תורה וגם גמילות חסדים חי ששים שנה - אז מה חשוב יותר?

בא הרב שטיינמן זצ"ל ועונה תשובה פשוטה.

מה מזין יותר - מים או בשר? כמובן שבשר. אבל אם יש לך בשר ואין לך מים כדי לבשל אותו, מה יועיל לך?! יוצא א"כ, שעל מנת ליהנות מהבשר, צריך ג"כ מים.

אומר הרב שטיינמן זצ"ל - הבישול הטוב ביותר לבשר, זה ביחד עם מים. ודאי שתלמוד תורה כנגד כולם. אבל כדי שהתלמוד תורה 'יתבשל' טוב יותר - צריך לעשות איתו ג"כ חסד! גמרא נוספת.

מספרת הגמרא (מסכת עבודה זרה יז, ב - יח, א - ב) - ת"ר שנו רבותינו בבביתא: כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון בידי הרומאים, א"ל ר' אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון: אשריך שנתפסת על דבר אחד בלבד שבו מאשימים אותך. או לי שנתפסתי על חמשה דברים שמאשימים אותי בהם! א"ל רבי חנינא: אדרבא! אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואף על פי כן אתה ניצול ממייתה. או לי שנתפסתי על דבר אחד בלבד ואף על פי כן איני ניצול ממייתה. רבי חנינא מסביר את דבריו: שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד] ואיני ניצול... עד כאן, הראיות לדברי הברכי יוסף.

ממשיך החתם סופר ואומר - ואני בעניי הסברתי יותר, דמגילת רות מוכח גדול מעלת

מגילה רות כולה חסד - והתורה כולה חסד

בספר אמונת עתיך אומר טעם נפלא - למה קוראים בחג השבועות מגילת רות.

וכך כותב- ענין קריאת רות ביום ב' של שבועות נראה בס"ד ע"פ מה שמבואר בספר מדבר קדמות בשם רבני אשכנז וז"ל: ישראל קדושים הם וכל דבר שבקדושה צריך תוספת ולכן ניתוספו עליהם גרים עכ"ל. ועל פי זה נראה שמשה הוסיף יום אחד לתוספת הכנה למתן תורה. ולכן הוא ב' ימים של שבועות כמרומוז במג"א. ולכן ביום התוספת קורין רות שגם גרים תוספת הם וכנ"ל.

טעם נוסף לקריאת מגילת רות בחג השבועות, הינו הטעם שישד הגאון בעל תבואות שור זצ"ל בספרו בכור שור (מס' בי"ב דף יד ע"ב), על פי מה שכתב התוספות במסכת חגיגה (ז ע"א ד"ה 'אף') בשם הירושלמי (חגיגה פ"ב ה"ג): אמר רבי יוסי בר בון: דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אונגין והקריבו למחר, והנה קיי"ל בגמרא (קידושין לח, א) דהקב"ה יושב וממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום וכיון שמת בעצרת נולד ג"כ בעצרת, ועיקר ספר רות הוא לייחס דוד המלך, וכ"ש לפי דמבואר בגמרא (בי"ב יד ע"ב) דקריאת שם רות היה על שיצא ממנה דוד, כדאמרין שם למה נקרא שמה רות? שיצא ממנה דוד שריהו להקב"ה בשירות ותשבחות, להכי קורין רות בעצרת ביום לידתו של דוד מלך ישראל.

אומר תוספות השלם - ולמה קורין מגילה זו בחג שבועות? שמגילה זו כולה חסד, והתורה כולה חסד, שנאמר (משלי לא כו) ותורת חסד על לשונה, וניתנה בחג שבועות.

בא ספר המנהגים ומביא את דברי המדרש תנחומא.

אומר המדרש (תנחומא, וישלח, אות י) - וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶל יַעֲקֹב, זֶה שְׁאֵמֵר הַפְּתוּב: כָּל אֲרָחוֹת ה' חֶסֶד וְאֱמֶת (תהלים כה, י). בְּשִׁעָה שְׁאֵמֵר מִשֶּׁה לְיִשְׂרָאֵל אֲחֵרֵי ה' אֶ-לֵהֵיכֶם תִּלְכּוּ (דברים יג, ח), וְחֹזֵר וְאָמַר לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי ה' אֶמְרוּ לוֹ עִם יִשְׂרָאֵל: מִי יוֹכַל לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי ה' וְהִקְטִיב, ה' בְּסוּפָה וּבְשִׁעָה דָּרְכוּ וְעַנְוֵן אֶבֶק רִגְלָיו (נחום א, ג), וְכִתְבִי: בְּיָם דַּרְכֵךְ וּשְׁבִילֵךְ בְּיָמִים רַבִּים וְעִקְבוֹתֶיךָ לֹא נִדְעוּ (תהלים עז, כ), וְכִתְבִי: אֵשׁ לִפְנֵי תֹאכַל וּסְבִיבוּ נִשְׁעָה מְאֹד (תהלים ג, ג). אָמַר לָהֶם מִשֶּׁה לְיִשְׂרָאֵל, לֹא אֲמַרְתִּי לָכֶם כֶּף, אֶלָּא דַּרְכֵי חֶסֶד וְאֱמֶת וּגְמִילוֹת חֶסְדִּים, דְּכִתְבִי: כָּל אֲרָחוֹת ה' חֶסֶד וְאֱמֶת. וּגְמִילוֹת חֶסְדִּים, שְׁתַּחֲלַת הַתּוֹרָה גְמִילוֹת חֶסְדִּים, וְאֲמַצְעֵיָהּ גְמִילוֹת חֶסְדִּים, וְסוּפָה גְמִילוֹת חֶסְדִּים. וְתַחֲלָתָה הַלְבִישׁ עֲרֻמִּים, שְׁנֵאמַר: וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ פְתוּת עוֹר וַיְלַבִּישֵׁם (בראשית ג, כא). אֲמַצְעֵיָהּ בְּקוֹר חוֹלִים, שְׁנֵאמַר: וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא (בראשית יח, א), וְסוּפָה, קֶבֶר מֵת, שְׁנֵאמַר: וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגֵי (דברים לד, י). אֵף אֲתֶם תִּלְכּוּ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

יוצא א"כ, שכל התורה היא חסד!

כותב החיד"א (שמות הרגל, רות לימוד ג) - עוד אמרו בטעם קריאת רות בעצרת שהתורה כולה גמילות חסדים ורות וכתה לכל כבוד גופני ורוחני בעבור גמילות חסדים שעשתה עם חמותה, וראוי

הוא מואבי, שהולד הולך אחר הפגום שבשניהם, וכל זה להכחיש ולהכזיב דבריו. והנה נתאמת קבלת עמשה שאמר "כך מקובל מבית דינו של שמואל הרמתי", ונפסק הדין על פי שמואל הנביא ע"ה - עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, ונקבע עמוני ומואבי אסורים ואסרום איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד.

בא הב"ח בספרו משיב נפש על מגילת רות, ומביא דברי מדרש.

כותב הב"ח - וכך אמרו במדרש רות: אמר רבי זעירא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר ולמה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים. ואעפ"י שעיקרה אינה אלא פסק דין לכשרותו של דוד מ"מ דקדקו רז"ל שלא היה לו להאריך בספור דברי אלימלך ומחלון וכליון וסיפור דברי נעמי עם רות ועם בועז. יקצר ויאמר "ויהי בימי שפוט השופטים ותבא רות המואבית אשת מחלון בן אלימלך למשפחת יהודה ותבוא אל בועז ותאמר אליו אנכי רות אמתך ופרשת כנפיך על אמתך כי גואל אתה" וכולה עד סופה, אלא צריך לומר שבא ללמד כמה שכר טוב לג"ח שבשביל שגמלה רות חסד עם חמותה כל ימי חייה זכתה שיצא ממנה דוד שזכה למלכות ועשה משפט וצדקה ורדף חסד כל ימי חייו.

נשאלת השאלה - אם כתוב שהמגילה נכתבה כדי להודיע שכרן של גומלי חסדים, אז איך יכול להיות שאומר לנו ר' שלמה אלקבץ שהמגילה נכתבה כדי לייחס את דוד המלך?

מתרץ הב"ח - ולכן התחיל הספר ב'ויהי בימי שפוט השופטים כו' להורות דמי שמרחיק עצמו מבני ישראל ועינו צרה בהם נענש שלא יראה בנחמת צבור וכמו שנענשו אלימלך ובניו שאעפ"י שהיו הגדולים שבישראל נתרחקו ונדחו מפני שהיה בהם מדת צרות עין כעמון ומואב גופייהו. אבל רות אעפ"י שהיתה רחוקה ומבני מואב אפ"ה מאחר שעשתה חסד עם חמותה והיו בה כל שלש מדות טובות שבאומה ישראלית, נתקרבה וזכתה שיהיו מזרעה גדולים ומושלים ורודים בישראל עד עולם, ולכן כתב בסוף הספר הייחוס מפרץ עד דוד להודיע שממנה יצא דוד שזכה למלכות... בא הספר אמונת עתיך ושואל שאלה מאוד יפה - בנות עמון ומואב נאסרו לקהל על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם וביין. ויש להבין, הלא גם שאר אומות כמו אדום לא קדמו ולא עוד אלא שיצאו למלחמה, ולמה הוכשרו בנותיהן?

אומר הספר אמונת עתיך - ונראה כי כל התהוות עמון ומואב הנה ע"י החסד של הכנסת אורחים שעשה לוט למלאכים. וכמו שאיתא בזוהר הקדוש (ח"א קד) - שגם לוט היה צריך להאבד עם אנשי סדום אלא שהקב"ה שלח לו דורון בזכותו של אברהם והיא מצות הכנסת אורחים ובזכות זה ניצל...

את הזוהר הזה שמעתי לפני 15 שנה בערך, כשהתארחתי בארה"ב אצל א' ממכרי.

יש בארה"ב בית כנסת גדול מאוד - מעין 'בית הכנסת הגדול' שכאן בבני ברק. מונה כ- 300 מקומות ישיבה ובתוך המבנה ישנם המון חדרי תפילה - 'שטיבלך'.

אל בית הכנסת הזה מגיעים הרבה יהודים מהארץ, כדי לגייס כסף - חלקם בשביל עצמם וחלקם בשביל המוסדות שלהם.

בתפילת שחרית, מבלי להזגים, יכולים לעבור לידך 20 איש כדי לאסוף כסף. אף אחד שם לא יוציא מאה דולר ויתן, אלא אנשים מכינים להם

נרות קטן מלא במטבעות של רבעי דולרים ומחלקים לקבצנים.

באו האנשים לרב הקהילה, ואמרו לו שזה בלתי אפשרי להתפלל ככה - הרב מצדו הבטיח שהוא ידבר על זה בשבת. באותה שבת התארחתי אצל אותו מכר, והייתי באותה בית כנסת שהרב דיבר על הנושא.

הרב עלה לתיבה בערב שבת, וסיפר שבאו אליו כמה אנשים חשובים ואמרו לו שזה לא אפשרי להתפלל ככה וכו'. ואז אמר להם הרב: "אני רוצה להקריא לכם זוהר..." - והקריא להם את הזוהר על לוט. לאחר שסיים להקריא את הזוהר, אמר להם הרב דבר מאוד יפה.

בכל בית כנסת בארה"ב, יש טלפון ציבורי [עפ"י חוק] - אתה שם רבע דולר ומדבר. אם זו שיחה מקומית זה 3 דק. אם זו שיחת חוץ זה דקה. אבל השיחה לא מתנתקת ישר, אלא 20 שניות קודם הניתוק נשמע צפצוף ארוך. אם אתה רוצה להמשיך בשיחה, אתה מכניס עוד רבע דולר וממשיך לדבר עוד.

אמר הרב: "אתם מכירים את הטלפון הציבורי??? - בנאדם מתחיל לדבר שיחת חוץ עם הקב"ה בכל בוקר - מניח תפילין. ואמר לו הקב"ה: "אתה רוצה שנתחיל לדבר? בבקשה - תכניס רבע דולר!". תפילת שחרית אורכת 40 דק' - אז 10 דולר בסכ"ה, מה כבר יקרה???"

אם ככה, אומר לנו הספר אמונת עתיך, כל ההצלה של לוט היתה בזכות ההכנסת אורחים שלו. אחרת, הוא היה נאבד ביחד עם כל תושבי סדום.

ממשיך הספר אמונת עתיך ואומר - נמצא שאומה שכל הווייתה בעולם היא ע"י מצות הכנסת אורחים ואהבת חסד ולולא זה היו כבר נאבדים היו צריכים להמשיך חסדם לדור ודור למען אשר תמשך חיותם והווייתם. וכל חיות ויניקת אומה הוא איזה צד דבקות שיש להם עם ישראל. וכשיצאו ישראל ממצרים והם לא קדמו בלחם ובמים בהכנסת אורחים כפרו בעיקר שרשם ונפסקה יניקתם וממילא נפסלו זרעם מלהתדבק בקהל עם ישראל שזה עיקר חיותם.

אם אלה פני הדברים, נוכל לגשת כעת למגילת רות:

אומרת המגילה (רות א, א) וַיְהִי בַיָּמֵי שֹׁפֵט הַשְּׁפֹטִים וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִישׁ מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה לָגַר בְּשֵׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו: (ב) וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְעֹמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחְלֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה...

אותו אלימלך היה עשיר גדול. היות והיה רעב בארץ, כל כמה דקות היו מגיעים עניים אל פתח ביתו ומבקשים צדקה - "שלום עליך רבי אלימלך... אפשר צדקה?...?" - מכניס את היד לכיס, מוציא מאה שקל ונותן - וכך חוזר הדבר כל כמה דק'. אלימלך עשה חשבון - 37 עניים ביום = 3700 שקל כל יום לצדקה. "אם זה ימשיך לי ככה, בעוד חמש שנים גם אני אצטרך למצוא לי דלת לדפוק עליה!..." - לסגור הדלת הוא לא יכול. לא לתת צדקה ג"כ לא יכול - מה הוא יעשה? עוזב את הארץ - לאיפה? - "וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיְהִי שָׁם".

נשאלת השאלה - לא מצאת מקום אחר, רק למואב? מה כבר מצאת שם?!

אומרים המפרשים - פשוט מאוד, הוא הלך דוקא למואב כי שם לא נותנים אוכל לעניים! פירוש הדבר, שאלימלך דבק במואב!

נשאלת השאלה - מאיפה יונק מואב את כוחו? אומר לנו הנביא צפניה (ב, ט) לָכֵן חָי אֲנִי נְאֻם ה' צְ-בָאוֹת אֶ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מוֹאָב פְּסֹדִם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן פְּעַמְרָה וְגו'.

אם ככה, מואב יונק מסדום - ומה היה החוק בסדום? אומר לנו הנביא יחזקאל (טו, מט) וַיֵּד עֲנִי וְאָבִינָן לֹא הִזְזִיקָה - לא היו מסוגלים לגמול חסד עם עניים!

מספרת הגמרא (מסכת סנהדרין קט, ב) - הוּא הֵיאָ רַבִּיתָא הֵיאָ נַעֲרָה אַחַת דְּהוּת קָא מַפְקָא רִיפְתָא לַעֲנִיָא בְּחַצְבָתָא שְׁהִיתָה מוֹצִיָאָה לַחֵם לַעֲנִיִּים בְּחַשְׂאֵי בַתּוֹךְ כְּדָה, כִּאֲשֶׁר הִיתָה יוֹצֵאת לְשֹׁאֵב מַיִם. לְבִסּוּף אִיגְלָאֵי מַלְתָּא נּוֹדַע הַדְּבַר לְאֲנָשֵׁי סְדוּם, וְהַחֲלִיטוּ לְהַעֲנִישָׁה בְּאֶזְרוֹת נּוֹרָאָה. מַה עָשׂוּ? שְׁפִיחָה דּוֹבְשָׁא סָכוּ אוֹתָהּ דְּבִשָׁא וְאוֹקְמוּהָ עַל אִיגְרָ שׁוֹרָא וְהַעֲמִידוּהָ עַל גַּג חוֹמַת הָעִיר. אַתָּא זִיבּוּרֵי בָאוּ דְבוּרִים אֶל הַדְּבִשׁ וְאֶכְלוּהָ לְנַעֲרָה. וְהֵינָנוּ דְכָתִיב וְזֶה כּוֹונַת הַכְּתוּב (בְּרַשִׁית יח-כ) וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סְדוּם וְעַמּוּרָה כִּי רַבָּה. וְאָמַר עַל כֵּךְ רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: עַל עֵיסָק רִיבָה כְּלוּמַר, אִין לְקָרָא אַתְּ הַמְלָה רִבָּה' אֵלָּא רִבָּה מַלְשׁוֹן נַעֲרָה, שְׁזַעֲקָתָה שֶׁל אוֹתָהּ רִיבָה (נַעֲרָה) עֲלָתָה לְפָנֵי ה'.

נשאלת השאלה - למה למרוח אותה בדבש, אתה רוצה להרוג אותה - תערוף את ראשה?

אומר הספר מעין השבוע - אם עוקצת אותך דבורה אחת, זה לא נורא. אבל אם בן פורת יוסף מגיעה אליך כוורת שלימה ועוקצת אותך - אתה ז"ל. אמרו אנשי סדום: "אנחנו לא נגד עניים - אם א' או שניים מגיעים, זה לא נורא. אבל אם מגיעה 'להקה' של עניים, זה כבר יותר מדי - בדיוק כמו כוורת של דבורים!"

אם ככה, אלימלך עזב את ארץ ישראל ודבק במואב - כדי לא לתת אוכל לעניים. מאותו מקום יצאה גם רות המואבית, שהיתה בדיוק ההיפך - גומלת חסדים!

עם מי התחתנה רות? עם בועז, שהיה בדיוק ההיפך מאלימלך. אלימלך ברח כי לא רצה לתת צדקה. לעומתו לוקח, נשאר ועשה חסד עם רות שהזמין אותה ללוותו שיבולים אצלו בשדה!

שימו לב לדבר מעניין מאוד:

אומר הספר אמונת עתיך - והנה יש שני קטרוגים על מואב, האחד שאינם גומלים חסד כמש"כ אשר לא קדמו אתכם בלחם וביין. והשני שאינם חפצים בברכה ושלום כמש"כ 'ואשר שכר עליך בלעם בן בעור לקללך'. ועל הראשון נענשו באיסור לבוא בקהל, ועל השני נענשו במה שאמרה תורה 'לא תדרוש שלומם וטובתם וגו'. וזה בועז האיש יש בו שתי מעלות הללו, שהוא גומל חסד וגם מברך דורש שלום היפך מואב המקללים ואינם חפצים בשלום. וזה כוונת הפס' - "ובועז בא מב"ת לח"ם", פירוש, שהיה דרכו לתת מפתו לדל - היפך אלימלך שהיה צר עין וכתוב גבי' "וילך איש מב"ת לח"ם". [ופירשו חז"ל (ריש מדרש רות) שלא רצה שתהיה ביתו ב"ת ללחם לעניים].

"ויאמר לקוצרים ה' עמכם", ואמרו חז"ל: מאן שתיק בועז לשאל שלום בשם (סוף מסכת ברכות).

הרי חזינו שהיו בו שני המעלות היפך מואב. יוצא א"כ, שמגילת רות נקראת דוקא בחג העצרת בגלל ג' סיבות עיקריות: א', ללמדנו מה כוחה של גמילות חסדים, שהתורה תחילתה חסד וסופה חסד. ב', ללמדנו את ייחוסו של דוד המלך שנעשה בכוחם של חכמים. ג', פטירתו של דוד המלך שהיתה בחג השבועות.

(הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א-ברוך שאמר)

השבוע במדור:

מחותן מתי יחדש את הבגד החדש, בשבועות או למחרת בחופה | זמן טבילה בליל חג השבועות | זמן טבילה בליל חג השבועות | הפסקה באמצע פרק תהלים | זמן ערבית בליל החג | לימוד לפנות בוקר חג שבועות | עמידה בקריאת עשרת הדברות | סגולה לרפואה בקריאת התורה | האם מותר לרקוד בחג השבועות, עם שמחת קבלת התורה

הרה"ג רבי נתן גוטליב שליט"א
מו"ץ בהעדה החרדית ובק"ק תולדות אהרן
ומח"ס מגדים חדשים

זמן טבילה בליל חג השבועות

שאלה: כידוע שיש ענין גדול על פי האריז"ל לטבול בליל שבועות לפני עלות השחר, ומצד שני יש בזה קושי מפני הצפיפות, ורציתי לדעת זמן המוקדם ביותר שאפשר לטבול.

תשובה: בשער הכוונות (דרוש שבועות) כתב מהר"ח ויטאל ז"ל, בהגיע אשמורת הבוקר מעט קודם עלות השחר, בעת שמשחירין פני הרקיע במזרח, אשר אז נקרא "אילת השחר" כנודע, אז צריך שתטבול במקוה עכ"ל, ומפורש בלשונו שיש לטבול בזמן נקרא אילת השחר.

ומצינו בירושלמי (ברכות פ"א ה"א) מאיילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבעת מילין, משיאור המזרח עד שתנף החמה ארבעת מילין.

ומפורש שזמן אילת השחר הוא כשיעור ד' מיל קודם עלוה"ש, דהיינו 72 מינוט קודם עלוה"ש, ואז זמן טבילה על פי דעת האריז"ל.

ולדעת הרבה פוסקים זמן הילוך מיל 24 מינוט, ונמצא שאפשר לטבול 96 מינוט קודם עלוה"ש.

והנה בירושלמי שם מפורש שבזמן אילת השחר רואין על כיפת השמים שני קרני אור.

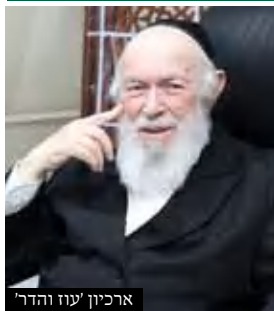
[וראיית להג"ר יונה מרצבך זצ"ל ר"מ בשיבת קול תורה, ובקי בחכמת אסטרונומיה בספרו עלה יונה (עמ' 7) שכותב שהבקיאים בחכמה זו יכולין לראות שני קרני אור לפני עלוה"ש, ורואין זאת על כיפת השמים כשעתיים וחצי או אפילו שלוש שעות לפני הנץ, וזמן זה הוא כפי השיעור של 24 מינוט למיל].

הפסקה באמצע פרק תהלים

שאלה: המתחיל מזמור (קאפסיל) תהלים ואירע לו סיבה להפסיק באמצע האם חייב לגמור המזמור כולו.

תשובה: בגמ' ברכות (יב, ב) כל פרשה שלא פסקיה משה לא פסקינן ולכן לא קבעו חז"ל לומר כל יום הפסוק "כרע שכב כארי" (בלק כד, ט), אבל בתענית (כז:) ובמגילה (כב:) הגמ' כל פסוק דלא פסקיה משה לא פסקינן, ומשמע שאם אמר פסוק שלם מותר להפסיק, ובשו"ת ערוגות הבושם (או"ח סי' כב) עמד על הסתירה, וכתב שמעיקר הדין מותר להפסיק באמצע הפרשה ורק באמצע פסוק אין פוסקינן, ובברכות שם הכוונה שלא רצו לקבוע לציבור לומר פסוק אחד כיון שאין אנו בקיאין היכן נגמר הפסוק ע"ש, אבל יש לזהר להפסיק רק בגמר הענין ולא באמצע ענין.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בני ברק

ארכיון עוז והדר

קלות בעצמו לצורך גבוה ומצות ה', אף שאינה מצות עשה ממש, רק גמילות חסדים שילפין מ"ו ה"ל כ"ת בדרכיו", הרי זה משובח, ותבא עליו ברכה, עיין שם שהאריך. וכך הוא לשון הרמב"ם

(פ"ח מהלכות לולב ה"טו) וז"ל: השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב', וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה, ועל זה הזהיר שלמה ואמר 'אל תתהדר לפני מלך', וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, וכן דוד מלך ישראל אמר 'ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני', ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר 'והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה'". [וזכיתי לראות בעיני את מרן החזון איש זצ"ל מפוז ומכרכר לפני חתן בן עליה, בן ראש ישיבה].

לפי זה שמחת חתן נחשבת למצוה שבין אדם למקום, מובן למה יש להשאיר את הבגד החשוב עד יום החופה כי היא מצוה שבין אדם למקום, וברכתה המקדש עמו ישראל על ידי חופה וקדושינן. ומצאנו בסידור יעב"ץ בתפילת ערבית לשבת, וז"ל: בשבת מתפללין שבע דוגמת חתן ביום חתונתו שמתברך שבע ברכות. וכתבו המפרשים כי לענין זה גם כן הוצרכו רבותינו ז"ל לתקן שלש נוסחי תפילות שונות זו מזו ולא מטבע אחד לכולן, כדרך שעשו בחול ויו"ט, מפני ששבת נקראת כלה, והקב"ה נקרא חתן, תקנו אתה קדשת ע"ש הקדושינן שנותן החתן לכלה, אח"כ ישמח משה ע"ש שמחת החתן בכלה, אח"כ מוסף ע"ש תוספת כתובה שמוסיף, אי נמי ע"ש הקרבנות שמקריבין כעין סעודת חתונה, אחר זה אתה אחד, ע"ש שמתייחד החתן עם הכלה, עכ"ל. הוי לפנינו גדולת חתן וכלה שהשי"ת מדמה את אהבתו לישראל לדוגמת החתן והכלה. יעו"ש.

מחותן מתי יחדש את הבגד החדש, בשבועות או למחרת בחופה

שאלה: ראובן מחתן את בנו מיד לאחר חג השבועות, והנה ראובן כבר קנה את כל הבגדים לצורך החתונה, ושואל מתי עדיף ללבוש את הבגדים החדשים, ברגל, או בחתונה?

תשובה: כתב הבאר היטב (אבהע"ז סימן סה סק"ב) כבוד לחתן וכלה, עדיף מכבוד הרגל, ונפקא מינה שאם יש לו איזה מלבוש חדש ללבוש בחופה, ופגע בו הרגל קודם החופה, לא ילבשו ברגל, אלא יניחנו עד יום החופה, וצ"ע למה חשיבותה גדולה כל כך, והיא יתירה מכבוד יום טוב, הרי החופה אינה אלא מצוה שבין אדם לחבירו?

ובפתחי תשובה (שם סק"ג) הקשה על הבאר היטב, מה דהביא הבאר היטב (או"ח סימן צ"ט סק"א) בשם תשובת רדב"ז שתפוס שהשר נתן לו רשות יום אחד להתפלל עם הצבור במנין, איזה יום שירצה, יתפלל אותו יום תיכף, ולא יחמיץ המצוה להתמין על יום כיפור או פורים. וא"כ גם הכא ילביש מיד את הבגד ברגל ולא ימתין, ונשאר בצ"ע. והערך שיי (אבהע"ז) תירץ על פי מה שכתב הרא"ש בכתובות (פ"א סימן ה) וז"ל: וה"ר מאיר הלוי ז"ל כתב דיום א' של שמחת חתן הוי דאורייתא, דכתיב (שיר ג) 'ביום חתונתו וביום שמחת לבו' אלמא דשמחת לבו ביום ראשון יש לו סמך מן התורה. וחייב שמחה ביום טוב הוא רק דרבנן, דמ"ש 'ושמחת בחגך' היינו בקרבנות חגיגה, ומבואר בשו"ע או"ח (סימן תקצה) דספק של תורה דוחה ודאי דרבנן, וא"כ הכא דשמחת וכבוד חתן בחופתו יום ראשון מן התורה, לכן אף דמשהה הבגד עד אז, וספק יחיה, אז דוחה שמחת הרגל של עכשיו, אף שהוא ודאי.

עוד נראה שהטעם שצריך ללבוש את הבגד בחופה ולא ברגל, על פי מה שכתב החות יאיר (סימן רה) ששאלו צורבא מרבנן חריף ובקי ומתמיד, היודע נגן בכמה מיני כלי זמר, אם הרשות בידו לנגן בכינור לפני חתן וכלה, או נימא דאסור לו לזנות עצמו מפני כבוד תורתו, ואף שחכם שמחל על כבודו כבודו מחול, אבל בזיונו לא הותר, ולכן אולי אסור לו להתבזות ולנגן לפני החתן וכלה? והשיב החות יאיר, נחלקו הרמב"ם והרא"ש אם מותר לחכם להתבזות כדי להשיב אבידה, ואפילו לדברי הרא"ש הסובר שאסור לחכם להתבזות כדי להשיב אבידה, יהיה מותר בחתן וכלה, והטעם דלא אסר הרא"ש אלא בדבר מצוה שהוא בין אדם לחברו... משא"כ במצוות שבין אדם למקום ברוך הוא... אין בו משום ביזוי בכבוד זקנה, ותורה, וכל הנוהג

**הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים
גאב"ד מרכז פתח תקוה**

ארכיון 'עוז והדר'

חיים קע. כ) משום שאין זה מנהג ראוי ואין לעמוד עמהם, וכדברי הרמב"ם בתשובה (מקיצו נרדמים ב, רסג) "כל מי שרוצה לעמוד ראוי לגעור בו... וצריך למנעם בגלל מה שמגיע מזה הפסד באמונה שמדמים שיש בתורה מדרגות ומקצתה מעולה יותר, וזה רע מאוד". והוא כנגד המצדדים לעמוד בקריאת עשרת הדברות - המטה יהודה (א, ט) וכן האגרות משה (ד, כב).

ואמנם החיד"א בספרו טוב עין (יא) כתב שיש מי שמפקפק בזה, והשערי אפרים הביא דבריו וסיים "ונהגו העולם לעמוד" אך כתב ביחווה דעת (א, כט) שמכך שלא דנו בתשובת הרמב"ם מוכח שלא ראו אותה "ואלמלא

ראו האחרונים תשובת הרמב"ם אשר נגידיים ידבר לבטל המנהג הזה, בודאי שלא היו מרהיבים עוז לחלוק עליו בזה". יש לציין כי אף החיד"א עצמו השתמש בטיעון זה נגד הבית יוסף בשו"ת חיים שא"ל (נו).

מחמת כן אין לחפש פתרונות ולעמוד כבר קודם קריאת עשרת הדברות וכדו' משום שאין צורך כלל לעמוד לא בעשרת הדברות וכן בשירת הים וכן בקריאת י"ג מידות בתענית ציבור בשעת קריאת התורה, ואף לא בפסוק האחרון שבסיום החומש אלא לנהוג בכל קריאת התורה באותה הדרך. (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות צג). אומנם מי שעומד תמיד בקריאת התורה, יעמוד גם באלה הקריאות.

סגולה לרפואה בקריאת התורה

שאלה: התפרסמה בעלוני הצדקה סגולה לרפואה בקריאת התורה בחג השבועות בשם מרן הגר"ש אלישיב. האם אין זו סתירה לאיסור תפילה על חולים שאין בהם סכנה בשבת ויום טוב?

תשובה: רבינו הרב אלישיב הנהיג בבית מדרשו בעליה לתורה בחג השבועות אחר קריאת עשרת הדברות להעטיר עבור החולים, משום שכפי שבמעמד הר סיני נתפאו כל החולים כמבואר ברש"י (שבת קמו, א) "כל ישראל שעמדו על הר סיני נתקדשו ונטהרו ונתרפאו מכל מום", כך בכל שנה זהו זמן המסוגל לרפואת כל החולים, וכששאלתיו על מקור המנהג, אמר שנראה לו שהיא סברא פשוטה. אמנם הדגיש כי למרות שהוא זמן לתפילות על רפואה, אין זה מתיר להתפלל על חולים שאין בהם סכנה כבכל שבת ויום טוב, ונראה ודאי שלא תצא אף תועלת מתפילה אסורה, ולכן הקפיד להתפלל רק על שמות חולים שיש בהם סכנה.

אכן מבואר (שבת יב, א) שאדרבה עצם ההימנעות מהתפילה על חולה שאסור להתפלל עליו בשבת, ואי הזכרת צער בזמן שמחת השבת, היא זו שתגרום לרפואה הקרובה לבוא. "ת"ר הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא. ר' מאיר אומר יכולה היא שתרחם" ופירש רש"י "יכולה היא שתרחם - אם תכבדה מלהצטער בה" הרי שרחמי השבת יגרמו לרפואה אם יכבדו את השבת ויום טוב ולא יתפללו על מי שאסור להתפלל עליו.

ריקודים בחג

שאלה: האם מותר לרקוד בחג השבועות, עם שמחת קבלת התורה.

תשובה: כיון שיש בזה שמחת יום טוב ולכבוד מתן תורה, מותר, כמבואר בדברי התוס' (ביצה ל, א תנן) שבזמננו כיון שאיננו בקיאים לתקן כלי שיר, אין לאסור ריקוד בשבת משום שמא יתקן כלי שיר. וכן פסק הרמ"א (ש"ט, ג). וכתב השער הציון (ש"ט, ט) "משמע מהמהרש"ל כי במקום מצוה, יש לסמוך מדינא על סברת תוס' לענין טיפוח וריקוד".

זמן ערבית בליל החג

שאלה: מתי להתפלל ערבית בליל שבועות, בלא שיחסר מהשלמת "שבע שבתות תמימות".

תשובה: בבית מדרשו של רבינו הגר"ש אלישיב התפללו חצי שעה לאחר השקיעה, כבכל ליל שבת.

לימוד לפנות בוקר חג שבועות

שאלה: בעלות השחר לאחר שניעור כל הלילה, האם אסור ללמוד קודם ששמע ברכת התורה.

תשובה: ימשיך ללמוד כבראשונה ללא הפסק (מנחת שלמה צא, א), משום שאין איסור בעצם הלימוד בלא ברכה, אלא שיש מצוה לברך, אך אם אינו יכול לברך אין איסור בזה.

עמידה בקריאת עשרת הדברות

שאלה: האם יש עניין לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות הן בקריאתם בפרשת יתרו והן בחג השבועות.

תשובה: כבר הורה רבינו הרב אלישיב זצ"ל בנחיצות שאין לעשות כן, משום שמראה בזה שכביכול חלק זה של התורה חשוב יותר. ואף אם הציבור נעמדים לשם כך, אין לומר על כך "לא ישב בין העומדים" (אורח

הד"ר פרך רביעי בסט המונומנטרי
מכתלי בית הדין

שו"ת בעניני דין משפט, מאת הגאון רבי נחום מנחם פוסטריץ שליט"א שנשארו בבית הדין, ובי מר"ם החלמי ודברי הפוסקים. עד מסקנת ההלכה.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

פנינים ומרגליות מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א נערך ונלקט מתוך 'ספיר ויהלום' על מגילת רות

השגתנו וכמה נסתרה בינתנו מלהבין ולהשכיל באמיתתם של דברים ובכוונתם הפנימית שהם מכבשונו של עולם. לכן אף שנצא להתעסק מעט בקורות אותה העת ובהבנת הדברים לאשורם כפי שהם משתקפים מתוך העיון בכתובים ובמדרשי חז"ל הרבים, עלינו לדעת כי אין לנו שמץ של הבנה באמת בכל מה שהתרחש שם, ואין אנו אלא כמציצים מבין החרכים לקחת מוסר לנפשנו עד כמה שידינו הכהה מגעת.

נתבונן מעט בדמויותיהם המופלאות של בועז ורות, במסכת המאורעות שאירעו עמם, ובמורשת שהנחילו לנו ולבנינו לדורות עולם.

המגיד המדומה

נפתח בסיפור ובמשל של המגיד מדובנא, על הפסוק (דברים כג ד-ה), לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך.

ההערצה העצומה לה זכה המגיד מדובנא, גרמה לאחד מן השרלטנים באותו הזמן לרמות את הציבור, וביודעו כי בעיירות רחוקות לא יזהו אותו, היה מציג עצמו כהמגיד מדובנא, ונושא את משליו. וכמוכן שהיה זוכה לכבוד רב ולארוח מלא ואף לתשלום מהקהל הרב, שהיה גודש את בתי הכנסת בהם היה דורש.

ויהי היום, ומיודענו הגיע לשבות את שְׁתו באחת מן העיירות, לאחר שעדכן מראש באמצעות שליחים את ראשי הקהל של אותה עיירה על בואו של המגיד מדובנא, אך דא עקא שלמרבה הפלא גם המגיד מדובנא בכבודו ובעצמו בא לשבות את שבתו בעיירה ההיא. בשעה היעודה בית המדרש היה מלא מפנה לפנה, אנשים נשים וטף מילאו את בית הכנסת וחיכו בשקיקה לתחילת הדרשה. המגיד מדובנא האמיתי ישב ולמד בפיתנו של בית המדרש, והמתין שיאמרו לו לעלות ולשאת את דבריו.

לפתע, הס הושלך באולם, והמגיד רואה אדם שעולה בצעדים מדודים אל מקום הבימה, מעוטף בטליתו עד שולי עיניו, נעמד כלפי ארון הקודש ומנשק את שולי הפרוכת, ואחר כן מסתובב כלפי הקהל. הנאתו של המגיד הייתה עצומה, הדרשן האלמוני חיקה אותו בצורה מושלמת.

ר' יעקב קראנץ המגיד האמיתי מדובנא, ברוב ענותנותו לא חשף כי מדובר במאחז עינים, והחליט ליהנות יחד עם כל הקהל מאמרותיו של המגיד מדובנא, לא עברו מספר רגעים ור' יעקב התמוגג יחד עם כל

אבן מאסו - הייתה לראש

אמנם רבים הם הטעמים לקריאת מגילת רות בחג השבועות, כפי שראינו בפרק הקודם, אך עלינו לדעת שבמגילת רות רב הסתום על הנגלה, והרבה יש לחקור ולדרוש בעומק הפנימי והמופלא המסתתר מאחורי מגילה זו, עד היכן שידינו מגעת.

בטרם נעייין ונעמיק בסתרי המגילה, עלינו לשנן את המסר המהותי המלווה את מגילת רות אפופת המסתורין, שכן מדובר בתנאי מקדים והכרחי המכוון אותנו להסתכלות נכונה על דברי ימי הדורות הראשונים, ולמעשה בא לאלפנו בינה, כי הלא בשכלנו הדל ובמבטנו המצומצם אין אנו מסוגלים לקלוט אל נכון את דרכי ה' הנפלאות והנשגבות מאיתנו, ואת עומק הנהגתו עם חסידיו ויראיו.

את אותו מסר מרכזי ומהותי העולה מן המגילה, נגלה בסקירה קצרה של ארועי המגילה.

חכמינו ז"ל בירושלמי (יבמות פ"ח ה"ג) מגלים לנו, שאותה החלטה גורלית אשר התירה את רות לבוא בקהל ולהיכנס לכלל ישראל מצד ההיתר של מואבי ולא מואבית, לא התקבלה אלא ביום שלפני בואה של רות אל שדה בועז. וכך דרשו את הפסוק (רות ב' א) 'ויען בועז ויאמר לה: הגד הוגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך, ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום', כלומר, אילו באת אלינו תמול שלשום - לא היינו יכולים לקבל אותך.

המהירות העצומה שבה התנהלו העניינים בזה אחר זה, מפליאה ועולה על כל דמיון. הלא אותו פסק הלכה שנועד להתיר את רות, שנפסק בידי הסנהדרין בראשותו של בועז, התממש הלכה למעשה על ידי לא אחר מבעז עצמו, תיכף למחרתו של יום. והנה, באותו יום אשר בו גואל בועז את רות ונושא אותה לאשה, מיד, בדרך נס, נכנסת היא לתהליך אשר ממנו מגיע דוד המלך, וכבר באותו לילה נפטר בועז לבית עולמו, כדברי חכמינו ז"ל במדרש זוטא (רות ד'): "ויקח בועז את רות", אמרו: אותה הלילה שנשאה, מת".

נקל לשער את מסכת הרינונים שליוותה את בועז, ראש הסנהדרין, כאשר נשאו את מיטתו בדרכו למנוחות. הלא אך תמול שלשום היה בועז במלוא תוקפו ותפארתו, עומד בראשות הסנהדרין ומנהיג את ישראל על מי מנוחות, והנה נתהפך עליו הגלגל בפתאומיות כזו, כאשר אך הוציא מתחת ידו פסק הלכה חדש בניגוד לחולקים עליו אשר לא הסכימו עמו בהיתר זה, והוא היה הראשון אשר קיים את ההיתר הלכה למעשה כאשר

<<<

שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו, וכי מה היא ההשוואה בינינו לאברהם אבינו, שעמד בעשרה נסיונות ועבד את בוראו במסירות נפש, גילה שיש מנהיג לבריאה, נכנס לכבשן האש בעבור כבודו יתברך, ומאיזה טעם נהיה אנו כאברהם אבינו? אתמהא?!"

ממשיך המגיד מדובנא את משלו. "יום החתונה הגיע, סמוך לביתו של ר' זלמן עומדות הכן שיירת כרכרות לבני המשפחה, למתנות, לאוכל היקר והמשובח לחתונה, וכן לשאר המטלטלים. ר' זלמן פונה לבני ביתו ומודיעם, 'יש לי עדיין כמה עניינים לסיים במשרד, ואין ברצוני לעכב אתכם בהכנות לחתונה. צאו לדרככם בשיירת הכרכרות, ומאוחר יותר אבוא בעקבותיכם'. השיירה יצאה לדרכה, כשר' זלמן מלווה אותה במבטי שמחה וגיל.

ר' זלמן יושב במשרדו, וממהר לסיים את ענייניו למען יוכל להצטרף למשפחתו, כשלתע נשמעות דפיקות רמות בדלת. "יבוא, קורא ר' זלמן. הדלת נפתחת ומשרת פרוע שיער נכנס לחדר כשחיוורון נסוך על פניו. "מה ארע", שואל ר' זלמן. "אדוני, קרה אסון נורא! הגשר שעליו נסעו שיירת הכרכרות קרס תחתיו וכולם נפלו לנהר."

"מה שלום אשתי ובתי?" זעק הגביר. "בעיני ראיתי", הוסיף המשרת, "כיצד הכרכרות והסוסים נסחפים בזרם השופף". "נו", זעק ר' זלמן, "האם אשתי ובתי טבעו? האם אירע להן אסון?"

"אדוני", המשיך המשרת לתאר, "ראיתי כיצד כל המתנות צפות על הנהר, וכן המאכלים למיניהם, ואפילו העוגות הנפלאות שקעו לבסוף בנהר, עני אשר היה עובר שם והיה קופץ לנהר היה משיביע את רעבונו לזמן ממושך..."

"אני דורש ממך לומר מיד מה שלום אשתי ובתי!!" זעק עליו ר' זלמן, "אה, כן, אדוני, בדיוק הכרכרה שבה נסעו הם לא נפלה ושולם להם ברוך ה'..."

"רבותי", אמר המגיד מדובנא לקהל המרותק, "משרת זה הינו פתי בכל קנה מדה, שכן הקדים לתאר את אובדן הסוסים ושאר הרכוש בטרם סיפר מה מצבן של האם והבת. אך מדוע תורתנו הקדושה אשר היא מחכימת פתי, ראתה להקדים את הטפל, ולכתוב 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים', קודם לעיקר שכתוב אחר כך 'ואשר שר עליך את בלעם בן בעור ... לקללך'. כיצד מקדימה התורה את אי נתנת האוכל והמים, להשמדת עם ישראל חס ושולם. הרי גם אם אין אוכל ומים עדיין יארו לחיות, ואילו בלק ובלעם רצו להשמידם לגמרי, ומדוע נכתב דבר זה לבסוף?"

המשיך המגיד מדובנא במשלו בכדי לתרץ את הקושיות: "המשפחה התאוששה מהמקרה המצער, ובעזרת עושרו של ר' זלמן החתונה נערכה ברוב פאר והדר. אמנם לא בדיוק כפי שחשבו, אבל עדיין הייתה היא מפוארת מאוד. החתן, עילוי ומתמיד עצום, הסתגר בבית המדרש ברוב שעות היממה ועשה חיל בלימודיו, לשמחת אשתו ומשפחתה, תוך שר' זלמן תומך בהם ביד רחבה ושולח להם מביתו את כל צרכיהם, בוקר צהריים וערב.

לאחר שנים מספר, פנה ר' זלמן לחתנו ואמר: 'חתני היקר, אני מרגיש שכוחותי אינם עמי כבעבר וזקוק אני לעזרתך בעסקי לשעות בודדות ביום, לא יותר'. החתן, שלא ידע את נפשו, ניסה להשיב בעדינות כי נפשו חשקה בלימוד התורה, אך ר' זלמן כעס ביותר, 'מה הוא חושב לעצמו, וכי נראה לו שהוא ישב בביתו ויאכל לחם חסד? ארוחת בוקר הוא כבר לא יקבל', החליט בלבו, והורה למשרת שמהיום והלאה לא יעביר לחתנו את ארוחת הבוקר.

משראה ר' זלמן שחתנו ממשיך לשקוד על לימודו כמימים ימימה ואינו חושב להיענות לבקשתו, אף על פי שלא קיבל ארוחת בוקר, פיתח בלבו משטמה כלפיו והפסיק לשלוח לביתו כליל אוכל, מלבד לחם צר ומים לחץ ואי-אלו ירקות. הילדים רעבו ללחם והלכו עם בגדים קרועים, אך החתן המשיך בלימודו תוך שרעייתו מחזקת את רוחו ושניהם נושאים תפילה לה', שהגל העכור יעבור מעליהם במהרה. וככל שהתחזקו באמונתם בבורא עולם, התגברה בלב ר' זלמן שנאתו כלפי חתנו עד כדי ששכר כנופיית רוצחים שירצחוהו נפש, רחמנא לצלן.

המשרת, שנכח בעת המפגש בין ר' זלמן לראש המרצחים, הזדעזע

הקהל מדרשתו שלו, ממש מילה במילה מאותה דרשה שנשא כמה וכמה פעמים בכמה מקומות, בליווי תנועות המדמות אותו באופן מושלם, וכך ישב לו במקומו והאזין בהנאה לדרשתו, הן לא בכל יום וזכה אדם להאזין לעצמו.

אולם כעבור זמן לא רב נפגמה הנאתו של המגיד מדובנא, לאחר שאותו חקיין מדופלם החל להוסיף לדרשתו דברי הבל ופולפולי סרק, אשר המגיד לא רצה שיאמרו בשמו. החליט המגיד מדובנא לעשות מעשה, עלה הוא לעבר הבימה, דפק עליה בחוזקה והרעים בקולו, "רבותי! קהל קדוש! ברצוני להודיע לכם כי האדם העומד כאן ודורש אינו המגיד מדובנא כלל ועיקר, מתחזה הוא, אני הוא המגיד מדובנא". הקהל הוכה בתדהמה, דבר כזה לא שמעו מימיהם, שני אנשים שנראים מכובדים וכל אחד טוען: אני הוא המגיד מדובנא...

"דעו לכם", הוסיף המגיד, "שעוד עתה לא הפריע לי שהוא מתהדר בתואר לא לו, כל עוד אמר דברי כיבושין ועורר את העם, אך מעת שעבר להמציא פנינים אשר אין בהן לא טעם ולא ריח, אינני יכול להחריש עוד."

ר' יעקב שחש כי הקהל נבוך, פנה אליהם ואמר: "עצה לי אליכם כיצד תוכלו להכריע בדבר ולהבחין בין תכלת לקלא אילן. הן ידוע המגיד מדובנא כמסוגל להמציא משלים בו במקום, ובכל דבר וענין. הבה נקח שני ספרים מהפזורים כאן בבית הכנסת, ונפתח אותם כלאחר יד, ומתחייב אני כי לאחר עיון קל אפתח במשל מורחב הכולל ארבעה חלקים, כאשר בחלק הראשון קושיא על הנאמר בספר הראשון, בחלק השני קושיא על הנאמר בספר השני, ובשני החלקים האחרונים תירוצים על הקושיא השניה ולאחריה על הראשונה, והכל במשל אחד". בשמוע המגיד המתחזה את הצעת המגיד האמיתי, חשכו עיניו, אך בלית ברירה נתן את הסכמתו.

הזדרזו כמה אנשים מן הקהל, נטלו לידיהם סידור וחומש ופתחו באקראי. הסידור נפתח בפיוט הסליחות הפותח במילים 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו', ואילו החומש נפתח בפסוק 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה', על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים, ואשר שר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך'. "נו", פנה ר' יעקב אל המגיד המתחזה, "שא נא משלך ודבריך", אך כמובן המגיד הנבוך לא ידע ושתק באַלָם, ומשנוכח הקהל לראות כי לא הצליח להעלות בדל של משל, ואינו אלא מתחזה, אמר המגיד מדובנא, "ובכן רבותי, אפתח במשל, הסכימו ושמעו:

ר' זלמן גביר העיירה עמד להשיא את בתו היחידה. בין ההכנות לחתונה הגדולה והמפוארת, הייתה תפירת בגדים מבד יקר ומשובח לכלה ולשאר בני המשפחה, לשם כך שר ר' זלמן חייט מיוחד. לקראת סוף מלאכת התפירה, נוכח החייט שחסר לו מן הבד היקר אי אלו מטרים להשלמת הבגדים. פנה הוא לעשיר, שזה מצדו שלח בזריזות לחנות הבדים של העיירה להשלמת החסר. בעל החנות שהכירו זה מכבר קיבל את פניו בשמחה, וכאשר שמע באיזה בד הוא מעוניין, שאלו, 'האם ידוע לך שזהו בד יקר ביותר?' ענה החייט, 'וכי אני משלם עליו? זהו בד לחתונת ר' זלמן הגביר'. 'אהה', השיב לו המוכר, 'קח את הבד בחינם ואמור לר' זלמן הגביר שזו היא מתנתי לחתונת בתו, לאות הכרת טובה על שהוא קונה קבוע בחנותי כמויות נכבדות'. נטל החייט את הבד ויצא מן החנות.

מחוץ לחנות עמד חייט עני שראה כיצד נכנס אדם ומקבל בד יקר ללא תשלום. אמר בלבו, 'פה מאד, המוכר מחלק בדים יקרים ללא תמורת תשלום'. נכנס גם הוא לחנות וביקש מאותו בד יקר. בראות המוכר את מלבושיו הקרועים, אמר לו: 'זהו בד יקר מאד, מחירו הוא חמש מאות רובל, וכי יש בידך כסף לשלם עליו?' השיב לו העני, 'מדוע מהמבקר הקודם בחנותך לא דרשת תשלום, וממני אתה דורש?'

הביט בו המוכר בפליאה והשיב לו, 'וכי ראית מימך אדם הקונה מבלי לשלם? האדם שהיה לפניך, היה הוא שליחו של ר' זלמן הגביר, שעליו מתבססת פרנסתי במשך כל השנה, ועל כן בהגיע עת כלולות בתו נתתי לו בד במתנה. ומי אתה בכלל שתדרוש זאת ממני גם כן?'" הכיצד מעיזים אנו, עניים במעש, הקשה המגיד מדובנא, לדרוש 'מי

בפירוש הפסוק 'ויאמרו אליו איה שרה אשתך, ויאמר הנה באוהל' (בראשית יח ט), וביאר את המשא ומתן שהיה בין המלאכים לאברהם אבינו, כשהגיעו אליו ביום השלישי למילתו. המלאכים שאלו: מדוע לא עמדה שרה בפתח האוהל לקדם לחם ומים לנשים הבאות בדרך, הלא גם היא מחויבת לגמול חסד, ואם כן איה איפוא שרה אשתך? ועל כך השיבם אברהם, שכל כבודה בת מלך פנימה, ואין דרכה של אשה לקדם אפילו לקראת נשים, ולכן הנה היא באוהל.

את דבריו אלה הביא בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור ז"ע, בספרו 'ספר הזכות' (פרשת וירא) בשם ספר 'מוצל מאש' שחובר על ידי הגאון רבי יעקב אלפאנדרי, בנו של הגאון רבי חיים אלפאנדרי. וכתב לפי זה, שמכיון שכל יסוד ההיתר של מואבי ולא מואבית, הוא מפני שאין דרכה של אשה לקדם בלחם ובמים, ולכן לא הייתה טענה על הנשים 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' כפי שישנה על האנשים, ואשר לכן מותרות הן לבוא בקהל כמבואר במסכת יבמות (טז), נמצא שבתשובת אברהם אל המלאכים 'הנה באוהל', נקבע לעתיד ההיתר של מואבי ולא מואבית.

ובזה מבאר החידושי הרי"ם את הטעם שהמלאכים עסקו עם אברהם בענין זה, שהרי כל הצלת לוט לא הייתה אלא מפני רות המואבית שיצאה ממנו, ואשר מזרעה יצא דוד המלך. אולם אילו הייתה רות המואבית אסורה לבוא בקהל, לא היה יוצא מזרעה דוד, וממילא לא הייתה כל סיבה אשר בנינה יש להציל את לוט. לכן שאלו המלאכים את אברהם 'איה שרה אשתך', והשיב להם 'הנה באוהל', כלומר שאין דרכה של אשה לקדם בלחם ובמים, ובוז נתברר להם הדין של מואבי ולא מואבית, והבינו כי עליהם להציל את לוט, שממנו עתידה לצאת רות המואבית, אשר דוד המלך מזרעה הוא.

הנה שלשה אנשים

והוסיף נכדו בעל רה'אמרי אמת' מגור ז"ע, לפרש בזה בטוב טעם את דברי הגמרא במסכת בבא מציעא (פז:) על הפסוק 'וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה' (בראשית יח ב). מבארת הגמרא ואומרת כי שלושת האנשים הם מיכאל, גבריאל ורפאל; מיכאל שבא לבשר את שרה, רפאל שבא לרפא את אברהם, גבריאל שבא להפוך את סדום. מקשה הגמרא: הרי כתוב (שם יט א) 'ויבואו שני המלאכים סדומה בערב', הרי שהיו שני מלאכים? אלא, מתרצת הגמרא שמכאל הלך עם גבריאל כדי להציל את לוט. ואכן כך מוכח מהפסוקים, שכאשר התורה מספרת על הפיכת סדום כתוב (שם פסוק כה) 'ויהפוך את הערים האלו', ולא 'ויהפכו', מכאן שאכן מלאך אחד הפך את סדום, ואילו המלאך השני הצטרף אליו רק כדי להוציא את לוט מסדום.

לכאורה יש לתמוה מדוע באמת נשלחו רק שלשה מלאכים ולא ארבעה, כך שיהא מלאך אחד שהוא יהיה מיוחד להציל את לוט? וכי חסרים מלאכים? אך לפי האמור מתורץ הדבר היטב, כי כל עוד לא נפסקה ההלכה 'מואבי ולא מואבית', לא הייתה כל סיבה להציל את לוט ולכן לא נתמנה מלאך מיוחד לכך. רק לאחר שבא המלאך לבשר את שרה, ושמעו מפי אברהם כי 'הנה באוהל', כלומר, שנהגת היא בדרכי הנשים הצנועות שאין דרכן לקדם בלחם ובמים, הרי שרק כעת נתבררה הלכה זו של 'מואבי ולא מואבית'. רק אז, משנסתיימה שליחותו הראשונה, קיבל המלאך שליחות נוספת להציל את לוט בזכות רות המואבית, אמה של מלכות, העתידה לצאת ממנו.

המכסה אני מאברהם

באותו עניין הביא ה'אמרי אמת' בשם זקינו ה'חידושי הרי"ם' את פירושו לפסוק 'וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה' (בראשית יח יז): כי הנה דרכו של הקדוש ברוך הוא לגלות את דרכי הנהגתו עם בראיו לחסידיו ועבדיו הנאמנים, הם הצדיקים שבכל דור, וכמו שנאמר (תהלים כה יד): 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם'. בדורו של אברהם אבינו, אחד היה אברהם שלו היה הקדוש ברוך הוא מגלה את כל סודות התורה וסודות הנהגת הבריאה כולה, עד שאמרו חז"ל

עד עמקי נפשו. בהזדמנות הראשונה התחמק מאדונו ורץ לבית חתנו להזהירו שיברח מהרה מן העיר כי בן מוות הוא. בתחילה סירבו חתנו ובתו להאמין לסיפורו, אך כשתיאר להם בפרוטרוט כיצד שקל ר' זלמן את אלפיים הזהובים לידי רב המרצחים, ובהכירם את המשרת שאינו נמנה על בעלי החלומות, ארוז צרור מטלטלים ונסו על נפשם מן העיירה לעיירת מולדתו אל הישיבה שבה למד.

ראש הישיבה קיבלו בשמחה, אך שמע בצער את הקורות עמו. 'ראה', אמר לו, 'אתמול קיבלתי מכתב מעיירה פלונית, ובו בקשה שאשלח להם רב תחת רבם שנפטר. אני רואה בך מועמד מצוין, לך לשם וה' יצליח דרכך'.

למחרת בבוקר התעורר ר' זלמן והלך להתפלל שחרית בבית הכנסת, תוך שממתין הוא בלבו לשמוע את 'בשורת האיוב' על רציחתו של חתנו תוך כדי שנתו. ר' זלמן אף הכין דברי מספד 'נרגשים' על חתנו היקר, אך להפתעתו עולם כמנהגו נוהג, ואין כל חדש תחת השמש... לאחר התפילה שינה את דרכו וחזר לביתו דרך בית חתנו, מה הופתע לגלות שאינם בביתם, ולשמוע משכניהם שהם עזבו אתמול את העיר בפזזון. הפעיל ר' זלמן את אנשיו, ובעזרת כספו הרב רחרח היכן שצריך, וכך נודע לו שהם שהו בצלו של ראש הישיבה שאצלו למד בבחרותו. תיכף ומיד שם ר' זלמן אף הוא את פעמיו לשם והתפרץ לחדרו של ראש הישיבה. 'ראו גידולים שגידלתם' אמר ר' זלמן בזעף, 'הוא זהו החתן שאמרתם עליו שהוא כליל המעלות, אדם שלא היה מוכן להושיט עזרה לחותן המזדקן'.

'אמור נא לי', השיב ראש הישיבה, 'האם נכון הוא הדבר שניסית להכריחו לכה באמצעות הפסקת שליחת ארוחותיו והרעבתו?'

'ראה כבוד הרב', גמגם הגביר, 'מחמת חוסר עזרתו, נקלעו עסקיי לקשיים וההכנסות פחתו, וגם ממני ובני ביתי נחסכה הפת, כל המשפחה החלה לצמצם באכילה ובשאר הדברים'.

'אם כך', הקשה ראש הישיבה, 'וכי מהיכן היו לך אלפיים זהובים לתת לראש השודדים כדי שיהרוג את חתנך??!'

"זוהי התשובה, פנה המגיד מדובנא לקהל, ראשית, אומרת התורה כי לא קדמו את בני ישראל בלחם ובמים, ואם יאמרו כי עשו זאת מחמת מחסור בכסף, היו להם קשיים בכלכלה, תקופת הצנע, ממשיכה התורה ואומרת 'ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור לקללך', איך לשכור את בלעם היה לכם לשלם? לבלעם היו הרי מושגים גדולים, כמו שכתוב בפסוק 'אם יתן לי בלעם מלוא ביתו כסף וזהב', אשר על כן כתבה התורה קודם את אי נתינת הלחם והמים, ורק לאחר מכן את קללות בלעם".

ממשיך המגיד מדובנא את משלו: "החתן החל את משרתו כרב העיירה, אליה נשלח על ידי ראש הישיבה, ועשה חיל בתפקידו, הוא היה רב מושלם. לאחר כמה חודשים רבתה השמחה, בן נולד במזל טוב לרבה האהוב של העיירה. הברית נחגגה ברוב פאר והדר. בעיצומה של הסעודה נעמד ראש הקהל ואמר, 'מורינו ורבינו, ברצוננו להעניק לרב מתנה מיוחדת במינה. מבטיחים אנו בזאת שאם הרך הנולד ילך בדרכי אביו ויעלה ויגדל כמותו, אף הוא יהיה רב בקהילתנו, סיים לקול תרועות השמחה של המשתתפים.

'מורי ורבותי', פתח הרב לאחר שהשתתקו הקולות, 'נרגש אני מעומק לבי על המתנה המיוחדת, אך ברצוני להבהיר לכם שאין זו מתנה כלל, כי אם בני יהיה כמוני, ההלכה קובעת כי יירש הוא את מקומי. אם ברצונכם לשמחני באמת, עליכם לקבוע כי גם אם יהיה הוא פחות מוצלח, הוא לא יהיה בקי גדול בתורה, לא יהיה לו פה מפקד מרגליות, אך עדיין יהיה ראוי להיות רב, אף אז תמנו אותו לתפקיד, ולא תחפשו אחר מישהו אחר שיותר מוכשר ממנו".

סיים המגיד מדובנא ואמר, "ברור הוא הדבר שאיננו זכאים כאברהם אבינו, אך אברהם אבינו אשר כשמו הוא אבינו, זכאי לבקש עבורנו שגם כאשר איננו ראויים לכך, אך עדיין ישראל הם ביישנים רחמנים וגומלי חסדים, שה' יקבל את תפילתנו, כשם שענית לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו.

הנה באוהל

הגאון רבי חיים אלפאנדרי בספרו 'אש דת', העלה רעיון נפלא

שאפילו אותן הלכות שמחדש הקדוש ברוך הוא בכל יום ויום, ידועות היו לאברהם אבינו, כפי שמובא במדרש (בראשית רבה מט ב) בשם של רבי ברכיה ורבי חייא ורבנן בשם רבי יהודה: "אין יום ויום שאין הקדוש ברוך הוא מחדש הלכה בבית דין של מעלה", ומביאים על כך ראיה מהכתוב (איוב לו ב) 'שמעו שמוע ברוגז קולו והגה מפיו יצא', ואין הגה אלא תורה, שנאמר (יהושע א ח): 'והגית בו יומם ולילה'. וגם את אותן ההלכות היה אברהם יודע.

מעתה, אותה הלכה של 'עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית', חידשה הקדוש ברוך הוא באותה שעה, והיא נמשכה ונתגלתה בזה העולם על ידי אברהם אבינו באומרו 'הנה באהל', שאין דרכן של נשים לקדם, ובוזה פעל הוא את כל ענין הצלתו של לוט מהפיכת סדום. לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא שאין לכסות זאת מאברהם, כיון שהוא בעצמו פעל להמשיך הצלה זו בעולם.

הנה באהל - שני אוהלים

ומעתה, וזכינו לשתי הארות נפלאות בתשובת אברהם אבינו למלאכים 'הנה באוהל', כי בדבריו אלו טמון שורש ההיתר של רות המואביה ונעמה העמונית לבוא בקהל. בתשובתו זו למלאכים גילה אברהם כי דרך הנשים להיות צנועות וכי 'כל כבודה בת מלך פנימה', וממילא הטענה 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' אינה מופנית כלל כלפיהן, שהרי מחמת צניעותן אין דרכן לקדם. ועוד, שבדבריו עצמם 'הנה באהל', יש רמז לאותם שני אוהלים, הם רות המואביה ונעמה העמונית אשר יצאו מלוט בזכות אותו מעשה, וכדרשת חז"ל שהובאה לעיל על הפסוק 'וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואוהלים', שכוונת הפסוק לרות המואביה ולנעמה העמונית.

מעיו החמררות של הרן

'האמרי אמת' הביא בשם אביו השפת אמת' חידוש נפלא, שמתרץ את השאלה מדוע גזר הקדוש ברוך הוא את האיסור לבוא בקהל ה' רק על הזכרים מקרב עמון ומואב ולא על הנקבות.

ויתבאר הדבר על פי דברי המדרש בבראשית רבה (לח יג). הכתוב אומר (בראשית יא כח): 'וימת הרן על פני תרח אביו', וכך מספר המדרש: תרח עובד צלמים היה, פרנסתו הייתה ממכירת דמויות - עבודה זרה. יום אחד היה צריך תרח לצאת מחנותו, והושיב את אברהם שימכור במקומו. הגיע לחנות אדם שרצה לקנות צלם. שאל אותו אברהם: מהו גילו של אדוני? אמר לו: בן שישים אני. אמר לו אברהם: אתה חי בעולם כבר שישים שנה, וכעת עומד אתה לעבוד לפסל שהוא בן יומו, שהלא רק אתמול יצא מהמפעל... התבייש האיש והלך לדרכו בלי לקנות.

עברו כמה דקות והגיעה אשה ובידה סולת, והיא מבקשת להקריב קרבן מנחה לפני הפסלים. לקח אברהם מקל ושבר את כל הפסלים מלבד הפסל הגדול ביותר, ואחר תחב את המקל בין ידיו של אותו פסל. לפתע חזר אביו, ולתדהמתו וראיה הוא את כל הפסלים מתגוללים על הרצפה בשבריהם. לשאלתו מי עולל זאת, ענה אברהם: ביושבי חנות באה אשה ובידה סולת וביקשה להקריב קרבן מנחה לפני הפסלים. עשיתי כדבריה ושמתי את המנחה לפניהם, ואז החלה מריבה; זה אומר אני אוכל ראשון וזה אומר אני אוכל ראשון, לפתע קם הפסל הגדול, לקח בידיו מקל ופוצץ ושבר את כל הפסלים.

כעס תרח על דברי ההבל: הלא כולנו יודעים שפסל אינו יכול לזוז! אמר לו אברהם: אבא, תשמענה אונ'ך מה שפיך מדבר, הפסל אינו מסוגל לעשות מאומה, אז מדוע אתה עושה ממנו אלהים???

כעס תרח ומסרו לנמרוד שמלך באותה שעה על כל העולם, כדי שידון אותו למיתה. אמר לו נמרוד, אם אין רצונך להשתחוות לאלה תשתחוה לאש וכך תנצל ממות. אמר לו אברהם, אם כן אשתחוה למים שמכבים הם את האש. אמר נמרוד, אין בעיה אם זהו רצונך תשתחוה למים. המשיך אברהם וטען, אם כן אשתחוה לעננים אשר מביאים הם את המים. אמר נמרוד, אין בעיה, תשתחוה לעננים. אמר אברהם, אם כן אשתחוה לרוח שמפזרת היא את העננים. אין אף בעיה

תשתחוה לרוח, ענה נמרוד. המשיך אברהם ואמר, אם כן אשתחוה לאדם שעומד הוא בפני הרוח וגובר עליה. אמר לו נמרוד, וכי רוצה אתה לבלבלני? אני משתחוה רק לאש, אם מסרב אתה להשתחוות לאש הרי אני משליכך לכבשן האש ויבא האלוקים שאתה משתחוה לו ויצילך.

ממשיך המדרש לספר: עמד שם הרן וליבו חצוי, אמר: אם ינצח אברהם אשייך את עצמי אליו, ואם נמרוד ינצח אומר שאני מאנשי נמרוד. ירד אברהם לכבשן האש וניצל. שאלו את הרן, במי אתה מאמין? אמר להם באלהיו של אברהם. נטלוהו והשליכוהו לאש ונחמרו בני מעיו ויצא ומת על פני תרח אביו, והוא אשר כתוב 'וימת הרן על פני תרח אביו'.

הרן אחיו של אברהם אבינו היה חוכך בדעתו עם מי הצדק, אם אברהם אבינו באמונתו באלהי עולם, או שמא נמרוד באמונתו בעבודת האלילים, ועשה סימן לעצמו, אם ינצל אברהם מכבשן האש, אות היא שהצדק עמו, ואם חס ושלום לא ינצל, הרי שהצדק עם נמרוד. כיון שירד אברהם אבינו לכבשן האש וניצול ממנו, קיבל עליו הרן והכריז על עצמו כי אף הוא מאמין באלהי אברהם. נטלוהו והשליכוהו אל תוך כבשן האש, אך לא עלתה לו כפי שעלתה לאברהם, ונחמרו בני מעיו, וזהו לפי שלא היתה אמונתו בה' שלימה ובהירה, אלא זקוקה היתה לאותות ולמופתים, ולכך לא זכה שייעשה נס על ידו.

מבאר השפת אמת', שמשום שהיה הרן מסופק לחצאין ולא היה ברור לו אם הצדק עם אברהם או עם נמרוד, קיבל הוא את שכוו לחצאין, בכך שעמון ומואב שיצאו מבנות לוט, הותרו רק הנקבות שבהם לבוא בקהל ה', אך לא הזכרים.

ומסיים השפת אמת' ואומר, שמאחר שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, וזה הרן כי תחת מה שנחמרו מעיו בתוך כבשן האש, כלשון המדרש, קיבל על כך שכר מיוחד שיצא ממנו דוד המלך אשר המו מעיו לאלוקים חיים, כפי ששורר על עצמו בספר תהלים (מ ט): 'לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי'.

בני ישראל רעים

נראה לבאר על פי מאמר חכמינו ז"ל (מגילה י): "אין ויהי אלא לשון צער". ומדוע מוזכרת המילה ויהי פעמיים? היות שהרעב היה גם רעב גשמי וגם רעב רוחני, כפי שחז"ל דורשים שהם היו דור ששופט את שופטיו.

בספר 'אהלי צדיקים' מובאת בשם הרב הקדוש רבי יצחק מוורקא זי"ע קושיא עצומה: איך ייתכן שאלימלך, שהיה צדיק גדול, הגיע למצב שעינו הייתה צרה בעיניו?! הייתכן שזה כל כך הפריע לו, עד שהביאו לברוח מארץ ישראל?!

ומבאר ר' יצחק מוורקא: כאשר הכתוב אומר שהיה רעב בארץ, אין כוונתו רק לעניות בגשמיות. עוני גשמי לא היה גורם לאלימלך לברוח, אלא אדרבה, הוא היה עוזר להם. כוונת הפסוק בכתבו רעב היא לרעב רוחני, למחסור בדעת, כמאמר חז"ל (דרים מא). "אין עני אלא בדעת".

אנשים היו קשי יום, ומתוך הסבל באו ושאלו את אלימלך מדוע ככה עשה ה', מדוע עם ישראל שרוי ברעב ואילו למואבים יש אוכל בשפע, איפה האלוקים ומדוע אינו עוזר לנו... כך הטיחו דברים כלפי מעלה מתוך תרעומת על הקב"ה.

הם שכחו שהם דור ששופט את שופטיו, שכחו שהם לא כיבדו את 'הישע בן נון, שכחו מכל היגיעו הרע בעיני ה'". כאשר מגיע מצב שאדם שרוי במצוקה קיומית ובמחסור בצרכיו הבסיסיים, הוא איננו מבין מדוע הקדוש ברוך הוא מתנהג עמו כך, שוכח הוא את חטאיו ועוונותיו, מתמלא טענות ורק רוצה להבין חשבונות שמים... את ההתנהגות הזו לא היה בכוחו של אלימלך לסבול, וזה היה חטאו. אך לאור זאת מתעצמת השאלה מדוע נחשבה בריחתו לחטא; האם העובדה שלא סבל אנשים שיש להם תלונות כלפי שמיא, נחשבת לחטא?!

אומר רבי יצחק מוורקא: איש צדיק צריך לסבול גם את עניי הדעת,

את דברי חז"ל שמשכיבים על כך: "ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי, מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו".

יש מרבתינו שעומדים על המיקום המדויק בו נכתב הפסוק: בין שבועות לראש השנה, זאת משום שהוא בא לרמוז על ימי בין המצרים ותשעה באב, וללמדנו כי "כל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי, מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

ולא זו בלבד. מגילת רות מלמדת אותנו כי נתינת מתנות עניים מקרבת את הגאולה ומחישה את ביאת המשיח, שהרי רק בזכות קיום המצוות הללו על ידי בועז, הגיעה רות ללקט שעורים בשדהו, ומשם התגלגל הסיפור הלאה, עד שכתוצאה ממנו נולד דוד המלך שממנו יצא מלך המשיח.

בתפילת שלושה רגלים מבקשים "והשיאנו ה' אלהינו את ברכת מועדיך"; שזוכה לקחת עימנו את המשא הייחודי של החג, וללכת איתו הלאה, לחיי היום יום. בחגים השונים יש מצוות מיוחדות שמהן עלינו לקחת עימנו מסרים, כגון אכילת מצה, תקיעת שופר, צום, ארבעת המינים, מקרא מגילה...

בחג השבועות לא הצטוונו באף מצווה מיוחדת. זהו יום קבלת התורה, ואף מצווה מעשית אינה נלווית אליו.

אכן, בחג השבועות אין מצווה מיוחדת, כי ישנה התורה בעצמה, והיא כוללת הכל. ובכל זאת, איזה מסר חזק וייחודי נישא איתנו מן החג? מה ילווה אותנו בהמשך דרכנו?

עניין החסד, המודגש כל כך במגילת רות. לקט, שכחה ופאה, וכל שאר המצוות הרבות שכל מטרותן חסד.

וכמה נאה משתלב החסד עם מצוות לימוד התורה. חז"ל אמרו (אבות פ"ו מ"א) כי "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה". ומהי תורה לשמה? חכמינו ז"ל במסכת סוכה (טו:) מבארים לנו שהכוונה לתורת חסד: "אמר ר' אלעזר, מאי דכתיב (משלי לא כו) 'פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה', וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד. אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד. איכא דאמרי, תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד".

רואים אנו את המושג של מצות גמילות חסדים המשולבת וממוזגת עם עצם לימוד התורה. אמנם גמילות חסדים כפשוטה פירושה עזרה וסיוע גשמי, כגון צדקה וביקור חולים, אך ישנה גם מצאת גמילות חסדים ברוחניות, וכידוע מאמר חז"ל אין עני אלא בדעת, והחסד הוא באמצעות התורה עצמה, על ידי שדולה הוא מתורתו שלמד ומשקה את מימיה המתוקים גם לאחרים.

זו היא מדריגה עצומה גם בלימוד התורה וגם בגמילות חסדים, שהרי הוא בעצמו זקוק ללמוד עוד ועוד, שכן התורה היא ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים, ואין סוף ותכלית לשיעור המוטל על האדם להשתלם בידיעת התורה על בריה, ואף על פי כן אינו חס הוא על עצמו ועל התקדמותו בתורה, ומפריש מעצמו שעות נכבדות שבהן דואג הוא רק ללמד את התורה לאחרים, זו היא המעלה הנשגבה והיקרה של תורת חסד, ועליה הפליגו חכמינו ז"ל בשבח יקר גדולתה, ואותה נתנו לנו לקבוע ולחקוק בנפשותינו בקריאתנו את מגילת רות ביום המקודש חג השבועות.

לימוד תורה לרבים ביחד עם קיום כל המצוות הקשורות בגמילות חסדים, יקרבו את הגאולה ויחישו את ביאת המשיח שהוא נצר מרות, בעלת החסד מובהקת.

אומר בועז לרות (רות ג'): 'ברוכה את לה' בתי, היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר'. מה הוא החסד האחרון שאותו משבח בועז ואומר כי טוב הוא מן החסד הראשון?

מבאר האלשיך הקדוש: החסד הראשון היה חסד גשמי, הכוונה, כפי שאמרו רבותינו ז"ל (רות רבה ב טו), לטיפול בקבורתה של בעלה מחלון, לויתור על כתובתה וכן על עזרתה לחמותה נעמי. החסד האחרון היה קיום מצוות ייבום - חסד רוחני, שחיפשה ללכת אחר גואל, קרוב

גם את האנשים אשר שכלם קטן, גם את השואלים שאלות על הקדוש ברוך הוא. מנהיג צריך לדעת להסתדר עם כל רובדי העם, לדעת להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד ולא להימלט מול חולשה רוחנית. יחד עם התביעה כלפי אלימלך, נבין על פי הדברים איך ייתכן שכתוצאה מהתנהגותו התגלגל כל התהליך המבורך של התגיירותה של רות, אמה של מלכות, אלא היות שסיבת בריחתו של אלימלך הייתה עקב הטרוניות על הקדוש ברוך הוא, לכן זכה שמלכות בית דוד תבוא על ידו.

תורת חסד על לשונה

טעם לקריאת מגילת רות בחג השבועות נמצא בדברי רבותינו הראשונים, והוא על פי המבואר בדברי המדרש (רות רבה ב יד) על הפסוק (רות א ח) 'ותאמר נעמי לשתי כלותיה וגו' יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי', וכך היא לשון המדרש: "כאשר עשיתם עם המתים, שנטפלתם בתכריכיהן" - טיפלתן בקבורת בעליכן מחלון וכליון. "ועמדי, שויתרו לה כתובותיהן" - הן ויתרו לנעמי על הכתובות אשר אמורות היו לקבל לאחר מיתת בעליהן. ערפה ורות התחנתו עם בני משפחה גולה. לבעליהן לא היו להם נכסים שיכלו לסמוך עליהם שיפרנסו אותן, לכן הייתה נעמי חתומה כערבה על הכתובות. עתה, כאשר הלכו מחלון וכליון לעולמם, היו יכולות נשותיהן לתבוע את כספן מחמותן שהייתה עריבה להן, אך הן ריחמו עליה בהיותה אלמנה חסרת משענת כלכלית, וויתרו לה.

וכתוב שם: "אמר ר' זעירא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר" - אין לומדים מהמגילה אף הלכה למעשה. "ולמה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים".

אם כן, נמצא שאין כל סיבה אחרת לכך שמגילת רות נכתבה לדורות אלא זו בלבד: ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים.

ואכן, המדרש מאריך ומרחיב בענין שכר גומלי החסדים, וכמו שכתוב (רות רבה ה ד): "בוא וראה כמה גדול כוחן של צדיקים וכמה גדול כוחה של צדקה וכמה גדול כוחן של גומלי חסדים, שאין חוסין לא בצל שחר ולא בצל כנפי חיות ולא בצל כנפי כרובים ולא בצל כנפי שרפים, אלא בצל מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהלים לו ח): מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיין".

על פי הדברים הללו, כתב רבינו טוביה בן ר' אלעזר בספרו 'לקח טוב' (סוף רות), שזו היא הסיבה מדוע קוראים מגילת רות בחג השבועות: לפי שמגילה זו היא כולה חסד, והתורה גם כן כולה חסד, וכמו שנאמר (משלי לא כו): 'פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה', והתורה ניתנה בחג השבועות, לכך קוראים את מגילת רות בחג השבועות.

רבי אלעזר מגרמיזא, בעל 'הרוקח', רואה גם הוא את החסד האופף את מגילת רות כסיבת קריאתה בחג מתן תורה (הלכות שבועות סימן רצו): מנהג לקרות מגילת רות בעצרת קודם קריאת התורה. ומבאר שם שהסיבה היא, לפי שכתוב בפרשת אמור אל הכהנים (ויקרא כג כב), כאשר התורה מונה את המועדות ומגיעה לחג השבועות: 'ובקוצרכם את קציר ארצכם וגו' לעני ולגר תעזוב אותם'. חג השבועות חל בראשית עונת הקיץ שבה אדם נמצא בשדה, לכן מזכירה כאן התורה: כאשר אתה קוצר את תבואתך, השאר לעניים את מתנותיהם: לקט שכחה ופאה, מצוות שכל מטרותן חסד ומסמלות את התורה כולה שמחנכת את היהודי ליציאה מתוך עצמו ולמחשבה על טובת הזולת. את קיום המצוות הללו מוצאים אנו במגילה, כאשר בועז מאפשר לרות להסתובב בשדה וללקט שעורים, וזו היא הסיבה שקוראים בחג השבועות את מגילת רות.

מתנות עניים - והמועדות

בטעם שמביא רבנו הרוקח טמון מסר נפלא. התורה כותבת את הפסוק 'ובקוצרכם את קציר ארצכם וגו' לעני ולגר תעזוב אותם' - ממש בתוך שורת המועדים וכחלק מהם, וכבר עמדו על כך חכמינו ז"ל, ובלשונם: "מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים, פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכפורים וחג הסוכות מכאן?". רש"י מביא

משפחה של מחלון שתינשא לו וכך להשאיר לבעלה צאצאים שקשורים אליו בשורש נשמתם, ואף נחלתו תעבור בירושה לילדים שייוולדו.

מתוך הערכה על חסדה האחרון, פונה אליה בועז ומכנה אותה 'בתי'. בועז היה אז בן ארבע מאות שנה, מבוגר בהרבה מרות, על כן הוא קורא לה 'בתי'. וממשיך ואומר לה: 'היטבת חסדך האחרון' - החסד הרוחני, מן הראשון - מהחסד הגשמי. רות באה כאן לבקש חסד מבעוז, ואומר לה בועז: דעי כי את היא זו שגומלת חסדים, אַתְּ - כל כולך חסד, והחסד הרוחני שעשית בחפשך גואל לבעלך, יותר גבוה מהחסד הגשמי שגמלת עמו בדאגתך לקבורתו.

הפסוק ממשיך: 'ולבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר'. אומר לה בועז: הרי היה באפשרותך לחפש חתן המתאים לגילך, מן הסתם ישנם לא מעט בחורים בגילך שהיו שמחים להינשא לנסיכה המואבית, אך את - לא את טובתך האישית חיפשת. כל כוונתך לשם שמים וכל מטרתך היא רק לעשות חסד עם מחלון ועם משפחת אלימלך, ולהקים להם שם ושארית לזכר עולם.

כמו רות, גם בועז היה בעל חסד עצום. הוא נעתר לבקשתה של רות ונושא אותה לאשה, ומתברר שהנישואים היו רק ללילה אחד, למחרת נפטר בועז. בועז, ראש הסנהדרין, היה אחיינו של אלימלך, כפי שחז"ל אומרים (בבא בתרא צא): "אלימלך ושלמון אבי בועז ופלוני אלמוני ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב היו". ומוסיף רש"י, שאף על פי שלאלימלך הייתה זכות אבות, לא הועילה לו בצאתו מארץ ישראל לחוץ לארץ. אם כן, לכאורה טבעי היה שלבועז תהיה טרוניה כלפי אלימלך: איך עזב את העם והשאירם ללא גואל ומפרנס?! למעשה, לא רק שאינו כועס עליו, אלא עושה הוא כל מה שיכול כדי להקל על המצוקה הגדולה של אלמנתו ושל כלתו, לפרנסן ולעודדן.

נחשוב לרגע קט איך היינו אנו מתייחסים למצב כזה. אלימלך, מנהיג ופרנס הדור, עוזב את ארץ ישראל והולך למואב, למקום שהתורה מצווה להתחלק ממנו ומהעם היושב בו 'על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים', ואז יוצאת השמועה שבניו נישאו לנשים נכריות מואביות. לאחר מכן נודע שאלימלך ובניו מתו, והכל שחים על אודות יד ה' שהייתה בהם. השמועות האיומות ביישו והכלימו, ללא ספק, את כל משפחתו של אלימלך, ובתוכם בועז אחיינו.

לבסוף חוזרות להן נעמי ורות בעליבות ובמרירות, ולא לחינם הן חוזרות, יש להן סיבה ברורה (רות א'): 'ותקם היא וכלותיה ותשב משדה מואב, כי שמעה בשדי מואב כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם'. כלומר, כעת יש לחם, הסתיים הרעב, הצרה נגמרה, אפשר לחזור. והיכן הייתן בזמן הרעב? בתקופת המצוקה?

ועל אף הכל בועז מקרב את רות, ומזמין אותה ללקוט תבואה רק מהשדה שלו, כדברי הכתוב (רות ב יד-ט): 'ויאמר לה בועז לעת האוכל גושי הלום ואכלת מן הלחם וטבלת פתך בחומוץ, ותשב מצד הקוצרים ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר'. בועז מפנק אותה ודואג בעבורה לאוכל הכי טוב שיש, הוא ממלא את סלה בשפע של מזון גם בעבור נעמי.

וממשיך הכתוב ואומר: 'ותקם ללקט, ויצו בועז את נעריו לאמר: גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוהו. וגם שול תשולו לה מן הצבתים ועזבתם ולקטה ולא תגערו בה. ותלקט בשדה עד הערב ותחבוט את אשר לקטה ויהי כאיפה שעורים'. מלבד היחס המיוחד והמכבד והנתינה ביד נדיבה ובמאור פנים, השלים בועז את חסדו ואף נישא, כאמור, לרות. היה זה חסד עצום, שבאמצעותו נתקנה משפחתו של אלימלך.

מיסוד איתן זה של חסד קמה ונבנתה מלכות בית דוד.

העני עושה עם בעל הבית

חכמינו ז"ל שואלים (ויקרא רבה לד ה, רות רבה ה ט), מה הכוונה 'האיש אשר עשיתי עמו', הן היה לה לומר 'שם האיש אשר עשה עמי', כי הלא בועז עשה חסד עם רות ולא רות עם בועז. ומכאן דרשו חז"ל: "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית". מסביר

בעל העץ יוסף: כאשר אדם מעניק צדקה משלו, מקבל העני את המתת, והנותן מקבל שכר מאת ה'. הדבר דומה למעיין שנפתח, ומימיו יוצאים ומתפשטים החוצה. השדות והכרמים שותים את מי המעיין היוצאים - אכן נהנים ופורחים, אך מי שמרוויח יותר הוא המעיין עצמו, משום שמתפנה בו מקום למים חדשים וזכים מן המקור עצמו. כך אמרה רות לנעמי: בועז האכילני ונתן לי קלי, אך קיבל בזכות מעשהו טובות וברכות ושפע שמימי מן המקור בעצמו.

והכינו את אשר יביאו

האלשיך הקדוש מוסיף הארה נוספת: לימדונו רבותינו ז"ל (תענית כג), כי רבה זכות המאכיל לעני אוכל מהנותן לו מעות, היות שכאשר מאכילים אותו רבה הנאתו, ומשום כך ירד המטר תחילה מצד אשתו של אבא חלקיה ואחרי כן לצד בעלה.

וכך הוא הסיפור: אבא חלקיה היה נכדו של חוני המעגל. כאשר היתה בצורת ולא ירדו גשמים, היו החכמים שולחים ומבקשים שיתפלל שירדו גשמים, ואכן, אחר תפילתו היו הגשמים באים.

פעם בזמן בצורת, שלחו אליו זוג חכמים לבקש ממנו שיעתיר על גשם, עלו אבא חלקיה ואשתו לעליית הגג. עמד אבא חלקיה והתפלל בזוית אחת של עליית הגג, ואילו אשתו עמדה והתפללה בזוית אחרת, וכך העתירו שניהם שירדו גשמים. שמע הקדוש ברוך הוא את תפילתם והחלו השמים להתכסות בעבים, אך הקדימו העננים לעלות מהזוית בה התפללה אשתו של אבא חלקיה.

שאלוהו החכמים: מדוע הקדימו העננים לעלות מהצד שבו עמדה אשתך והתפללה, ורק לאחר מכן הם עלו מהצד שאתה התפללת? השיב להם אבא חלקיה: היות שהאשה מצויה כל היום בבית, ואם בא אליה עני לבקש על נפשו, מיד הולכת היא ונותנת לו כדי מחייתו. ועוד, שהיא נותנת לעניים פת מוכנה לאכילה וממילא הנאתם קרובה ומזוונת, שהרי יכולים הם לאכול מיד את מה שקיבלו ואינם צריכים לטרוח עוד לקנות אוכל, ואילו אני, כיון שאני נמצא כל היום בבית המדרש, אינני מצוי כל כך לעניים, ואף כשאני נותן אני נותן להם רק מעות ולא מזון, ואין הנאתם קרובה כל כך אלא עליהם לטרוח ולקנות אוכל במעות אלו, ולכן זכותה גדולה מזכותי, והקדימו העננים לבוא מהצד שהיא עמדה בתפילתה.

דוגמא נוספת מביא האלשיך הקדוש מסיפורם של חכמינו ז"ל (כתובות סז): על מר עוקבא: עני אחד היה גר בשכונתו של מר עוקבא, והיה מר עוקבא רגיל כל יום לזרוק לו ארבעה זוזים בחור העשוי במפתן ביתו לציר הדלת, מבלי שהעני יראה מי הוא התומך בו. יום אחד אמר העני לעצמו: אלך ואראה מי הוא זה שעושה עמי את החסד הזה. אותו היום התאחר מר עוקבא בבית המדרש יותר מהרגיל, על כן באה אשתו אלו בדרך לבית העני. כיון שראה העני שמר עוקבא מטה את הדלת כדי להכניס את ארבעת הזוזים כדרכו, יצא אחריהם, אולם מר עוקבא ואשתו רצו מפניו, כדי שלא יגלה העני מי הוא המטיב עמו ויתבייש מפניו.

לבסוף, כדי להשתמש מן העני שרדף אחריהם, נכנסו מר עוקבא ואשתו לתוך תנור אחד, שאמנם היה גרוף מאש אבל עדיין להט. נכוו רגליו של מר עוקבא מחום התנור, אולם רגליה של אשתו לא נכוו. אמרה לו האשה: קח את רגליך ושים אותן על רגלי. חלשה דעתו ונתעצב אל לבו בראותו שזכותו קטנה מזכותה של אשתו. אמרה לו אשתו: אני מצויה בדרך כלל בתוך הבית, במקום שהעניים מוצאים אותי בקלות, וההנאה שהעניים מקבלים ממני מזוונת להם תיכף, כי אני מחלקת להם מזונות שהם יכולים לאכול מיד. אתה, לעומת זאת, נותן לעניים מעות והם צריכים לטרוח ולקנות מזון, לפיכך זכותי גדולה משלך.

מקשה הגמרא: מדוע היו צריכים לברוח ולהיכנס לתוך תנור לוחט? ומתרתצ: "משום דאמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא, ואמרי לה אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פניו חברו ברבים".

ב' סיון תרצ"ז

הרה"ק רבי חיים אלעזר שפירא
חמונקאטש זצ"ל
בעל מנחת אלעזר

ניצלו בזכות ברכתו

בעיר סאטנאווע (בפולין) לפני המלחמה היה גר הרה"ק רבי שלמה חנוך מראדומסק זצ"ל הי"ד, ולו בתו היחידה שנשאה להגה"ק רבי משה'לע רבינוביץ זצ"ל הי"ד, ראש ישיבות כתר תורה [הוא היה גאון עולם, והגאון מטשעביץ זצ"ל הפליג תמיד בשבחו וביכה את הארוז שנגדע בטרם עת, ועד כדי, שחתנו הגרב"ש שניאורסוהן זצ"ל אמר פעם שאצל חמיו התבטא צרת המלחמה בשני דברים, האחד אבידת כלל ישראל, והשנית, אבידת רבי משה'לע הנ"ל], ושנים רבות עברה מחתונתם ולא התברכו בזש"ק.

פעם כששהה המנחת אלעזר זצ"ל להבראה בגלילתם נסע רבי משה'לע לשחר פניו ולבקש את ברכתו, ואכן המנחת אלעזר הבטיחו שיוולד לו בן זכר בתנאי שהוא יהיה מוהל, וכמובן הסכימו לכך, ולתקופת השנה נולד להם בן זכר למזל טוב, וכמדובר הזמינו את הרה"ק ממונקאטש לבוא לסאטנאווע לשמש במוהלות, והיות שהברית היה ביום ששי כבר נשאר לשבות שם בשבת.

יודע שהרה"ק ממונקאטש זי"ע היה מפורסם לקנאי גדול הלוחם מלחמות ה' ומגלה דעתו ברבים בלי פחד, לכן חשש האדמו"ר מראדומסק שבעת יערוך המנחת אלעזר סעודה שלישית ידבר נגד האגודה, וחשש מבני העיר שרובם היו מתומכי אגודת ישראל שלא יגעו בו לרעה ח"ו, לכן הזמין אליו קבוצה בחורים גיבורים מתלמידי ישיבתו (כידוע שלפני המלחמה היו לו כמה ישיבות כתר תורה דחסידי ראדומסק ברחבי פולין וגם בסאטנאווע היה ישיבה) ואמר להם, שבסעודה שלישית ילכו לשהות בצל הרה"ק ממונקאטש ויסביבו אותו כחומה, שלא יוכלו לנגוע בו לרעה, וכן עשו.

ובעת השמיע דברי תורה בעת רעווא דרעוויין אכן התחיל לדבר נגד האגודה בקול חוצב להבות אש כדרכו, והיו מבין הקהלה אנשים שרצו לגשת אליו וכו' אמנם הבחורים שעמדו סביבו שמרו עליו בכל משמר שאף אחד לא יהין לעשות לו כלום. ומשך כל הזמן לא הבחין הרה"ק ממונקאטש בנעשה סביבו, אבל אחר מעריב כשהסתובב ראה שהוא מסובב ב'שומרים', ותיכף הבין הענין, והתבטא על הוקרתו אליהם ואמר להם: 'אתם שמרתם אותי לכן השי"ת ישמור אתכם!'

עד כאן מה שאמר להם - וכל אלו הבחורים מקבוצה זו ניצלו מכל מלחמות ומאורעות המלחמה ויצאו ממות לחיים! והם היו הקבוצה היחידה מכל תלמידי ישיבת כתר תורה בסאטנאווע ששרדו למעלה מדרך הטבע את המלחמה! [עובדא זו שמעתי מאחד ששמע משני אחים ישישים לאויט"א הגרים בעיר לאס אנגע'לעס ששניהם היו באותו הקבוצה].

(הגה"ח רבי נפתלי גראס שליט"א - ג' באר הגן)

ג' סיון תרמ"ד

הגה"ק רבי אריה לייב בלייך זצ"ל
אבד"ק לאבאווא

שליחו של הרה"ק מצאנו ללמוד קשר התפילין

יודע שהרה"ק מצאנו היה לו קשר מיוחד לתפילין של ראש הנעשה כמו מ"ם סתומה, ומקורו של קשר זה הוא מאת הגה"ק רבי נתן אדלער זצ"ל.

וכתב בספר דרך הנשר (עמ' מד) דבהיות הרה"ק מצאנו במרחץ באדען (הסמוכה לוויען) שלח שליח מיוחד לפערשבורג ללמוד אופן עשיית קשר הנ"ל. וכן הוא בספר כל הכתוב לחיים (סדר הנחת תפילין אות יט).

וסיפר הגה"צ רבי משה הלברשטאם ששמע שזקינו הגה"ק מצאנו שלח שליח מיוחד למרחקים ונתן לו מאה זהובים על הוצאות הנסיעה, כדי להתלמד אומנות קשר זה הנ"ל, וכשחזר השליח שמח שמחה גדולה ועשה סעודה לכבודו. וכן מובא גם בספר פי צדיק (ציעשנוב, עמ' ש"ה) וז"ל: קדושת זקני שלח שליח מיוחד לעיר פרעשבורג שתלמד שם איך לעשות קשר כזה ע"כ.

והנה לפי המקובל, שלוחו של הרה"ק מצאנו - היה הגה"ק רבי אריה לייב בלייך זצוק"ל, והרה"ק מצאנו החזיקו על חשבונו ג' חדשים, כדי שילמוד שם את הקשר מהראב"ד פרעשבורג הגאון רבי דניאל פרוסטיץ זצ"ל.

קונטרס זכרון אריה

ה' סיון תקנ"ז

הרה"ק רבי זאב וואלף מזיטאמיר
זי"ע

בעל אור המאיר

איך לבחון את עצמו היכן אוחז בעבודת ה'

על משפכי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי וגו' (שיר השירים ג, א).

הרוצה לבחון את עצמו היכן הוא אוחז בעבודת ה', יבדוק בשעה שקם ממיטתו, אם מיד נופלים ברעיונותיו דברי תורה או מחשבה בעבודת השי"ת, סימן שעובד ה' אמיתי הוא.

(מפי ספרים וסופרים - ח"ב עמ' שטו)

חג השבועות תש"ח

הרה"ק רבי אברהם מרדכי אלתר
מגור זי"ע

בעל האמרי אמת

בין עסקנות לתורה: שיעור על חשיבות העיתים ללימוד

מעשה באברך עסקן, שמרוב מסירותו לעבודת הקודש זנח את לימודו ושיעוריו הקבועים.

בחג השבועות בא לעיירה גור, לשהות במחיצת הרבי האמרי אמת זי"ע. במוצאי יום טוב - חג מתן תורה - כשניגש האברך להפרד, שאלו ה"אמרי אמת": "האם אתה לומד תורה?" התנצל: "שעתי דחוקה עלי ואיני מספיק."

אמר לו ה"אמרי אמת" שיכנס אליו שנית לאחר שיפרד מכולם. כעבור שעות אחדות נכנס ומצא את הרבי עומד בחדרו ליד שולחן מלא וגדוש קויטלך, מכתבים, מברקים וכיוצא בהן - ערימות

של צרות, בעיות ועניינים שדרשו הכרעה. נתן בו הרבי עיניו ושאלו בקצרה: "ולוי יש פנאי?!" שאל ולא יסף.

אותו אברך, שידע היטב כמה מספיק הרבי ללמוד עם טרדותיו העצומות, לא היה זקוק ליותר מזה.

(ראש גולת אריאל - ח"א עמ' רמה)

ד' סיון תשי"ג

הגאון רבי ראובן זעליג בענגיס זצ"ל
בעל לפלגות ראובן

"עברתי על קצות-החושן ארבע-מאות פעמים..."

מעשה היה, ובא רבי שלמה זלמן אוירבעך להרצות לפני גאב"ד ירושלים רבי זעליג ראובן בענגיס, שיעור שנתן בישיבה יום או יומיים לפני הביקור.

"במהלך השיחה הזכרו דבריו של הקצות'. הגאב"ד עצר את בן שיחו והעיר לו על אי-דיוק מסויים בהצגת דברי הקצות'. לא כך נאמר שם, טען, כי-אם כך וכך. ראש הישיבה עמד על דעתו. הקצות' צוטט כדבעי.

"מה עושים במצב כזה? כמו תמיד. 'ניתי ספר ונחזי', הספר הובא, נפתח ודופדף אל המקום הנכון. התברר כי הגאב"ד צודק.

"שהרב יודע טוב ממני ידעתי מזמן. ידעתי גם שזכרונו כביר וכי הוא בור סוד שאינו מאבד טיפה', סיפר לימים הגאון שהתפרסם כגדול הדור, 'אם בכל זאת היה לי בטחון שאני צודק, אני הסתכלתי בספר רק מספר ימים קודם לכן, כשהכנתי את השיעור, ואילו הוא, הרב, ראה את הדברים לפני זמן רב, מי יודע מתי'.

"פניו של רבי שלמה זלמן אמרו הכל. הרב בענגיס קרא את המבוכה והסביר: "אתה ודאי חושב שעילוי אני. שיש לי זכרון טוב ממך. אך לא כך, פשוט, עברתי על 'קצות החושן' ארבע מאות פעמים! וכי חכמה היא לזכור את דבריו במדוייק לאחר מספר כה רב של חזרות?..."

ח' סיון תרמ"ח

הגאון המקובל רבי אברהם שלום
חי חמיו זצ"ל

בעל 'אביעה חידות' ועוד

לפני העמידה בתפילה, יש הנוהגים להפנות פניהם אל אלה שמאחוריהם

מה שנוהגים בארצנו - אר"ץ זבת חלב, וברוב מקומות: כשעומדים להתפלל, קודם העמידה מהפכים פניהם לאחוריהם, ועושים תנועה בידיים לאנשים העומדים לאחוריהם, שיבואו לפניהם, מפני הכבוד, מסתבר היינו טעם למנהג זה הוא לעשות שלום זה עם זה, כמו שואלים מחילה זה מזה, כדי שיהיו כולם באהבה ואחוה כאיש אחד עד שתקובל התפילה.

אמנם ראתה עיני להרב 'שיח יצחק' בקונטרס 'תפילת כל פה' שכתב משם הרב נתן ספירא בעל 'מצת שמורים' בהגות 'ספר הכוונות' שיש רמז וסוד גדול למנהג זה וכולי וסוף דבר שמנהגן של ישראל תורה היא.

(ספר בית-אל דף קכג עמוד א אות ד. ליורונו תרל"ח)

94

הזשלמה הסדרה המזנומנטלית הרמב"ם המבואר

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

מבצע
אדיר
4,990 ש"ח
במקום 7,700
המבצע עד חג השבועות

הפרזייקט ההיסטורי

- מטפה ומוגה בי"ג נפה
- ביאור רהוט משולב על הדף
- כותרות והקדמות נרחבות
- ילקוט ביאורים מקיף
- מאות אלפי הערות והוספות
- חובה לכל בן ישיבה

ובחנויות הספרים המובחרות

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריץ שליט"א

בס"ה גיליון כ"ד

הלכות מוקצה

ג. ו' אופני טלטול.

מש"כ בזה בשש"כ פ"כ ספ"ד].
ו. סכין של מילה, נחשב למוקצה מחמת חסרון כיס, וכתב בשו"ת מהרש"ג [ה"ב ספ"ג] דלאחר הברית מותר למוהל להכניס את הסכין לתוך כלי שיש בו דבר היתר חשוב, ויטלטלם יחד למקום מוצנע, וכן הורה הגרי"ש אלישיב לנהוג, בצירוף שיטת הפוסקים דסכין של מילה אינו בכלל מוקצה. [שבות יצחק פ"ב].
ז. עציצים מבד או פלסטיק המונחים בבית לנוי, שאין בטלטולם משום זורע וקוצר כנפסק בשו"ע [סימן שלו ס"ח], כתב בשו"ת אז נדברו [ח"א סט"ז] דאם הם זולים, דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלם לצורך גופו ומקומו, ואם הם יקרים וחשובים דינם כמוקצה מחמת חסרון כיס, ולכן עציצים שמונחים על השולחן ליופי כגון באולמי שמחות, שאין מקפידים על טלטולם, לא מסתבר לדונם למוקצה מחמת חסרון כיס.
ח. פמוטים, וכן חנוכיה יקרה מכסף, שמקפידים על טלטולם, הרי אלו בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס. [שש"כ שם ס"ט].
ט. תמונה שתולים על הקיר, הוי בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס, גם אם אינה יקרה כל כך. [שש"כ שם ס"ב].

י. תעודות הוקרה שעדיין לא תלו אותם על הקיר, מסתבר שאינם בגדר מוקצה, אמנם משום נתינת מתנה בשבת צריך להיזהר בתנאים שנתבאר לעיל בדברים האסורים בשבת מדברי קבלה סעיף ז. [הגר"מ סירוטה].

ו. כלי שמלאכתו לאיסור הגדרתו ודינו.

א. כלי שמיוחד לתשייש האסור בשבת, גם אם איסור תשיישו אינו אלא מדרבנן, ואפילו אם רק רוב מלאכתו לאיסור, הרי הוא בכלל כלי שמלאכתו לאיסור.
ב. כלי שמלאכתו לאיסור, מותר בטלטול לצורך גופו דהיינו שרוצה לעשות בו מלאכה המותרת בשבת, או לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש באותו מקום שנמצא הכלי, אך לטלטלו מחמתו לצל לצורך שמירת הכלי, אסור.
ג. אם מטלטלו גם לצורך גופו, גם אם עיקר כוונתו לצורך שמירתו, מותר. ד. לקח את הכלי לצורך גופו וגמר להשתמש בו, אין צריך להשליכו מידו, אלא יכול לטלטלו למקום השמור להניחו שם כיון שהתחיל לטלטל בהיתר.
ה. שכח ולקח בידו כלי שמלאכתו לאיסור באופן האסור, לדעת המגן אברהם כיון שהמוקצה נמצא כבר בידו, מותר להמשיך ולטלטלה עד למקום השמור ולהניחו שם, אמנם בביאור הגר"א כתב דצריך להשליכו מידו, דלא הותר המשך הטלטול אלא כשלקחו בהיתר. [שו"ע ומ"ב שם ס"ג].

ז. פריטים בהיתר דלצורך לגופו.

א. בדעת תורה להמהרש"ם [שם ס"ג] כתב דההיתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, [לדוגמא פטיש לפצח אגוזים] הוא גם כשיש לו כלי שמלאכתו להיתר [דוגמא מפצח אגוזים] לצורך זה, וכן משמע דעת השו"ע הרב [שם]. ולדעת המשנה ברורה [שם] לא התירו להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, אלא אם אין לו כלי שמלאכתו להיתר לצורך זה.
ב. כתב בקצות השולחן [סק"ח סק"ד] דאם צריך לטרוח יותר בכלי שמלאכתו להיתר, אפשר דטוב יותר שישתמש בכלי שמלאכתו לאיסור כדי שלא לטרוח בשבת. והניח דין זה בצ"ע.
ג. ובשו"ת אגרות משה [א"ח ח"ה ס"א אות יב] כתב דגם לדעת המשנה ברורה, אם אין לו כלי שמלאכתו להיתר, אין צריך לילך לשאול משכיננו, אלא ישתמש בכלי שמלאכתו לאיסור הנמצא בביתו.
ח. פריטים בהיתר דלצורך מקומו.

א. בשו"ת אגרות משה [שם אות לא] נשאל על עט כתיבה שנמצא על השולחן, ואינו מכבוד שבת שיהא מונח שם, אם הוא בגדר צריך למקומו ומותר לטלטלו, והשיב דאסור לטלטלו דאין זה בכלל צריך למקומו, ומה שאינו מטלטל דבר איסור זהו כבוד השבת.

ב. ההיתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כשצריך למקומו, הוא גם כשיש לו מקום אחר לצורך אותו השתמשות, לדוגמא, אם רוצה להכניס אורחים לביתו, ובחדר אחד אין צריך לפנות כלום, ובחדר השני מונח כלי שמלאכתו לאיסור, ויצטרך לפנותו לצורך האורחים, אזי יכול לארחם באיזה חדר שירצה. [שו"ת באר משה ח"א ס"א]. והע"ה הגר"ח חזן דאפשר שדין זה הוא דווקא לשיטת המהרש"ם דלעיל, דלשיטת המ"ב, גם כן לא נאמר לתיר לטלטל אלא כן אין לו מקום אחר להשתמשות [ז].

א. שלא לצורך כלל.
ב. לצורך גופו, שרוצה להשתמש בגוף החפץ.
ג. לצורך מקומו, שהוא צריך לאותו מקום שהמוקצה מונח שם.
ד. מחמתו לצל, היינו שמטלטל החפץ מחמתו לצל כדי שלא יתקלקל, ובכלל זה, כל טלטול שהוא לצורך שמירת הכלי.
ה. טלטול מן הצד, שמטלטל מוקצה על ידי דבר אחר, כגון שהיה על השולחן, וכשמטלטל השולחן מטלטל גם כן המוקצה עליו.
ו. טלטול כלאחר יד או בגופו, שאינו מטלטל המוקצה בדרך שרגילים לטלטלו בחול, כגון דבר שהדרך לטלטלו בידו, והוא מטלטלו ברגליו או שאר אברי הגוף. [בשו"ע הרב סימן רעו ס"י כתב דאחורי ידיו או בין אצילי ידיו נחשב לטלטול הגוף, ועי' במ"ב שם סק"א, מאידך לדעת החזו"ן איש א"ח סימן מ"ז סק"ב-יג, דוקא כשדחפו ברגלו דרך הילוכו, אבל כשדחפו ברגלו ממש הוי כטלטול רגיל].
ודיניהם יתבאר להלן בע"ה.

ד. מוקצה מחמת חסרון כיס הגדרתו ודינו.

א. חפצים חשובים ויקרים שמלאכתם לאיסור, ומחמת חשיבותם הבעלים מקפידים שלא להשתמש בהם הרבה ומוקצה עצמו מהם, שלא יפחתו דמיהם והיינו מחמת חסרון כיס.
ב. חפצים העומדים לסחורה (למכירה) והבעלים מקפידים שלא להשתמש בהם שום שימוש, גם אם אינם יקרים, ומלאכתם להיתר, הרי אלו בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס. [שו"ע הרב שם ס"ד, אמנם מדברי המ"ב שם ס"ח משמע דסובר שמוקצה מחמת חסרון כיס שייך גם כן בכלי שמלאכתו להיתר, וכן משמע בספר קצשו"ע ספ"ח ס"ו, וכתב באז נדברו ח"א ס"א דדווקא בכלי שמלאכתו להיתר שהאדם מקצה עצמו מזה, כגון חפץ כבד שחושש מלהזיזו ממקומו, אבל גביע יקר שקיבל בירושה ואינו משתמש בו הרבה וכדו', גם לשיטתם אין בזה איסור מוקצה].
ג. מוקצה מחמת חסרון כיס אסור בטלטול אפילו לצורך גופו או מקומו, וכל שכן מחמתו לצל, ואם הגביהו בטעות צריך לשמטו מידו, ולדעת המגן אברהם אם הגביהו בטעות אין צריך לשמטו מידו. [שו"ע ס"א, מ"ב שם סק"ג, שעה"צ שם סק"ד, מאידך עיין בסימן רסו ס"ב בה"ל ד"ה יכול, דמשמע שלפי הכרעת הדרך החיים אין להקל במוקצה מחמת חסרון כיס אלא בסכין של מילה שהקילו בזה משום מצות מילה].
ד. כתב הכף החיים [שם סק"י, והביאו ג"כ להלכה בשו"ת אז נדברו ח"ג ס"ט] דמה שאסור לטלטל מוקצה מחמת חסרון כיס הוא דווקא טלטול רגיל, אבל לטלטלו כלאחר יד או בגופו, כגון לדחפו ברגלו, [ולהחזו"ן איש דרך הילוכו], מותר, ואחורי ידיו או בין אצילי ידיו נחשב גם כן לטלטול בגופו.
ה. לטלטל המוקצה על ידי דבר אחר, אסור, דכתב בשו"ע [סימן שיא ס"ח] דטלטול מן הצד מותר רק כשהוא לצורך דבר המותר.

ה. דוגמאות מוקצה מחמת חסרון כיס לפי סדר א-ב.

א. דלת מכוננית, במקום שאין לחשוש למראית העין, מותר לפתחו ולסגרו כשאין האור נדלק בפתיחתו, דאין למכוננית דין מוקצה כיון שאנשים נוהגים לשמור שם דברים. [שו"ת אגרות משה א"ח ח"ה אות יא].
ב. מכשירים אלקטרוניים, כתב בשו"ת אגרות משה [שם א"ח] דאם אינו מקפיד לטלטל מוקצה החול כגון טייפ קטן, אינם בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס אלא כלי שמלאכתו לאיסור שיתבאר דינם לקמן בע"ה, אך מכשירים יקרים שחושש להפסדם ואינו מטלטלם אפילו בימות החול הוי בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס.
ג. מסמכים חשובים, כרטיסיית אוטובוס, כרטיס אשראי, הוי בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס. [שש"כ שם ס"כ].
ד. נייר ריק המיועד לכתיבה, במשנה ברורה [שם סק"ג] הביא דעת הפוסקים שסוברים דהוי ליה דין מוקצה מחמת חסרון כיס, ובשלמי יהודה [עי' קצ"ב] הביא בשם הגרש"ז אוערבאך והגר"ש אלישיב, דבזמנינו שמצוי הרבה נייר והוא בזול, ואין מקפידים על זה כל כך, שוב אין להם דין מוקצה מחמת חסרון כיס, אמנם נייר משובח ויקר, או כמות ניירות כמו בלוק למכתבים ומחברות ריקים, הרי אלו בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס.
ה. מחברת שחלקה דפים כתובים וחלקה דפים ריקים, מותר לטלטלה בשבת אפילו רובה מדפים ריקים, דאין הבעלים מקצה עצמו מזה כיון שרוצה להשתמש בדפים הכתובים. [שו"ת אז נדברו ח"א ס"א ד"ה רמ"א. ועיין

פנים
מתוך הספר

ספר ויהלום

עברת קודש

מקרא ותרגום

קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום

תחת כנפי השכינה

בטרם נאריך אודות מהות התרגום, ראוי לברר מי הוא אותו 'אונקלוס' מחבר התרגום, אשר על שמו נקרא 'תרגום אונקלוס'?

תהליך התגירות של אונקלוס, כפי המספר במדרש תנחומא (משפטים ה), ללא ספק גרם בשעתו סערה גדולה ברבני העולם הגדול, וכשנודע את שרשיו ואת המקום ממנו הגיע, נבין מה מיוחד באונקלוס על פני גרים אחרים שהצטרפו לעם ישראל במשך כל הדורות.

היו אלו שלחי ימי תקופת התנאים, ברומא שלטה האימפריה הרומית בשיא תפארתה. בתקופה זו נולד אונקלוס כבן אצולה לאביו קלוניקוס. משפחתו הייתה חשוכה ומיחסת, כיון שדודו של אונקלוס מצד אמו היה אדריאנוס קיסר רומא, שבישל רשעותו במכה בפי חכמינו 'שחיק-טמאי' – 'שחקו עצמותיו'. דעה אחרת יש במסכת גטין (טו:) שהיה אונקלוס אחינו של טיטוס הקיסר, המכר לו כמי שהחריב ברשעותו את בית המקדש השני.

בשגל הילד והפך לנער, הכיר בטיבם של בני ישראל, ועבדת היותם עם מבורח על פני האמות האחרות הקסימה את אישיותו, עד שהחליט בלבו לעזוב את בית אביו ולהצטרף לבני ישראל.

ידע אונקלוס, כי אם תשמע תכניתו הנוצזת בבית המלוכה, אחת דתו להמית, ולכן נהג בערמה, ובבואו לפני דודו הקיסר הציג את תכניתו לצאת לעולם הגדול לעסק בסחורה, כך הפליג ממקומו עד שבא לארץ ישראל, התגורר, ולמד תורה מרבנותיו רבי אליעזר ורבי יהושע.

במסכת עבודה זרה (יא:) מספר, שלאחר התגירותו נשמע הדבר בבית הקיסר, שמהר לשלח אחריו גדודים של חילים שישביחו לביתו. אונקלוס בחכמתו פעל להסביר לכל אותם חילים את טיבם ומעלתם של בני ישראל, עד שהתגורו בלם, ונאש הקיסר מלשלח אחריו.

לאחר שגילתו את המרחק הגדול שעשה אונקלוס, מביתם של אצילים ורוזני ארץ עד שהכניע עצמו תחת כנפי השכינה ודבק בבני ישראל, נבין הייתה מדוע חשיבות מיוחדת בכל הדורות לתרגום שנתקן על ידו, וקדשה מיוחדת יחסה לו, עד שנתקן לאמרו בכל שבוע יחד עם פסוקי התורה.

השכל וידע אותי

דברים נפלאים כתב בהקדמת ספר החנוך לבאר טעם אמירת שנים מקרא ואחד תרגום:

אחת המצוות העקרויות והחשובות היא מצוות למוד התורה, באמצעותה יוכל האדם לדעת את הדרך ילך בה, מה עליו לעשות וכיצד יתנהג.

מסבה זו קבעו חכמים לקרא בצבור בכל שבת פרשה מפרשיות התורה, כדי לעורר את לבבות השומעים על דברי התורה והמצוות, עד שכחלף שנה וסיימו לקרא את כל התורה בלה.

לכן אף קבעו חכמים שיקרא אדם בביתו את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום מלבד הקריאה בצבור, כיון שבהיות האדם בביתו יוכל להשכיל ולהתבונן בפסוקים ולהבין את המצוה עליו בקיום המצוות.

ענין זה הסביר רבנו מרדכי יפה בעל ה'בשו"ט' (ס"א רפ"א וס"א), שטעם המנהג הוא כדי שכל אחד מיישראל יקרא את התורה בלה בכל שנה ויהיה בקי בנאמר בה, וכך כתב גם בעל 'תרומת הדשן' (חלק א ס"ב כג).

ונראה לבאר, על פי מה שפרש הגאון רבנו משה סופר בעל 'חתם סופר' (שו"ת אה"ט ס"ה ק"ט) את טעם קריאת פרשת זכור בכל שנה, שהיות שזמן שכחה הוא שנים עשר חדש, כמובא במסכת ברכות (נח: וברש"י שם ד"ה ככלי אובד) שדבר שאדם לא ראה או שמע במשך שנה שלמה נשכח ממנו, לכן יש לקרא את הפסוקים המצוים לזכור מעשה עמלק בכל שנה ושנה כדי שלא ישכח, כי הלא התורה אמרה 'לא תשכח'. מסבה זו צריך האדם לשנן את פסוקי התורה בכל שנה מחדש כדי שלא ישתכחו דברי התורה ממנו, כפי שאנו מצוים בתורה 'רק

השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך' (דברים ד ט), ורבנו הרמב"ם נקט להלכה (הלכות תלמוד תורה) שיש אסור לשכח את התורה.

ובספר 'התורה והחיים' (חלק א עמ' 75) נתן טעם לכפילות הקריאה, שמרב חביבות התורה אצל בני ישראל נהגו החכמים לקרא הפרשה בביתם בכל שבוע, ולכן קוראים המקרא פעמים, כיון שדבר החביב על האדם חפץ בו פעם נוספת, והתרגום משרתו להסביר לנשים שאינן מבינות את המקרא, בלשון השגורה בפיהן. שרשם של דברים אלה נוכל למצא בדברי רבנו הראב"ה (ח"א ברכות כג), שכתב שהטעם לשנים מקרא הוא להודיע את חשיבות המקרא, והתרגום כדי לפרש הפסוקים לעמי הארץ.

אודיאן תליתא

טעם לקריאת הפרשה באופן של שנים מקרא ואחד תרגום דוקא, באר באופן נפלא רבנו המהר"ל מפראג בספרו 'תניבות עולם' (נתיב העבודה פי"ג), וכן הביא לפרש רבי משה מת בספרו 'משה משה' (דיני שבת אות תסד):

חכמינו ז"ל אמרו (חגיגה ה), ששלוש פעמים נאמרה התורה לבני ישראל, בתחלה נתנה בהר סיני, וגשנית באהל מועד ופעם שלישית בערבות מואב.

אך בשונה משתי הפעמים הראשונות, בהן נאמרו הפסוקים כפי שהם, בפעם השלישית באר משה את הנאמר בתורה לבני ישראל, כפי שכתוב בתחלת ספר דברים 'והאיל משה באר את התורה הזאת' (דברים א ה).

בכך יעלה יפה להבין, מדוע קריאת הפרשה נאמרת על ידינו בפעם השלישית על פי התרגום, כנגד הפעם השלישית שבה באר משה את התורה לבני ישראל, שהלא אף התרגום נתקן כדי לבאר ולפרש את פסוקי התורה בשפה המובנת לכל העם.

הגאון רבי יחיאל מיכל הלוי עפשטיין מצטט בספרו 'ערוך השלח' (ס"א רפ"א ס"ד) את דברי המדרש (ילקוט איוב כח), שכל דבר ודבר מהתורה שהיה הקדוש ברוך הוא אומר למשה רבנו, היה אומר שתי פעמים בלבו, בכיבול, ולאחר מכן היה אומר למשה. לכן גם אנו בקריאת הפרשה משלשים את אמירתה שלש פעמים.

ולדעת המקבלים, ענין גדול יש בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, שכזה זוכה האדם להמשיך על נפשו את אור השבת בנפש, ברוח ובגשמה, ובשקידים לקרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום לפני בניית השבת, יהיה מוכן לקבל את נעם שבת המלכה ולהתענג מזיוה באופן הנעלה ביותר.

שנות חיים

בדורות, מרבים האנשים לתור אחר סגלות שונות, לזכות על ידן לברכה וישועה בכל עניניהם, וככל שנוקפים הימים והזמן חולף ציאות סגלות חדשות ודבות, מהן אשר מקורן לוט בערפל ושרשן אינו ידוע.

אמנם, נאמנים עלינו דברי חכמינו ז"ל, שתלו את סגלת החיים בדברים מסיימים כפי שקבלו לנכון, ככה תורתם וצדקותם.

כפי שהובא בתחלה, על מנהג אמירת שנים מקרא ואחד תרגום, אמרו חכמינו במסכת ברכות (ח:) שהמשלים פרשיותיו עם הצבור 'מאריכין לו ימיו ושנותיו', ומי האיש החפץ ימים לא יסור ממנהגו לקרא בכל שבוע את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום.

רבנו יעקב בן אשר 'בעל הטורים', מצא בפרושו לתורה רמז לדברי חכמינו בפסוק הראשון של ספר שמות (וא א): 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו'.

המלים 'ואלה שמות בני ישראל' הן ראשי תבות: 'ואדם אשר לומד הסדר, שנים מקרא ואחד תרגום, בקול נעים ישרי, יתה שנים רבות אריכים לעולם'.

ובספרו 'מטה יהודה' (ס"א רפ"א) רמז הגאון רבי יהודה עיישא סגלה זו בפסוק 'מפני שיבה תקום ותדרת פני זקן ויראת מאללהך אני ה' (ויקרא יט לב): ראשי תבות של המלים 'מפני שיבה תקום ותדרת' מרביבים את המלה 'שמות', שהיא ראשי תבות של 'שנים מקרא ואחד תרגום', להורות שהקורא שנים מקרא ואחד תרגום, יזכה לעשרת שיבה ומאריכין לו ימיו ושנותיו, כסיום הפסוק 'והדרת פני זקן'.

מלון ירוזן וזוזשום נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא

חז"ל תא

חז"ל תא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

עיקר התכלית עמל ויגיעה בתורה

אחריו, כך גם הדיבור והמחשבה הראשונים שבבוקר מושכים אחריהם את כל הדיבורים והמחשבות של אותו היום, ולכן יראה האדם לקדש את ראשית מחשבותיו ודיבוריו, ועל ידי כן יוכל בנקל לקדש את כל שאר היום.

על פי זה פירש הבית אברהם (שבועות ד"ה ויהי) את הפסוק (שמות י"ז) 'בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים, אם מיד בבוקר יקבל על עצמו מלכות שמים בקולות וברקים, על ידי זה תיקבע בליבו אמונה טהורה ויראת שמים על כל היום.

עוד כתב החיד"א בעבודת הקודש (מורה באצבע אות סג) שנכון שלא לדבר בענייניו מעת אשר יקום, ויהיה דיבורו הראשון לברך קונו, וכל שכן שהוא גדר שלא ימשך בדברים עם בני ביתו ומשרתיו קודם שיברך ויתפלל.

בקומו ממיטתו ככה יהיה אצלו כל היום, ועל ידי תרימו תרומה תהיה שארית היום מקודשת כמו תבואה אחרי שהפרישו ממנה תרומות ומעשרות.

כל היום נמשך אחר מחשבה דיבור ומעשה הראשונים ביום

לפיכך עמדו רבותינו הקדושים ועוררו אותנו שוב ושוב לקדש את ראשית היום כפי שכתב באגרא דפרקא (אות רה) אשית תלמידי הבעל שם טוב ע"ה להיזהר בעומדו ממיטתו שתהיה המחשבה הראשונה והדיבור הראשון והמעשה הראשונה לה' יתברך בתורה ובמצוות, ועל ידי זה יהיו נגררים כל המחשבה והדיבור והמעשה של כל היום לעבודת ה'. וכן איתא מהמגיד ממעזריטש ע"ה שלעולם הדיבור והמחשבה הראשונים הם העיקר, וכמו האח הבכור שכל אחיו נמשכים

ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה (שמות י"ט טז).

כפי מה שהאדם מקדש את ראשית היום בעבודת ה' כך זוכה להתקדש בעבודת כל אותו היום, וכך דרש במאור ושמש (ד"ה וידבר): בבואכם אל הארץ מיד כשבאה הנשמה לעולם הזה בקומו ממיטתו, אזי ראשית עריסותיכם תיכף בתחילה כשתעמדו ממיטותיכם, חלה לשון תפילה, שתהיה ראשית עבודתכם בתפילה לה'. וכך היה מפרש הרה"ק רבי זושא מאניפולי ע"ה, בבואכם אל הארץ מיד כשבאה הנשמה לעולם הזה בקומו ממיטתו, ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה לה', עריסה לשון מיטה, שמיד כאשר תקומו מהמיטה תרימו תרומה להפריש את עצמכם לשם ה', במחשבה דיבור ובמעשה, וכמו שיקבל עליו האדם מיד

מילתא דפליאה

במתן תורה כלתה נפשנו להידיבק באור פני מלך

שמביאים תענוג, ובוודאי בְּשָׂמַיִם אלו הינם משורש התענוג שמילא את כל חלל העולם, וראו את המראה הגדול והבהיר של 'וירד ה' על הר סיני' (שמות י"ט כ) שהרכין הקב"ה שכינתו וירד על הר סיני ופתח להם כל שבעת הרקיעים וראו שהוא יחיד, מרוב תשוקה ועריבות לא יכלו לעמוד ברשפי אש שלהבתי ופרחה נשמתן בדביקות, אך הקב"ה החייה אותם והניחם בחיים כדי שיהיה המשך להתגלות זו לבניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות.

[וראה עוד במאור ושמש (שבועות ד"ה ואמר רבי יהושע בן לוי ה-א') שהרחיב באר היטב השני מאמרים של ר' יהושע בן לוי הנ"ל, אשר מאמר הראשון הוא פירוש למאמר השני וכו', כי במאמר הראשון אמר שנתמלא העולם כולו בשמים, ולא נתבאר לנו מה הם הבשמים ולאיה צורך היה. על זה אמר מאמר השני שעל כל דיבור ודיבור יצאה נשמתם רצונם, לגודל התשוקה והתלהבותם לדבק בשורשם ולא חפצו עוד לשוב לעולם הזה מחמת גודל העריבות שהשיגו והרגישו אור קדושתו יתברך שמו, והוריד הקדוש ברוך הוא טל של תחיה רצה לומר, כאשר אומר במאמר ראשון שנתמלא העולם כולו בשמים, רצה לומר העריבות וקדושה העליונה מהעולם היותר עליון, אשר שם אין שום השגה רק כמאן דאריח ריחא, הוריד קדושה גם לעולם הזה וכאמור, למען יחשקו לשוב לעולם הזה].

אמרו חז"ל (שבת פח:): ואמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר (שיה"ש ה ו) 'נפשי יצאה בדברו', ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמת דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם. ולכאורה הדברים צריכים ביאור, האם אכן רצה הקב"ה שימותו, הרי הוריד עליהם טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם, אם כן מלכתחילה מדוע פרחו נשמתם.

ועוד קשה בדברי בני ישראל לפני משה רבינו ע"ה (שמות כ טז) 'ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות'. והקשו צדיקים הרי נשמתן יצאה בדביקות עצומה וגעלה נפשם את בשרם, אם כן מה להם לבני ישראל לחשוש 'פן נמות' וכי יש לך תענוג גדול מזה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו למות מחמת דביקות וכיסופין לה' יתברך.

אולם ביארו הצדיקים, כי אכן במעמד הר סיני ראו בני ישראל את המראה הנפלא מאורו יתברך, והגיעו למעלת המלאכים כדכתיב (תהלים פב ו) 'אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם' שמדבר על עת מתן תורה (ע"ז ה.), ולא זו בלבד, אלא עוד התעלו והגיעו לדרגה גבוהה יותר ממלאכי השרת. וכשהרגישו כי נתמלא כל העולם בְּשָׂמַיִם

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

הטעם שבני ישראל קבלו את מצוות התורה מעט מעט

על הארץ ויעלה מדרגה אחרי מדרגה עד שיגיע השמימה.

המדלג שלא כסדר בעבודתו גורם להגביר היצר כנגדו

עוד זאת אמרו והזהירו רבותינו הקדושים, כי המתעלה שלא לפי דרגתו גורם להגביר את היצר נגדו, כי הנה כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו (סוכה נב.), ואם מתעלה בבת אחת גורם לכך שגם היצר הרע יתגבר מאוד כנגדו, וכמעט שלא יהיה ביכולתו לעמוד כנגד יצרו, אכן החכם עיניו בראשו שתהיה עבודתו מעט מעט ובהדרגה, ועל ידי זה ירגיל עצמו להתגבר כנגד יצרו ולא יבוא לידי מכשול. וזהו שהצטוו לאחר מתן תורה (שמות כ כג) 'ולא תעלה במעלות על מזבחי', שלא יעלו כמה מעלות בבת אחת, כדי שלא יבוא לידי נפילה ובזיון כמו שמסיים הכתוב 'אשר לא תגלה ערותך עליו'.

וזהו שמצינו שהיו בני אדם שזכו ברגע אחד לחיי העולם הבא, והיה רבי בוכה ואומר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים. וענין בכייתו של רבי תמוה, אם יש קונה עולמו בשעה אחת בכייה זו למה. אך כיון שעיקר העלייה בעבודת ה' צריכה להיות לפי הסדר מדרגה אחר מדרגה, ולא באופן זה שאמנם קנה עולמו אך היה זה בשעה אחת ובקפיצה אחת.

בפסוק זה נרמז אזהרה לעובד ה'

היה הרה"ק החתם סופר ע"ה מבאר, כי פסוק זה בא לרמוז לכל הבא בשערי עבודת ה' ועז חפצו להתעלות בעילוי אחר עילוי בעבודתו את בוראו, עליו לדעת דברי התורה ולא יבוא לראות כבלע את הקודש שלא יבוא לבלוע הקדושה בפעם אחת שלא בהדרגה, כי על ידי זה ח"ו ומתו כמו שאמרו חז"ל (ברכות מג:): פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. אלא על האדם מוטל להכיר את מקומו ודרגתו וכשיתקן וישלים דרגתו יוכל להעפיל לדרגה גבוהה הימנה, וכך כתב בחובות הלבבות (שער אהבת ה' פ"ז), צריך להיזהר לקנות מידות טובות לאט ובמתניות, כדי שיתרגל להתנהג בהם, ויזהר שלא להרבות בעבודתו יותר מיכולתו כדי שלא יאבד מה שכבר יש לו, כי ריבוי השמן בנר הוא סיבה להיחלשות האור.

להיטיב מעשיו, כדי שלא יכביד עליו עול התורה שמא תקופץ בו נפשו.

משל שתהיה העבודה בהדרגה

צא ולמד גם מה שכתב בספר עקידת יצחק (שער צב) שאין נדרש מהאדם להגיע בבת אחת אל השלימות, אלא מעט מעט יעלה עד לראש המדרגות, והמשיל משל למלך שציוה על עבדו לטפס לראש מגדל גבוה, והיה המגדל סגור מכל עבריו ואין דרך לטפס לראשו, התיירא העבד כיצד יעלה בידו להגיע לראש המגדל הגבוה, אמר לו חכם אחד, בודאי אין ביכולת בן אדם להגיע בבת אחת לראש המגדל, אבל העצה לכך היא לעלות ולטפס מעט מעט, ויעשה לו סולמות שיקרבוהו בדרך אל הגג, וכך יוסיף ויטפס עד שיצליח להגיע לראש המגדל. כן הוא גם בעבודת ה' בודאי שאי אפשר לשום אדם להגיע בבת אחת אל השלימות בעבודת ה', והדרך הנכונה היא להתחיל כפי יכולתו ולהוסיף להתעלות מעט מעט עד שיגיע אל השלימות.

יציאת מצרים שלא בהדרגה

ואף שביציאת מצרים זכו בני ישראל להתעלות למעלה ממדרגתם בבת אחת שלא בהדרגה, והיה בזה שינוי סדרי העולם שהאירו להם אורות מופלגים שלא לפי הכנתם, ואפילו שהיו ממש בדיוטא התחתונה והיו ערומים מן המצוות זכו להגיע למדרגות עליונות עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים, מכל מקום ירדו אחר כך ממעלתם, והיו צריכים לעמול במשך מ"ט ימי הספירה לחזור ולהגיע למדרגה זו בכוח מעשיהם.

מצות הגבלה כהכנה למתן תורה

ובדרך זו היתה ההכנה למתן תורה, שהצטוו בני ישראל להגביל עצמם לבלתי יתקרבו לפניו ממחיצתם, וזהו שנאמר להם (שמות יט יב) 'השמרו לכם עלות בהר', שתהיה העליה בהר ה' קימעא קימעא ולא בדרך דילוג וקפיצה, וכמו שהצטוו מיד אחרי מתן תורה 'ולא תעלה במעלות על מזבחי' (שם כ כג), וגם 'סיני' בגימטריא 'סלם', לרמוז שתהיה עבודת ה' כעליה בסולם מדרגה אחרי מדרגה, בבחינת 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' (בראשית כח יב), ולא ידלג בבת אחת לראש המדרגות, אלא יקבע סולם

וזאת עשו להם וחי ולא ימתו בגשתם את קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל משאו. ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו (ד י"ט-כ). כלל גדול מובא בספרים לכל הבא בשערי עבודת ה', שכאשר רוצה להתקרב אל הקדושה הן בענייני סוד מרע והן בענייני עשה טוב, צריך להיזהר בזהירות יתירה שלא יבחר לעצמו דרך גבוהה ומדרגות עליונות שלמעלה מהשגותיו וכוחותיו, בין אם הם בגשמיות ובין אם הם ברוחניות, כי המטפס ועולה בלי הדרגה בפסיעה גסה ובפעם אחת, לא די שלא יעלה בידו להחזיק במעלות ומדרגות מופרזות אלו שאינם תואמות לפי מצבו ומעמדו, אלא אף גם זאת עלול ליפול ולרדת אף ממדרגתו אשר כבר עומד בה עתה. וכל זה הוא מעצת היצר הרע להכשיל את האדם, ולכן צריך להיזהר מאוד ולעלות בהדרגה מחיל אל חיל עד שיגיע למדרגה רמה וגבוהה ותתקיים בידו.

גם בני ישראל קבלו את מצוות התורה מעט מעט

כשבא הקב"ה לתת תורה לעם ישראל, לא הכביד עליהם בפתע פתאום עול תרי"ג מצוות, אלא מתחילה במצרים כשהיו ערומים מן המצוות נתן להם דם פסח ודם מילה, ובצאתם ממצרים כשבאו למרה נתן להם שבת וכיבוד אב ואם ודינים, ובמעמד הר סיני ציוה להם עשרת הדברות, עד שבערבות מואב השלים לצוות להם את כל התורה.

מביא רבינו בחיי משל להבנת הדברים, משל לאדם היושב זמן רב בחושך, ואם יצא פתאום ויסתכל בשמש יחשכו עיניו ותסתכן ראייתו, ולכן צריך שיסתכל באור מעט מעט עד שיתרגל בכך. וכשם שיקרה זה באור השמש, הוא הדין והוא הטעם בעצמו באור השכל, כי הדברים השכליים בדמיון הדברים הטבעיים, כי יקרה לשכל כמקרה החושים, וכוחות הנפש הלא הם קשורים עם כוחות הגוף. לכן מצינו בענין השגתו יתברך שיצטרך האדם לחנך שכלו מעט מעט, ובזה תהיה השגתו עולה ומתרחבת והולכת, כענין אור השחר שמתחיל לזרוח מעט אור ואחר כך הולך ומרחיב. ומי שעושה מעשיו במחשך ולא זרח עליו אור התורה, אסור לו לקפוץ בפעם אחת, אלא מעט מעט ירגיל עצמו

בשמירת העיניים תלוי צלם הפנים

לו מראש השנה' (ביצה טז), והשתדלותו אינה מעלה ומורידה כהוא זה. וידע נאמנה, כי אף אם נדרש להתגלגל בדרכים הכל כדאי כדי שלא יהיה קטרוג ח"ו, ולכן יעשה זאת רק בדרך המותרת, וככל שמשתנים פניו אות וסימן הוא כי בביתו יתמלא שובע רב בשפע והרחבה.

כשנוהג כעני ואינו זן עיניו מראיות אסורות מסיר מעליו גזירת ההשתדלות

אך ביתר עומק יש ללמוד מכך, כי אם כל תכלית השתנות פניו היא למנוע קטרוג, הרי שבידו לפעול זאת ללא השתנות פניו, כי כאשר אדם מתהלך בדרכים ומשים עצמו עני שאינו נהנה וזן עיניו מכל מנעמי העולם החולפים על פניו, ומקיים 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' (להלן טו לט) בהידור, פועל בהנהגתו זו שלא יצטרך לבוא להשתנות פניו וצורתו, כי השיג התכלית שנראה בעיני האומות ושריהם כעניים, וממילא ישפיע עליו 'הזן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כינים' שפע רב בביתו ביותר מאשר ישתנו פניו בדרכים, מאחר שעושה רצון ה' ושומר עיניו שלא לזון חלילה מכל דבר רע.

והוא כעניין שאמרו בגמרא (סוטה ד:): כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם. ומדה טובה מרובה, אדם השמור בקדושה יזכה לפרנסה בריווח, וכעניין זה מציינו שזכות קדושתו של יוסף הצדיק שקידש את עיניו (ק"ח): היא היא שגרמה לו להיות משביר הארץ. וכך ביאר המהר"ל (גור אריה בראשית מא נה) הטעם שציוה יוסף למצריים שימולו את עצמם, והלא אין מכריחים את הגוי להתגייר. אך הטעם כי לא היו ראויים שיהיו מתפרנסים מיוסף הצדיק אשר שמר הברית ולא בא על הגויה, כי אם על ידי המילה, ואז היו ראויים להתפרנס על ידי יוסף המשביר בזכות המילה. והבן זה, כי בזכות המילה היה יוסף לראש משביר, ולפיכך לא היו ראויים להתפרנס מיוסף, כי אם כאשר נמולו, ודבר זה ידוע למבינים.

כן יעזור ה' שיושפע עלינו ממרום שפע רב בבתינו ללא שנאלץ להשחיר תארנו בגלגול הדרכים, ותחול הברכה עלינו בשפע רב ובהארת פנים, כן יהי רצון, אמן.

להתם, אזי יורידו אותו, כלומר, עלול הוא לבוא לידי ירידה ח"ו. אך **בחנות המשכן** כשאדם נמנע ככל האפשר מלשוטט בחוצות ושומר עיניו **יקימו אותו הלוים** תקומה ועלייה תהיה לו ואשרי חלקו בזה ובבא.

גלגול הדרכים שמוכרח להימצא בהם הוא רק כדי למנוע קטרוג ח"ו

אם אמר יאמר איש מישראל, וכי אני בוחר את האופן בו אוכל להתפרנס, הלא כבר אמרו חכמים שמחטא אדם הראשון נגזר על האדם 'בעצבון תאכלנה' (בראשית ג יז) וכפי הנראה כך גזרה חכמתו העליונה שאתפרנס באופן זה שאצטרך להתגלגל בדרכים לחובת ההשתדלות שלי. תשובה לדבר נמצא ביסוד שהניח **הרה"ק החוזה מלובלין ע"ה**, וביאר מה שאמרו חז"ל (חגיגה ט:): 'אה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חורא', ופירש **החוזה ע"ה** והביא דבריו **בעל אור לשמים מאפטא ע"ה** (בראשית ד"ה ויאמר), שמדרך העולם בעת שמוליכין הסוס למכרו, נותנים רסן בחיכו ומקשטים את הסוס ליפותו כדי שיקפצו עליו קונים, אך כאשר מחזירים אותו לבית, מסירים ממנו את הרסן וקושרים אותו באבוס ונותנים לו תבן ומספוא לאכול.

זהו הדבר שבאו חז"ל ללמדנו בכך שדימו את העניות לישראל כסוס, דהיינו, שבעיני כל האומות נהיה נראים כעניים כדי שלא יקטרוגו עלינו, אבל בבתינו יהיה לנו כל טוב, כדמיון הסוס שאמנם בהיותו בשוק חוסמים את פיו ברסן ונראה כעני שאינו יכול לאכול, אך בבואו לביתו פותחים לו את הרסן ומאכילים אותו כל טוב.

מעתה נשכיל לענייננו, אף אם אמנם נגזר עליך להתגלגל בדרכים בתמניא אפ"ן, אך זאת רק ההשתדלות שנראה בעיני האומות כעניים, אך בבית מוכן לך כל טוב ללא קשר ליגיעה בחובת ההשתדלות, וכשאדם יודע זאת אינו נופל לפיתויי היצר שבמקום זה ובאופן זה ישיג פרנסתו, כי הרי 'מזונותיו קצובים

ובנסע המשכן יורידו אתו הלוים ובחנת המשכן יקימו אתו הלוים (א נא). יש לפרש זאת בדרך דרש על פי דברי **הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה**, ויש שהביאו מאמר זה בשם **החוזה מלובלין ע"ה**, דהנה, שתי פעמים הוזכר 'אשרי' בספר התהלים על סדר אותיות האל"ף בי"ת, האחד 'אשרי יושבי ביתך' (פד ה) שתיקנו לאמרו בתפילה יחד עם פרק 'תהילה לדוד' (פרק קמה) המסודר לפי אל"ף בי"ת, והשני 'אשרי תמימי דרך' (ק"ט א). אך בעוד 'אשרי יושבי ביתך' נאמר בסדר א' ב' בחד אפא, כלומר, פעם אחת בכל אות, השני - 'אשרי תמימי דרך', נאמר בתמניא אפ"ן, מדוע.

כי 'אשרי יושבי ביתך' משבח את היושב בביתו שנשארים פניו כפי שהיה עד עתה, אך 'תמימי דרך' - הנזקק לצאת לדרך, משתנה צורתו ותארו לשמונה פנים, שאינו יכול להישאר בתומו ובצדקותו כפי שהיה עד עתה. וכמו שאמרו משמו של **החוזה מלובלין ע"ה** בפסוק (להלן ט יג) 'והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה מפני מה איש זה טהור הוא, משום 'ובדרך לא היה' ולכך לא הפסיד את קנייניו הרוחניים אשר נאבדים חלילה כאשר יוצא לדרך וחלילה אינו שומר את עיניו.

ולכן 'אשרי יושבי ביתך' אומרים בסוף הפרק 'תהילת ה' ידבר פי', ואילו בסוף פרק 'אשרי תמימי דרך' נאמר 'תעיתי כשה אובד', שהרוצה לשמור נכסיו וקנייניו הרוחניים, ימנע עצמו עד כמה שיכול מלהסתובב בדרך, שלא ימצא עצמו חלילה בבחינת 'תעיתי כשה אובד'. ואף היוצא לדרך ישמור עיניו לבו ומוחו שיישמרו בטהרתם, ואז יאמר עליו 'אשרי תמימי דרך' - ההולכים בתורת ה', כי אשריו ואשרי חלקו של האדם שכאשר אין לו ברירה ונצרך ללכת בעיר ובשווקים, עם זאת הולך בתורת ה' וכפי ציווי התורה - 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' (להלן טו לט), ומוחו תפוס בתורת ה'.

זהו הנאמר בכתוב **בנסוע המשכן יורידו אותו הלוים ובחנות המשכן יקימו אותו הלוים** לרמוז לנו כי **בנסוע המשכן** אף אם הוא בדרגת קדושה בבחינת **משכן** שזכה לעשות מעון ומשכן לשכינה הקדושה בתוכו, אך אם הוא **בנסוע** שאינו ספון בד' אמות של הלכה אלא נוסע מהכא

יצא לאור ע"י מכון אור לישראל © כל הזכויות שמורות אין להעתיק או להעתיק את זה ללא אישור מפורש בכתב ממכון אור לישראל

הפדרה שמישמה את ארץ הכפרים החסידים

אוצר

הבעל שם טוב

כל תורת רבינו הבעל שם טוב זי"ע
מלוקטת מתורת תלמידיו גדולי החסידות
ככל הדורות, עם ביאור נרחב ומשולב,
כולל מקורות וחרתבות מעשירים.

התמונה

לגלות את
שדרת שם החסידות

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

אֵלֶּזְנוֹת

הס"ד, ג'ע"ו רצ"ה

מאמר - חט השבועות

לשבתנו שבת

הרי לנו מבאר שאין אדם יכול לפעל ישועה לעצמו, משל לחבוש שאינו יכול להתיר את עצמו מבית האסורים וזקוק הוא לאחר שיוציאו, ובאותה מדה כל החפץ לישועה יכול הוא לפעל זאת על ידי אחרים דוקא.

על ידי שמתפללים על הפרות ממשיכים ישועה גם על עצמם

ויתכן כי כחם של האילנות להיות מליצי ישר בעד הפרות, שיגדלו פרות טובים ומתוקים, כפי שהאיר את עינינו הרה"ק מסאטמאר זיע"א הוא דוקא לאחר מ"ט ימי ספירת העמר, שהם כנגד מ"ט שערי בינה, וגיוס חג השבועות שבו נכנסים אל שער החמשים יכולים האילנות לתקן את הדינים בשורשם ולהכניסם אל שער החמשים של שערי בינה, ובכך להיות מליצי ישר על הפרות שיגדלו כפרי הארץ לגאון ולתפארת.

ועוד זאת יש לנו לידע כי הגם כי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים' עדין יש אפן שבו החבוש יכול לפעל לעצמו ישועה, והוא על ידי עצה זו של 'כל המתפלל על חברו הוא נענה תחלה', כפי שהגיד רבנו הבעל שם טוב, שעל ידי שהוא כבר מצוי בשער החמשים של הבינה ומתפלל בעד חברו, הרי שהוא יכול להמשיך ישועה גם עבור עצמו, שהרי הוא כבר נמצא שם.

ומשפך, יש לאדם לזכר שהגם שבפצרת נדונים על פרות האילן, עם כל זאת יכול הוא להמשיך ישועה גם עבור האילנות עצמם, והנמשל ברור ומחור, שאל יאמר האדם הו אני עץ יבש בלא לחלוחית של קדשה וטהרה, ודינו בגנים ובגינים העוסקים בתורה ובמצוות, אלא 'חיה קודמים' ויכול הוא להיות נענה תחלה, וזאת על ידי שאכן האילנות יתפללו בעד הפרות, ובכך ימשיכו דבר ישועה ורחמים אף בעד עצמם.

(ספר ספרי ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

לו על הדאר, הודעה שנשלחה אליו ממשרדי המדינה, ובו כתוב: באשר שעומדים פעת באמצע המלחמה, צריכים כל האנשים הנשואים להתגייס לצבא, לכן הזמן אף הוא לבוא להתניב אצלם כדי לגייסו אל החזית.

ובקראו את המכתב, מיד נפר עצמו בדברים ששמע הו היום מפי רבנו ה'דברי יואל', אשר ברוח קדשו בודאי פון אליו ואל מצבו, ומיד החליט גם הוא שלא לילך בעצמו להתניב לפניהם, אלא ישלח איש אחר שילך להשתדל בעדו שישתחרר מהגיוס. וכן עשה, ונתקשר עם אחד מידידיו, ובקש ממנו שילך להשתדל בעדו. והציע לו את הדברים שימליץ עבורו, שהיות שהוא לבדו נשאר מכל משפחתו שנספו בהשואה, לכן ירחמו עליו לשחררו.

וכשבא ידיו הלז אצל השור, ובטוב טעם הציע לו הטענות הנ"ל, ונכנסו הדברים לאוני השור וקבלו, ומיד נתן לו כתב שחרור לפטרם מהצבא. אמנם, הפטיר לו השור: שאם היה חברו בא בעצמו אליו לא היה משחרר אותו, אבל כיון שממילא לא נמצא כאן בעצמו, לכן אשחררו (ספר 'פרדס אליעזר' שבועות, עמוד נה).

אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים

הוראה זו לפיה אין לו לאדם עצמו להוכיח את צדקתו אלא ראוי וטוב הוא שישלח אחר שימליץ טוב עליו בסגוריה, מקורו טהור בדברי הגמרא במסכת ברכות (ה): רבי חייא בר אבא חלש, על לגביה רבי יוחנן. אמר ליה: חביבין עליך יסורין. אמר ליה: לא הו ולא שוכרן. אמר ליה: הב לי ידך. ירב ליה דיה ואוקמיה. רבי יוחנן חלש, על לגביה רבי חנינא. אמר ליה: חביבין עליך יסורין. אמר ליה: לא הו ולא שוכרן. אמר ליה: הב לי ידך. ירב ליה דיה ואוקמיה. אמאי, לוקים רבי יוחנן לנפשיה. אמרי: אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים.

האילנות מליצי ישר בעד הפרות

כאשר שהה הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זיע"א במדינת שוויץ בשנת תש"ה, אחר שזכה בחסדי ה' להמלט משני הרשעים האזורים ימ"ש ולהגיע לחוף מבטחים. ביום ט"ו בשבט בקש ה'דברי יואל' מר' אלעזר שענדארף ז"ל שילוחו בניסיעתו עם מסלות הברזל ('באן' - רפבת) לבקר את הגרש"צ שטרסר זצ"ל אב"ד דעברצין, ששכב אז בבית החולים על ערש דוי"ע. באמצע הדרך בקש ר' אלעזר מה'דברי יואל' כי מאחר שהיום הוא יום ט"ו בשבט, לכן עז רצונו לשמע מפה קדש רבנו איזה דבר תורה לכבוד היום. ה'דברי יואל' נעתר לבקשתו והשמיע לו כמה ענינים טבין מענינא דיומא.

בין השיחין אמר לו הסבר נאה על התמיה: מדוע בט"ו בשבט, ראש השנה לאילנות, המנהג הוא לאכל 'פרות', ואלו בעצרת כשדינין את פרות האילן מעמידים 'אילנות' בבית הפנסת ובבתים, הלא איפכא הוה ליה למיעבד, בראש השנה לאילנות יעמידו אילנות, וגיוס הדין של פרות האילן יאכלו פרות.

באר לו הרה"ק ה'דברי יואל', שרצו להורות בזה, שמדרך העולם כשיש לאחד משפט קשה, עצה טובה הוא שלא ילך בעצמו אל השופט להצטדק ולהוכיח את צדקתו, אלא יותר טוב לשלח איש אחר שימליץ בעדו בסגוריה, וזה יועיל לזכותו בדיון, שעדיף טפי כשאחר מדבר ומשתדל עבורו משהוא לבדו ימליץ בעד עצמו, ולכן ביום ט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות נוהגים לאכל הפרות שהם יתפללו וימליצו על האילנות שייפזו בדינם לטובה, ואלו בעצרת שדינין פרות האילן אז נהגו להעמיד אילנות כדי שהם יהיו מליצי ישר בעד הפרות ויתפללו עליהם שיגדלו פרות טובים ומתוקים.

והנה אחר איזה שעות כששב ר' אלעזר הנזכר לביתו, הבחין בין המכתבים שהגיעו

חידון אֵלֶּזְנוֹת - נושא פרסים - איזה שבט היה המספר שלו שונה מכל שאר השבטים?

פתרון החידה - פרשת תרומה:

ש. כמה פעמים מוזכר משה רבינו בפרשתנו? ת. פעם אחד בלבד בפסוק הראשון.

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת תרומה:

ה' ברוך הרצוג מבני ברק.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו אי"ה בגליונות הבאים

הפותרים נכונה יכנסו להגרלה אי"ה על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר". את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני למספר פקס: 077-470-26-81

או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון. בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ל"ב

פרשת במדבר | תשפ"ה

ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בפרשת השבוע אנו מוצאים את הציווי להציב יחד עם העם במנין - את נשיא כל שבט ושבת. כחלק מהציווי האמור, התורה הקדושה פותחת במילים הבאות (א. ה): "ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם, וחותרות את רשימת הנשיאים בפסוק הבא (ש טו): 'אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם'.

הוא אומר - על אף שלכל אדם משמעות וייחודיות משלו, וכך גם לכל שבט מה מייחד אותו משאר השבטים, אולם לפני ואחרי הכל - יש כאן משהו מיוחד ומאוחד, כולם בני א-ל-חי המלוכדים יחדיו תחת אותה כותרת הנקראת 'עם סגולה'.

אנשים אחים אנחנו, בני ישראל, וזהו הסוד המתגלה גם בתפילה איש על רעהו. עד כדי כך שאמרו חז"ל (בבא קמא צב. א): "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה".

סיפור מפעים נשמע מפי הגאון ר' יצחק זילברשטיין, המלמד אותנו יותר ממשהו אודות כח התפילה על הזולת, ועד כמה משמעות ותוקף יש לה לאותה תפילה.

בקהילי יהודית מסוימת בחו"ל, עשה לעצמו יהודי נכבד מאנשי המקום מנהג נאה - לדרוש בשלמו של כל אורח המזדמן למקום ולהתעניין אודות מטרות בואו, לוודא שיש לו היכן להתאכנס ולהציע עזרה בכל הנדרש.

באחד הימים ניגש אותו יהודי, כמנהגו, ליהודי לא מוכר שהתפלל בבית הכנסת, ותוך הסברת פנים נלהבת בירר אצלו לפרש בואו למקום.

'לצערי אינני כאן בנסיבות משמחות' עננה כיסתה את פני האיש, 'מחלה ממארת התגלתה רח"ל בגופי וכבר הסיפיקה לשלוח גרוורות ולהתפשט בחלקים נרחבים בגוף. באתי הנה לצורך ניתוח מורכב אצל פרופסור פלוני, בעל שם בתחומי, אליו הפנו אותי הרופאים בארץ מגוריי כדי למצוא מזור למחלתי'.

היהודי המקומי נד בראשו בהשתפות כנה בכאבו, והרעיף עליו טללי נוחם. 'אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים' הזכיר לו את מאמר חז"ל (ברכות י. א), 'אדרבה, אמור לי את שמך המלא ושם אימך, כמו ששף אותי מה גילך, והחל מהיום אומר מדי יום את פרק התהלים המתאים לגילך'.

הלה השתאה לנוכח לבו החם, ובארשת של הכרת הטוב מסר לו את שמו, שם אמו וגילו - חמישים ואחת.

היהודי היקר שמר את מילתו, והחל מאותו יום והלאה הקדיש מדי יום זמן לומר בכוונה את מזמור נ"א בתהלים, כמנין שנתו של אותו אדם. ולא זו בלבד, אלא שכעבור שנה חישב האיש והגיע למסקנה כי הלה כבר התגבר בשנה, ובהתאם החל לומר בנוסף גם את מזמור נ"ב בתהלים.

חלפה שנה ועוד אחת, והנה כעבור עשור המשך בעמוד ב'.

התפילה בפרשה

אמרי עשר מאורי האומה

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֶהָל מוֹעֵד וּגו'" (א. א).
דהנה מדרך אב לרחם על בניו אם רואה איזה כאב שיש להם אז הוא מרחם ונותן לו איזה מאכל טוב ודברים טובים שינחו דעתם בהם אבל הצער והכאב גופא שיש להם בלתי אפשרי לאביו ליטול מהם, והבורא ברוך הוא כשיש איזה צער לאדם והוא מתפלל אליו יתברך אז לא די שמסיר ממנו הצער אלא אף זו שנותן לו כל הטובות שפע ברכה...

וזהו 'וַיְדַבֵּר וכו' בְּמִדְבַר סִינַי, רמז שהוא מקום נחשים ועקרבאים, והצדיק פועל על ידי דיבורו שהוא מתפלל ו'בְּמִדְבַר' הוא לשון דיבור (נעים אלמלך).

"וַיְהִי קֹל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִמֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמֵעֵלָה וּגו'" (א. מה).

כי הבא לפני אב הנביאים ואחיו קדוש ה' והוא נודע אליהם בשמו, יהיה לו בדבר הזה זכות וחיים, כי בא בסוד העם ובכתב בני ישראל וזכות הרבים במספרם, וכן לכולם זכות במספר שימנו לפני משה ואהרן כי שימו עליהם עינם לטובה, יבקשו עליהם רחמים, ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ולא ימעיט מספרכם (רמב"ן).

צהר לתיבה

הארת מושגים ומונחים בתפילה

תפילה החוזרת על עצמה בהודמוניות שונות ובשינויים ניכרים מפעם לפעם, אם כי איננה 'תפילה' במובן ההלכתי של הדבר ואף אינה כוללת שם ומלכות, היא תפילת 'מי שברך'.

דווקא עובדה זו - שאין בה שם ומלכות והיא אינה עונה להגדרה הפשוטה של נוסח תפילה, היא שאפשרה צמיחה מושגית של נוסחי 'מי שברך', אשר ככל שחלפו הדורות רווחו יותר ויותר, עד שכיום קיים נוסח ייחודי כמעט לכל אדם או מצב שהוא.

את התפילה ניתן לומר בכל עת ובכל מקום, אולם אין ספק שהנוסח המוכר והנפוץ ביותר הוא זה הנאמר על ידי האדם המזמין את העולים לתורה, כשלאחר כל עלייה נאמרת על ידו תפילה זו עבור העולה הקודם.

במאמר הבא נסקור כמה וכמה נוסחי 'מי שברך', חלקם נטמעה ביותר ואחרים פחות מוכרים, והצד השווה לכולם הוא היחול והבקשה כי ה' הגדול והנורא אשר ברך את אבותינו הקדושים - הוא יברך את פלוני או פלונית ויפקוד אותם בדברי ישיעה ורחמים.

מי שברך לעולה לתורה

"מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את [פלוני בן פלוני] בעבור שיעלה לתורה לכבוד המקום לכבוד התורה [ולכבוד השבת וכיוצא ב]. ובשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויציילה מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אָחִיו, וְנֹאמַר אָמֵן".

נוסח זה נאמר במקלות האשכנזים מדי שבת בשבתו, בקריאת התורה של שחרית, ובקהילות מערב אשכנזי הקפידו לאומרו אף בימות החול - בקריאת התורה בשני החמישי, למעט שחרית ביום תשעה באב, שאז לחילופין מזמנים את אותם עולים לתורה בקריאת התורה במנחה - כדי שיזכו שתיאמר עבורם תפילה זו.

לצד נוסח זה, המברך את העולה לתורה עצמו, במקומות רבים נהוג להוסיף 'מי שברך' לרב המקום

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֲרֹן לְאָמֹר" (ב. א).

במדבר (כמדבר רבה ב. א) 'בי"ח מקומות משה ואהרן מזווגין, רמז ל"ח ברכות. איתא בספר הזכות (לשבת הגדול) תפילה היא התפשטות הגשמיות, ולזה רמזו חז"ל (ברכות ה. א) במאמר 'לעולם יכנס אדם שני פתחים ואחר כך יתפלל, ופירש הרבי ר' בונים ז"ל פתח אחד לצאת מעולם הזה שהוא התפשטות הגשמיות והשני להיכנס לעולם העליון, העצה לזה לקבל עול מלכות שמים שלימה, כדאיתא במדרש (במד"ר שם) 'י"ח ברכות שבתפלה כנגד י"ח אזכרות שבקריאת שמעי', שעד כמה שאדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים בקריאת שמע כן נפתח לו פתח בתפילה.

וזה שאיתא (פסיק"ר ט"ז כב) 'מפני מה הראשונים היו מתפללים ונענים מפני שהתפללו בשם', היינו שקבלו עליהם עול מלכות שמים בקריאת שמע. משה ואהרן היו השני פתחים (שפת אמת תרנ"ב) כדאיתא בזה"ק (ה"ג נג. ב) 'משה שושבינא דמלכא אהרן שושבינא דמטרוניתא'... שהם היו ההתחלה והכינו זאת עבור בני ישראל כדכתיב (במדבר כו. ז): 'אֲשֶׁר יוֹצִיאֶם וְאֲשֶׁר יָבִיֵאֵם, ופירש אאז"ל אשר יוציאם מהפחיתות ואשר יביאם לשערי הקדושה, וכמו כן הם ימי הספירה לצאת ממ"ט שערי טומאה ולהיכנס לשערי בינה שזה ההכנה לקבלת התורה (אמרי אמת).

או מנהיג העדה. כך גם נפוץ המנהג להוסיף לפי בקשת העולה נוסח ברכה לאנשים נוספים - בדרך כלל בקרב המתפללים. בשני האחרונים מוסיפים את המשפט: "בעבור ש[פלוני בן פלוני] צִוָּה לְבָרְכוֹ".

קודם תענית בה"ב

בשבת שקודם 'תענית בה"ב', נהוג להוסיף נוסח 'מי שברך' מיוחד לאלה המקבלים על עצמם להתענות: "מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן וְדָוִד וְשְׁלֹמֹה, הוא יברך את אלה וישקבלו עליהם להתענות תענית שני וחמישי ושני; בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויציילה מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו ויקבל תפלותיהם ויאזין שְׁוֹעוֹתֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם, וְנֹאמַר אָמֵן".

בקהילות החסידיים, ואירופה המזרחית בכלל, נהוג לומר תפילה זו קודם החזרת ספר התורה למקומו לאחר קריאת התורה, ואילו בקהילות מערב אשכנזי נהוג לאומרו לאחר 'מי שברך' הנאמר כהמשך לתפילת 'קום פורקן'.

תפילת ה'תוספות יו"ט'

רבנו יום טוב ליפמן-הלר בעל 'תוספות יו"ט' חי בתקופת פרעות ת"ח-ת"ט, בה דם יהודי נשפך כמים, ועל פי מקורות קדומים נתגלה לו מן השמים כי הדבר נגזר מן השמים כעונש על כך שמשחיתים בדברי חולין בעת התפילה וקריאת התורה.

לאור זאת תיקן ה'תוספות יו"ט' נוסח 'מי שברך' ייחודי הנאמר בקהילות רבות עד עצם היום הזה, המתייחס לאלה הנוצרים פיהם מדבר בעת התפילה וקריאת התורה.

נוסח התפילה כדלהלן: "מי שברך אבותינו, אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן, דָּוִד וְשְׁלֹמֹה, הוא יברך את כל מי ששומר פיו ולשונו שלא לברך בעת התפילה, הקדוש ברוך הוא ישמרהו ומכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, ויחולו עליו כל הברכות והתובות בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וּבְכָל סֵפֶר הַנְּבִיאִים וְהַתְּנֻכָּיִם, וְיִזְכֶּה לְרִאוּת בְּנֵי חַיִּים וְקִנְיָיִם וְיִגְדַּלם לְתוֹרָה וְלִהְיֶה וּלְמַעֲשֵׂי טוֹבִים, וְיַעֲבֹד אֶת ד' אֱלֹהָיו תָּמִיד בְּאֵמַת וּבְתַמִּים, וְנֹאמַר אָמֵן".

להעביר את הדברים הלאה לאלה שלא נכחו כאן ולא שמעוהם!

בתורה הקדושה שזורים, בדרך רמז ודרוש, פרפראות ורובדים עמוקים אשר יש בהם כדי ללמדנו את ההנהגה הראויה לכל יהודי בתחומי החיים השונים, וכך גם בענין עבודה שבלב זו תפילה, וכפי שמחכים אותנו הרה"ק ה'אביר יעקב' בפרשתנו.

"וְחָנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ לְצַבְאָתָם" מצווה התורה (א. נב), ומכאן יקח אדם מוסר השכל אודות מעלת התפילה והכבוד שראוי לנהוג בה, כמו גם ההנהגה הכתובה שראוי בעת התפילה עצמה.

וזו לשון רבנו: "וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ לְרִמּוֹז שִׁיחָה קוֹבֵעַ מְקוּם לְתַפְלָתוֹ, וְהַמְקוּם שִׁישֵׁב בוֹ הַיּוֹם - בוֹ יֵשֵׁב לְמַחַר כֹּל יְמֵיו, וְלֹא יֵשֵׁב מְקוּמוֹ. לְפִיכֵן אָמַר 'אִישׁ עַל דָּגְלוֹ' דֵּהֵינּוּ מְקוּמוֹ שִׁיחָה מְקוּמוֹ מְדוּגָל הֵינּוּ מְסוּמָן שֶׁלֹּא יִשְׁנֶהוּ."

אם נתבונן בכך, הרי שהדבר מתבקש מעצמו ומובן לכל דבר דעת. אין זה חוק בלי טעם ולא על פי סוד, כי אם דבר פשוט שכל אדם מן השורה, ולו אם הינו בקי אך בנימוסי בני אנוש, מביין ורואה לנכון.

נתאר לעצמנו שיחה עם אדם פשוט, אח או חבר. עד כמה פריע לנו אם יבחר איש שיחנו להסתובב סביב עצמו, לנוע מצד לצד ולחפש לעצמו במשך כל זמן השיחה היכן למקם עצמו מחדש. על אחת כמה וכמה כשמדובר במלך בשר ודם, אצלו כל נימוס הינו מחייב והגינונים כולם נדרשים מכורח המציאות וכחלק מחייב מפאת גודל המעמד.

קל וחומר בן בנו של קל וחומר כשניצב אדם לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אשר ברא שמים וארץ ונפח נשמה באפנו. הציאנו ממצרים וקרע לנו את הים, נתן לנו את התורה ובוחר בנו להיות לו לעם סגולה. הוא יתברך אשר העמיד לרשותנו את התענוג הרוחני הצרוף הזה, את השעה המיוחדת בה יכול אדם להתייחד עם קונו, לשבח ולהלל ואף לבקש ככל העולה על רוחו כדבר איש אל רעהו. עד היכן נדרשת כאן זיהירות לתת כבוד למעמד נורא ונשגב זה, לעמוד על מקומו ברצינות ובכובד ראש ופשוט לקבוע מקום לתפילתנו!

ראה פעם הגאון ר' מאיר שפירא את אחד מתלמידיו מסתובב אנה ואנה, פוסע הלך ושוב במהלך התפילה. פנה אליו ר' מאיר והציב בפניו את השאלה הבאה.

הנה מונים חז"ל (יומא כא, א) את הניסים הגדולים שהיו בבית המקדש, וביניהם את הנס שהתבטא בכך שהיו ישראל 'עומדים צפופים ומשתחיים רוחיים'. אך תמוה, מדוע לא אירע הנס בשלימות - כך שיהיו המתפללים בבית המקדש אף עומדים רוחיים? אלא, יישב הגאון במתק שפתיים וברך צחות - ככל הנראה היה זה בכונה תחילה, כדי למנוע מהמתפללים להסתובב בתפילה...

אמרות שפר ותוכחות מוסר רבות נאמרו מפי ענקי החסידות, נהגו במתיקות על שפתותיהם של החסידים לדורות ונשנו השכם והערב בחיל ורעדה על ידי פרחי התלמידים.

יש מהאמרות שזכו לראות אור עולם, אם בספר שהוציא בעל המימרא הקדוש בעצמו ואם בליקוט שערכו תלמידיו, וישנן שלא שפר עליהן גורלן והן נידונו משמים להיגנו בצוק העתים מעיני הבריות, ללא שיפוטן עין.

אמרה אחת ומיוחדת במינה נאמרה מפי הרה"ק ה'יצחק צדק' מליובאוויטש, אודותיה לא ניתן לומר שנעלמה מעינינו, אך מאידך גם לא נועדה להיכתב, ודווקא מפאת גודל חביבותה. וכך היה מעשה.

ביום מן הימים הופיע הצמח צדק על סף דלת חדרו של בנו וממשיך דרכו לימים - הרה"ק מהר"ש מליובאוויטש, ונכח לראות כי הוא שקוע ראשו ורובו בעיונה של סוגיא במסכת ברכות. מצחו של הבן העילוי חרוש היה קמטים, כל כולו מרוכז בסוגיא וניכר בחוש כי דבר מה טורד את מנוחתו.

'אמור נא, בני יקירי' קטע האב הגדול את מחשבותיו, 'מה קשה לך בסוגיא? שמא אזכה להאיר את עיניך באור התורה, וימיני ומינך תסתייע מילתא'.

החוה המהר"ש כלפי הגמרא והחל לקרוא בקול (ברכות ו, א): 'אמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל הקובע מקום לתפלתו - אלקי אברהם בעזרו'. לאחר שסיים לקרוא את דברי הגמרא, הסמיך תיכף - לכן את פירוש רש"י הקדוש וזו לשונו: "אלקי אברהם - שקבע מקום לתפלתו. בעזרו - כדרך שהיה עוזר לאברהם".

והנה, רש"י מבאר את הגמרא נדבך אחר נדבך. ראשית מפרש הוא: 'אלקי אברהם - שקבע מקום לתפלתו, ורק לאחר מכן - ב'דיבור המתחיל' נפרד - הוא מפרש את ההמשך: 'בעזרו - כדרך שהיה עוזר לאברהם'.

תמה המהר"ש, על מה ולמה ראה רש"י לנכון לפרש בדרך זו, בשעה שלכאורה היה נכון יותר לפרש את הדברים ברצף ואל לחלקם לשני דיבורים?

כאן התעלם באחת פניו של הצמח צדק, וכניצוצות בוערים יצא ההסבר הבא מפיו.

כוונת רש"י באומרו 'אלקי אברהם - שקבע מקום לתפלתו', הסביר לבנו, אינה מכוונת כלפי המתפלל שקבע מקום לתפילה. אלא הדבר מורה כלפי הקב"ה, אשר בגודל חביבות המתפלל בעיניו בשעה זו ורום מעלת התפילה בקביעות מקום, הוא יתברך כביכול קובע את מקומו במקום זה בו אותו אדם מתפלל, 'אין אן אנדער ארט וויל ער גארנישט הערן [ובמקום אחר אין הוא כלל חפץ להטות אוזנו]!

בסיימו את דבריו, התבטא הצמח צדק באוזני בנו כי דברים נוראים אלה אין ראויים להיכתב עלי ספר, לא כי אינם ראויים דיים לכך, אלא אדרבה: 'הנני חפץ שהדברים ייחקקו בלב ובמח כל איש ישראל, וחובה מצד אהבת ישראל

המשך מעמוד א'

מוצא האיש את עצמו אומר מדי יום לא פחות מעשרה פרקי תהלים, לרפואתו של אותו אדם רז אליו נחשף פעם אחת ויחידה בחייו, לרגע קצר אם כי משמעותי. לצד הזכות הגדולה שבכך, הגע האיש למסקנה כי זמנו יקר. מדי יום מקדיש הוא כרבע שעה עבור אותו אדם, ולצערו מפאת קוצר הזמן נבצר ממנו להמשיך.

לא חלפה כי אם תקופה קצרה, והנה פוסע האיש בדרכו לתפילת שחרית, ומולו - מי אם לא אותו אדם הזכור לו היטב מלפני עשור. ובקונו כבר החלו להישזר שערות אפורות ואף לבנות, קמט או שניים נוספו לו, אך זה הוא, אין ספק.

'שלום עליכם!' הוא מושיט לו יד במאור פנים, כשהוא מציין בפניו בהתרגשות כי מזה עשור שהוא מתפלל עליו, יום אחר יום. 'ומה מביא אתכם שוב למחוזותינו?' התשובה הכתה אותו בהלם. הבהירה לו כמה ערך יש לה לתפילה.

'**בזמנו עבר הניתוח בהצלחה מלאה ואף הצלחתי לשוב לחיים רגילים ובריאים**' שיחף האיש אך הוסיף בדאגה: '**אולם כעת, במפתיע, שבה המחלה מקימה והחלה שוב לחולל שמות בגופי, מה שהבהיל אותי בפעם השניה אל אותו פרופסור**'.

קרבן אלוקים
לאורם של גדולי הדורות

באים לבקר, ולבקשתי להיקבר בחלקה יהודית הם בכלל לעגו, ומה יהיה איתי?'

סטיבן צקצק בשפתיו, הנהן במשוב של הזדהות, אך עדיין לא היה ברור לו. 'מה תפס אותך כעת? מה פשר הבכי הפתאומי?'

'אה, זה' הקשיש הסביר, 'אני מתפלל על כך'.

'אני מבין...' היה ברור שהוא לא מבין כלום. מה לו לגוי מגושם שכוזר ולעניינים כאלה, המרוממים ונאצלים לאין ערוך ממנו?

שבוע מאוחר יותר. 'משפחת וינגרטן?' שיחת הטלפון שהתקבלה ביום בהיר, שהתברר בהמשך כיום לא בהיר בכלל, הביאה עמה את הבשורה הקשה מכל.

אבא, יהודי תלמיד חכם שהגיע גבורות בצלילות ואדרבה השתבח כגיין לעת זקנה, שהה בבית האבות בניו-ג'רזי. הבוקר, במפתיע, לקה האב בלבו והובהל אל בית החולים הקרוב. שם, למגינת לב, נקבע מותו.

בשיכון לב קיבלה המשפחה את ההודעה, וכיהודים יראים ושלמים התאספו ובאו מרחבי ארצות הברית ונערכו לקיים את ההלוויה כדת וכדין, תוך אמירת קדיש בקול בוכים והספדים נוגים ומעוררים.

רק שיחת הטלפון הבאה, אשר התקבלה בעיצומם של ימי השבעה, התעלמה על קודמתה בכל הנוגע להפתעות.

'שלמה?' זה היה נשמע מוכר. מדי מוכר.

'אבא?!' הם חשבו שמישהו מתלוצץ. מותח אותם מתוך רוע צרוף, אך לא. אבא חי וקיים, והוא פשוט התקשר לברר למה הם לא באו השבוע לבקר אותו, כמדי שבוע.

שיחה בהולה לסטיבן, מנהל המוסד, הבהירה את הטעות המרה. או המתוקה, תלוי בעיני המתבונן. מסתבר שבאותו בוקר גורלי התמוטט קשיש בודד בשם יוסף גולדמן, ומשום מה נפלה טעות ברישומים ובשגגה רשמו את אביהם בתור בר-מינון.

'או מי נקבר במקומו? ועל מי אמרנו קדיש?' הבנים היו אחוזי חלחלה.

'יהודי שהתפלל על כך?' אפילו סטיבן ראה את יד האלקים שכיזונה הכל.

בית האבות היוקרתי בניו-ג'רזי, על אף שמו הקודר והאופי הכבד הכרוך מטבע הדברים בעצם הווייתו של מקום כזה, היה רחוק מאד מהקלישאות המוכרות. הוא דמה יותר לבית מלון יוקרתי, אולם דווקא השירות האדיב והמכבד שלו כלפי החוסים בו - הוא שהקנה לו את שמו הטוב.

בית האבות חרט על דגלו את הדאגה לשלומם ולרווחתו של כל קשיש, ולא פחות מכך - את ההתעניינות בכל פרט והיבט בחייו, וסטיבן - המנהל הצעיר והנמרץ, היטיב למנף את המוטו הזה ולהפוך אותו לדרך חיים.

לא פלא אפוא שבאחד הימים, כשנכח סטיבן לראות כתף רוטטת ולשמוע יללה תנוקה מכיונו של אחד הקשישים, הוא אץ לעברו והניח יד רכה על כתפו.

'הכל בסדר, אדוני?' הלה, שהזדהה בשם 'יוסף גולדמן', הסתובב אליו וסטיבן המשיך: 'אוכל לעזור בדבר מה? שמא יש לך תלונה כלשהי על התנהלות צוות בית האבות או על האוכל המוגש בארוחות?'

'לא ולא' השיב הלה, 'אדרבה, השירות שלכם הינו הטוב ביותר לו יכולתי לצפות. ואכן ניכרת ההשקעה שלכם בכל היבט שהוא בניהול המקום על הצד הטוב ביותר'.

לנוכח גל המחמאות הכנות והעובדה שהקשיש אינו תולה בו ובמוסדו אף אשמה, סטיבן תהה באמת ובתמים. 'מה בכל זאת מציק לך, איש יקר?'

'יהודי אני' אנהה כבדה ליוותה את דבריו, 'ואני מתפלל שאזכה להיטמן לאחר מותי בחלקת קבורה יהודית, כנדרש על פי מצות דתי'.

סטיבן כבר ראה הכל. הוא גפש יותר מקשיש או שניים העסוקים בתכנון העתיד הקרוב והסופי כל כך, היה שותף אפילו להמור שחור ונתקל לא אחת גם באלה המבכים את הסוף הקרב ובא. אך משהו בסיטואציה הנוכחית נשמע לו שונה. עמוק יותר.

הוא המתין לקשיש, שימשיך וישפוך אור על הנושא.

'שלושת ילדי, לצערי' שוב אנהה שוברת מותניים, 'אינם צועדים בדרך שהתויתתי להם. הם צמחו על כר פורה של ליברליזם טהור ותרבות המערב, והתרחקו מהחינוך אותו ניסיתי להקנות להם. הם בקושי מכירים בי ואף אינם

מילתא חדת"א

פניני תפילה מלקט מדברות קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א

הצדיק מעלה התפלות לרצון

ואתפשוטותיה דמשה בכל דרא שבעל דור יש צדיקים שיעמדו להם לישאל לחבר אותם לשמים ולהביא לרצון תפלותיהם ובקשותיהם, ובכך הם מגלים לשוכני המור כי יש מנהיג לפירה הרואה ומשיג עליהם בכל שעה ובכל רגע. ממילא נבין כי אמנם בגלות נאמר 'מציץ מן התרפים' שבאורו שרק רואה אף אינו נראה כאדם המציץ מתורה, אולם על ידי הצדיק זוכים להפיר את הבורא בבחינת 'משיגים מן החלונות', וגם בגלות המרה ובכל קושי העומד לאדם בדרך יש לו האפשרות לראות ולהרגיש את המציאות ה' בתוככי ההסתר, והוא על ידי הצדיק המגלה כי יש בורא לעולם וכי הכל בהשגחה פרטית ולטובה.

ולכך רואים כי בתחלת שליחותו של משה רבנו ע"ה לגאל את ישראל נאמר ויסתר משה פניו כי ירא מהביטי אל האלקים, אבל יש זמנים שהצדיק נגש אל הערפל פתוח (שמות כ"ח) 'ומשה נגש אל הערפל' ומדוע 'אשר שם האלקים', כי הצדיק הוא החלון שעל ידו זוכים בני ישראל להשקיף ולראות את השגחת ה' יתברך והשראת השכינה.

בטחון הצדיקים

אנו אומרים בתפלה בכל יום בחתימת הברכה בברכת על הצדיקים ברוך אתה ה' משיען ומבטח לצדיקים, ופרש רבי אברהם בן הגאון מוילנא ע"ה פגנת הברכה, שהקדוש ברוך הוא נותן משען לצדיקים שלא יאבדו את בטחונם בו יתברך אף קדם שיקבלו את מבקשם, והיינו שגם בעת צרה נותן להם ה' יתברך סעד וסמך לחזקתם במדת הבטחון, כי בדרך שאדם רוצה ללכת מוליכין אותו (מכות י'), ומי שהוא בעל בטחון ורוצה לבטח בה', ה' מסייע בידו שלא יאבד חס ושלום את מדת הבטחון, וזכה לראות את יד ה' והשגחתו ונפלאותיו גם בתוך ההסתר, ומבקשים 'ישים חלקנו עמך' שגם אנחנו שואפים להיות בוטחים בשמו יתברך, וכך באמת נזכה לראות את ישועת ה' ונרגיש סיעתא דשמיא במעשינו גם בתוך הצרה וההסתר.

הרי"ף (עוד) כי על המתפלל להתמתן במקומו עד שתתחיל חזרת הש"ץ, ורק אז לחזור למקומו. עוד יש שכתבו (עיי' ר"ף) כי יש להתמתן אף יותר מכך - עד ששליח הציבור מגיע לקדושה'.

בבית יוסף (שם) הובאו דעות שונות בנוגע להנהגת המתפלל ביחידות בענין זה.

יש שכתבו (אבודרהם בשו"ת הראב"ד) כי אף המתפלל ביחידות עליו לשהות כשיעור זה, ואילו אחרים סבורים (רבנו ירוחם) כי אין צורך להתמתן כשיעור זה, אולם על כל פנים יהיה כשיעור הילוך ד' אמות.

יש מי שכתב (מג"א קכג, ו בשם כ"מ) כי במידה ואין האדם רוצה לחזור למקומו, אין חייב בכך אלא יכול להישאר במקום אליו פסע לאחוריו. אמנם בבית יוסף הביא כי חכמי צרפת הקפידו שישחור למקומו, ויתירה מכך הוסיפו להקפיד שלא יעבור אדם לפני המתפלל כל עוד לא שב למקומו, וכן נפסק שיש לנהוג (מג"א שם).

הפסיעות עצמן

יש שהזכירו (ב"י בשם מהרי"א) את ההלכה (יומא טו, ב) הקובעת כי "כל פינות תה פונה לא יהיו אלא דרך ימין", ופסקו כי אף את הפסיעות לאחוריו בסיום התפילה יש לבצע כסרגל ימין קודמת לרגל שמאל. אחרים (הגהות מימוניות פ"ה מהל' תפילה) לעומתם סבורים כי אין צורך להקפיד על כך.

לענין מידת ושיעור הפסיעות עצמן, כתבו חלק מהראשונים (דרכי משה שם אות ב בשם שו"ת הרשב"א) כי אינם יודעים לשער זאת. אולם אחרים קבעו (ב"י שם) שם ספר המפתח) כי אין לפחות מפסיעות בשיעור עקב בצד אגודל. ובשם הראשונים (ב"י בשם ארחות חיים) הובא כי אף חובה לנהוג כן - עקב בצד אגודל, מתוך דמיון לכהנים שהיו פוסעים כך במקדש.

את הפסיעות, כך הובא בפוסקים (דרכי משה שם) יש לפסוע במתינות ולא במרוצה ובפסיעות גסות, כדי שלא יראה הדבר עליו כמשוי וכביכול הוא חפז להימלט מהתפילה. עוד כתבו הראשונים (שבלי הלקט ועוד), הובא ב"י שם כי אין לפסוע יותר משלש פסיעות, שנראה הדבר כיוהרא.

כריעות והשתחויות

את הפסיעות יש לעשות תוך כריעה, כמובא בגמרא שהעיר רב חייא ברביה דרב הונא (יומא שם): "חזינא להו לאביי ורבא דפסעי להו שלש פסיעות בכריעה אחת [ראיתי אותם שהיו פוסעים לאחור בכריעה אחת]."

לאחר סיים לפסוע לאחוריו, קודם שידקף, נאמר בגמרא (שם) כי יש לנהוג כך: "ומשום שמעיה אמרו שנותן שלום לימין ואחר כך לשמאל", בדרך של פרידה לשלום. בהמשך הגמרא מובא כי ראה רבא את אביי שהיה כורע לימינו ואז לשמאלו, והבהיר לו כי כוונת הברבים הפוכה - יש לכרוע קודם לימין הקב"ה הניצב למולו, ולאחר מכן לשמאל הקב"ה, מה שמתבטא אצל המתפלל בכיוונים מנוגדים - קודם לשמאלו ואחר כך לשמאלו.

בסיום התפילה, כשעה מכוננת בה האדם מתייחד עם קונו ומשבח לפניו, קבעו חז"ל כי על המתפלל להימנע מלסיים וכביכול להיפרד מהקב"ה - בטרם ייתן שלום.

וכך מובא בגמרא (יומא נג, ב): "המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו, ואחר כך יתן שלום", ולא זו בלבד אלא מצאנו התבטאות חריפה בהמשך הגמרא: "ואם לא עשה כן - ראוי לו שלא התפלל". במאמר ובכינוי נעסוק בענין זה, תוך התייחסות לפרטי הדינים ועוד.

טעם ויסוד הדבר

אם כי עצם הצורך להיפרד הקב"ה בטרם ילך לדרכו מובא כבר בגמרא, והוא מבוסס על משל לאדם אל מול רבו בשר ודם, ממנו אין יאה להיפרד מבלי שייטול רשות. אולם בנוגע לפעולה עצמה, אותה יש לבצע - שלש פסיעות לאחוריו, הורחבו הפוסקים בביאור טעמה ויסודה, וכמה טעמים הובאו לכך (הטעמים הובאו בשם הראשונים בבית יוסף או"ח קכג).

יש מבארים (ארחות חיים) כי הדבר נעשה מתוך דמיון לכהנים בעבודתם, שהרי כשהיה הכהן יורד מהמזבח לאחר עבודתו - היה פוסע לאחוריו דרך שלשה רבדים שבין הכבש למזבח.

עוד ביארו (שם) כי יש בכך זכר לאותן שלשה מילין שהתרחקו ישראל מהר סיני בעת מתן תורה, ככתוב (שמות כ, טו): "וירא הקם ויגעו ויגעו ויגעו מרחק". ועוד כתבו, שהרי משה רבנו ע"ה נכנס אל תוך מעבה 'חשך ענן וקרפל' (דברים ה, יא), וכשיצא מלפני הקב"ה פסע את שלוש אלה לאחוריו.

ראשונים אחרים (שבלי הלקט) מבארים כי היות וכשהאדם מתפלל שורה השכינה על ראשו, הרי שהוא נמצא במקום השכינה. אלא בסיום תפילתו נדרש ממנו לצאת ממקום קדוש למקום חול, ואת זאת הוא עושה באמצעות שלש פסיעות לאחוריו.

עוד נתבאר (ספר המנהיג סי' סח) כי כחלק מהפרידה ונטילת הרשות, על המתפלל לבצע פעולה המדמה יציאה מתוך שלש מחנות.

באופן אחר הובא (ב"י שם בשם רבנו מנחם) על פי הגאון במלאכים (הזקאל א ז): "וירגליהם רגל ישרה", מצאנו בלשון הפסוק 'רגליהם' ומיעוט רבים שנים, ובתוספת 'רגל' הרי שלש, וכיון שעבודת התפילה דומה לעבודת המלאכים, על המתפלל לנהוג כן.

שהייה במקומו

בסוגיית הגמרא מוסיף האמורא רב מרדכי על ההוראה הנ"ל: "כיון שפסע שלש פסיעות לאחוריו - התם איבעיא ליה למיקם [שם עליו לעמוד ולהתעכב], משל לתלמיד הנפטר מרבו, אם חוזר לאתרו - דומה לכלב ששב על קיאו, וכך אכן נפסק להלכה (טור שם).

משמעות הדבר - כי חזרה תיכף לאחור הפסיעה לאחור מעידה על כך שלא באמת חפץ להיפרד מרבו, שהרי שב הוא מיד אליו, וסופו הוכיח על תחילתו. ישנן דעות בראשונים (טור שם בשם

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

"והלוים למשה אבתם לא התפקדו בתוכם" (א, מז). ביאור נפלא בפסוק זה ביאר הרה"ק ר' יהודה לייב מוקליקוב ז"ע, מגדולי תלמידי הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק ז"ע.

משל נשא הרה"ק הרבי ר' אלימלך, לאדם ההולך ברחוב ובידו מקל, והנה לנגדו מופיע כלב עז ואימתני. הלא אם יפעל אותו אדם בתבונה, יטמין את המקל לבל יראהו הכלב, שהרי אם יראהו - יחשוב כי מתגרה הוא בו ויבוא עליו בשינוי החדות בחמת זעם.

על פי זה ביאר את לשון הפסוק (תהלים קמח, ט): "רצון רגאיו יעשה נא את שועתם ישמע וישעם". כי הנה כשאדם נושא תפילה בפיו, לכאורה קיים חשש שיבואו המקטרגים וינסו לקלקל את תפילתו. וכמו במשל על המקל - היה עליו לכאורה להצניע את דבריו ולהתפלל בלבו בלבד, כדי שהמקטרגים לא יבינו ולא יתגרו בו.

אולם אצל הצדיק לא כן הדבר, והוא מה שנאמר: "רצון רגאיו יעשה", היינו הרצון הטמון בלב, אולם לא זו בלבד אלא שהקב"ה 'ואת שועתם ישמע וישעם', היינו שוועתם שהם מוציאים מפייהם גם ישמע השי"ת ויענה לה, ולא יתן למשטין מקום לקטרג.

והנה אודות הצדיק אמרו חז"ל (מועד קטן טז, ב) שאומר הקב"ה: "מי מושל בי - צדיק, שאני גזור גזרה, ומבטלה". ותמוה כיצד יכול הצדיק לבטל את גזירת הבורא? האם עד כדי כך כוחו גדול?

אלא אפשר לבאר בהקדם דברי חז"ל (יומא כח, ב): "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה", ואף מאמר זה תמוה - שהרי לא כל המצוות היו שייכות בזמנו של אברהם אבינו. אלא מוכרחים לפרש על פי מאמרם ז"ל (ברכות ו, א): "חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשה". אברהם אבינו השתוקק ויחל לקיים את כל התורה כולה, ונחשב לו הדבר בבחינת עשייה.

על פי זה אפשר לבאר: 'רצון רגאיו יעשה', היינו שהשי"ת הופך את רצונם של הצדיקים לבחינה של עשייה ממש, היות וכל רצונם לעשות רצונו יתברך, ואם כן יפה כוחם לבטל גזירתו יתברך שהרי גדול רצונם כעשייה.

דבר זה מרומז בפסוק: "והלוים למשה אבתם לא התפקדו בתוכם".

'לויים' מלשון (בראשית כט, לד): "לוי אשתי אלי", היינו דביקות וחיבור, ואלו הצדיקים שמחוברים בקשר איתן לבורא יתברך. 'למשה אבתם' היינו שהם הולכים בדרך אבות על פי התורה. 'לא התפקדו' מלשון (במדבר לא, מט): "ולא נקמד ממונו אש", שאין בהם כל חסרון ופגם אלא כל רצונם לקיים רצונו יתברך.

אותם צדיקים הם הזוכים שכל משאלות ליבם וכל מאווייהם בתפילה, אף אותן בקשות שהם מוציאים מפייהם ממש, יתקבלו ויעלו לרצון ורחמים.

אך למותר יהיה להאריך ולצטט את רבותינו מאורי הדורות, אשר התריעו השכם והערב עד כמה הכנה נדרשת מהאדם בבואו להתפלל, כיצד עליו לשמור על פיו נקי מכל סיג ופגם ועל משמתו מזוככת ושליומה.

הרי התפילה אינה רק מלל, רצף אקראי של מילים אותם מוציא האדם מפיו, אלא היא נובעת מנשמתו פנימה הישר לאלקיו. לפיכך חובה על האדם לוודא שהוא כשר וראוי לעמוד לפני קונו, בכל היבט שהוא בחייו, וככל שיזדכך יותר, ישפר את מעשיו ויתקן את מידותיו, כך תתקבל תפילתו ביתר שאת.

מעשה מופלא מצאנו בגמרא (תענית כה, ב), המעיד כי אכן - לעבודתו העצמית של האדם בכל המישורים ישנה השפעה מכרעת על התפילה, ואף בנושאים שבין אדם לחברו. ולא זו בלבד, אלא שאף כשניצבים בתפילה שני שרפי מעלה שאין לנו בהם שמץ של השגה - תפילתו של האחד יכולה לקדם לרעהו בקבלתו, אך ורק משום עבודתו המעולה בעניינים אלו.

"מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות [הנוספות בתפילה בעת תענית ציבור], ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר: 'אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו', וירדו גשמים".

החלו החכמים והתלמידים לרנן אודות רבי אליעזר, ביקשו להבין מדוע נתקבלה תפילתו של רבי עקיבא, תלמידו של רבי אליעזר, ואילו תפילת רבו הגדול לא נענתה.

על כך באה התשובה המבהילה מן השמים: "צתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מידותיו".

בפרשת השבוע מצאנו את הציווי (ה, ה): **וְהוֹרְדוּ אֶת פְּרֹכֶת הַמָּסָךְ וְכִסּוּ בָּהּ אֶת אֶרֶץ הָעֵדֻת**, ואם כי הפרוכת המדוברת אינה שייכת במישרין לבית הכנסת, אך יש בנותן טעם לעמוד על טיבה של הפרוכת המעטרת את ארון הקודש, וההלכות הנוגעות אליה.

מעיקר הדין אין נדרש לתלות פרוכת על ארון הקודש, אלא די בכיסוי הנוצר על ידי דלת ארון הקודש. אכן, לפני מאות שנים החל להתפשט המנהג להציב - מלבד דלתות ארון הקודש, פרוכת מהודרת שתחצוץ בין ארון הקודש לחלל בית הכנסת.

אכן, על אף שמדובר בהנהגה שהשתרשה בדורות מאוחרים יותר ואין מקורה בהלכה פסוקה, למעשה כבר בדברי הרמ"א מצאנו התייחסות הלכתית מפורשת לכך, ואף למנהג לפרוש פרוכת שונה לפי מועדי השנה ואף בשבת. בפסיקתו אודות 'שבת חזון' כותב הרמ"א כך (או"ח תקנא, א): **"אבל פורשין פרוכת של שבת, אם לא שאירע תשעה באב בשבת ונדחה, שאז אין פורשין פרוכת של שבת"**.

פרשה ופשרה
נידון בפרשה בענייני תפילה

עליית אהים לתורה

בפרשת השבוע סוקרת התורה הקדושה את שבטי י-ה, ואם באחים עסקינן ראוי להפנות את תשומת הלב להלכה מסוימת בענייני תפילה וקריאת התורה, הנוגעת במישרין לאחים.

כך נפסק בשלחן ערוך (או"ח קמא, ו): **"יכולים לקרות [בתורה] ב' אחים זה אחר זה, והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע"**. היינו שמעיקר הדין אין בכך חסרון, אולם קיים חשש שמא יתנו אנשים עיניהם הרעה באותם אחים, היות ושני אחים זכרים הרי זה סימן לברכה, ולפיכך מותר להימנע. הרמ"א מוסיף וכותב: **"ואפילו אם אחד הוא השביעי ואחד הוא המפסיד, לא יקראו השני בשמו משום עין הרע"**.

לצד הטעם המקבל על רו הפוסקים, לפיו יסוד הדבר במניעת עין הרע, הרי שבראשונים מצאנו הסבר אחר לכך (ארחות חיים הל' שני והמישי אות כו), והוא - מפני שעל התורה נאמר (תהלים יט, ח): **"עדות ה' נאמנה"**, והלא אחים פסולים להעיד יחד.

למעשה חשו בכל מקהלות ישראל לכך, וכתב המשנה ברורה (שם סי"ק יט) שאף אם יבוא אדם ויאמר שאינו חש לכך - אין שומעים לו.

בואו לפניו - בדיעה
הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

'הירא את דבר ה' ירגיל לומר הזמר הזה בכל בוקר' הובא בסידור היעני"ץ - 'בית יעקב', אודות הפיוט הקדום והנשגב **'אוד'ה לך-א'**.

הפיוט, המבואר לרוב על פי קבלה, מובא בסידורים רבים כפיוט הנאמר בבוקרו של כל יום, ובסידורים מסוימים הוא מופיע כזמר השייך לשבת. ויש שנהגו לאומרו הן בשבת והן בחול, אלא שתחת התיבות **'מְצַאָה מְטַפֶּת'** שבפיוט אומרים **'מְצַאָה מְקַשֶּׁט'**.

יד ושם

פסוקי שמות והטמון בהם

גלעד

"נְצִיאוֹת אֲדָם תִּשְׁפִּילְנָו וְיִשְׁפַּל רִיחַ יְתִמָּךְ כְּבֹד" (משלי כט, כג).

אין לנו אלא לצטט את לשון המלבי"ם, המחכימונו בעומק המוסר הטמון בפסוק זה, וזו לשונו: "המתגאה מראה שאינו מבין ערכו, שהוא ציץ נובל וכאין נחשב, וזה עצמו תשפילנו, והשפל רוח שהוא הקצה ההפך מן הגאווה, יתמוך כבוד, וגם יהיה זה דרך גמול ועונש".

הפלא ופלא

שאלות וחיידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' בהר בחוקות:

1. תשובה ג' - 'יראה' היינו יראת העונש, ואילו 'פחד' הוא יראת הרוממות.
2. תשובה א' - קורטוב הינו מידה מדויקת המהווה חלק יחסי של אחד משישים וארבע בלוג.
3. תשובה ב' - הקב"ה שופט בדין, אך גם מרחם ופועל בצדקה.

אחד השבחים הנאמרים על הקב"ה בתפילת 'בריך שמיה' מציין הוא יתברך 'מסנא למעבד טבון וקשוע'. תוכל לבאר את המילים כראוי?

- א) הקב"ה מרבה טוב להולכים בדרך טובים וביושר.
ב) הקב"ה מרבה לעשות חסד ואמת.
ג) כל הליכותיו של הקב"ה חסד ואמת.

בברכות השחר נזכרת הבקשה כי לא נבוא לא ליד יסעין ולא ליד ביצין. באיזה ביצין מדובר?

- א) בזיון הבא כתוצאה מהניסיון ומאי-העמידה בו.
ב) בזיון הנובע מבן או תלמיד שהקדיה תבשילו ברכים.
ג) אף אחת מהתשובות הנ"ל אינה נכונה.

בברכת 'את צמח דוד' שבשמו"ע אנו מבקשים: 'וקרנו תרום בישועתך'. מה אין רצוננו להביע בביטוי 'בישועתך'?

- א) ישועתנו הרי היא ישועת ה', וכוונתנו להפציר שיושיע את עמו ישראל.
ב) תחינה כי תרום קרננו על אף שאיננו ראויים לכך מצד מעשינו.
ג) בקשה כי תתרום קרננו - בשמתם על ישועת השכינה והקמתה מעפר.

שם הזוכה בגיליון פר' פקודי: ה' אליעזר דויטש, בני ברק

פירונו יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

- על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

שולחן שבת עם האור החיים

שנים ארוכות של ניסוי וטעיה, מחקר עומק וסקירת כל הנתונים האפשריים הביאו את הממושקפים במשרד האוצר, אלה שיושבים יום-יום מול טורים ארוכים של ספרות ונתונים וקובעים את המדיניות הכלכלית במדינה, לזיום את הצעד המתבקש.

נכון שיש בכך משום ויתור על מנת מבוטלת של כבוד עצמי ומדיני, אמת שהדבר יגרור בעקבותיו מבוכה מסוימת לאור העובדה שהם אינם מסתדרים בעצמם וגרוע מכך - שהם נאלצים לפנות לעזרתה וייעוצה של מדינה הקטנה מהם בהרבה, אולם ההכרח לא יגונה.

אין מנוס מלפנות לכלכלנים הבכירים במדינה השכנה, ללמוד מהם דבר או שניים ועל הדרך גם להביא לשיתוף פעולה מסחרי פורה, כזה שיתרום משמעותית למינוף התעשייה והמשק ויביא לצמצום דרמטי בהיקף הגרעון הלאומי.

דיפלומטים משופשפים עשו את שלהם, פקידים עלומי שם נפגשו במסדרונות שקטים ושיחות חשאיות נערכו במשך החודשים האחרונים שוב ושוב, ואט אט החל הענין לקרום עור וגידים עד שהפך למציאות של ממש שאפילו נמרחת על גבי העיתונים.

שר האוצר יוצא לביקור היסטורי במדינה הסמוכה; הכריזו הכותרות והוסיפו לציין עד כמה יתרום הדבר לכלכלה, כמה מאמצים הושקעו בכך ואי אלו תקוות המתפתחות לאור היוזמה המדוברת.

טקס חגיגי בבית הנשיא ואחריו משהו צנוע יותר בשדה התעופה, השקת כוסית והרבה פרצופים רשמיים ומעונבים, והמשלחת הכבודה כמעט יצאה לדרך. השר מנופף בתנועה רבת רושם לנאספים סביבו, קורץ לעיתונאים וכבר שולח רגל קדימה, אל השטיח הארגמני הפרוס לפניו בדרך לכבש המטוס, אולם אז הונחה יד רכה על כתפו, עוצרת אותו לרגע.

'יוסי' הנשיא פנה אליו בנימה חברית, 'סומכים עליך, תביא כבוד והצלחה למדינה. רק בבקשה - אל תתערב'. 'לא להתערב?' גבותיו הורמו בתהייה, 'הלא אני מעורב מהרגע הראשון, הנני הזים הראשי של פרויקט שיתוף הפעולה ואני הוא המייצג אותך במעמד הרשמי של חתימת ההסכם ההיסטורי!'

לנשיא היה חשוב להבהיר למה כוונתו. 'אל תתערב על כלום'.

שוב, השר לא ממש הבין במה דברים אמורים. לא נותרה ברירה כי אם להטיח בו את האמת כפי שהיא, ללא כחל ושרק, בתקוה שמשפטי חנופה נלווים יותירו אותו כמה שפחות פגוע ויגרמו לאוזניו להיות קשובות מבלי להביא למשבר פוליטי.

'אני מכיר אותך לא מהיום' הזכיר הנשיא וכמעט שגלש לנוסטלגיה, 'אתה מהמר כפייתי והנך נוטה להתערב על כל נושא, בכל זמן. בבקשה - אל תתערב בהיותך במדינה הסמוכה, על אף נושא שבעולם!'

'גם לא התערבות ידידותית?' ניסה השר לברר, וכאן הפך מבטו של הנשיא להיות כמעט מתחנן: 'אל תתערב!'

חתם. נו נו, השר אכסן את ההוראה התמוהה אי שם בירכת'י מוחו ויצא לדרך. עד מהרה התקבל בטקס מלכותי במדינה הסמוכה, חצוצרות הריעו, דגלים הונפו והוא צעד שלוב זרועות עם עמיתו שר האוצר המקומי לאור הבזקי המצלמות ולקול תרועות ההמון.

כאן כבר לא נדרש היה לעבוד יותר מדי. הכל כבר היה ברור, סגור ומוכן לחתימה, ורק מעמד החתימה הרשמי היווה את מוקד הענין והוא שתפס את תשומת הלב הציבורית.

'האירוע מרשים ביותר, כל הכבוד על ההפקה' החמיא השר לעמיתו והמשיך בתודה על הסברת הפנים והאירוח הנדיב והמושקע.

'אכן, אירוע רב רושם ומרהיב, ועולה על הכל דמותו המרשימה של האורח' החניף העמית מצדו, אך הוסיף בלחישה רמה: 'רק חבל שלא זכיתי לראות את כף הרגל המפורסמת של שר האוצר, זו עם ששת האצבעות...'

'שש אצבעות?!' השר נדהם וממש נעלב, 'זה מה שמדברים אצלכם? אין לי מושג במה מדובר! יש לי שתי כפות רגליים בריאות וסטנדרטיות לחלוטין, ומה לך ולרדת לרמה זו, לרכילות זולה פרי מוחם הקודח של יושבי קרנות וליצינים למיניהם?'

עמיתו נתן בו מבט רב משמעות, מביע את חוסר האמון. 'אינך מאמין לי?' השר לא יכול היה לתת לחרפה שכזו לעבור בשקט.

'לא ממש' הלה היה משועשע, 'שנתערב?' כאן כבר בא השר במבוכה, אולם עד מהרה הוא התגבר עליה. אין ספק שלא לזאת היתה כוונת הנשיא בהוראתו 'אל תתערב'. הרי מדובר בשערורייה מביכה בקנה מידה לאומי, ובמידה ולא יצליח להוכיח כי אכן ברשותו זוג רגליים בריאות - יהווה הדבר מכה לתדמיתה של המדינה.

מה כבר יקרה אם יחזור הביתה ובצרורו חופן מרשרשים נכבד, אותו יעניק לנשיא כתשורה על שנים של אמון הדדי ועמל משותף? - 'נתערב!'

מאה אלף דולר נספרו והונחו אחר כבוד על שלחן הכבוד, ערשות המצלמות הרבות שבאולם התמקדו בשר הניצב עם פרצוף מנצח וידו שלוחה לעבר רגלו, תופסות ומשדרות בהילוך איטי כיצד הוא מתיר שרוך אחר שרוך, מושך גרב ועוד אחת ואף מניף צמד רגליים שעירות מעל גבי השלחן ומוכיח קבל עם ועדה כי אין ולא היו ברגלו מעולם שש אצבעות.

צחוק אדיר שטף את האולם, אך השר כבר לא היה שם, בכל אופן לא במחשבותיו.

הוא הפליג בעיני רוחו אל עיר הבירה, לקבלת הפנים הלהבת לה יזכה ולהארת הפנים המיוחדת בה יחנן אותו הנשיא בבואו הביתה. הוא תיאר לעצמו את ההתרגשות שתאחו בנשיא לנוכח האוצר הקטן שהביא עמו, התרגש כבר כעת לנוכח המחמאות העתידיות על

תורת חיים נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

בפרשת השבוע נצטווה משה רבנו (ג, מה): "קח את הלויים תחת כל בכור בכני ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם והיו לי הלויים אני ה'".

על כך כותב האור החיים הקדוש וזו לשונו: "הפונה במאמר 'אני ה', לומר שהגם שאמר רבותינו ז"ל: 'עתידיה עבודה שתחזור לבכורות', לא ירדו הלויים מהיות לה', והוא אמרו יהיו לי אני ה', כשם ששמי לעולם ועד כמו כן יהיו לי הלויים".

אכן נאמר בתורה הקדושה כי באו הלויים תחת הבכורות - אלה שהיו מיועדים מתחילה לעבודת המקדש, אולם כבר נלאו רבים באיתור המקור לדברי רבנו בשם חז"ל: 'עתידיה עבודה שתחזור לבכורות', ועד כמה שידוע מתוך ספרות חז"ל המצויה בידינו כיום - טרם נמצא מאמר חז"ל שכזה.

מרן הגרי"ז מבריסק אף התבטא במפורש (ראה פרס יוסף החדש במדבר צב) כי אין מאמר כזה בחז"ל, ואילו הגאון ר' חיים קניבסקי אף הוא ייחס זאת דווקא למקובל מפי האריז"ל.

מאידך, היו שמצאו סמך לדבר במאמר הספרי (במדבר פ"סקא צב): "שבכל מקום שנאמר 'לי' הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים", ואחת הדוגמאות בהן נוקט המדרש היא: "בבכורות הוא אומר (במדבר ת, ז): 'פי לי כל בכור בכני ישראל'". הרי שלבכורות קיים תפקיד נצחי, אף לאחר שהודחו ממנו ובאו הלויים במקומם.

יכולותיו העסקיות.

ההפתעה שחיכתה לו היתה, איך לומר, צורבת. כבר בשדה התעופה ראה השר שמשוה אינו כשורה. מסתבר שידיעה מסוימת הספיקה להגיע לאוזני הנשיא, ולנוכח סבר פניו הקשוחות והתנוחה הקרבית שלו ניתן היה לשער כי לא מדובר בבשורה טובה במיוחד. 'למה התערבת?!' תקף הנשיא בטון קשה, 'הלא הזהרתי אותך לכל תעשה כן!'

'נכון, אבל...' התגמגם ואז אסף את עצמו והמשיך בתרועת נצחון: 'ראה נא אדני הנשיא מה הבאתי עמי בעקבות אותה התערבות.'

הוא כבר שלח יד לאמתחתו, מוכן ומזומן לשלוף את חכריו השטרות העבה, אך המלך עצר בעדו. 'השטות הקטנה שלך עלתה לאוצר המדינה מיליון דולר, והמיטה עלינו חרפה שלא תישכח לעד!' נוף בו בפנים חמורות סבר.

תהייה ניבטה מעיני השר, והנשיא ניאות להסביר.

'זה מכבר עלה שמך בקרב הפוליטיקאים והמדינאים באזור כולו בתור אדם, איך לומר...' המלך חכך בדעתו איך לבטא זאת ברגישות המרבית, 'לא חכם גדול ולא טיפס קטן.'

העלבון צרב לו, אך מפאת הכבוד הוא הנהן במבוכה ובכך נתן לנשיא את האות להמשיך.

'עמיתך, שר האוצר במדינה השכנה' המשיך הנשיא, 'התערב אתי על מיליון דולר - כי יצליח לגרום לך לפשוט את נעליך ואף את גרביך קבל עם ועדה, להתייצב יחד מול המצלמות. לטענתו, כסיל שכמותך לא יוכל להימנע מכך.'

'אני מצדי הכרתי אותך היטב, וידעתי כי אם יש דבר מה המסוגל לגרום לך לרדת לגמרי מדעתך ולהרפות מהשכל הישר לחלוטין' התוכחה שיפדה אותו, 'זו התערבות. לכן הזהרתי אותך שלא להתערב באף מצב שבעולם ותחת כל נסיבות אפשריות.'

'אבל אתה' המלך נשא אליו מבט שיש בו מן הלעג והרחמים גם יחד, 'אתה - יותר חכם ממני ככל הנראה'...

אין כסיל כחכם בעיניו

"וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְקַדְּדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (ב, ל), מספרת לנו התורה הקדושה בפרשה. האור החיים הקדוש מאיר את עינינו בנקודה שיש לתת עליה את הדעת, ואלו דבריו: **'פְּרוּשׁ, הַגֵּם שְׂמִסְפֵּר זֶה מִסְפֵּר הַכְּבוֹד וְהַמַּעֲלָה שֶׁעָשׂוּ כְּסָדֵר הַמַּלְאָכִים שִׁירְדוּ עִם הַשְּׂכִינָה בְּהָר סִינַי, כְּמֵאֲמָרם ז"ל** (במדבר רבה ב, א) [כוונתו לרברי חז"ל שנתאוו ישראל להיות כמלאכי השרת בדגלים, ואם כן אף כן היה להם להתאוות להיות מנויים יחד עם כלל ישראל כעין המלאכים המנויים ומסודרים לדגליהם] **אָף עַל פִּי כֵן לֹא וּגְו' (לא נמנו הלוויים), לְצַד פִּי מִצְוֹת ה' הִיא לֹא תִפְקֵד וְלֹא תִשָּׂא."**

שומה עלינו ללמוד זאת, להפנים ולהבין כי כשמדובר בציות עיוור לרצון ה' יתברך, אוי 'אין חֲכָמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לְנֶגְדַּה ה'" (משלי כא, ל). אין מקום אין לנימוקים והתחכמויות, הגיוניים למראה עינינו ככל שיהיו.

שלמה המלך החכם מכל אדם מתבטא באופן לא מחמיא בעליל על הכסיל, שוב ושוב הוא מייחס אליו תכונות שליליות ומבטא בפסוקים רבים את הבוז אתו יש לחוש כלפיו. יחד עם זאת, פסוק אחד מבטא את הדבר היחיד שעולה על הכסיל ברעתו (שם כו, יב): **'רְאִיתָ אִישׁ אִישׁ חָכֵם בְּעֵינָיו - תִּקְוָה לְכִסִּיל מִמֶּנּוּ.'**

אנו ניצבים לפני יום מתן תורה. שומה עלינו אפוא לדעת את הדרך הנכונה לקניינה של תורה, להקמת בית של תורה, ועל כך - המעשה הבא.

גביר אדיר ובעל נכסים היה ר' משה סולובייצ'יק. יערות ענק אותם רכש בזה אחר זה סיפקו נכרתו מדי שנה וסיפקו לכל קצוויי חבל עצים לבנייה, לנגרות ולהסקה, ועסקאות חובקות עולם היו נחתמות מדי יום על שלחנו של ר' משה - עסקאות שרק הכפילו ושילשו את הונו העצום משנה לשנה. לצד היותו בעל המאה, היה ר' משה גם בעל דעה, במובן הפשוט והיהודי ביותר של המילה. חכם לב היה, דעתו ישרה ולבו פתוח, והוא הבין לנכון כי העולם הזה אינו אלא פרוזודור לפני הטרקלין וכי לאחר מאה ועשרים שנותיו לא ילווהו לא כסף ולא זהב, כי אם מעשי הטובים הם שייכלו לפניו וייתבו לנשמתו.

משך, פתח ר' משה את כל שערי לבו לכל עני ורש והיה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה. רודף צדקה וחסד, תומך רבנן ומחבבם וכתובת מתבקשת לכל גבאי צדקה או נצרף מאחיו בני ישראל היה ר' משה, ולא פלא אפוא שהוכתה יהדות ליטא בהלם וצער רב כשביום מן הימים ירד ר' משה מנכסיו.

החלטה עסקית שגויה גררה אחריה אחת נוספת, הלוואה כושלת הוסיפה להתדרדרות המצב הכלכלי ומיום ליום רק הלכו העניינים והסתככו, עד שלא נותרה לו ברירה כי אם להכריז על פשיטת רגל ולהודות כי יצא נקי מנכסיו.

הדבר היה לפלא בעיני רבים, ואף גדולי הדור השתוממו ביותר - הייתכן שדווקא ר' משה, הידע בצדקת פרונו, ירד מנכסיו וייוותר ללא כלום?

הושיבו גדולי הדור וחכמיו מושב בית דין בראשות גדול הדור הגאון ר' חיים מוולוז'ין, אשר ביקר עד לאחת את מעשיו של ר' משה וניסה לעמוד על חקר הדבר, להבין על מה יצא הקצף ומדוע נגזר על ר' משה לאבד באחת את כל ממונו.

ה'עוון' היחיד שנמצא בר' משה, הדופי האחד שניכר היה במעשיו, זו העובדה שעל אף הקפדתו על קלה כבחמורה - על דבר אחד לא הקפיד ר' משה. בגודל חביבות מצות הצדקה בעיניו, התקשה ר' משה להקפיד על קיום הוראת חכמינו (כתובות נ, א): "המבזבז - אל יבזבו יותר מחומש". זהו, לא יותר מזה.

אולם לא היה די בכך, לדעת גדולי הדור, כדי להביא לגזירה כה חמורה. השאלה נותרה אפוא ללא מענה, כחידה שתומה שאין לה פתרון. הבינו הדיינים כי אל להם להתערב בדברים מכבשונו של עולם, והניחו לענין תוך פולטים אנחה שהם משתתפים בצערו של ר' משה.

מז חריף היה לו לר' משה, תפיסה מהירה

ויכולת ניתוח מבריקה ביותר. אם עד עתה שימש אותו כשרון עז זה כדי להצליח בעולם העסקים ולנהל את נכסיו על הצד הטוב ביותר, הרי שכעת קיבל על עצמו בהחלטה איתנה כי הוא מתעתד להקדיש את כל אונו וזמנו לעמל התורה הקדושה, וכאן עמד לו כשרונו הרב והוא עשה חיל בלימודו עד שנחשב לאחד מטובי הלמדנים ולארי שבחבורה.

חלפו שנים ספורות, ואט אט שקע בתהום הנשייה שמו של ר' משה כגביר ובעל ממון, ותחתיו קמה והיתה דמותו החדשה - דמות של עילוי אדיר שיראתו קודמת לחכמתו והינו שולט ובקי בכל מכמני התורה.

אף לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא היה כוחו רב, ולא חלף זמן רב עד שפנתה אליו אחת הקהילות החשובות שבליטא - קהילת קובנא המעטירה, והפצירה בו כי יאות לקחת על עצמו את עול הרבנות בעיר, לשמש כמנהיג וקברניט הקהילה.

כעבור שנים מעטות, כאשר זכה ר' משה להשתדך עם גדול הדור ולהשיא את בנו הגאון ר' יוסף - אשר צעד בדרכי אביו והיה לגדול בתורה בפני עצמו - עם בתו של ר' חיים מוולוז'ין, כבר לא היה הדבר לפלא. משפחת סולובייצ'יק, כבר אז התברר, מהווה אבן בנין ועמוד יסוד ליהדותה ותורתה של ליטא כולה בפרט ושל העולם היהודי בכלל.

לימים זכה ר' חיים מוולוז'ין והספיק לראות את הדור הרביעי במשפחה זו, הלא הוא רבם של כל בני הגולה הגאון ר' יוסף דב סולובייצ'יק בעל 'בית הלוי', אשר כבר בינקותו הוכיח לפני זקנו הגדול את כוחו הגדול בתורה.

או אז התבטא ר' חיים כי זה עתה התחווה לו סוגיא עתיקה זו, נודע לו פשר ירידת ר' משה מנכסיו.

'משמים בחרו להעניק לר' משה שושלת של גדולי ישראל וענקים בתורה, כשכר על צדקותיו הרבות' אמר ר' חיים, 'אלא שבלתי אפשרי לגדל בית שכזה מתוך עשירות. אי לכך בחרו לקחת ממנו את העשירות, להביא לכך שיעסוק בתורה מתוך הדחק, ורק אז יכול היה להקים שושלת מפוארת שכזו ולהפוך לאכסניא של תורה!'

ענין מופלא זה מבואר בדברי האור החיים הקדוש על הנאמר בפרשת נשא (במדבר ז, יח): **'בַּיּוֹם הַשְּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר נָשִׂיא יִשְׁשַׁכָּר,** ואלו דבריו:

"הַקְּדִים שִׁבְטֵי יִשְׁשַׁכָּר, לְצַד הַיּוֹתוּ בֶן תּוֹרָה הוֹרֵם שִׁבְטוֹ וְקָדַם לְרֵאוּבֵן הַבְּכוֹר... בֶּן צוּעָר, שְׂאִין תּוֹרָה נִקְנִית אֶלָּא עַל יְדֵי יְסוּרִין, כִּן הִיא דְרָכָה שֶׁל תּוֹרָה, אָדָם כִּי יְמוֹת בְּאֵהָל' (במדבר יט, יד), וְאוּלַי כִּי לְצַד זֶה גַם כֵּן הַקְּדִים זְכָרוֹן שְׂמוֹ, לּוֹמֵר כִּי לְצַד הַמַּפְעֵל הַרְשׁוּם בְּשִׂמּוֹ שֶׁהָיָה בוֹ, זָכָה לְהִיּוֹת נָשִׂיא לְבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִּינָה לְעֵתִים."

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

לעיני שאר הנוכחים בסעודה, וכשנשאל על כך השיב בפשטות: 'וכי אינכם רואים את רוח הטומאה השורה ומרחפת על הצלחת?'

בירור קצר העלה כי המשרת הזקנה, זו ששירתה נאמנה את בני הבית במשך שנים רבות, אולם זה מכבר הגיעה לגבורות, בא זמנה אמש והיא נסתלקה מן העולם בעיצומו של ההכנות לסעודה הגדולה.

בני הבית, אשר נכחו לראותה שוכבת ללא ניע, הסיקו כי אך נפלה עליה תנומה. אולם לאחר כמה ניסיונות לעוררה משנתה, ניסיונות שכשלו בזה אחר זה, החישו בבהילות רופא מומחה למקום וזה האחרון קבע את מותה לדאבון לב.

נשמת הנפטרת אשר ריחפה בבית, התברר, זו היתה רוח הטמאה בה חש רבנו בחושיו הרוחניים והיא שהפריעה לו טעום מהתבשיל.

אודות תורת רבנו האור החיים הקדוש כבר התבטא מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב זי"ע, כי דבריו הרי הם אחד משבעים הפנים שבתורה, וכי כל דבריו נאמרו ברוח הקודש.

אודות רוח קדשו של רבנו ועיניו הטהורות אשר צפו למרחוק, מסופר המעשה הבא. היה זה כאשר שהה רבנו בטבריה, שם התקבל בכבוד מלכים אצל רעו הרה"ק ר' חיים אבולעפיה. תכונה רבה ניכרה בעיר, גדולי תלמידי החכמים שבעיר ומבקשי ה' שבה נהרו ובאו לחזות במלאך האלקים המשרה את הודו על העיר, ואף סעודה רבתי טרחו והכינו לכבודו של רבנו.

במהלך הסעודה הוגשה לפני רבנו צלחת מרק מהבילה בעל ניחוח ערב, אולם למרבה הפלא נמנע רבנו בכל תוקף מלטעום ממנה. ניכר היה בחוש כי הוא רואה דבר-מה אשר לא נחשף

בנתיבי החיים

פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

כבחמורה - משום שהיא חסודה יותר.

היה זה לפני כמה עשורים, בתקופה בה מחוץ שיכלה חרב הציונות ומחדרים אימת שלוחותיה השונות, כל אחת ואדרתה המזויפת. גם אז צקצקו בלשונם אותם מרשיעי ברית למיניהם המסיתים והמדמייחים נגד דבר ה', וטענו בארשת צדקנית טענות מגוחכות מעין אלו, ועל כך התבטא אחד מגדולי ישראל בחריפות: 'אלה שרוממות אהבת ישראל בגרונם - שנאת ה' בליבם!'

בפרשתנו מספרת התורה (ג, נא): "וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל פִּי ה' כֶּאֱשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", ועל כך תמה האור החיים: "קִשָּׁה, אַחַר שְׁאֵמַר הַכְּתוּב 'עַל פִּי ה'', מָה מְקוֹם לִזְמַר 'כֶּאֱשֶׁר צִוָּה ה'".

מתרץ האור החיים הקדוש בוז הלשון: "וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל פִּי ה' כֶּאֱשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, וְעַל כֵּן תִּמֶּה הָאֹר הַחַיִּים: "קִשָּׁה, אַחַר שְׁאֵמַר הַכְּתוּב 'עַל פִּי ה'', מָה מְקוֹם לִזְמַר 'כֶּאֱשֶׁר צִוָּה ה'".

פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

בכל הדורות היו ממהרסי ומחריבי היהדות שניסו להתערב באצטלא דרבנן ולשוות לשיטתם המסולפת ניחוח תורני, תוך ניסיון נואל להציג את איזולתם כביכול היתה זו הדרך המסורה. כתוספת נלעגת לשיטתם, נופפו לא אחת בטיעונים שהעלו על נס את אהבת ישראל, כשהם מתעלמים באופן ציני מחובותיו של האדם כלפי המקום.

חכמינו ז"ל כבר התייחסו לתופעה זו, ועל כך נאמר במשנה (ברכות לג, ב): "האומר על קן צפור יגיעו רחמך - משתקין אותו". הגמרא מבארת את הענין במשפט שיש בו כדי להבהיר הכל: "מפני שעושה מידותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים, ואינן אלא גזירות".

היהדות אינה דת האהבה והרחמים' חלילה, כשם שאהבת הנצרות להבדיל אלפי הבדלות להציג את עצמה, כי אם דת האמת המיוסדת על ציות עיוור למצוות הקב"ה, ללא קשר למידת הרחמים הנראית לעין במצוות אלו, ובוודאי שאין בה מקום לנקוט חלילה בפעולה כזו או אחרת הבאה על חשבון דקדוק בקלה

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת

מבית מדרשו של האור החיים

דבר מבהיל מצאנו בפירושו האור החיים הקדוש לפרשתנו, בדבריו אודות יחסם השונה של בני לוי לאובדן צאצאיהם - לעומת יחסם של שאר בני ישראל לכך.

וכך כותב רבנו (ג, ט): "לְצַד שֶׁהָיוּ מַעֲנִיָּים וְלֹא נִשְׁתַּעֲבְדוּ, לֹא נָמַס לְבָבָם כֹּל כֶּךָ לְרֵאוֹת נְטֻעֵיהֶם מְשֻׁלְכִים בְּיָאוֹר כְּמַעֲשֵׂה אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מֵצַד הַשְּׁעֵבֹד וְעַל הָעֲבוּדָה הִזְזַל וְהִקְלַ בְּעֵינֵיהֶם וּבְלָבָם לְרֵאוֹת יְלֵדֵיהֶם מְשֻׁלְכִים בְּיָאוֹר".

בעוד שאר בני ישראל התרגלו לשכול ולאובדן עד כדי כך שמסוגלים היו לשאת את צער השלכת בניהם ביאור ללא שיימק לבבם כל כך, לעומתם בני לוי התקשו עד מאד לעמוד בכך, היות ולא היו מורגלים בעבודת הפרך כל כך.

נחשוב על זה, ונסיק לחיינו אנו את המסקנה המתבקשת.

מטבע העולם, אדם עמל לפרנסתו, רץ אחר צרכי הקיום ועסוק מעל לראש בהווי החולין הסוחף. עלינו רק להיזהר ביותר שלא להישאב לתוך עבודת הפרך הזו, שלא נגיע חלילה למצב בו אנו משלימים ביתר קלות עם אובדן הדברים החשובים באמת כמו קביעת עתים לתורה; תפילה במניין ובכוונה הראויה ועוד.

אור הישועות מכתבי הלומדים

סיפור ניסי בזכות לימוד האור החיים'

מאז נישואי זכיתי רק לבנות, ורצייתי מאוד בן זכר, אך השנים עברו, ובמשך עשור לא זכיתי לבן זכר.

לאחר ששמעתי רבות על סגולת לימוד אור החיים הקדוש, קיבלתי על עצמי ללמוד כל שבוע בפירוש אור החיים הקדוש המבואר של עוז והדר, יחד עם חברותא. לא רצייתי שזה יהיה לימוד מקופיא, אלא לימוד רציני ועמוק.

בנוסף, הבטחתי בלב שלם, כי כאשר אשמח וילד לי בן זכר, אתן לו את השם משה (על שם אבי ז"ל) ושם חיים על שם רבינו האור החיים' הקדוש.

וב"ה, כעבור שנה של לימוד והתמדה, זכיתי לבן זכר. שמחתי מאוד לקרוא לו משה חיים, לזכותו של רבינו האור החיים'.

אני ממליץ לכל אחד להתמיד בלימוד תורת האור החיים', ולזכור שהזכות הגדולה הזו יכולה להביא ישועות רבות.

בברכה מרובה

מ. אלפסי אשדוד

גם אתם זכיתם לישועה
זכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

מתיבתא אור החיים

העבודה גם בכבודות וביזה אותה, לכן אמרו רז"ל 'ויבו עשו את הבכורה', שביזה עמה תחיית המתים. וכן באהבת יהונתן לרבי יהונתן אייבשיץ (הפטר אמור) כתב לפרש הכתוב 'והכהנים הלויים בני צדוק', שלעתיד לבוא יכופר עוון העגל ותחזור העבודה לבכורות. אלא שכתב שם דלא יהיה ללויים עיי"ש, ואילו רבינו כתב להדיא דגם הבכורות יעבדו, והלויים ישארו כפי שהיו. וראה עוד בספר הליקוטס להצמח צדק (ערך בכור) שהזכיר הדבר שלעתיד לבוא תהיה העבודה בבכורות.

ובספיק"ק ישמח משה על הפסוק כאן כתב וז"ל: והנה קדקו מה דכתיב 'אני ה' בסוף, וכתבו שפירושו אני ה' נאמן לשלם שכר, שזה הוא שכר ללויים על שלא חטאו בעגל, והוא תמוה, ד'אני ה' נאמן תמיד על שכר העתיד, ושייך לומר נאמן לשלם, מה שאין כן מה שכבר שלם. והנראה לי בזה, דהנה נ"ל לבאר הפסוק בקהלת (ג טו) 'מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את הנרדף', דנ"ל דהכי פירושו, דכל מי שנדחה משום איזה עבירה, אם כן לעתיד כשיתפסק הכל לזכות יחזור לשירותו, כמו הבכורים שנדחו מפני חטאם כמבואר במדרש, וכן מבואר במדרשות דלעתיד לבוא יהיה העבודה בבכורות. והיינו 'מה שהיה כבר הוא', ר"ל הוא גם עכשיו, כי לפניו יתב"ש מה שאינו נצחי אין בו ממש, והדחוי אינו נצחי, לכך הרי הוא גם עכשיו, משום 'ואשר להיות כבר היה', ר"ל שיהיה בעתיד מה שהיה כבר בעבר, ולכך הדחוי אינו נצחי, וביאר הכתוב יותר ואמר 'והאלהים יבקש את הנרדף', דר"ל מי שהוא נרדף מהעבודה, יהיה זמן שהאלהים יבקש אותו וירצה בו, כי לכל קציפה אית סבר (איכ"ר א כג), ודו"ק, והנה שם הוי"ה מורה על עבר והוה ועתיד בסוג אחד, והנה זה 'אשר להיות כבר היה', הלא בבחינת הוי"ה. והנה אף שהבכורות יחזרו לעתיד, מכל מקום אם עלה לא ירד, והלויים גם כן לא ירדו. והיינו 'והיו לי הלויים', אין לי אלא עולמות כמבואר במדרש, 'אני ה', ר"ל אף שאתנהג בבחינת שמי ויחזרו הבכורים לשירותן ולעבודתן, מכל מקום הלויים לא ירדו, ודו"ק, עכ"ל.

ובאור יקר (פרשת ויחי) הביא מה שכתב בספר הגלגולים (פכ"ג) וז"ל: כבר ידעת כי החסדים הם כהנים בעולם הזה והגבורות הם לויים, ולעתיד לבוא יהיה להיפך, כי לכן בתחילה היתה העבודה בבכורים שהם מבחינת הגבורות, וכן דוד שהוא מצד המלכות נאמר בו (תהלים פט כח) 'אף אני בכור אתנהג', בסוד ה' על ו', ואח"כ ניטלה העבודה מהם וניתנה אל הכהנים שהם מצד החסדים, ולעתיד כשיתקנו הגבורות תחזור העבודה אל הבכורות שהם הלויים, והוה הסוד שניבא יחזקאל (מד טו) 'והכהנים הלויים בני צדוק', ר"ל שהכהנים שלעתיד לבוא יהיו מן הלויים.

וכאן כלל כל שבת לוי בין הכהנים בין הלויים, כי גם הכהנים יקראו לויים, דכתיב (דברים כו ט) 'והכהנים הלויים'. ואמרו 'ביד איתמר' וגו', פירוש, לא מיבעיא עבודות המעולות של הכהנים, ולא מיבעיא עבודות הלויים המעולות של בני קהת ובני גרשון, אלא אפילו עבודה הקלה של הלויים 'ביד איתמר', שהם הקרשים והאדנים, הדבר במקומו עומד, ומוזה אתה למד כי לא נמחק עון העגל מחק שאין רישומו ניכר, והעד הנאמן 'וביום פקדי' וגו' (שמות לב לד). עכ"ל. ומדייק הברכת שמעון דלפי זה י"ל לפי המבואר בברכות (לב): אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא מאי דכתיב (ישעיה מט טו) 'גם אלה תשכחנה' זה מעשה העגל. וביאר המהרש"א שם דהא דקאמר 'וביום פקדי' ופקודתי' וגו', ואין לך פקידה שאין בה ממעשה עגל (סנהדרין קב), היינו כל זמן שישראל בגלות, אבל לעתיד קאמר הכא 'גם אלה' דהיינו שגם מעשה עגל 'תשכחנה'. וא"כ מאחר שעון העגל נמחק לגמרי ואין רישומו ניכר, שוב יכולה העבודה לחזור לבכורות.

ובספר סמוכים לעד לרבי אליהו הכהן (פרשת תולדות) כתב לפרש הא דאיתא בבראשית רבה (סג יד) 'ויבו עשו את הבכורה', ומה ביזה עמה, א"ר לוי תחיית המתים ביזה עמה, דלכאורה מהיכן למדו רז"ל שבכור שביזה את הבכורה ביזה גם תחיית המתים עמה. וכתב שם: אמנם נראה בהיות שעד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות, ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים, ע"כ במדרש בפרק הנוכח (ב"ר שם יג). והנה ידוע שניטלה העבודה מהבכורות בעון העגל, ולעתיד בתחיית המתים שעתיד מלך המשיח לבוא עם אדם הראשון והאבות, כמאמר רבותינו שיחיה אותם ויבוא עמהם, תחזור העבודה גם בבכורות, משום שאין יתוקן עוון העגל. ובוזה נבא לענין, וכך הוא, הן אמת שיש מקום לדון שמכר עשו את הבכורה בעבור שידע שממעשה העגל לא תהיה עבודה בבכורות כי אם לכהנים, וכיון שעתידה שתנטל העבודה מהבכורות עמד ומכרה מעכשיו וביזה אותה, אבל כיון שבתחיית המתים עתידה העבודה לחזור גם בבכורות, לא היה ראוי לבזותה ולמוכרה, אלא מוכרח שכפר עשו בתחיית המתים ולכן ביזה אותה, דאין סברא שהיה מודה בתחיית המתים שעתידה לחזור

כתב רבינו (במדבר ג מה): והיו לי הלויים אני ה'. הכוונה במאמר 'אני ה', לומר שהגם שאמרו ז"ל (ספרי פיקסא צב) עתידה עבודה שתחזור לבכורות, לא ירדו הלויים מהיות לה', והוא אמרו 'והיו לי אני ה', כשם ששמי לעולם ועד, כמו כן יהיו לי הלויים.

וכ"כ רבינו בפרשת ויחי (בראשית מט כח): ומה שאמר לראובן דברי קנטור, שם ציזה את הברכה, על דרך אומנם ז"ל עתידה עבודה שתחזור לבכורות, וכפי זה כיון שקבע לו שם הבכורה עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבא. ותמצא שהצדיקים צופים ומביטים על העתיד, ולטעם זה השתדל יעקב לקנות הבכורה מעשו, לכל יהיה לו חלק בעבודה לעתיד לבא. והגם שניתנה העבודה ללויים, שקולים הם, ויבואו שניהם לעבוד עבודת הקודש, כי מעלין בקודש ולא מורידין. ומקור הדברים ציינו רבים מן המפרשים לספרי, דאיתא שם: 'אספה לי', שתהא סנהדרין לשמי, שבכל מקום שנאמר 'לי' הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים, בכהנים הוא אומר (שמות כח מא) 'וכהנו לי', בלויים הוא אומר 'והיו לי הלויים', בישראל הוא אומר (ויקרא כה נה) 'כי לי בני ישראל עבדים', בבכורות הוא אומר (במדבר ח יז) 'כי לי כל בכור בבני ישראל וכו'. וכן הוא בליקוט פרשת תרומה (רמז סוד).

וראה רבינו בחיי בפרשת תשא (שמות לד כ) שכתב שיש לבכורות מעלה יתירה גם לאחר שניטלה העבודה מהם, ומדבריו משמע שלא פירש כוונת חז"ל במה שאמרו דבמקום שנאמר 'לי' הרי זה קיים לעולם ועד, שיהיה כוונתם על לעתיד לבא, וז"ל: 'כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם', מי שזוכה שהוא בכור מעלה גדולה היא, והוא רמז להקב"ה שהוא בכורו של עולם. ועבודת הקרבנות מימות עולם בבכורות היתה, ולכן קנאה יעקב אבינו ומכרה עשו הרשע שביזה עבודת ה' יתברך, ואחריו כן נפסלו הבכורות במעשה העגל והופרשו הלויים במקומם שתהיה העבודה בהם ולא בבכורות, ואף על פי שאין העבודה בהם יש להם מעלה ויתרון על שאר בני אדם מצד שהם בכורות. ואח"כ מביא דברי חז"ל בויקרא רבה (ב ב): בכל מקום שנאמר 'לי' אינו זו לעולם, לא בעולם הזה ולא לעולם הבא וכו', בבכורות כתיב 'כי לי כל בכור'. ומפרש שמעלה גדולה יש לבכור, יעוי"ש.

ובברכת שמעון (פרשת ויחי שם) הביא מה שכתב רבינו בפרשת פקודי (שמות לח כא): ואמרו 'עבודת הלויים', בא לשמור את הדבר, לכל תאמר כיון שנתכפר עון העגל אשר הוא יסובב הסרת עבודה מהבכורות כמאמרם ז"ל (במדבר ג ה), א"כ תחזור העטרה ליושנה, ויעבדו הבכורות עבודת המשכן, לזה אמר סמוך לדבר 'עבודת הלויים', פירוש, עבודה זו אינה אלא ללויים.

מצא חיים

חידה שבועית בעיני דברי האור החיים

לפתרון החידה יש לעיין בהרחבה באור החיים המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא באור החיים המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא

לפתרון החידה יש לעיין בהרחבה באור החיים המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא. התעד כיצד מפרש רבנו האור החיים את הציטוט (ד טו): 'יזאת עשו להם וְחָיו וְלֹא יָמָתוּ?' (א) 'וְחָיו' - בעולם הזה, 'וְלֹא יָמָתוּ' - שיזכו לחלק לעולם הבא. (ב) 'וְחָיו' - שיאריכו ימים, 'וְלֹא יָמָתוּ' - על אף עיסוקם בקדושת הארון. (ג) שתי התשובות נכונות.

תשובה מגלין קודם: תשובה ג' - אף שבטבע העולם ככל שמתרבים צאצאי האדם כך הם נחלשים. מברך הקב"ה כי יתרבו ישראל ועם זאת יהיו רבים ומעולים גם באיכות.

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או 'נדריים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים' ושם הפרשה. 3. בני חז"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם. בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה
ביגליון פר' ויקהל:
ה' מרדכי לנדא,
בני ברק

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בדורות

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

מצות תלמוד תורה בשמיעת שיעור

התורה, וכתב הבית יוסף שכן עולה גם מההלכה שהרהור לאו כדיבור דמי. דבגמרא (ברכות כ:): נחלקו רבינא ורב חיסדא לגבי מצוות קריאת שמע, אם הרהור נחשב כדיבור או שאינו נחשב כדיבור. דעת רבינא שהרהור כדיבור, ולמד זאת מהמשנה (שם) שלתקנת עזרא שבעל קרי אסור בדברי תורה יהרהר בלבו את קריאת שמע, ולמד מכך רבינא שבהכרח שהרהור כדיבור שאם לא כן מדוע מהרהר. ואילו דעת רב חסדא שהרהור אינו נחשב כדיבור, ואף הוא לומד זאת מהמשנה הנ"ל, שאם היה הרהור כדיבור א"כ אמאי מהרהר ואינו קורא פיו אין חילוק בין הרהור לדיבור. ורוב הראשונים פסקו הלכה כרב חסדא. אולם יש מהראשונים שפסקו שהרהור כדיבור ואפילו בברכת המזון שהיא מדאורייתא. ורי"ז (שליטי הגבורים טו. אות ג) הקל אפילו בקריאת שמע שהרהור כדיבור. וכיון שנתבאר דעת רוב הראשונים שהרהור לא נחשב כדיבור, אם כן המהרהר בדבר תורה אינו חייב בברכת התורה.

אמנם, יש לדעת שגם לדעת הסוברים דהרהור כדיבור, יש שכתבו שבדברי תורה לדברי הכל אינו כדיבור, דהא איתא להדיא בגמרא (ברכות טו:): אמר רב יוסף מחלוקת בקריאת שמע [לקרוא ק"ש בלא להשמיע לאוזניו] דכתיב 'שמע ישראל', אבל בשאר מצות דברי הכל יצא, והכתיב (דברים כז) 'הסכת ושמע ישראל', ההוא בדברי תורה כתיב. ע"כ. הרי שבדברי תורה צריך אפי' להשמיע לאוזניו וכל שכן להוציא הדברים מפיו.

[ועל פי זה כתב הס"ז (שם ס"ג א) שיש לזהר לאותן לומדים בעיון מתוך הספר שיהיו להוציא קצת דברי תורה בפה אחר הברכה, דאל"כ הוי ברכה לבטלה. ואמנם אנו נוהגים לומר פרשת ברכת כהנים וברייתא דאלו דברים [עיין בפמ"ג שם], וא"כ אין חשש, ומי'מ ללא אמירתם צריך לזהיר להוציא קצת דברי תורה בפה אחר הברכה, וכן פסק במשנ"ב (ס"ק ה)].

בביאור הגר"א (או"ח סי' מז אות ב) הקשה על הכרעת השו"ע שאין מברכים על הרהור בדברי תורה, שהרי ברכת התורה היא על מצות תלמוד תורה, והרי מצות תלמוד תורה היא גם בהרהור, וכן הוכיח מלשון הפסוק (יהושע א ח) 'והגית בו יומם ולילה' והוכיח ש'הגיון' הוא בלב מלשון הפסוק (תהלים יט ט) 'הגיון לבי וגו'', אם כן גם המהרהר בדברי תורה מקיים מצוה אע"פ שהרהור לאו כדיבור, וא"כ צריך לברך.

האחרונים נחלקו בכוננת דברי הגר"א: בבנין עולם פירש דעת הגר"א דבמצוות תלמוד תורה הרהור כדיבור ממש. אמנם בביאור הלכה (או"ח סי' מז ד"ה המהרהר) כתב שגם הגר"א מודה שאפילו בתורה הרהור לאו כדיבור, אלא שסובר שלענין דברי תורה גם הרהור הוא מצוה, כמו שכתוב 'והגית בו יומם ולילה', ואם מקיים מצווה הרי הוא צריך לברך ברכת המצוות, [וכן משמע בלשון הגר"א למעין בו היטב].

ואכן בריבנו יונה מפורש שקיום מצוות תלמוד תורה הוא גם בהרהור בלבד, וכדעת המשך בעמ' ג'

דבר מה ששאלת אם השומע שיעור בדברי תורה מקיים בזה מצוות תלמוד תורה, כי ברוך ה' איכשר דרא ומשתדלים ומרבים בשיעורי תורה לזכות את עם ישראל במצוות תלמוד תורה שהיא כנגד כולם, ויש לברר אם שומעי השיעור מקיימים גם הם את מצוות לימוד התורה בהאזנתם לשיעור. תשובת מורינו הרב שליט"א:

דרשות חז"ל ללמוד תורה על ידי הפה

ככמה מאמרי חז"ל בגמרא ובמדרשים מצינו שדרשו חז"ל שיש ללמוד דברי תורה דוקא על ידי הוצאת הדברים בפה, כמו בעירובין (נד.) דדרשינן הפסוק 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשתו (דברים ל יד), אימתי קרוב אליך, בזמן שלומד בפיו ובלביו.

עוד איתא בגמרא (שם נג:): דברוריה אשת רבי מאיר אשכחתייה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישה, בטשה ביה, אמרה ליה לא כך כתוב (שמואל ב, כג ה) 'ערוכה בכל ושמורה', אם ערוכה בכל רמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת. תנא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים שכח תלמודו.

עוד איתא שם: אמר ליה שמואל לרב יהודה, שיננא פתח פומיך קרי, פתח פומיך תני, כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי, שנאמר (משלי ד) 'כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא', אל תקרי 'למצאיהם' אלא 'למוציאיהם בפה.

וכן נראה מדברי רש"י (ברכות ג: ד"ה אלא לדבר הלכה) שכתב שאסור לספר לפני המת, 'לפי שהכל חייבין לספר בהן, והמת דומם והוה ליה לועג לרש'. ומשמע מלשונו שהכל חייבים לספר, שהחייב הוא כדיבור, דאי לאו הכי יכול לצאת בהרהור. וכן דרשו חז"ל במדרש רבה (שמות מז ד): 'כי על פי הדברים האלה' שתהא יגע בהם בפיך, וכן הוא אומר (דברים ל) 'בפיך ובלבבך לעשותו', (וראה עוד שבת ל: מ"ק כח. ב"מ פו. מכות י. וראה עוד במכילתא ריש משפטים מה שדרשו מהכתוב (דברים יט) 'שימה בפיהם').

אלא שיתכן בכל זה שאין הכוונה לדרשות גמורות מדאורייתא שקיום מצוות תלמוד תורה הוא דווקא במוציא בפיו, אלא שבאו לשבח את המוציא לימודו בשפתיו שיוכל לזכור את לימודו. ואדרבה קצת יש לדייק, שרק שבח יש למוציא בפה, שהרי לא כתבו שהמהרהר אינו מקיים מצוות תלמוד תורה ממה, אלא רק שהלומד בליבו יפסיד שלא יזכור את תלמודו. ועל כן יש לעיין לענין הלכה.

קיום מצות תלמוד תורה וברכת התורה בהרהור

כתב האגור (סי' ב והו"ד בב"י או"ח סי' מז) שהלומד בהרהור בלבד אינו מברך ברכת

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

נטילת ידיים לקם כמה פעמים בלילה

מי שצריך לקום באמצע הלילה להכין בקבוק לתינוק וחוזר אחר כך לישון, האם צריך ליטול ידיים בכל פעם שקם ממיטתו? תשובת מורינו הרב שליט"א: לכתחילה יטול ידיו בכל פעם שקם ממיטתו¹,

1 הנוהגים כדעת השו"ע, בשעת הדחק יכולים לסמוך על מה שפסק (או"ח סי' ס"ד סעיף כו): לא תינקו נטילת ידיים אלא לקריאת שמע ולתפלה, אבל ברכות דשחרית יכול לברך קודם נטילה, א"כ הוא יטול על מטתו ערום, שאז אסור להזכיר את השם עד שינקה אותם. לדברי השולחן ערוך אדם הקם באמצע הלילה להכין בקבוק לתינוק, אינו חייב מעיקר הדין ליטול את ידיו, ורשאי לברך ולשתות, אך עליו לזהיר שלא יגע במים אלא בכלי שהם

נמצאים בו בלבד, מפני שרוח רעה שורה על ידיו. אלא שגם השולחן ערוך לא התיר לברך אלא כשלא נגע במקומות המכוסים, וכך גם הביא בבית יוסף בשם הרשב"א. 2 כמו שהחמירו בספרי קבלה שאין לדרוך על הארץ ללא נטילה, זה לשון הבני יששכר באגרא דפרקא (אות ט): קבלה מאת כבוד דודי זקני סבא קדישא מו"ה משולם זושא זצוק"ל, הא דאין רשאין לילך ארבע אמות בלי נטילה בשחרית, אמר הוא

ואף אין ללכת ארבע אמות ללא נטילת ידיים², אולם ברכת על נטילת ידיים יש לברך רק בבוקר, כשמתכוונן לתפילה או דברים שבקדושה.

חולץ פקק שעם בלחץ אויר

קיבלתי חולץ פקקי שעם חדש שתכלית פעולתו היא שנכנסת מחט חלולה לתוך הפקק ובחור שנוצר מכניסים אוויר וכך הפקק נדחה החוצה ובקבוק היין נפתח. השאלה אם מותר בשבת ליצור את הנקב הזה שדרכו מכניסים את

ז"ל, דיש לזהר שלא להציג רגליו על הארץ בלא נטילה, כי בהציג רגליו על הארץ בלא נטילה אוי חס ושלום כל היום הרע שבנפש הבהמית, ורודף אחריו להסיתו. ואמר על זה רמז הפסוק (תהלים לו ה) 'תיצב על דרך לא טוב' (או"ח סי' קע"ב) 'דע לא ימאס'. והנה דבריו ז"ל ברוח הקודש אינם צריכין חיזוק, ונראה לי הטעם לזה, דהנה בעוד הרוח מסבא שורה על ידי האדם אין ליתן לו שיעור קומה, תתבונן בביטול הרע הראשון, קציצת רגלי נחש הקדמוני,

המשך בעמ' ב' ותתבונן בזה דבקדושה צריך ליתן מקום לקדושה בכל שיעור קומה בסוד וקמ"ת ועלית. ועיין בזה פרשת נח דף ע"ב ע"א מ"ש רבי יהודה להווא גברא דשאל לו שאילתא בהיותו מושכב עדיין, אמר לו דאורייתא בעי תקונא דגופא ולבושא, עיין שם ותבין הענין. 3 ראה בדברי המשנה ברורה סימן שיד (ס"ק יז, כז) ובחזו"א סי' נא (ס"ק יא), ובשמירת שבת הלכתה (פרק ט אות יג, פא).

בצל שנחתך בסכין בשרי וחלבי והוכנס לחמין

מעשה בשיבה בה הכינו כמה בחורים סיר טשולנט לכבוד שבת קודש, כאשר את עבודת הכנת הבצל חילקו ביניהם, אחד קילף וחתיך ראש וזנב הבצלים, לאחר מכן השני חתך את הבצלים לחתיכות קטנות והכניסם לתוך הסיר המלא. לאחר שהטשולנט כבר התבשל הבחינו כי הסכין בו חתך הבחור הראשון היה בשרי אולם השני חתך בטעות בסכין חלבי (שני הסכינים אינן בני יומן). כעת השאלה היא מה דין הטשולנט שהינו בשרי והתבשל עם בצל שנחתך בסכין חלבי:

תשובה: קודם כל נדון על הבצל מצד מה שהוא נחתך בסכין חלבי והוכנס לתוך הטשולנט הבשרי (זהו בלי לדון ע"ז שהיה כאן סכין בשרית ג"כ):

הנה הדין פשוט בזה להתיר, וזאת מטעם שפוסקים להלכה שבהיתר יש הגעלה באוכלים כשיטת המהר"ם מלובלין, והרי בסיר זה ודאי יש שישם כנגד הסכין החלבי. טעם נוסף יש להתיר כאן, משום שבבצלים יש מאה עשרים ואחד מול הסכין, שהם הסכין פשוט את בליעתו בבצל עד שישים (בכל החתיכה כדי נטילה עד שהגיע לשישים), הרי יש לנו רוב של שישים ואחד מול השישים הראשונים והם בטלים ברוב. ולפי טעם זה היה מותר לאוכלם אפילו בלי הביטול בשישים בסיר (אלא שלמעשה יש שחולקים על היתר זה בגלל שיטת הרא"ש ש'דוחקא' בחריף נכנס רק כדי קליפה, ולפי"ז לוקח הרבה יותר חתיכות להגיע לשישים ואח"כ לשישים ואחד מול הסכין, אבל הרבה פוסקים מקילים בזה ואכמ"ל).

עתה נדון בסיפור שלפנינו שמלבד זה שהבצל נחתך בסכין חלבי, לפני זה נחתך הבצל גם בסכין בשרי, ונמצא שהחלק העליון והתחתון נחתכו גם בסכין בשרי וגם בסכין חלבי, וזה ודאי שהחלק העליון והתחתון, ששם חתכו שני הסכינים, הם עצמם נאסרים בכדי נטילה מדין בשר בחלב, אבל הם יכולים להתבטל ברוב בשאר חתיכות אמצע הבצל, ובמציאות אכן באמת יש רוב כי יש לנו שתי נטילות שהם 4 ס"מ (כדי נטילה זה 2 ס"מ) ופשוט שיש באמצע הבצל לפחות 5 ס"מ, בפרט שהחלק העליון והתחתון בבצל הם מאוד צרים לעומת האמצע, ולגבי הבליעות שבתוך החתיכות האסורות הרי הם מתבטלים בשישים בכל הסיר.

והנה יש לדון, שהרי לכאורה הסכין החלבי נאסר מהבצל הבשרי והוא נהיה 'חנ"ג' (=חתיכה נעשית נבילה) וממשיך ואוסר את כל החתיכות שחתכו איתו בבצל אח"כ, ואין איך לבטל אותם ברוב וכך באמת יוצא לפי רוב השיטות (מג"א, אבן העזר ועוד). [ולא יעזור כאן 121 מול הסכין מכיון שמדובר בבליעות אסורות בסכין ולכן כל פעם שהסכין חותך בבצל ומרוקן מעצמו בליעות, הוא גם מקבל בליעות חדשות והופך אותם לחנ"ג ואוסר הלה וחוזר חלילה].

אכן יש את שיטת החו"ד שהסכין לא מקבל מהבליעות שבבצל כי אין בבצל כח להכניס ובליעות לתוך הסכין, ולכן כן נאמר מותר כי אמצע הבצל נשאר כשר לאכילה ומבטל את החתיכות האסורות כנ"ל.

[ועל אף שאפשר לטעון, שכל מה שלא יוצא הבליעות מהבצל זה מדין "שאיין הבלוע יוצא בלי רוטב" ובבשר בחלב יש מחלוקת ט"ז וש"ך האם נקרא גוף האיסור, והש"ך מחמיר שזה לא נקרא בלוע, מכל מקום עדיין כאן שזה "בא מבשר בחלב" אפשר להקל כשיטות המקילות שזה כן נחשב בלוע. ואין להקשות עוד שבדבר שמן כן יוצא בליעות אפי' בלי רוטב ולכאורה במשך כ"כ הרבה זמן שמשתמשים בסכין מסתמא היה בו בליעות משמן (אבל אין לחשוש מצד אינו בקיאות" מה נקרא שמן, משום שלא אומרים א"א בקיאות בבלוע), ע"ז אפשר לתרץ שה"יד יהודה" אוזר שאפי' בשמן הבצל לא מצליח לחדור לסכין ולהלביע בו, ויש גם את שיטת הכתב סופר שכל בלוע שמן שנכנס לכלי הרי הכלי מחליש ונעשה כחוש, וא"כ הסכין הבשרי שחתך בבצל לא הכניס בשום אופן טעם שמן].

וכל זה שדיברנו להתיר על ידי ביטול ברוב ואחר כך הבליעות בשישים, זהו דווקא אם הכניסו את הבצלים לתוך הטשולנט לאחר שהסיר כבר היה מלא ויש בו שישים מול הבצלים (וכך באמת היה בסיפור שלנו), אבל אם קודם כל טיגנו הבצלים בסיר עם שמן, כבר לא יהיה מותר כי אין בבצלים לבד שישים מול החתיכות האסורות וכולם נעשים חנ"ג, ואוסרים את הטשולנט והסיר.

אבל יש לנו היתר נוסף, שהסכין החלבי לכאורה לא היה חלבי בכלי ראשון, כי המציאות היא שאין כמעט דבר חלבי של "סכין בלוע מחלבי בכלי ראשון" ביישיבות (בחדר האוכל), וגם אם זה ספק שיש, הרי זה ספק וחרף שהרמ"א (סי' צ"ו ס"א) מותר בכזה אופן.

בנוסף יש גם את שיטת הבית מאיר שלא אומרים את שלושת החומרות של דבר חריף ביחוד (בלוע בדוחקא, אוסר גם באינו בני יומן, ואוסר בני' בר נ"ט), והפוסקים לכתבים שביחד עם עוד צירוף מתירים כמותו.

לסיכום, יש לנו שלושה היתרים: החו"ד, הבית מאיר, ספק עם דבר חריף, ובמקרה שטיגנו הבצל לבד בתחתלה יורד ההיתר של החו"ד, ואם הסכין הוא ודאי חלבי מכלי ראשון יורד גם ההיתר של ספק וחרף.

העולה לדינא:

הטשולנט מותר באכילה, ואת הסכין החלבי יגיעלנו לכתחילה להחזירו למצב חלבי מפני שחוששים לכתחילה לשיטת המג"א והאהבתי' שבלע מהבצל הבשרי.

במקרה שהסכין החלבי היה ודאי חלבי מכלי ראשון וגם טיגנו הבצל בסיר כשלא היה שם שישים (בהתחלה), צריך להחמיר לאסור הטשולנט כי בזה יש רק את ה'בית מאיר' ולא שאר ההיתרים.

הבדיל לפני ברכת המזון טעה ועשה הבדלה לפני שברך ברכת המזון, האם יאמר 'רצה והחליצנו' בברכת המזון שיברך לאחר שהבדיל? תשובת מורנו הרב שליט"א:

לא יאמר. נחלקו הפוסקים כאשר אמר 'ברוך המבדיל' לפני ברכת המזון אם יאמר 'רצה' בברכת המזון, אמנם אם כבר הבדיל על הכוס ודאי לא יאמר 'רצה'.

טעימת תבשיל בשרי

בערב שבת תוך כדי הכנת המאכלים טעמתי מהמרק ומיד פלטתי, האם עלי להמתין שש שעות? תשובת מורנו הרב שליט"א:

אם לא לעס בשיניו, אלא רק הכניס לפיו מאכל בשרי על מנת לטעמו, אין צריך להמתין שש שעות.⁵

סיר פרווה שנשפך עליו רוטב בשרי

על הכיריים עמדו שני סירים, סיר פרווה בו התבשלו תפוחי אדמה ולידו סיר בו התבשל בשר עוף. במהלך רתיחת הסיר הבשרי גלש ממנו רוטב על גבי הסיר הפרווה. מה דין תפוחי האדמה שבסיר הפרווה, האם הם בחזקת בשרי ואסור לאכול עם חלב? תשובת מורנו הרב שליט"א:

לכתחילה אין לאכול את המאכל הפרווה עם חלב.⁶ ולדעת הרבה פוסקים גם בדיעבד אם נתערב המאכל הפרווה בחלב אסור לאוכלו.⁷ בשעת הדחק או תפסה מרובה אפשר להקל.⁸

איסור בל תלין בסופר סת"ם

הזמנתי אצל סופר פרשיות תפילין לבני, והוא סיים את כתיבתן ומסרם לי, האם יש חיוב לשלם מיד ואיסור 'בל תלין'? תשובת מורנו הרב שליט"א:

אם הסופר כותב את התפילין על קלף שלו, אין דינו כשכיר אלא כמוכר תפילין ואין איסור בל תלין.⁹

4 למעשה אין לומר 'רצה' גם כאשר רק אמר 'ברוך המבדיל' כמו שפסק בשו"ע הרב (סוף סימן קס"ח) משום 'שב' ואל תפסה מרובה' (סי רצ"ט סק"ג, הביאו המש"ב סימן רס"ג סק"ד) מסתפק אם יכול להזכיר 'רצה' בברכת המזון, דשמו רק כאשר התפילת הפילת חול אינו מזכיר אחר כך 'רצה' (עי' סי' קפ"ח ס"ג ובמג"א סק"י), אבל כמזכיר רק 'המבדיל בין קודש לחול', אולי רשאי לומר רצה. אמנם בדת תורה (ספי"ר רס"ג) כתב שמדברי המג"א בסי' תפט (סק"ד) נראה שפשוט ספק, שכתב שם וז"ל: 'וג"ל דמותר לספור (ספירת העומר) אחר צאת הכוכבים אפילו לא התפלל עדיין ערבית אפי' במוצאי', דהא לילה הוא לכל מילי, ואפילו לקדש ולהבדיל מותר קודם תפילה ומזכיר רצה בברכת המזון. ובמגיה על הדעת תורה שם תמה על המש"ב ושארו הפוסקים שהביאו את דברי המג"א (בספי"ר רס"ג) שהסתפק בדבר ולא הביאו את דברי המפורשים בסי' תפט. ובספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב פ"ז הערה ז) כתב בשם הגר"ש"א לדחות שאין ראייה מדברי המג"א בסי' תפט, שלא נתכוון רק לומר שגם לפני תפילת ערבית מותר לספור ספירת העומר ואפי' במוצאי, ומה שכתב המג"א שמזכיר רצה בברהמ"ז, אין זה רק לעניין קידוש, שגם מי שקידש מבעוד יום מזכיר רצה בברהמ"ז שגם עדיין יום ולא התפלל ערבית, ואינו מדבר כלל גם על מי שהבדיל בתוך הסעודה שמזכיר גם רצה בברהמ"ז. ובשו"ע הרב (סוף סימן קס"ח) פסק שלא יאמר רצה משום 'שב' ואל תעשה עדיף, שהרי יש אומרים שלעולם אינו מזכיר של שבת 'אחר שיצא היום', אך אם הבדיל על שולחנו כתב שם שדינו להתפלל ערבית שאינו מזכיר לדברי הכל של שבת בברכת המזון. וכ"כ בהגהות חתם סופר (על יב"ד המג"א שם סק"ג) וכ"כ בערוך השולחן (סי' קפ"ח ס"ג, סימן רס"ג ס"ז) משום דהוי תרתי דסתרי, שכיון שעשה חול שוב אין יכול להזכיר של שבת. ובאליה רבה) סי' סק"ב) כתב שמסתבר שאומר רצה והביא ראייה לדבריו מדברי המג"א (סי' תרצה סק"ט) שכתב בשם המרדכי, שאם היה אוכל סעודת פורים בערב שבת, יתפלל ויפירוס מפה ויקדש קידוש היום של שבת, ובברכת המזון יאמר על הניסים.

5 ראה בדרכי תשובה (סי' פט סק"ב) שמביא את מחלוקת רבי עקיבא אייגר והפרי מגדים לעניין לועס בשר לתניוק ופולטו, בחידושי רעק"א (שם) הוכיח מלשון הרמ"א כי דווקא לאחר אכילה יש להמתין שש שעות, אבל לאחר לעיסה לתניוק כיון שיש מתירים אין לומר 'רצה' גם כאשר רק אמר 'ברוך המבדיל' כמו שפסק בשו"ע הרב (סוף סימן קס"ח) משום 'שב' ואל תפסה מרובה' (סי רצ"ט סק"ג, הביאו המש"ב סימן רס"ג סק"ד) מסתפק אם יכול להזכיר 'רצה' בברכת המזון, דשמו רק כאשר התפילת הפילת חול אינו מזכיר אחר כך 'רצה' (עי' סי' קפ"ח ס"ג ובמג"א סק"י), אבל כמזכיר רק 'המבדיל בין קודש לחול', אולי רשאי לומר רצה. אמנם בדת תורה (ספי"ר רס"ג) כתב שמדברי המג"א בסי' תפט (סק"ד) נראה שפשוט ספק, שכתב שם וז"ל: 'וג"ל דמותר לספור (ספירת העומר) אחר צאת הכוכבים אפילו לא התפלל עדיין ערבית אפי' במוצאי', דהא לילה הוא לכל מילי, ואפילו לקדש ולהבדיל מותר קודם תפילה ומזכיר רצה בברכת המזון. ובמגיה על הדעת תורה שם תמה על המש"ב ושארו הפוסקים שהביאו את דברי המג"א (בספי"ר רס"ג) שהסתפק בדבר ולא הביאו את דברי המפורשים בסי' תפט. ובספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב פ"ז הערה ז) כתב בשם הגר"ש"א לדחות שאין ראייה מדברי המג"א בסי' תפט, שלא נתכוון רק לומר שגם לפני תפילת ערבית מותר לספור ספירת העומר ואפי' במוצאי, ומה שכתב המג"א שמזכיר רצה בברהמ"ז, אין זה רק לעניין קידוש, שגם מי שקידש מבעוד יום מזכיר רצה בברהמ"ז שגם עדיין יום ולא התפלל ערבית, ואינו מדבר כלל גם על מי שהבדיל בתוך הסעודה שמזכיר גם רצה בברהמ"ז. ובשו"ע הרב (סוף סימן קס"ח) פסק שלא יאמר רצה משום 'שב' ואל תעשה עדיף, שהרי יש אומרים שלעולם אינו מזכיר של שבת 'אחר שיצא היום', אך אם הבדיל על שולחנו כתב שם שדינו להתפלל ערבית שאינו מזכיר לדברי הכל של שבת בברכת המזון. וכ"כ בהגהות חתם סופר (על יב"ד המג"א שם סק"ג) וכ"כ בערוך השולחן (סי' קפ"ח ס"ג, סימן רס"ג ס"ז) משום דהוי תרתי דסתרי, שכיון שעשה חול שוב אין יכול להזכיר של שבת. ובאליה רבה) סי' סק"ב) כתב שמסתבר שאומר רצה והביא ראייה לדבריו מדברי המג"א (סי' תרצה סק"ט) שכתב בשם המרדכי, שאם היה אוכל סעודת פורים בערב שבת, יתפלל ויפירוס מפה ויקדש קידוש היום של שבת, ובברכת המזון יאמר על הניסים.

יש לדעת כי זוהר הקדוש הזהיר מאוד להקפיד להוציא הלימוד בפיו כל היכא דאפשר, דהא בזה"ק (ח"ג דף קה). איתא: מאן דאמר דלא בעיא מלין לאפקא לון ולמעבד קלא בהו, תיפח רוחיה וכו' דההורו לא עביד מידי. אבל לבתר דאפיק מפומיה, ההוא מלה אתעביד קלא ובקע אורין ורקיעין וסלקא לעילא ואתער מלה אחרא וכו'. ומאן דאפיק מלה קדישא מפומיה, מלה דאורייתא, אתעביד מניה קלא וסליק לעילא ואתער קדושי מלכא עלאה ומתעטרין ברישיה, וכדין אשתכח חדותא לעילא ותתא. עכ"ל. [לשה"ק - משום זה הרהרו מתור. מה הטעם. משום שהרהרו אינו עושה כלום, ולא נעשה ממנו קול, ואינו עולה. אבל אחר שמוציא דיבור מפיו, דבור ההוא נעשה קול, ובוקע אורין ורקיעים ועולה למעלה, ומעורר דבור אחר, של חול. וע"כ מצוא חפצך ודבר דבר, כתוב. ולא הרהור. ומי שמעורר דבור קדוש מפיו, הדבור של תורה נעשה ממנו קול ועולה למעלה, ומעורר קדושי מלך העליון, דהיינו הספירות הקדושות, ומתעטרים בראשו. ואז נמצא שמחה למעלה ולמטה].

ועוד איתא בזה"ק (ח"ג דף טז): דמאן דאשתדל באורייתא ודביק בה וההיא מלה דאורייתא אתשמע בפומיה ולא לחיש לה בלחישו אלא ארים קליה בה, דאורייתא הכי בעיא לארמא קלא וכו', כד יפוק מהאי עלמא הולך לדודי למישרים, דלא יסטי לימינא ולשמאלא ולא ישתכח רימחי בידי, דובב שפתי ישינם, אפילו בההוא עלמא שפוותיה מרחשן אורייתא. [לשה"ק - שמי שעוסק בתורה ודבוק בה, ודבר תורה הוא נשמע מפיו, ואינו אומר בלחש, אלא מרים בו קולו, כי כך צריכים להרים קול בתורה, כי כתוב, בראש הומיות תקרא, להרים רנה של תורה ולא בלחש, הוא, כיון הטוב, דהיינו כיון הטוב שאינו שותק. והוא עתיד להרים קול כשיצא מעולם הזה. הולך לדודי למישרים, שלא יטה אז לימין ולשמאל, ולא ימצא מי שיעכב בידו. דובב שפתי ישינם, שאפילו בעולם ההוא, שפתי דובבות תורה].

וראה מה שכתב מהר"ל (נתיבות עולם נתיב התורה פרק ד): דבר זה מבואר כי כאשר מוציא התורה לפועל על ידי הדבור, ובשביל זה יש קיום אל התורה, כי אז יש לתורה זאת דביקות אל האדם עצמו שהוא חי מדבר, אבל כאשר הוא עוסק בתורה במחשבה בלבד, כאילו אין האדם עצמו עוסק בתורה, כי אין המחשבה הוא האדם רק הדבור, ולפי הנראה אין צריך לברך כלל על התורה כאשר עוסק במחשבה. (וראו עוד כל מה שהאריך שם בטעם שראוי להוציא דברי התורה בפיו).

מצוות ושמתם על לבכם

ודע עוד, כי לדעת הבה"ג (בהקדמה עשה עג) והיראים (ס"א תיד ובדפוס הקדמונים מצוה כז) מלבד מצוות תלמוד תורה שלדעת פוסקים רבים מתקיים דווקא במוציא מפיו ולא בהרהור, יש עוד מצוות עשה להשים את דברי התורה על לבכם, ומצווה זו מתקיימת בלב.

וז"ל היראים: ציווה הבורא ב"ה שישמו ישראל דברי תורה על לבם, דכתיב בפרשת עקב (דברים י"א, יח) ושמתם את דברי אלה על לבכם, פירוש שימה שיזכור דברי תורה וישים על לבו תמיד ויהגה בהם בלבבו. וכל עשה ושעה שחושב אדם בדברי תורה וחושב בלבו מקיים מצות ושמתם, למדת גדלותם של לומדי תורה והוגיה שמקיים מצוה בכל עת עכ"ל. ומציין ע"ז בתועפות ראם (ס"ב) שמקור היראים הוא מהבה"ג שמהנה במנין המצוות מצות ושמתם, וא"כ יש לנו ב' מגדולי הראשונים (הבה"ג והרא"ם) דס"ל דמחשבת דברי תורה הוי מצות עשה מהתורה של 'ושמתם'. ומציין התועפות ראם שהרמב"ם לא מונה ושמתם למצוה.

ולפי זה נמצא שאפילו אם אינו מקיים מצות תלמוד תורה על ידי הרהור לבד, מכל מקום לדעת הבה"ג והיראים מקיים בזה מצות 'ושמתם'.

שומע כעונה

ברם, אף לפי מה שפסק השו"ע שהמהרהר אינו מברך ברכות התורה, כי מצוות תלמוד תורה מתקיימת בהוציא הדברים מפיו, הרי כתבו רבי יעקב עמדין ושו"ע הרב שבשעת העיון להבין דבר מתוך דבר מקיים את המצווה בהרהור, ונראה טעמם משום שאופן הלימוד בעיון נעשה בהרהור, ואם כן גם בשומע שיעור הלא אופן לימודו הוא רק על ידי שישמע שיעור תורה, ובודאי כל תלמיד השומע דברי תורה מפי רבו מקיים הוא מצוות תלמוד תורה.

ובענין זה של שמיעת שיעורי תורה יש לומר עוד שיוצא ידי חובת לימוד תורה מדין 'שומע כעונה', וכמו שמשמע מדברי היעב"ץ והשו"ע הרב שיכול לצאת מדין שומע כעונה שכתבו (שו"ע הרב שם): 'וכמו בכל המצות התלויות בדבור שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור אלא אם כן שומע מפי המדבר שהשומע כעונה בפיו', ואם כן גם בשמיעת שיעור יוצאים ידי חובה מדין שומע כעונה.

וכן כתב בהלכות קטנות (ח"ב סי' קנט) שאע"פ שהמהרהר בדברי תורה אינו מברך ברכת התורה, מכל מקום השומע דברי תורה צריך לברך, שדין 'שומע כעונה' עדיף מהרהור, ועוד שמכל מקום אין לו לחשוש לברכה לבטלה שהרי חל עליו חיוב ללמוד בכל היום, ובברכת התורה אין צריך ללמוד אחריה מיד.

במחזיק ברכה (או"ח סי' מז אות ד) הביא למה שכתב בהלכות קטנות שיש דין שומע כעונה בדברי תורה, והקשה ממה שמבואר בשולחן ערוך (או"ח סי' קמא ס"ב) שהעולה לתורה יקרא בנחת עם השליח צבור כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, ומבואר ששמיעתו את קריאת התורה אינה נחשבת לו כאילו קרא בעצמו, אלא מחויב לקרוא בעצמו. וכתב כי שמא יש לחלק, שברכת התורה בקריאת התורה בציבור צריכה מעיקר הדין להיאמר על ידי הקורא, והגם שאנו מעמידים בעל קורא, מכל מקום

הגר"א, שעל המשנה (אבות פרק ג משנה ב) דאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה הקב"ה קובע לו שכר הרבה שנאמר 'ישב בדד וידום כי נטל עליו', כתב וז"ל: רצה לומר שיושב ומחשב בתורה, כי על המחשבה נותנין שכר כמו על העוסק בדבור שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו (א"כ ג, ח), כי השותק ומחשב בתורה כאילו נטל עליו עול התורה בהגיון. עכ"ל. הרי להדיא דעת רבינו יונה שמקיים מצוות תלמוד תורה גם במחשבה.

אמנם בנשמת אדם (כלל ט ס"ד) כתב לדחות את דברי הגר"א משלשה טעמים: א. כיון שהמקור לברכת התורה נלמד (כא) מהפסוק 'כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלוקינו', ובפסוק זה דברי תורה נאמרו בלשון 'קריאה', לכן תקנו חז"ל לברך רק על דיבור ולא על הרהור לפי שבהרהור בלבד אינו ניכר כאדם המקיים מצווה, ואינו בכלל כי שם ה' 'אקרא' לתת כעת גודל לאלוקינו. ועוד שהרי כן מוכיח לשון הברכה שהוא לעסוק ב'דברי' תורה, משמע דווקא בדיבור.

ב. שמה שנאמר ליהושע 'והגית בו יומם ולילה' שמשמעותו בהרהור, זה נאמר בעיקר על שעת מלחמה וכדומה, שאז אין אפשרות ללמוד בדיבור ממש, ועל זה נאמר שמכל מקום יהגה ויהרהר בדברי תורה, אבל כשיש אפשרות להוציא את הדיבור בפיו, נאמר תחילת הפסוק (יהושע א ח) 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיו', וכן הוא עיקר מצוות תלמוד תורה בפיו דווקא כלשון הפסוק (דברים י ו) 'ושנתתם לבניך' וגו', והיינו שיהיו שנונים בפיו, וכמשמעות החינוך (מצוה ת"ט). וכן ביאר את הפסוק שממנו למד הגר"א (התלים יט טו) 'יהיו לרצון אמרי פי, והגיון לבי' וגו' שלכתחילה תפילתו היא שיתקבלו לרצון אמרי פיו, אלא שגם אם אי אפשר יהיה להוציא בפה אז יתקבל לרצון הגיון לבו. וכעין זה ביאר המצודת דוד (ש) שגם מחשבות לבי שלא אוכל להוציא בפיו, גם הם יהיו לרצון.

ג. שלשון 'הגיון' אינו מוכרח שמשמעותו דווקא בלב, שהרי נאמר (משלי ח ז) 'כי אמת יהגה חכיה', נמצא לשון הגיון על החיך שהוא לשון דיבור, ולכן ביאר שרק כשנאמר 'הגיון לבי' משמעותו בלב על ידי הרהור, אבל כשנאמר הגיון לבד כמו 'והגית בו' משמעותו דיבור כמו 'והגה חכיה'.

בערוך השלחן (סי' מז ס"ה) כתב שאף שזה ודאי שיש מצוה בהרהור תורה וכמו שהוכיח בבאור הגר"א, מכל מקום עיקר מצוות תלמוד תורה הוא לימוד בפה, והוכיח כן מפעמים רבות שמצינו בתנ"ך לשון 'הגיון' על דיבור פה, כמו 'ולשוני תהגה צדקיך' (תהילים לה כח) 'פי צדיק יהגה חכמה' (שם לו ג) 'לא יהגו בגרונם' (שם קטו ז) 'כי אמת יהגה חכיה' (משלי ח ז), אמנם במקום שהכוונה על הלב, כתוב שם לשון 'לבי', כמו 'והגיון לבי', 'והגות לבי תבונות' (תהילים מט ז) וכן במשלי (טו כח) 'לב צדיק יהגה לענות', 'כי שוד יהגה לבם' (שם כד ב). ואם כן בתורה שלשון הפסוק הוא 'והגית בו יומם ולילה', וכן 'ובתורתו יהגה יומם ולילה' בהכרח שהכוונה בפה' כיון שלא הזכיר 'לבי'. וכן הוכיח מנוסח ברכת התורה, שאומרים 'הערב נא וכו' בפניו ובפיות עמך' וכן 'לעסוק בדברי תורה' והיינו דיבור בפה. ועוד שבגמרא (עירובין נד.) הקפידו על מי שלומד בלחש, ודרשו את הפסוק 'ערוכה בכל ושמורה' שתהא התורה ערוכה ברמ"ח איברים שלך, עיי"ש. ולכן לא נתקנה ברכת התורה על הרהור תורה, אלא על לימוד בפה.

אמנם בשו"ע הרב (הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיף יב) פסק כפשטות השו"ע שמצוות תלמוד תורה היא במוציא מפיו, ורק כאשר מעיין להבין דבר מתוך דבר, מקיים מצווה תלמוד תורה בהרהור בלבד. ועוד כתב שגם יש להשמיע לאוזניו, וזה לשונו: וכל אדם צריך ליהרהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאוזניו כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד, אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר, וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא, אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם, וכמ"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו וגו' וכמו בכל המצוות התלויות בדבור שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור, אלא אם כן שומע מפי המדבר שהשומע כעונה בפיו. אך אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ, הרי זה מקיים מצות ולמדתם, ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים, וכן כשעולה לספר תורה. עכ"ל. הרי הדברים ברורים שכל שיכול להוציא מפיו ואינו מוציא, אינו יוצא ידי חובתו.

וכן הוא בסידור רבי יעקב עמדין (הל' ת"ת דין יב) שכתב: יזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאוזניו כל מה שלומד מקרא משנה ותלמוד (חוץ מבעת עיון להבין דבר מדבר), וכשולמד רק בהרהור יוכל בדבור אינו יוצא ידי חובת מצות תלמוד תורה, כמו שאינו יוצא בהרהור ידי חובתו כל מצוה התלויה בדבור רק כששומע מהמדבר.

וכ"כ בשב יעקב (סי' מט) דאינו יוצא אלא בדיבור, ונלמד מדכתיב 'ושנתתם לבניך' 'למדתם אותם את בניכם', ועיין עוד בפני יהושע (ברכות טו) שדקדק מלשון הגמרא שבדברי תורה צריך להשמיע לאוזנו, והוא אף לעיכובא, וכ"כ מהרש"ם (ח"ב סי' לח), ובשו"ת אפרקסא דעניא (ח"ב או"ח סי' ה) כתב שכן משמע גם דעת רבי יעקב עמדין.

ואף שנתבאר דעת הרבה פוסקים שעל הרהור אין מברכים ברכת התורה, כתב בספר 'מור וקציעה' שכשמהרהר מתוך ספר הרי זה 'קבע' ולכן מברך. גם במנחת אהרן (פארוו כלל ה סי' לה) כתב שרב המורה הוראה אינו צריך לברך, אך כשמעין בספר לצורך ההוראה חייב לברך. אמנם בשאר הפוסקים לא מצאנו שהמהרהר מתוך הספר כן חייב בברכה, ולכן האף שיש לברך מספק ברכות התורה ובפרט שיש לחוש בלאו הכי לשיטת הגר"א שכל הרהור חייב בברכת התורה, אך מיד אחרי הברכה ילמד בדרך שיוציא את דברי התורה מפיו.

לעולם גם המברך צריך שיקרא בפיו ממש. וכתב ששוב מצא שכבר הקשו כן הט"ז (שם סק"ג) והפרי חדש (שם), ושבוש"ת שאילת יעב"ץ (ה"א סי' עה) יישב כדבריו.

ועיין בשו"ת החת סופר (ה"ו סי' ט) שכתב לבאר שיש שלוש דרוגות בקיום מצוות שבדיבור, הדרגה הפחותה היא כשמקיימם על ידי הרהור אף שהרהור כדיבור. הדרגה השנייה היא כאשר אדם מקיימם על ידי דיבור בפה, אך על ידי דיבור פה חבירו, כלומר על ידי 'שומע כעונה'. והדרגה המוכחרת מזה היא שמקיימם על ידי דיבור פיו בעצמו. הרי שגדר 'שומע כעונה' עדיף מגדר 'הרהור' שנחלקו בו אם נחשב כדיבור או לא. [ומכל מקום הגם שהוא נחשב כאילו דיבר השומע, או שהשמיעה עצמה היא מין ממיני הדיבור, עכ"ז אינו כדיבור להדיא, שיהיה נחשב כ'הפסק' בתפילה, ואכ"מ, ועיין בזה במש"כ בגדרי 'שומע כעונה'].

והנה דן בזה מהר"ש קלוגר בספר שו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' לה), מאחר שנפסק שמהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, אם כן מה דין השומע דברי תורה, האם צריך לברך מדין שומע כעונה. וכתב שהדבר תלוי בפלוגתת רש"י ור"ת (סוכה לה: והובא בטור וב"י או"ח סי' קד). לדעת רש"י שמתור שלתוק באמצע התפלה ולכוין למה שהש"ץ אומר, הרי שסובר שגדר שומע אינו כעונה ממש רק כמהרהר ואינו הפסק, הוא הדין שאין לברך ברכת התורה על שמיעה בלבד, אבל לדעת ר"ת וסיעתו שלא ישתוק משום ששומע כעונה הוי הפסק, א"כ הוא הדין שצריך לברך ברכת התורה כיון דהוי כדבור ממש, וכיון דקיי"ל (או"ח סי' קד) כרש"י דישתוק ויכוין ולא הוי הפסק, הוא הדין דא"צ לברך. וע"ש.

מבואר מדבריו כי רש"י ותוס' נחלקו בגדר שומע כעונה, לדעת רש"י שאסור שפיסק וישמע באמצע התפילה זהו משום שסובר שאין דין השומע כדן העונה בדיבור ממש אלא כמהרהר, ואילו ר"ת וסיעתו סוברים שהשומע הרי הוא כעונה ממש. ולהלכה דקיי"ל כרש"י דשומע כעונה אינו כעונה ממש אלא כהרהור, אינו יוצא ידי מצות ת"ת בשמיעה בלבד, וזה דלא כהיעב"ץ ושו"ע הרב שיש בשמיעת דברי תורה דין שומע כעונה.

ועכ"פ דברי ההלכות קטנות היעב"ץ ושו"ע הרב שיש דין שומע כעונה בדברי תורה, בוודאי יכולים להיות סניף לכל הנך ראשונים שסוברים שיוצאים מצות תלמוד תורה אפילו בהגיון הלב, כמו שהבאנו לעיל דברי רבינו יונה על המשנה באבות שכתב שמקיים מצוות ת"ת גם במחשבה. וראה עוד באבן עזרא (דברים י ה) שפירש ודברת בם בפה ובלב. אלא שלענין ברכת התורה לברך, צריך להיזהר ולהשיג לומר דברי תורה בפיו כדי שלא יכשל ח"ו בברכה לבטלה, משא"כ לענין לימוד התורה כל היום, אם קשה לו ללמוד בפיו, והרי הוא שומע שיעורי תורה, נראה שמקיים בזה מצות ת"ת.

[ומצינו להאר"י ז"ל שאמר למוהר"ח (שער הגלגלים) שלא ירפה מעסק היחודים מחשש ביטול תורה, כי הוא גדול מעסק התורה, כי הוא מייחד העולמות העליונים. ומוזה שהיחודים אף שהם במחשבה יש בהם מעלה יתירה על עסק התורה].

שומע כעונה ברמקול בטלפון או בשידור

יש מקום לדון שאם מצוות תלמוד תורה היא דווקא במוציא דברי תורה מפיו, ומה שמקיימים המצוה בשמיעת שיעור תורה הוא רק מטעם שומע כעונה, אם כן אם ישמע שיעור על ידי רמקול או קלטת, כשם שבברכת המצוות אי אפשר לצאת ידי חובה באופן זה מדין שומע כעונה, כמו שכתבו הפוסקים, אם כן גם לא ייצא ידי מצות תלמוד תורה, שהרי אין לומר בזה דין שומע כעונה.

כתב הגרש"ז אויערבאך בספרו מנחת שלמה (ח"א סי' ט), שמאחר שקול הרמקול או הרדיו אינם הקול של המדבר, רק קול אחר היוצא בכח חשמלי, לא נחשב שמע את קול המדבר רק קול חשמלי ואינו יוצא ידי חובת קריאת המגילה, והוסף שגם אין קול שמע לענות אמן אחר ברכה של קול חשמלי. גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י סי' מז) הביא מחלוקת הפוסקים לגבי צווי הבעל במינוי שליחות הגט, האם יכולה שתעשה על ידי טלפון, ושוב כתב שהקול היוצא כלל אינו קול המדבר רק קול חשמלי, והפוסקים שדנו בנידון לא ידעו מדבר זה. וכן העיר בשו"ת משנה הלכות (חלק יד סי' קיג).

הגרש"ז אויערבאך (שם) כתב בהערה, שהציג נידון זה לפני החזו"א, שהשיב לו כי מאחר והקול הנשמע נוצר על ידי המחבר, וגם נשמע מיד עם הדיבור כדרך שאר כל דיבור, אפי' שאין זה דיבורו ממש, אפשר שגם זה נחשב כשומע מפי המדבר. וסיים הגרש"ז שלדעתו דברי החזו"א חידוש גדול, ואינו מבין זאת.

אמנם גם בשו"ת אגרות משה (ח"ב או"ח סי' קח) לגבי קריאת המגילה על ידי רמקול, כתב שקול היוצא מהרמקול אינו קול המדבר, ואפי' הכי כתב שכיון שרק כשהוא קורא נשמע הקול, יש להחשיב זה כשמיעת קולו ממש, שהרי כל זה שנשמע עושה קולו ממש. עוד כתב כי אפשר שגם השמיעה הרגילה עוברת תהליך של עיבוד ושינוי עד שהיא מתקבלת אצל השומע, ואפי' הכי נחשב כשומע לכל דבר, והוא הדין על ידי רמקול. וסיים שכן מסתבר להלכה, ועל כן אין למחות ביד המקלים לשמוע קריאת המגילה על ידי רמקול, אך לכתחילה אין להימשך אחר החדשות. ועפ"ז כתב עוד (אגרות משה ח"ד או"ח סי' צא אות ד) שאישה הנמצאת בבית חולים אם אינה יכולה לשמוע הבדלה במקומה תשמע דרך הטלפון שיתור נוטה שיוצאים בזה ידי חובת הבדלה, לבד מקריאת שמע וברכת המזון שיש להחמיר שאין יוצאים ידי חובה בשומע כעונה דרך הטלפון. גם הגר"ש וואזנר (שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' פ"ד) כתב שדעתו נוטה יותר

שיוצאים ידי חובת קריאת המגילה ברמקול, אלא שחלילה להנהיג חדשות בדבר כי זה תחילת הרס הדת.

הגר"ע יוסף בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' נד) הרחיב בשיטות האחרונים בנידון, והעלה שאין לצאת ידי חובת קריאת המגילה בשומע דרך רמקול טלפון או רדיו, אלא אם כן מקומו קרוב לבעל קורא באופן שגם בלי הרמקול היה שומע את קול הקריאה, וכן פסק בחזון עובדיה (פורים עמודים נז-נח). אולם לגבי הצטרפות למנין באמירת סליחות ו"ג מידות כתב (חזון עובדיה ימים נוראים עמודים כא-כב) להתיר, ונראה טעמו כי יש לחלק בין קריאת המגילה והבדלה וכיוצא בזה, שצריכים לצאת ידי חובה מדין שומע כעונה, ויש להחמיר כשיטות ששמיעת קול חשמלי אינו נחשב כשומע את קול העונה, אבל לגבי הצטרפות למנין ולדברי שבקדושה, כיון ששומע בשידור ישיר את המדבר יש כאן צירוף ויכול לענות דברים שבקדושה.

ולענין דין שומע כעונה בשמיעת שיעור על ידי קול חשמלי תלוי במחלוקת הפוסקים, אבל כבר נתבאר כי למבואר בסידור רבי יעקב עמדין ובשו"ע הרב (הלכות תלמוד תורה) בכל אופן כיון שדרך הלימוד של תלמיד לפני הרב הוא לשמוע את דבריו, בוודאי שמקיים בזה מצוות תלמוד תורה, וכשם שמקיימים מצוות תלמוד תורה בעיני המחשבה כצריכים להרהר בליבו, ולכן גם בלי דין שומע כעונה השומע שיעור מפי רבו מקיים מצוות תלמוד תורה.

והנה בספר חשוקי חמד (בכורות נד:) כתב לדון בענין תענית בכורות אם אפשר לשמוע סיום ע"י הטלפון, וכתב בשם הגרי"ש אלישיב שהעיקר הוא ההשתתפות בסיום, ונראה שבשמיעה בטלפון אינו נקרא השתתפות בסיום, ואינו פוטר. אולם בספר מעדני שלמה (עמוד ב) כתב ששאל את הגרש"ז אויערבאך ואמר לו שבשעת הדחק אפשר לסמוך על שמיעת הסיום דרך הטלפון.

כתיבת חידושי תורה

והנה בכתיבת דברי תורה, מצינו בשו"ע שפסק (שם סעיף ג) שמברך ברכת התורה. והקשה הט"ז (סק"ב) אמאי מברך והא הוי כהרהור, והרהור לאו כדיבור דמי, וכתב שהגם שכתב רבינו יונה לגבי ענין אחר, שדרך הסופר להוציא מפיו תיבות בשעת הכתיבה, הרי זה וודאי וכיצד יברך בשביל כך. ועוד הקשה שהרי מצינו לגבי עדות שאין מקבלים עדות על ידי כתב משום 'מפיהם ולא מפיו כתבם', וכיון דגלי לן קרא שכתביה אינה כדבור לגבי עדות, היאך נברך עליה כמקיים את המצווה, והעמיד הדבר בצ"ע לדינא האם יש לברך על כתיבה בלבד. ובביאור הגר"א (שם סעי' ד) הסכים לשאלת הט"ז, אך העלה לדינא שאדרבה גם בהרהור יש לברך.

[ובספר אבני זכרון (זילברשטיין, סי' מז סעי' ד) הביא מהגר"ש אלישיב שביאר דעת הט"ז, שדימה הדבר לעדות דס"ל דכשם שבעדות יש דין אמירה כן בת"ת יש דין דיבור דכתבי ודברת בם].

ובערוך השולחן (סי' מז ס"ט) כתב: דכתיבה שאני שהרי זהו עיקר קיום התורה, ולא מיבעיא תורה שבכתב אלא אפילו תורה שבע"פ אחר שהתירו לכותבה הוי כמלמד תורה לרבים, שהרי עיקר קיום התורה היא ע"י כתיבה, ואלמלי כתיבה כבר נשתכחה תורה מישאל, ולכן כיון שבעת הכתיבה מהרהר בלבו ומוציאה לחוץ ע"י כתיבה הוי כדיבור וחיוב לברך, וכן נלע"ד עיקר לדינא (וכ"מ במכילתא ובמדרש ריש יתרו דכתיבה הוי כדיבור). ולפי דבריו בכתיבה פשוט יותר שמקיים מצוות תלמוד תורה.

וכדבריו שכתב שכתביה עדיפה משום שעושה מעשה, כן מבואר גם בלבוש (שם סי' ד) שהטעם לחלק בין כתיבה להרהור, שבכתיבה הרי עושה מעשה לכן מברך על זה, משא"כ הרהור שזה רק מחשבה, ואין מברכים על המחשבה. וכן דעת החוות יאיר (סי' קצד) והחתם סופר (שו"ת יו"ד סי' רכו ד"ה ואחר) שאם דיבור מועיל כל שכן כתיבה שהיא מעשה מועילה, והם כתבו זאת לגבי שבועה ונדר בכתיבה.

בחיי אדם (ח"א כלל ט ס"א) כתב דכיון שהכותב רגיל להוציא תיבות בפיו תוך כדי הכתיבה, וכדברי תלמידי רבינו יונה שהובאו בט"ז, יש לחוש שמא יוצא מפיו, ולכן יש לו להקדים לברך ברכות התורה, וכתב בנשמת אדם שלאאורה זה כוונת האבודרהם שהוא מקור דברי השו"ע שיש לכותב דברי תורה לברך ברכות התורה, והוסף החיי אדם על פי סברא זו, שכל שכן אם כותב ספר תורה תפילין או מזוזות שמצד הדין חייב להוציא את המילים בפיו, ושמא יוצא מפיו בלא כוונה לכן חייב לברך ברכת התורה.

ונראה שאפי' אם נאמר שכתביה אינה כדיבור, בכותב חידושי תורה הוי קיום מצוה באופן המובחר וחיוב לברך, דהא בשו"ע הרב כתב: כל אדם צריך ליהזר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד "אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר". ומבואר כי במקום שצריך סברת הלב ומחשבה וא"א להוציא בדיבור יוצא ידי חובה בהרהור, והלא כתיבת חידושי תורה אין לך שעת עיון גדול מזה, שהרי כידוע הכתיבה מבררת את הדין וההלכה ביותר, ועל ידי הכתיבה יכול לאסוקי שמעתתא ולהבין דבר מתוך דבר.

ויש חוקרים אודות גדולי עולם מצוקי ארץ זיע"א שהיו כותבים חידושיהם בהשבעת הקולמוס, אם קיימו בזה מצוות ת"ת. ונראה שאינו בדיני חקירה ודרישה, שהרי אותם גדולי עולם זיע"א היו יודעים מה הם כותבים, אלא שלא התארך זמנם בכתיבה, כיון שזכר לכתביה בחיפזון, ומ"מ הוציאו מן הכח אל הפועל דברי תורתם, ואין לך לימוד תורה גדול מזה.

איסור הנאה ממעשה גוי בשבת ויום טוב (ב)

ולשתות: "דלא חשיב נהנה ממלאכת האיני יהודי בשבת כיון דאפשר לו לירד לתוך הבור ולשתות בהיתר בלא חילול שבת, דדוקא בבהמתו אסור דאי אפשר לה לשתות מתוך הבור, ובבהמה נמי אם הביא מים מנהר שאפשר לה לשתות משם גופא או שהביא מבור העומד ברשות היחיד שהיה אפשר להכניסה שם ולהשקותה בלא חילול שבת גם כן יהיה מותר, דאף דהאיני יהודי הביא דרך רשות הרבים באיסור לא חשיב נהנה ממלאכת שבת, כיון דאותה ההנאה היה יכול ליהנות בלא חילול שבת, אבל אם בפעם הזה הביא האיני יהודי מים לבהמתו מבור שהוא רשות היחיד העומד ברשות הרבים דאלו המים אי אפשר להשקותה בהיתר וכנ"ל, אף שיש שם גם נהר שהיה אפשר להשקותה משם אסור דעל כל פנים מים אלו הביא ממקום שאי אפשר לה לשתות בהיתר".

וכתב כן על פי דברי ה'מגן אברהם' (ס"ק נד) שהביא בשם ה'עולת שבת' (ס"ק ל) שהתיר להשקות בהמתו באופן שיש נהר בתוך התחום אף אם הביא העכו"ם מים מבור שהוא רה"י לרה"י, משום דהא אי בעי היה משקה אותה מהנהר וכתב להוכיח כן מהרא"ש, וכתב המג"א על זה דבאופן זה לכו"ע אסור, דאטו עכו"ם שהביא פירות מחוץ לתחום ויש לישראל פירות כיצא בהם יהא מותר לאוכלן, ודחה גם ראייתו מהרא"ש, דהא סיים הרא"ש והא לא מסתבר כלל, משמע דאף רבינו תם מודה בזה דאסור.

וביאר ב'מחצית השקל' (שם) כוונתו, דהרא"ש הקשה על ר"ת, דאם כן נמצא שיש לישראל נהר בחדר אחד וגוי הדליק נהר לצורך ישראל בחדר אחר יהיה ישראל מותר להשתמש אצל הנהר שהדליק הגוי בחדר האחר, דהא אי בעי היה משתמש אצל הנהר שהוא בחדר ראשון, וסיים הרא"ש וזה לא מסתבר, והבין ה'עולת שבת' דנדון דנהר שהדליק גוי בחדר אחר שכתב הרא"ש באמת מותר לרה"ת, ומזה הוליד ה'עולת שבת' דכמו כן הדין אם יש נהר. אבל ה'מגן אברהם' חולק על זה, דגם בנהר בחדר שכתב הרא"ש מודה ר"ת דאסור, דר"ת לא התיר אלא היכי דאפשר לישראל עצמו להשיג אותו דבר שעשה גוי בשבילו, כגון שמילא מים מבור דהיה אפשר לישראל לירד תוך הבור ולשתות אותן המים עצמן שהביא לו הגוי, אבל גבי נהר שכתב הרא"ש, ניהו דאפשר לישראל להשתמש אצל הנהר עצמו שהודלק מערב שבת, אבל אצל נהר שהדליק הגוי לא היה אפשר לישראל להשתמש אי לא הדליקו הגוי, ובכהאי גוונא מודה ר"ת דאסור.

אמנם כתב המשנה ברורה (שם ס"ק נז) שלענין דינא העיקר כדעה הראשונה דהוא דעת כל הראשונים, וכן משמע מהגר"א (שם ס"ק לה) וה'תוספת שבת' (שם ס"ק גז), ורק לצורך גדול או לצורך שבת יש לסמוך על זה להקל, וביאר בשער הציון (שם ס"ק נד) כוונתו, שהיינו להקל דווקא באיסור דרבנן, או ברשות הרבים שלנו שאין בה שישים ריבוא ולשיטות רבות האיסור רק דרבנן, אבל לא באיסור גמור דאורייתא.

ועוד כתב (שער הציון שם) כי הגם שבהיתר של שבות דשבות במקום מצוות עונג שבת לכתחילה ראוי לכל ירא שמים להקל דווקא בצורך גדול או לדבר מצוה גמור, כגון שהוא צריך המשקה לקידוש, או להביא התבשיל החם שהוכן לסעודת שבת (ראה משנה ברורה שם ס"ק ס), ורק שיש מקלים גם לכתחילה בהבאת השכר לסעודת שבת וכיוצא בזה שאי אפשר להיות בלעדם אלא בדוחק קצת, ולא בדברים שאין צריכים כל כך וכגון פירות, ואין למחות בידם (משנה ברורה שם ס"ק סו). באופן שכבר נעשה על ידי הגוי בוודאי שאין להחמיר ויש לסמוך על רבינו תם גם בדברים שאי אפשר להיות בלעדם אלא בדוחק קצת.

[יש לציין עוד לדברי המשנה ברורה (סימן טז סק"י) בשם הפמ"ג, שהובאו לעיל, שכתב זה לשונו: "ואין לאסור מטעם שנהנה ממלאכה שעשה הנכרי בשבילו, דאין זה הנאה כ"כ, דגם מקודם היה יכול ע"פ הדחק לקרות לאורו". ועל פי זה כתב בשמירת שבת כהלכתה (פ"ל ס"ו) וזה לשונו: "כאשר יש אור בחדר, אלא שאין בו כדי לאפשר קריאה קלה ונוחה, ומותר לומר לאינו יהודי 'איני יכול לקרוא, כי אין מספיק אור', או 'הבית אינו מואר יפה משום שדולק רק נר אחד' [כלומר בלשון סיפור הצורך בעשיית המלאכה], והוא יבין מאליו להדליק נר נוסף". ועיי"ש שאר הפרטים בזה. ומקור דבריו מהמשנ"ב כאן.

אמנם הגר"ש אויערבך, הו"ד בספר שולחן שלמה (ס"ק לד אות ב), תמה על היתר זה, וז"ל: "היבר פשוט דבאיסור תורה גמור אסור לרמו לאינו יהודי גם ברמו שאינו של ציווי, ואתפלא מאוד על מה שכתב שכאשר שאין האור בחדר מאפשר קריאה קלה ונוחה מותר לומר לאינו יהודי ברמו שאינו של ציווי וכו'. ודבריו אינם מובנים, דהן אמת שצורת ההיתר נבנה ע"פ ההלכות דלהלן: א. דאין איסור אמירה כיון דהוי רמו שאינו של ציווי. ב. דאין איסור הנאה כיון

בשאלה אודות המעשה שבערב יום טוב שהניחו את המאכלים על פלטה- חשמלית כדי לחממם, ובליל יום טוב הבחינו שהפלטה אינה מחוברת לחשמל והמאכלים קרים, ועלתה השאלה: האם מותר לומר לנכרי או לרמו לו לחבר את הפלטה לחשמל כדי שיתחממו המאכלים.

ונתבאר כי בשבת אסור לומר לנכרי להדליק פלטה חשמלית, משום איסור הבערה של גופי החימום, ומשום איסור מבשל אם האוכל לא נתבשל כל צרכו מערב שבת, ומשום איסור בונה של סגירת מעגל חשמלי לדעת החזו"א, או משום איסור מוליד של סגירת מעגל חשמלי לדעת האחרונים, ולכן אין להתיר אמירה לגוי בשביל קיום מצות עונג שבת במקום איסור דאורייתא.

אבל ביום טוב אין בהדלקת הפלטה איסור דאורייתא של הבערה או של מבשל, אלא רק איסור דרבנן של מוליד לדעת רוב האחרונים, ולכן יש להתיר אמירה לנכרי לצורך מצוות עונג יום טוב של אכילת חמין ביום טוב, שזה שבות דשבות לצורך מצווה, אמנם לא הותר ריבוי מאכלים שאינם מעיקר מצוות אכילת חמין ביום טוב. ונתבאר כי הגם שלדעת החזו"א יש איסור דאורייתא של בונה בסגירת מעגל חשמלי, מאחר והרבה אחרונים נחלקו יש לסמוך עליהם בספק איסור דרבנן של אמירה לנכרי מקום מצווה של עונג יום טוב, וכן פסקו המנחת יצחק והחלקת יעקב.

מעתה יש לדון מה ההלכה באופן שאמרו לנכרי להפעיל את הפלטה בשבת או ביום טוב, אך באופן שאין בו היתר של מצווה, האם מותר יהיה לאכול ולהנות מהתבשילים החמים המונחים על הפלטה, או שמאחר והאמירה לנכרי הייתה באיסור יש לאסור את התבשילים באכילה:

תשובת מורנו הרב שליט"א:

איסור הנאה ממעשה גוי בשבת ובי"ט

הנה בעיקר דין מלאכה שנעשתה בשבת על ידי גוי, קיימא לן (ש"ע סימן שכה סעיף 1) כי אסור להנות ממלאכת שבת, ולכן גוי שבישל אוכל בשבת עבור יהודי, או הוסיף מים לקדירה העומדת על גבי האש מחשש שהתבשיל יקדיח ולא יהיה ראוי לאכילה, אסור ליהודי לאכול ממנו בשבת. ואיסור זה אמור אף ליהודי שלא עבורו הוכן התבשיל (משנה ברורה שם ס"ק כח, וכמבואר בש"ע סימן רעו סעיף א). ואף במוצאי שבת אין התבשיל מותר עד שימתין שיעור זמן של 'כבדי שיעשו' (ש"ע שם), דהיינו, שימתין שיעור זמן בו יכולים להספיק לבשל תבשיל מעין זה.

ומשכך, אם הגוי הפעיל את הפלטה באופן האסור, יש לכאורה לאסור את ההנאה מהתבשיל מצד הנאה ממלאכת שבת. אכן מצד איסור זה של ההנאה ממעשה שבת, יש סוברים כי באופן שאין בזה איסור דאורייתא מותר ליהנות מן התבשיל מיד במוצאי שבת (ש"ע שם סעיף ח), אמנם לדינא כתב המשנה ברורה (שם ס"ק מב) שיש להחמיר גם באיסור דרבנן עד 'כדי שיעשו'.

כשאינו הנאה כל כך

והנה לגבי חימום מאכלים על ידי גוי, מצינו שכתב רמ"א (סימן רג סעיף ה) וזה לשונו: "וכל הדברים שאסור לעשות מדברים אלו, אסור לומר לאינו יהודי לעשות. לכן אסור לומר לאינו יהודי להחם הקדירה אם נצטנן. ואם עשה כן, אסור לאכול אפילו צונן, אמנם אם לא נצטנן כל כך, שעדיין ראויים לאכול, אם חממו אותו האינם יהודים, מותרין לאכול". ולפי זה גם בנידון שלפנינו שהיה הדבר תיכף לאחר כניסת החג, אם המאכלים לא היו צוננים לגמרי כפי שאכן מסתבר, ועדיין היו המאכלים ראויים לאכילה גם כן, אזי מותר בדיעבד לאכול ממה שחממו הגוי. אמנם בנידון דידן יש מקום להקל בזה מטעם אחר, בר מן דין שהתבשילים ראויים לאכילה אף בלא חימום, שהרי ביום טוב עסקינן, והלוא ביום טוב יכולים לחמם את המאכלים באופן אחר המותר ביום טוב.

ומצינו דברים מפורשים בזה במשנה ברורה (סימן שכה ס"ק נה), שכתב הרמ"א דיש מקילין ואומרים דאף אם הובא על ידי הנכרי לצורך ישראל מים מבור שהוא רשות היחיד דרך רשות הרבים, מותר לישראל לשתות מהם, הואיל ואפשר לילך שם ולשתות. וכוונתו לשיטת רבינו תם (תוספות שבת קכב. ד"ה משקה) שהביא הסו"ר דפליג אר"י (תוספות שם).

ועיין בבית יוסף (שם אות י"ד גוי שמילא) שכתב, דאף על פי שהרא"ש (שבת פרק טו סימן יב) לא הכריע בהדיא, מכל מקום מתוך לשונו משמע שנוטה לסברת ר"י, ולזה הסכים הר"ן (רי"ף שבת מו: ד"ה הלכך) בהדיא, וכן דעת הרב המגיד (שבת פרק ו הלכה א) וכתב שכן דעת הרמב"ם, ולכן בשו"ע השמיט להיתר של רבינו תם. וכתב במשנה ברורה לבאר שיטת רבינו תם דהואיל ואפשר לילך שם

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א המשך מעמ' ד'

סופרי סת"ם

באבודרהם (ה'ד בבית יוסף סי' מז) שדבריו הם המקור דין השו"ע (שם סעי' א) שמברכים על כתיבת דברי תורה כתב 'רק שלא יהא כותב בדברי הרשות', ופירושו הט"ז (ס"ב) והמג"א (ס"א) שהיינו בכותב פוסקים באגרת שלומים שאין כוונתו ללימוד תורה, וכתבו הט"ז והמג"א שהוא הדין למעתיקי ספרים ואין כוונתם ללימוד תורה רק לפרנסה שאינם מברכים על כך ברכות התורה, וכן פסק בחיי אדם (ח"א כלל ט ס"א).

בסופר שכותב כדי להרוויח ממון ולא לשם לימוד תורה, מסתפק הביאור הלכה (סי' מז ד"ה אף) אם באופן שתוך כדי הכתיבה אומר את המילים בפיו, מחויב לברך ברכת התורה שהרי מוציא את המילים בפיו וזה לימוד תורה רגיל. וכתב שאפי' לדעת הט"ז והמג"א שהמעתיק ספר לרווח ממון אינו חייב בברכת התורה, אפשר שאם מוציא בפיו חייב בברכת התורה. או שכיון שעושה כן רק כדי להרוויח ממון אין זה נחשב ככל למצוות תלמוד תורה ואינו מברך.

וציין לדברי המגן אברהם (סי' לח סק"ח) שדייק מדברי רש"י שהסוחרים בתפילין שכל כוונתם רק כדי להשתכר ולהרוויח ממון אינם בכלל 'עוסק במצוה', ואין זה דומה למבואר בגמרא (מדרים ג): שמחזיר אבידה אע"פ שמקבל עליה שכר מ"מ נחשב עוסק במצוה, כיון ששם עיקר כוונתו למצות השבת אבידה, ועוד שכל השכר שלוקח הוא רק שכר בטלתו מה שהפסיד בהשבת האבדה, אבל הסוחר שיעקר כוונתו להרוויח ממון אינו נחשב 'עוסק במצוה'. ודן מכך הביאור הלכה שאף סופר סת"ם שחייב להוציא את המילים בפיו בשעת הכתיבה (י"ד סי' רעד ס"ב) ונמצא שעושה פעולה גמורה של לימוד תורה, מ"מ כיון שיעקר כוונתו להשתכר אפשר שאינו מברך ברכת התורה. ונשאר בצ"ע, וכדי לצאת מספק כתב להחמיר על סופר סת"ם לברך אך להקפיד לומר פסוקים לאחר ברכת התורה כפי שנוהגים.

והנה דברי הביאור הלכה הם בעיקר על פי סברת החיי אדם, אמנם בכף החיים (סק"ה) כתב שלסברת הלבוש הנ"ל שמעלת הכתיבה על הרהור היא מחמת שבכתיבה עושה מעשה, אם כן גם כסופר כותב ללא כוונת לימוד, מכל מקום כיון שעושה מעשה הרי זה כדיבור וחייב ברכת התורה. ובערוך השולחן הנ"ל, כתב מפורש שפשוט שכל סברתו במעלת כתיבת התורה היא רק כשכותב בדרך לימוד ומכוין ללימוד התורה שאז נחשבת לו הכתיבה כלימוד, ולא כשכותב כמעתיק ולהרוויח ממון.

להלכה:

א. עיקר מצוות תלמוד תורה היא על ידי הוצאת דברי התורה מפיו בזמן שלומד, ויש שכתבו שצריך להשמיע לאוזניו מה שמוציא מפיו. ב. נחלקו הפוסקים אם מקיים מצווה אם מהרהר בדברי תורה במחשבתו לבד. יש אומרים שאינו יוצא ידי חובת מצוות תלמוד תורה כשלומד בהרהור בלבד, ולכן המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך ברכת התורה, ויש שפסקו כי גם הלומד על ידי הרהור מקיים בכך מצוות תלמוד תורה וצריך לברך ברכת התורה. ג. גם לשיטת הפוסקים שאין מצווה בהרהור, כתב בשו"ע הרב כי כאשר מעיין להבין דבר מתוך דבר, מקיים מצווה תלמוד תורה אף בהרהור בלבד, וכן כאשר לומד מתוך הספר ומעיין להבין ממה שלמד, מקיים בכך מצוות תלמוד תורה. ד. מלבד מצוות לימוד תורה יש עוד מצוות עשה של 'ושמתם את דברי אלה על לבבכם' ומבואר בדברי הראשונים (הבה"ג והרא"ם) כי מחשבת דברי תורה הרי זו מצוות עשה מהתורה של 'ושמתם'.

השומע שיעור תורה ואינו מוציא מפיו את מילות דברי התורה, נתבאר כי יש כמה סניפים לצרף שמקיים בכך מצוות תלמוד תורה. א. לשיטת הפוסקים שאף בהרהור בלבד מקיים מצוות תלמוד תורה. ב. אף לשיטת הפוסקים שבהרהור בלבד אינו יוצא ידי חובת מצוות תלמוד תורה, מכל מקום אם מעיין להבין דבר מתוך דבר הוא מקיים המצווה בהרהור בלבד, ואם כן גם שומע שיעור תורה הרי זה אופן לימודו, ובוודאי כל תלמיד השומע דברי תורה מפי רבו מקיים הוא מצוות תלמוד תורה. זאת מלבד מה שהוא גם מקיים מצוות עשה של 'ושמתם'. ג. בשמיעת שיעור יוצאים ידי חובה מדין 'שומע כעונה' כמו שכתבו הפוסקים שיכול לצאת מדין שומע כעונה והרי הוא כאילו מדבר ממש בדברי תורה. אמנם אם שומע את השיעור דרך הטלפון נחלקו הפוסקים אם שמיעה דיגיטלית היא כשמיעה מהמדבר ממש.

שהיה נר דלוק מקודם. מכל מקום איך אפשר להתיר דבר זה, והרי אינו יהודי העושה מלאכה בבית ישראל צריך למחות בידו, וזה פשוט בשו"ע [ראה שו"ע (סי' רנב ס"ב) ומשנ"ב (סי' רעו ס"ק יא)] שאף שאין הישראל נהנה מגוף המלאכה בשבת, ואף שהאינו יהודי אינו משתמש בכלי הישראל, מ"מ עצם עשיית המלאכה בבית ישראל אסורה, משום שגראה שעושה אותה בשליחות הישראל, ולכן צריך למחות בו. ובפרט שעושה כן כדי לאפשר לו קריאה קלה ונוחה, וכי יעלה על הדעת שבשביל זה נתיר לו.

ואח"כ כתב: "לרמוז בשבת ודאי אסור אפילו שלא בדרך ציווי, אך להסיר הפחם מהנר שפיר שרי לרמוז, ולא נזכר ההיתר של רמזיה רק לענין כיבוש שאינו נהנה מגוף המלאכה או לענין הצלה מהפסד (שו"ע סי"ט) ולענין הסרת פחם מהנר".

ולפי דבריו מבואר שכל ההיתר הוא רק לענין הסרת פחם [וראה דברי הט"ז (סי' רעה סק"ב, סי' רעה סק"א) שבהסרת הפחם אין איסור דאורייתא, כי אין כוונתו אלא להסיר הפחם שמונע מהנר לדלוק היטב, ומשום כך אף שיש בזה כיבוש הרי זו מלאכה שאינה צריך לגופה. וראה עוד בפמ"ג (א"א סק"ז וסק"א) שהסרת הפחם ע"י כלי, דהיינו ע"י מלקחיים או מספריים, הוא איסור דאורייתא, אבל כשאינו מסיר אלא ביד הוא מדרבנן, אך לא לענין הדלקת נר אף במקום שאין בה הנאה גמורה.

והטעם לחלק שבאיסור דרבנן מותר, אף שגם בה לכאורה נראה כשלוחו, יש לבאר ע"פ מה שכתב הפמ"ג (סי' רמד מש"ו סק"א) שהשפחות אסורות לעשות מלאכה בבית ישראל דוקא אם זה מלאכה האסורה מדאורייתא, שבזה יש חשש מראית עין שיאמרו שציוה עליה לעשות, אך אם עושה מלאכה האסורה מדרבנן אין איסור, שלא גזרו מראית עין על שבות דשבות. אמנם במלאכה דרבנן שהוא שבות דשבות, בכה"ג יכולים להקל לענין נהנה ממעשה הנכרי, באופן שאין זה הנאה כ"כ, כי אפשר לו גם בלא מלאכה זו.

להלכה:

בנידון שאלתנו אם נאסרו המאכלים שהתחממו על ידי שהגוי הפעיל את הפלטה באיסור, הנה, הרי ביום טוב ניתן לחמם המאכלים גם בלא הפעלת הפלטה, והתבאר כי כל שיש לו עצה אחרת איך לחמם המאכלים, יש להתיר ליהנות מהאוכל מטעם שאין זו הנאה כל כך כיון שהיתה לו גם ברירה אחרת, וזאת הגם שהיה צריך לעשות איזה פעולה לצורך זה, אך מכל מקום נמצא שפעולת הנכרי לא גרמה שיהנה מדבר שלא היה יכול להנות זולתו, כי אם הקלה עליו שלא יצטרך לטרוח בהבאת אש וכיצא בזה וממילא יש להקל לדעת רבינו תם לענין הנאה ממעשה שבת. ואף לפי מה שחילק במשנה ברורה שם בין הביא הנכרי מים ממקום שהיה יכול לשתות בעצמו, להביא הנכרי מים ממקום שלא היה יכול לשתות ממנו רק שהיה יכול לשתות מנהר הסמוך שבאופן זה אין להקל, בנידון דידן הלא יכול לחמם אותם מאכלים עצמם במקום אחר אצל שכנו וכדומה, ואם כן הרי זה דומה ליכול לשתות המים באותו בור, וממילא יש להקל.

והגם כי את אותה פלטה לא היה אפשר לו להפעיל, מכל מקום אין אנו בודקים את הדבר לפי הפלטה שהפעיל, אלא לפי המאכל הזה עצמו שנתחמם על ידי מעשיו של הנכרי, שזה דומה ממש למים מן הבור שאנו מקילים באופן שהיה יכול לשתות אותם מים של אותו הבור, וכמו כן יש לומר לגבי המאכלים שאם היה אפשר לו לחממם במקום אחר, הרי במציאות היה יכול לאכול אותם מאכלים עצמם על ידי חימום בהיתר, וממילא דינא הוי שהוא מותר להנות מהם.

ולמבואר במשנה ברורה ובשער הציון, בהדלקת פלטה ביום טוב, שאיסור הבערה של גופי החימום מדרבנן, וגם סגירת מעגל חשמלי לדעת רוב הפוסקים אסור רק מדרבנן, יש לסמוך על דעת רבינו תם, ולהתיר לא רק את עיקר התבשיל החם המיועד לעונג יום טוב, אלא גם קצת תוספות שבלעדיהם נפגם השמחת יום טוב, אבל תוספות מרובות שגם אם לא יאכלום לא יפגם השמחת יום טוב אין להתיר.

אלא שלצד היתר זה, לאכול מהמאכלים העומדים על הפלטה, יש להיזהר מלחמם על פלטה זו עוד, מאחר והרי על פלטה זו לא היה יכול לחמם זולת מה שהפעילה הגוי. ובתבשיל העיקרי שמתקיים בו העונג יום טוב, לפי מה שהבאנו לעיל לצדד שהוא שבות דשבות במקום מצוות עונג יום טוב, א"כ במקום צורך גדול יכולים גם לכתחילה לחמם על הפלטה שכבר מופעלת, אע"פ שנהנה ממעשה הגוי.

אמירת 'מודים מודים' בדרך שיר

הכיסאות נערמו לערימות בצדדים, פלטות השולחנות התגלגלו אף הם לצדיהם, המוזמנים שנהנו עד עתה מסעודת חתן פנו כעת לשמחו תוך שפיהם וליבותיהם מביאים תודה לה, האוויר הפך לחשמל שעה שזעקו הלבבות "מודים אנחנו לך מודים אנחנו לך" על שאתה הוא ה' אלוקינו בכלל, ובפרט כעת כשנבנית אחת מחורבות ירושלים, אחד מן השושבינים ישראל שמו, זעק לחש לאוזן חבירו את תמיהתו, הן רק היום למדתי בשעת קביעות העיתים שה'אומר מודים מודים משתקים אותו, ואיך כולנו פה מודים וחוזרים ומודים ואין איש משתק אותנו, חבירו תמה אף הוא ויחד הבטיחו לעצמם שבקרוב יבררו את הדבר בישוב הדעת:

תשובה: בבואנו לדון בנושא נבאר תחילה באיזה מילים מצאנו איסור לכפול הנה במשנה (ברכות לג מגילה כה) 'איתא האומר מודים מודים משתקין אותו', ובגמ' (שם): 'האומר שמע שמע כאומר מודים מודים', וכעין זה בגמ' (סוכה ג) על מה שאומרים 'אנו לקה ולקה עינינו', איני והאומר ר' זירא האומר שמע שמע כאומר מודים מודים, ומתוצאת הגמ' שאמריכים ומפרשים 'לקה אנחנו מודים ועינינו לקה מיחלות', ומבאר רש"י: 'וכיון דאתרי מילי מדכר ליה תרי זימני ולא אחדא תרי זימני לית לן בה' עכ"ד. משמע שבלי תיקון זה היה אסור לכפול ויש סיבה מיוחדת בדברים אלו, ומצינו עוד בתוס' בברכות (נד) שכתב "אך מה שאומרים ז' פעמים ה' הוא האלוקים ביה"כ ויום ערבה כנגד ז' רקיעים, משבחים לבורא שגר למעלה מזו' רקיעים מנהג כשר הוא, וגם מצינו בקרא שתי פעמים ה' הוא האלוקים גבי אליהו. כמו כן איתא בלבוש (סי' סט ס"א וה"ד בפמ"ג) שמותר לומר פעמיים ברכו את ה' המבורך (לגבי פריסת שמע) שבסידור שבחים אין חשש לכפול.

ובטעם הדבר נראה שבכל המקומות שמצאנו איסור לכפול זהו כשנראה שמקבל עליו שתי רשויות 'ש'מודים' פרושו גם מודה על האמת ולא כופר, (עיין רש"י סוכה מה: ד"ה ולך), וכן מדויק בלשון רש"י במגילה (כה) ד"ה כשתי רשויות 'ומקבל ומודה אלוך אחר אלוך'. וב'שמע שמע' זה וודאי עיקר קבלת עול מלכות שמים וכן 'באנו לקה ועינינו לקה' שבסוכה הרי שם באים לאפוקי ממה שהיו עושים אבותיהם שהיו אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה ומשתחוים קדמה לשמש, ואנו איננו כמוהם אלא אנו לקה ועינינו לקה א"כ גם זה קבלת עול מלכות שמים. ובעניין לומר אמן שתי פעמים, מצאנו מחלוקת בפוסקים שהבית יוסף הביא בשם "אהל מועד" לאסור לחלק עליו, וטעם הרמ"א הביא זאת בשם יש אומרים, וכן פסק המשנ"ב לאסור אם לא שאמר 'אמן ואמן, אולם המתירים לכאורה כנ"ל שאין זה עומד"א אלא דבר שבת, ובטעם האוסרים כתב הפרי חדש שמאמין ומאמת הראשון וכן כביכול השני ולכן אסור עכ"ד, אבל בשאר דברי שבת וודאי שמותר וכמו שכתבנו בשם הלבוש ודומיא דה' הוא האלוקים.

ועתה נבוא לדון בגוף השאלה בהיתר לשיר מודים אנחנו: א. היתר אחד ניתן להביא מדברי רבנו יונה שדן לגבי המנהג שנהגו בכמה מקומות לכפול 'שמע ישראל' בסליחות, וכבר העירו ע"כ התוס' והרא"ש, ואמרו שצריך לשתקם משום דמחזי כשתי רשויות, ורבינו יונה מביא שבאותם המקומות אמרו שכיוון שמנהג אבותיהם בידיהם כמה שנים ואומרים אותו כל הקהל מוכחא מילתא שאינם עושים לכוונת שתי רשויות ולא חיישינן להכי. ותמה עליו הבית יוסף שאדרבה עיקר האיסור הוא בציבור ואילו ביחיד מתיר הירושלמי ואפילו שאפשר לומר שבציבור הכוונה יחיד בתוך ציבור, אבל הציבור כולו ביחד מותר בכל אופן פוסק הבית יוסף לאסור.

לעומת זאת הב"ח הצדיק את אותם הקהילות, וכתב שמשמעות הש"ס דווקא יחיד בפני רבים אבל כשכל הציבור אומרים שמע שמע וכו' ומאריך ומביא טעמים למנהג וחותם, 'טוב הדבר מאד ועל זה וכיוצא בזה לא אמרו חכמים שלא לומר שמע שמע, ועל כן אין לשום חכם וגדול לבטל המנהג במקומות ומדינות שנהגו כן ודלא כבית יוסף'. ובמגן אברהם מביא את דבריו ותמה עליו ואומר אישמתטתיה גמרא פ"ה דסוכה שהיו אומרים אנו לקה ולקה עינינו ופריך בגמ' והאמרין האומר שמע שמע משתקין אותו והתם כולם היו אומרים אותו, אלא ע"כ אפי' כל הקהל אומרים אותו אסור, (ואולי הב"ח סבירא ליה שלא היו אומרים אותו כל הקהל אלא הכהנים בלבד עי"ש בגמ' וצ"ע).

בחתם סופר כתב לתרץ דברי הב"ח בשני אופנים: א. הנהגים היתר ס"ל שהאיסור הוא במילתא מילתא ותני לה שחוזר מילה מילה, ובהכי מיירי הגמ' בסוכה שאומרים פעמיים שם ה' אבל בפסוקא פסוקא ותני לה שחוזר פסוק פסוק זה רק מגונה משום שנראה כמתלוצץ, ורבים ביחד אינם נראים כמתלוצצים. ב. שדעת הגמ' בסוכה שגם ברבים יש חשדא וכחד לישנא בגמ' ע"ז (מה): וכן פסק המחבר ביו"ד (סי' קמא ס"ג ד) ודעת המתירים כאידך לישנא דהתם שברבים ליכא חשדא וכן פסק הרמ"א ביו"ד שם, אולם גם לשיטתו היכא דלא נהוג לא ינהוג כן עוד וכדכתב הש"ך שם (ויצא לפי היתר זה שיליחיד יהיה אסור לשיר את הניגון לבד וצ"ע כמה נקרא רבים ואכמ"ל).

ב. היתר נוסף וברור יש להביא מדברי התפארת ישראל (ברכות פ"ה בעו"ט ס"ג) וז"ל ודרך שיר אפילו בציבור מותר וכהלל (סוכה דף לט.) "וכל הנשמה תהלל קה הללוקה"... וכן בשירת הים רגילין לכפול ה' ימלוך לעולם ועד עי"ש עוד.

ואפשר לומר שלדברי הלבוש שהבאנו לעיל שבדברי שבת אין איסור בלאו הכי מותר "בכל הנשמה תהלל קה" ויתכן אפילו ב"הודו לה" כי טוב" שבהלל ששם זה לשון הודיה ולא לשון הודאה, משא"כ במודים שבתפילה וכלשון רש"י שהבאנו לעיל אבל "מה' ימלוך לעולם ועד" וודאי יש ראיה.

העולה לדינא:

- א. בשאר דברי שבת שאין בהם קבלת עול מלכות שמים וודאי שמותר.
- ב. לכפול רבים ביחד, הב"ח מתיר וכן דעת החתם סופר שמתרץ דבריו, אבל הבית יוסף והמגן אברהם אוסרים.
- ג. בדרך שיר ניתן להתיר עפ"י התפארת ישראל.

בעל שהפר נדרי אשתו וגרשה למפרע

התורה"ק למדתנו שהאב מפר נדרי ביתו כמו שנאמר: וְאִם הָיָא אִבִּיהָ אֲתָהּ בְּיוֹם שְׁמַעוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ לֹא יִקְוֶם וְגו' כִּי הָיָא אִבִּיהָ אֲתָהּ (במדבר ל' ו'). וכן הבעל מפר נדרי אשתו שנאמר: וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נְדָרָהּ וְגו' (במדבר שם יא) וְאִם הָפֵר יָפֵר אֲתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שְׁמַעוּ כָּל מוֹצֵא שְׁפָתֶיהָ לְנְדָרֶיהָ וְלֵאסֵר נַפְשָׁהּ לֹא יִקְוֶם אִישָׁהּ הַפָּרָם (שם יג), ובאשה נשואה הדברים אמורים (ספרי מטות קנ"ג; נדרים ס"ז א; נזיר ס"ב ב; רמב"ם שם ת; טוש"ע יורה דעה רל"ד ב).

בנידון שלפנינו נכנס דבר ראשון לעניין "הפרה למפרע", כלומר האב או הבעל שמפירים הנדר יכולים לעשות זאת למפרע, או ביתר ברור, בעל שמפר לאשתו את נדרה אומר שההפרה תחול למפרע החל מזמן ההפרה אך בתנאי שיתנה עמה, ואם לא תעמוד בתנאי - הנדר לא יופר ואם כן עמדה בתנאי הנדר הופר למפרע מום ההפרה.

והנה נסתפקנו באדם שרצה לגרש את אשתו, והאישה מצדה נדרה נדר שלא תאכל שלשים יום לחם, אולם באה אל בעלה בבקשה שיפר לה את הנדר כי היא כן מעוניינת לאכול לחם, והבעל אמר שהוא אכן נענה מפר לה ויפר לה את הנדר, אולם תנאי מתנה הוא עמה: הנדר יופר רק אם לא תעשה שום עבירה בשלושים יום אלה ואז תהיה מגורשת למפרע מתחילת שלושים הימים.

מה שקרה בפועל שהאישה אכלה בתוך השלושים יום לחם, כעת ניצבת לפנינו דילמה רצינית: קודם כל יש להבין האם האישה עברה על נדרה לא לאכול לחם ועברה עבירה, או שהיא מותרת לה כי הבעל קבע שההפרה תחול כבר למפרע, הרי שלא עשתה עבירה באכלה לחם.

אלא שכאן העניין מסתבך עוד יותר שהרי אם הבעל קבע שמגורשת למפרע מתחילת שלושים הימים, הרי זה אומר שאינו יכול כלל להפר לה כי הוא כבר אינו בעלה, כי קבע שהגירושין יחולו מתחילת השלושים יום וז"א שמתחילת השלושים יום אינו יכול להפר ואז אכלה באיסור לחם כי איש לא הפר לה.

מצד שני, הבעל קבע שהגירושין יחולו למפרע רק אם לא תעשה עבירה, ופה כפי שהסברנו למעשה היא כן אכלה בעבירה, לפי זה הרי אין כאן גירושין למפרע, ולפי זה אם אין כאן גירושין הרי שהוא כן בעלה ויכול להפר לה את הנדר שלא לאכול לחם, ואם הפר לה את הנדר ואכלה הרי לא עשתה עבירה כשאכלה לחם, ואם לא עשתה עבירה אז בעצם היא מגורשת למפרע אלא שאם מגורשת למפרע שוב לא יכול הבעל להפר וכן עשתה עבירה וחוזר חלילה, וצ"ע.

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל" נשגר כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית, קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקרים והנעלים חכמי ורבני כולל באר ישראל

הרה"ג פנחס מנחם רנד שליט"א להולדת הבת

הרה"ג שמחה בונים לב שליט"א להולדת הבת

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

פתיחת סירים המכוסים בניילון נצמד בשבת

פועל שתובע שכרו זמן רב לאחר סיום
העבודה ובעל הבית אינו זוכר

תקופה ארוכה לאחר שסיים יצחק לשפץ את ביתו, קיבל טלפון משלמה החשמלאי שביצע עבורו את עבודות החשמל בביתו, וטענתו שעדיין לא קיבל תשלום על עבודתו. יצחק מסופק האם טענת החשמלאי נכונה משום שנראה לו כמעט בבירור ששילם עבור העבודה שהסתיימה כבר לפני תקופה ארוכה, אבל שלמה החשמלאי בשלו, והוא טוען בוודאות 'עדיין לא קיבלתי תשלום על עבודתי'. האם מחויב יצחק לשלם היות ואינו יודע בבירור ששילם?

תשובה: א. בשולחן ערוך (סי' עה"ט): מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם הלויני או אם אני חייב פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, אבל אם טוען איני יודע אם פרעתיך חייב. ומבאר הש"ך כיון וודאי היה חייב וספק אם פרע ככה"ג אומרים ברי ושמא ברי עדיף, משום שמעמידים ב'חזקת חיוב' (ט"ז בתשובה שבסוף הסימן).

ב. בשולחן ערוך (סי' פט"ו): שכיר בזמנו נשבע ונוטל מתקנת חז"ל, טעם התקנה כיון ובעל הבית טרוד בפועלו ואינו יכול לדעת האם שילם, על כן תיקנו כי גם כשטוען בבירור ששילם לשכיר, שהשכיר יהיה נאמן בשבועה שלא נפרע וייטול. ובש"ך מבאר שבטוען בעה"ב איני יודע אם פרעתי, פשיטא שחייב ואין השכיר צריך לישבע דלא גרע שכיר משאר תובע.

ג. בשכיר לאחר זמנו נפסק (סי' ג) שהבעה"ב נאמן בשבועה שפרע, היות ו'חזקה אין שכיר משהה שכרו', טענת השכיר שלא שילמו לו גרועה ולכן הבעה"ב הטוען פרעתי נאמן.

ד. ובשער המשפט מחדש שגם כשטוען הבעה"ב איני יודע אם פרעתי והשכיר יטען ברי שלא פרע לא יוכל השכיר להוציא מבעה"ב ככל איני יודע אם פרעתיך, והסברא שמוציאים משום שמעמידים על חזקה שודאי היה חייב וספק אם פרע לא שייכת בשכיר שיש נגדו חזקה שאין שכיר משהה שכרו.

ה. אלא שעל הגדרה זו של השער המשפט בחזקה אין שכיר משהה שכרו שזה הוכחה שקיבל תשלום על שכרו נראה שחלק הש"ך והנתיבות (סי' פט"ה) שמבאר דחזקה אין שכיר משהה שכרו אינה חזקה שוודאי קיבל תשלום עבור שכרו, אלא היות ואין שכיר משהה הוי מילתא דלא שכיחא דלא גזרו בה רבנן וע"כ לא תיקנו בה ששכיר ישבע וייטול. וא"כ החזקת חיוב שיש בשכירות הפועל קיימת ואינו יכול ליפטר מספק.

ו. עוד יש לתמוה על השער המשפט דאם לטובת הבעה"ב עומד חזקה דאין שכיר משהה מדוע בטוען בעה"ב לאחר זמנו פרעתיך חייב שבועה הרי חזקה מסייעת פוסרת מהיסת כפי ששינוי בסי' עה"ג גבי הטוען פרעתיך בתוך זמני שהמלוה לא צריך לישבע דחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו מסייע לפטור המלוה משבועה.

שכיר הטוען שלא קיבל תשלום עבור מלאכתו, בזמנו, השכיר נאמן בשבועה. כשבעה"ב מסופק האם פרע לו, נאמן השכיר ללא שבועה. כאשר השכיר טוען לאחר זמנו שלא קיבל תשלום ובעה"ב מסופק, לדעת השער המשפט חזקה שאין שכיר משהה שכרו זו הוכחה שוודאי שילמו לו, ואם כן הבעה"ב פטור. ולדעת הנתיבות וכן נראה מהש"ך שלא אומרים שהחזקה היא הוכחה שוודאי שילם וממילא יש לבעה"ב חזקת חיוב כדן איני יודע אם פרעתיך וחייב לשלם.

העולה לדינא:

בספק חוב הלוואה, שהתובע טוען 'ברי' שלא נפרע והנתבע מסתפק וטוען 'שמא' פרע, אם וודאי הייתה הלוואה וספק נפרעה הדין הוא שחייב לשלם מספק כיון שמעמידים על חזקת החיוב. בנידון דידן מספק אם שילם לחשמלאי את שכר עבודתו וכבר עבר זמן רב מעת סיום העבודה, נחלקו הפוסקים אם חייב לשלם כדן ספק הלוואה, דעת הנתיבות וכן נראה דעת הש"ך שחייב לשלם כדן איני יודע אם פרעתיך, ולדעת השער משפט בשכר פעולה הדין שונה כיון שיש חזקה אין שכיר משהה שכרו, ולכן הוי חזקה שבוודאי כבר קיבל את שכרו ובעל הבית פטור מלשלם.

באחת החסידיות הגדולות נערכה שבת 'שבע ברכות' לכבודה באו הרבה אורחים מחוץ לעיר להשתתף בשמחת בית צדיקים. וועד השמחה ארגן אש"ל מלא לכל האורחים ובישלו מאכלים לכבוד שבת שבע ברכות בסירים גדולים מאוד, ומכיון שלא לכל הסירים היה מכסה כיסו את הסירים הגדולים בניילון נצמד, בשבת בבוקר כשרצו לפתוח את הסירים, נכנס תלמיד חכם אחד למטבח ואמר למלצרים שיתכן שאסור לפתוח את הסירים שמכוסים עם ניילון נצמד משום סותר אהל, ועלינו לברר האם דבריו צודקים או לא:

תשובה: בגמרא (שבת לט:) אמר רבא האי פרונקא אפליגה דכובא שרי אכוליה כובא אסור ומבאר רש"י פרונקא בגד ששוחטין על גיגית יין לכסותה אפלאג דכובא שרי דלאו אוהלא הוי. משמע מזה שיש איסור אהל בכלים ומפני זה אסור לכסות חבית יין בבגד, והקשו תוס' (ביצה לב: ד"ה מלמטה) על זה מגמ' בשבת (לו:) שמותר להחזיר הקדירה על גבי כירה בשבת אף שמכסה בכך את הכירה ושם הטעם שמותר הוא כיון שהמחיצות עשויות מערב שבת א"כ מדוע אסור לכסות חבית עם בגד הרי גם כאן המחיצות עשויות מערב שבת, ותירצו שבגמ' בשבת (לט:) מדובר בחבית שהיא רחבה הרבה אבל שם מדובר בכלי שאינו רחב שאין איסור אהל באופן שהמחיצות עשויות מער"ש.

והרשב"א (שבת לט: ד"ה הא דאמר רבא) חולק על תוס' וסובר שהטעם שאסור רבא לכסות החבית בבגד שמחזי כמשמר יין בשבת ולא משום שעושה אהל דאין אהל בכלים. והטורי זהב (סימן שטו ס"ק י"א) מתרץ על הקושיא של תוס' חילוק אחר שהגמ' בשבת דף לו: מדובר שמכסה הכירה בכלי המיוחד ודרכו בכך תמיד לפיכך אין בזה משום אהל ומותר אבל בדף לט: מדובר במכסה החבית בבגד בעלמא שאינו מיוחד לכך לפיכך נראה כאלה אסור. משמע מהט"ז שאפילו כלי רחב מותר לכסותו בכיסוי המיוחד לכך ולא ככתוס' שאסור בזה. ובשו"ע הרב (שטו סעיף ט) מוסיף תנאי שבכדי שיהא מותר לכסות כלי רחב בכיסוי לא סגי שיהא מיוחד ודרכו בכך תמיד, אלא צריך שיהא בכיסוי תיקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך. והשו"ע הרב מוסיף שם שכשם שאסור לכסות כלי רחב בכיסוי שאינו מיוחד לכך ואין בו תיקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך, הוא הדין שאסור ליטול כיסוי מכלי רחב אם הכיסוי אין בו תיקון המוכיח עליו שהוא אינו סותר אהל במעשהו.

ולפי זה בנידון דידן אסור לפתוח את הסירים הרחבים שמכוסים בניילון נצמד בין לשיטת התוס' דהוי כלי רחב, ובין לשיטת הט"ז שהניילון נצמד אינו מיוחד לכך והוא כמו בגד מעלמא, ובין לשיטת שו"ע הרב שבניילון נצמד אין תיקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך. אבל בהמשך בשו"ע הרב (סעיף כ.) מביא דיש אומרים שלא אסור כן אלא בגיגית וכיוצא בה שהוא רחב יותר שאין בו תיקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך. ומכריע שיש להחמיר כסברא ראשונה והמקילין כסברא אחרונה אין למחות בידם ומצרף וזה גם שיטת הרשב"א שאין בכלל בכיסוי כלים משום אהל. וכן מכריע במשנה ברורה (ס"ק מה) דצריך להחמיר והנהגין להקל אין למחות בידם דיש להם על מי שישמכו והוא הרשב"א.

יש נפקא מינה בין הכרעת השו"ע הרב שאפשר לסמוך על היש אומרים שרק בחבית רחב יותר מדין אסור בצירוף הרשב"א שאין אהל בכלים, להכרעת המשנה ברורה שסומך רק על הרשב"א, בכלי רחב יותר מדין אם יהא מותר לכסותו שלפי השו"ע הרב בזה לא מקיל בצריך למחות במי שנוהג בזה להקל, כיון שאין צירוף דעת היש אומרים, ואילו המשנה ברורה מקיל גם בזה ואין צריך למחות במי שנוהג להקל בזה.

[צריך להוסיף שזה רק בכלי שלא מלא עד למעלה אלא נשאר טפח ומעלה ריק שם שייך אהל בכלי, אבל כלי מלא עם אוכל עד למעלה, לכ"ע מותר ליטול הכיסוי משם שאין אהל על פחות מטפח].

העולה לדינא:

- א. בסירים קטנים מותר לפתוח הניילון נצמד בשבת.
- ב. בסירים רחבים צריך להחמיר שלא לפתוח הניילון נצמד בשבת ומי שמקיל בזה אין למחות בידו.
- ג. בסירים ענקיים לשו"ע הרב צריך למחות במי שנוהג להקל. ולמשנ"ב בזה אין למחות.
- ד. כל החשש בסיר שיש טפח ריק שיכול להיקרא אהל.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com